

รายงานการวิจัย

เรื่อง

"กาดจัว" (ตลาดวัว) : มิติหนึ่งของภาพสะท้อน
ในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของสังคมชาวนา
ในภาคเหนือของประเทศไทย

The Local Cattle Markets : a Dimension of Reflection
of the Peasantry in Northern Thailand.

ชูสิทธิ์ ชูชาติ

ทุนอุดหนุนการวิจัยทางวัฒนธรรม
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ
ประจำปีงบประมาณ 2538

บทคัดย่อ

ภาคจัว (ตลาดจัว) มิติหนึ่งของภาพสะท้อนในการเปลี่ยนแปลง
วิถีชีวิตของสังคมชานาในภาคเหนือของประเทศไทย.

โดย

ชูลิทธิ ชูชาติ

การวิจัยเรื่องนี้ เพื่อศึกษาประวัติ และระบบการค้าขายในภาคจัวหรือตลาด
จัว ควาย นอกจากนี้ยังต้องการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสังคมชานาซึ่งสังเกต
จากภาพสะท้อนของตลาดจัว ควาย ว่าเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างไรบ้าง ใน
ระหว่าง พ.ศ. 2490 - 2538.

ในการศึกษาใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม คือเข้าไปร่วมกิจกรรมในตลาด
จัว ควาย โดยติดตามไปกับพ่อค้าซึ่งสนิทสนมกันมาแต่ก่อน ข้อมูลส่วนมากจึงได้
จากการเรียนรู้ในการซื้อขายจัว ควายกับพ่อค้า การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ
การอ่านเอกสารก็เป็นหลักฐานที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูล ระยะ
เวลาในการรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2537 ถึงเดือนมิถุนายน
พ.ศ. 2539.

ผลจากการศึกษาทำให้ทราบว่า บริเวณที่ราบแอ่งเชียงใหม่ - ลำพูน มีตลาด
จัว ควาย ที่สำคัญ 4 ตลาด เริ่มเกิดขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2490 - 2500 ทั้งนี้เพราะ
มีความต้องการสินค้าจัว ควาย เพื่อใช้ในการบริโภคและการเกษตรเพิ่มขึ้นกว่าเดิม
สินค้าในตลาดระยะเริ่มต้นจากการขายจัว ควาย และผลผลิตในท้องถิ่นเป็นหลัก ต่อ
จากนั้นก็มียสินค้าจากโรงงานประเภทสิ่งของอุปโภค บริโภค รถจักรยาน และ

รถจักรยานยนต์ เข้าไปแทนที่ผลผลิตในท้องถิ่น พัฒนาการของตลาดแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ตลาดวัว ควาย ในระบบการผลิตเพื่อใช้แรงงานสัตว์ (พ.ศ. 2490 - 2525) มีการซื้อขายวัว ควาย เพื่อการเกษตรมากกว่าการบริโภคและในระบบการผลิตเพื่อขายเนื้อสัตว์ (พ.ศ. 2526 - 2538) เป้าหมายสินค้าดังกล่าวแล้วในการซื้อขาย เพื่อการบริโภคในสังคมเมืองมากกว่าการเกษตร นอกจากนี้สินค้าหลักก็มีรถจักรยานยนต์ และ เสื้อผ้าสำเร็จรูป หรือผลผลิตอื่น ๆ จากโรงงาน

พ่อค้าในตลาดวัว ควาย มีทั้งพ่อค้า ชาวนาในหมู่บ้าน นำวัว ควาย หรือ สินค้าท้องถิ่นเข้ามาจำหน่าย พ่อค้าคนกลางในเมืองนำสินค้าเครื่องอุปโภค บริโภค มาจำหน่ายให้แก่ผู้ซื้อในตลาด ซึ่งเป็นชาวนาในหมู่บ้านบริเวณใกล้เคียงกับตลาดวัว ควาย พ่อค้าคนกลางที่รับซื้อวัว ควาย มีทั้งชาวนาและพ่อค้าในเมือง พ่อค้าชาวนาซื้อสัตว์จากหมู่บ้าน แล้วขายผ่านพ่อค้าคนกลางในเมืองในตลาด เพื่อซื้อไปขายต่อให้พ่อค้าเนื้อสัตว์ในเมือง ผลตอบแทนจากการค้าขาย พ่อค้าคนกลางในเมืองได้กำไรต่อหัวและกำไรรวมมากที่สุด เพราะซื้อขายวัว ควาย ในจำนวนมาก พ่อค้าคนกลางประเภทชาวเขาได้กำไรรองลงมา ชาวนาเจ้าของวัว ควายได้กำไรน้อยที่สุด แต่การเลี้ยงสัตว์ของชาวนาเป็นการเลี้ยงแบบปล่อยให้อาหารตามธรรมชาติ การขาดทุนในรูปแบบของเงินตราจึงไม่มีมากนัก

สินค้าวัว ควาย ในระยะเริ่มต้น เป็นผลผลิตจากชาวนาในท้องถิ่น แต่ต่อมาเมื่อเข้าสู่ระบบการผลิตเพื่อขายเนื้อสัตว์ ได้มีพ่อค้าคนกลางรวบรวมวัว ควาย จากท้องถิ่นห่างไกลออกไปจากจังหวัดใกล้เคียง หรือภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย นอกจากนี้ยังมีวัวจากพม่าเข้ามาขายในตลาดวัว ควาย ในเชียงใหม่ด้วย สินค้าวัว ควาย ที่ซื้อขาย นอกจากตอบสนองตลาดในเชียงใหม่ ลำพูนแล้ว ยังส่งไปขายถึงกรุงเทพฯ และจังหวัดอื่น ๆ ของประเทศไทย สำหรับรถจักรยานยนต์ นอกจากซื้อขายเพื่อใช้ในจังหวัดภาคเหนือแล้วยังมี พ่อค้าจักรยานยนต์ส่วนหนึ่งจากภาคตะวันออกเฉียง-

เหนือ เข้ามาซื้อรถจักรยานยนต์ในตลาดวัว ควาย เพื่อนำไปจำหน่ายยังร้านค้าใน
จังหวัดของตนเอง

ตลาดวัว ควาย ทำให้ชาวนาต้องปรับตัวหลายประการ เช่น การบริโภค
สิ่งของจากสังคมเมืองเพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภค การเกิด
ร้านค้าในหมู่บ้านหรือรอบ ๆ ตลาดวัว ควาย การเกิดชนชั้นพ่อค้าชาวนา การยอม
รับการถูกเอาเปรียบ การกดขี่จากผู้มีอำนาจ เป็นสิ่งที่สังเกตได้ในระบบตลาด
วัว ควาย ในท่ามกลางการปรับตัว ชาวนาก็ยังมีเอกลักษณ์ของตนเองในเรื่อง การ
แต่งกาย แนวความคิด การยึดมั่นในประเพณีและวัฒนธรรมเดิม ระบบเศรษฐกิจ
และเทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้สังคมชาวนาเปลี่ยนแปลงไป แต่ก็ยังมีเอกลักษณ์ของ
ชาวนา ซึ่งสามารถสังเกตได้ จากสังคมชาวนาซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบตลาดวัว ควาย

Abstract

The Local Cattle Markets : A Dimension of Reflection of the Peasantry in Northern Thailand.

**By
Choosit Choochat**

This Study provides perspectives on the local cattle markets in Chiang Mai - Lumphun basin and use the markets to reflect the adaptation of peasants in the areas during 1947 to 1995.

The methods of study are participatory observation by using personal relations following the local traders to the local cattle markets, informal interview and documentary readings during November 1994 - June 1996.

The study has found that the local cattle markets in Chiang Mai - Lumphun basin have been developed during 1947 - 1957 because the peasants needed the increscent cattles for consumption and work in the rice field. At the beginning, the products sold in the market were cattles and the local products. After that many kinds of utensils, clothes, bicycles and motor - bicycles were sold instead of the local goods. The market development can be divided into two periods : The local cattle markets in the production system for using cattle's force in the rice field. (1947 - 1982): and the production system for selling meat in the city markets (1983 - 1995).

The traders in the local cattle markets consist of peasants in villages. Peasants would take cattle or local

products to sell in the markets. The middlemen in the city would take utensils and clothes to sell to villagers near the markets. Most middlemen who sell the cattles are peasants who buy the cattles from rural villages and sell to the traders in the markets. After that the traders sell the cattles to the middlemen before they are sold to the butchers in the cities. The profit from trading belongs to the last middlemen rather than others because they buy a lot of cattles and, therefore, have more power to bargain than peasants and other middlemen. On the contrary, the peasants in the villages who sell the cattles to the peasant middlemen get the least reward. By letting their cattles be in the forest or rice field after harvesting, the peasants have saved lowered their feeding expenses. Therefore, the deficit is not obvious.

At the beginning, cattles supply is the local product. However, when the markets turn into the product system for selling meat, the middlemen collect the cattles from other parts of Thailand and some from Myamar (Burma). The demand for goods is not limited to Chiang Mai and Lumphun but has spread to Bangkok and other cities too.

The local cattle markets have made the peasants adjust themselves to many things. For example, they consume more manufactured products. They keep themselves up-to-date and occurred the merchant classes in the villages. However, the peasant have still preserved their identity in dressing, ideology, customs and other culture. Although modern technology and economy can make the peasants adapt themselves they still have identity which can be noticed in the local cattle markets.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยทางวัฒนธรรมจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ปีงบประมาณ 2538 จึงขอขอบคุณคณะบุคคลและหน่วยงานดังกล่าวไว้ ณ โอกาสนี้

ในด้านการแนะนำทางวิชาการขอขอบคุณ ดร. อานันท์ กาญจนพันธุ์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในฐานะประธานอนุกรรมการวิจัยทางวัฒนธรรมและคณะกรรมการทุกท่านที่ได้ให้คำแนะนำในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล คณะอนุกรรมการดังกล่าวแล้วได้เปิดโอกาสให้ข้าพเจ้า ได้รายงานความก้าวหน้าทางการศึกษาและมีผู้ทรงคุณวุฒิได้วิจารณ์ผลงาน ให้ข้อเสนอแนะต่างๆ รองศาสตราจารย์ ดร. ฉัตรทิพย์ นาถสุภา เป็นอาจารย์ท่านหนึ่งที่ได้ให้แนวคิดในการทำงานเป็นอย่างดี

เจ้าของตลาดและพ่อค้าวัว ควาย เป็นกำลังสำคัญในการให้ข้อมูลแก่ข้าพเจ้า ขอขอบคุณ คุณผง ขอดเผือ และคุณวิรัตน์ ขอดเผือ 2 พ่อค้าวัว ควาย ที่นำข้าพเจ้าไปร่วมกิจกรรมในการซื้อขายวัว ควาย ในตลาดหลายครั้ง นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ข้าพเจ้าได้ศึกษาข้อมูลต่างๆในหมู่บ้านติดต่อกันเป็นเวลาหลายเดือน ระหว่าง พ.ศ. 2538-2539 คุณทองดี ดำรงค์ คุณยอดเรือน ดำรงค์ เจ้าของตลาดวัว ควายแม่้อย คุณอินสอน ลอมศรี เจ้าของตลาดวัว ควายบ้านทุ่งฟ้าบด และคณะกรรมการบริหารตลาดวัว ควายบ้านเวียงหนองล่อง ได้ให้ข้อมูลและความสะดวกด้านอื่นๆเป็นอย่างดีตลอดเวลาในการเดินทางไปเก็บข้อมูล ขอขอบคุณพ่อค้า วัว ควายและบุคคลอื่นๆอีกหลายท่านที่เกี่ยวข้องกับระบบการตลาด แต่มิได้กล่าวนามไว้ ณ โอกาสนี้

คุณวรรณเพ็ญ ชูชาติ คุณน้อย ดาวเรือง คุณพิมพ์พรณ ขอดเผือ ได้ร่วมเดินทางไปเก็บข้อมูลกับข้าพเจ้าอย่างสม่ำเสมอ บางครั้งต้องเดินทางประมาณ 04.00 นาฬิกา เพื่อสังเกตการเปิดตลาดในเวลาเช้าตรู่

ขอขอบคุณหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หอสมุดสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ สำนักงานปลัดตัวจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำพูนและสถานที่ราชการในส่วนภูมิภาคอีกหลายแห่งที่ข้าพเจ้าได้ศึกษาข้อมูลจากสถานที่เหล่านี้ เจ้าหน้าที่หน่วยงานดังกล่าวมีไมตรีจิตอย่างดียิ่งแก่ข้าพเจ้าในการศึกษาเรื่องนี้ เพื่อนร่วมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ได้แก่ ผศ. ประภัสสร กระแสชัย ผศ. ประยุทธ์ วงศ์แบ่ง และอาจารย์อื่นๆอีกหลายท่านที่มีส่วนช่วยในการแนะนำ ช่วยเหลือจนกระทั่งงานสำเร็จลุล่วงด้วยดี

การศึกษาเรื่อง ตลาดวัว ควาย หรือ 'กาดจัว' ประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมายก็ด้วยความอนุเคราะห์จากหน่วยงานและบุคคลดังกล่าวแล้ว จึงขอขอบคุณด้วยความจริงใจอีกครั้งหนึ่ง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(4)
กิตติกรรมประกาศ	(6)
ภาพประกอบ	(9)
บทที่ 1	บทนำ
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
วิธีดำเนินการวิจัย	4
ข้อจำกัดของการวิจัย	5
คำนิยามศัพท์	5
ประโยชน์ที่ได้รับ	6
บทที่ 2	แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
แนวคิดในการวิจัย	7
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
บทที่ 3	สภาพพื้นฐานของตลาดวัว ควาย
ที่ราบแอ่งเวียงใหม่-ลำพูน ที่ตั้งตลาดวัว ควาย	15
การค้าวัว ควายในระบบการผลิตเพื่อยังชีพก่อน พ.ศ. 2500	18
การซื้อขาย วัว ควาย ก่อนเกิดตลาด	21
จุดกำเนิดตลาดวัว ควาย	22
ประวัติตลาดวัว ควายในเชียงใหม่-ลำพูน	
บทที่ 4	พัฒนาการของสินค้าในตลาดวัว ควาย
สินค้าในตลาดวัว ควายระบบการใช้แรงงานสัตว์ (พ.ศ. 2490-2525)	31
สภาพพื้นฐานการเกิดตลาดวัว ควายสมัยปัจจุบัน	35
ตลาดวัว ควายในระบบการผลิตเพื่อขายเนื้อสัตว์ (พ.ศ.2525-2538)	40
ลักษณะสำคัญของตลาดวัว ควายในระบบใช้แรงงานสัตว์	45
ลักษณะความสำคัญของตลาดวัว ควายในปัจจุบัน	47
บทที่ 5	วิเคราะห์ตลาดวัว ควาย
สินค้าในตลาดวัว ควาย	50
สินค้าประเภทวัว ควาย	50
สินค้าประเภทรถจักรยานและรถจักรยานยนต์	55
สินค้าประเภทเครื่องอุปโภค บริโภค	59
พ่อค้าในตลาดวัว ควาย	65

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
1. พ่อค้าวัว ควาย	66
2. พ่อค้ารถจักรยานและรถจักรยานยนต์	73
3. พ่อค้าเครื่องอุปโภค บริโภค	74
ผู้ซื้อสินค้าในตลาดวัว ควาย	76
ราคาสินค้าในตลาดวัว ควาย	79
ผลตอบแทนจากการค้าขาย	84
บทที่ 6 ภาพสะท้อนจากตลาดวัว ควาย	
สังคมชวานากับการเปลี่ยนแปลง	89
1. การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต	89
2. การเกิดพ่อค้าชวานา	90
3. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภค	94
4. การรักษาเอกลักษณ์เดิมของสังคมชวานา	96
5. การยึดมั่นในพิธีกรรมและประเพณีเดิม	96
6. การยอมรับต่อการกดขี่ขูดรีด	97
7. การแบ่งปันผลประโยชน์ของคนในชุมชน	98
8. ความขัดแย้งทางด้านความคิดระหว่างระบบราชการและสังคมชวานา	99
9. การเกิดชุมชนและการปรับตัวเข้าสู่อาชีพใหม่	99
บทที่ 7 บทสรุป	103
บรรณานุกรม	110

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1. ตารางแสดงปริมาณรถจักรยานยนต์ในเชียงใหม่และลำพูน	38
2. ตารางแสดงจำนวน วัว ควาย ในตลาดแม่ย้อย	41
3. รูปภาพแสดงโคขาวพันธุ์ลำพูน	51
4. รูปภาพแสดงโคขาวพันธุ์ลำพูน	52
5. รูปภาพแสดงวัวพันธุ์พื้นเมือง	53
6. รูปภาพแสดงวัวจากเมียนมาร์ (พม่า)	54
7. รูปภาพควายซึ่งจำหน่ายในตลาดบ้านทุ่งฟ้าบด	55
8. ตารางแสดงจำนวนรถจักรยานยนต์ในจังหวัดเชียงใหม่	57
9. รูปภาพแสดงการจำหน่ายรถจักรยานยนต์ในตลาดวัว ควาย	59
10. ตารางแสดงสินค้าในตลาดวัว ควายบ้านทุ่งฟ้าบด วันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2538	60
11. ตารางแสดงสินค้าในตลาดวัว ควาย บ้านเวียงหนองล่อง วันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2538	61
12. ตารางแสดงสินค้าในตลาดวัว ควายบ้านแม่ย้อย วันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2538	62
13. ตารางแสดงสินค้าในตลาดวัว ควายบ้านตันดู่ วันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2538	63
14. ตารางแสดงสินค้าซึ่งจำหน่ายในตลาดวัว ควายแยกประเภทตามแหล่งผลิต	64
15. ตารางแสดงราคาวัวในตลาดวัว ควายเชียงใหม่-ลำพูน ระหว่าง พ.ศ. 2500-พ.ศ. 2538	81
16. ตารางแสดงราคาวัวในตลาดวัว ควายเชียงใหม่-ลำพูน ระหว่าง พ.ศ. 2538	83
17. ตารางแสดงราคาควายในตลาดวัว ควายเชียงใหม่-ลำพูน ระหว่าง พ.ศ. 2500-2538	84
18. แผนภูมิแสดงการซื้อขายวัว ควายในตลาดวัว ควาย	105

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาคเหนือของประเทศไทยประกอบด้วย 9 จังหวัดได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน และอุตรดิตถ์ มีพื้นที่ทั้งหมด 93,619 ตารางกิโลเมตรหรือ 58.5 ล้านไร่ หรือร้อยละ 18 ของพื้นที่ทั่วประเทศ (กรมแผนที่ทหาร : 2521) ลักษณะภูมิประเทศของภาคนี้ประกอบด้วย แนวเทือกเขาสูงและที่ราบแคบๆระหว่างภูเขา (Intermontane basins) เช่น ที่ราบแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน ที่ราบแอ่งลำปาง ที่ราบแอ่งเชียงราย-พะเยา ฯลฯ บริเวณที่ราบเหล่านี้เป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนซึ่งประกอบอาชีพ เกษตรกรรมและใช้วัว ควายเพื่อการเกษตรกรรมและการบริโภคตั้งแต่โบราณ

เนื่องจากวัวควายมีบทบาทสำคัญต่อประชาชนในภาคเหนือดังกล่าวแล้วจึงทำให้เกิดตลาดนัดเพื่อซื้อขายวัว ควายหรือ "กาดจัว" ขึ้น ในปัจจุบันนี้นอกจากมีสินค้าประเภทวัว ควายแล้วยังมีสินค้าอื่นๆ เช่น รถจักรยานยนต์ รถจักรยาน เสื้อผ้า อาหารและเครื่องอุปโภคบริโภคอื่นๆ อีกด้วยแต่ก็ยังมีวัว ควายเป็นสินค้าหลักเพียงแต่เปลี่ยนวัตถุประสงค์จากการซื้อขายเพื่อใช้แรงงานในภาคเกษตรกรรมเป็นการซื้อขายเพื่อบริโภคเนื้อสัตว์ ตลาดวัว ควายที่สำคัญแห่งหนึ่งในภาคเหนือคือ ตลาดวัว ควายในเขตจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน หรือ บริเวณที่ราบเชียงใหม่-ลำพูนซึ่งเป็นย่านชุมชนของทั้งสองจังหวัด ที่ราบแอ่งเชียงใหม่-ลำพูนเป็นที่ราบลุ่ม มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 300-350 เมตร เป็นที่ราบระหว่างเทือกเขาถนนธงชัย เทือกเขาแดนลาว เทือกเขาผีปันน้ำตะวันตก เทือกเขาดังกล่าวแล้วทำให้เกิดแม่น้ำสายสำคัญอันเป็นสาขาของแม่น้ำปิงได้แก่ แม่จืด แม่แดง แม่กวง แม่ท่า แม่ขาน แม่แจ่ม แม่ตื้น มีพื้นที่เขตลุ่มน้ำปิง 29,422.2 ตารางกิโลเมตร (ประหยัด ปานดี 2532 : 96) เฉพาะแม่น้ำสายสำคัญซึ่งไหลผ่านที่ราบแอ่งเชียงใหม่-ลำพูนได้แก่ แม่น้ำแม่แดง แม่กวง แม่ท่า แม่ขานและแม่น้ำปิง อำเภอต่างๆที่ตั้งอยู่ในเขตที่ราบดังกล่าวแล้วได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอป่าซาง และพื้นที่ราบบางส่วนของอำเภอบ้านโฮ่ง และอำเภอแม่ท่า จังหวัดลำพูน อำเภอเมือง และ อำเภอสันทราย อำเภอสารภี อำเภอสันป่าตอง และพื้นที่ราบบาง部分是พื้นที่ราบของ อำเภอแม่แดง อำเภอแม่ริม อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอหางดง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

บริเวณที่เป็นแอ่งเชียงใหม่-ลำพูนได้มีการจัดตั้งชุมชนโบราณมาแล้วไม่ต่ำกว่า 1,000 ปี เช่น พระนางจามเทวีสร้างเมืองหริภุญชัย (ลำพูน) ประมาณ พ.ศ. 1200 และพ่อขุนมังรายสร้างเมืองเชียงใหม่ใน พ.ศ. 1839 ประชาชนในบริเวณดังกล่าวแล้วประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลักและใช้วัว ควายเป็นพาหนะที่สำคัญมาแต่โบราณ ประชาชนในภาคเหนือใช้วัวลากเกวียนเรียกว่า "วัวล้อ" หรือใช้วัวบรรทุก

สินค้าเรียกว่า "วัวต่าง" ใช้ควายสำหรับไถนาและปรุเป็นอาหารทั้งนี้เป็นเพราะประชาชนในภาคเหนือนิยมบริโภคเนื้อควายมากกว่าเนื้อวัว การซื้อขายแลกเปลี่ยนวัว ควายจึงเป็นกิจกรรมที่จำเป็นอย่างหนึ่งด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้วจึงเกิดตลาดแลกเปลี่ยนวัว ควายขึ้นใน 'กาดจัว' ในภาคเหนือของประเทศไทย

ตลาดวัว ควายที่สำคัญในบริเวณที่ราบแอ่งเชียงใหม่-ลำพูนมีดังนี้

1. ตลาดวัว ควาย เวียงหนองล่อง มีตลาดในวันอาทิตย์ ตั้งอยู่ที่บ้านเวียงหนองล่อง ตำบลวังผาง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน ห่างจากถนนเชียงใหม่-ฮอดที่สามแยกท่าลี่ประมาณ 5 กิโลเมตรและที่ว่าการอำเภอสันป่าตอง 36 กิโลเมตร ตลาดวัว ควายสร้างขึ้นครั้งแรกที่บ้านห้วยบันจ้อย พ.ศ. 2495 ต่อมาย้ายมาอยู่ที่เวียงหนองล่อง ใน พ.ศ. 2502 ปัจจุบันมีพื้นที่ 67 ไร่ เป็นตลาดที่ขายวัว ควายซึ่งเข้ามาทางชายแดนไทย เมียนมาร์มากที่สุดในภาคเหนือ

2. ตลาดวัว ควายทุ่งฟ้าบด มีตลาดในวันเสาร์ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 9 บ้านต้นผึ้ง ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ บริเวณด้านทิศตะวันออกติดกับถนนเชียงใหม่-ฮอด ห่างจากที่ว่าการอำเภอสันป่าตอง 3 กิโลเมตรและห่างจากที่ว่าการอำเภอหางดง 14 กิโลเมตร นอกจากนี้ยังสามารถติดต่อกับอำเภอใกล้เคียงเช่น สารภี จอมทอง ป่าซาง บ้านโฮ่ง ได้โดยทางรถยนต์ตลาดมีพื้นที่ 17 ไร่ แต่มีพื้นที่ว่างเปล่าเพียงพอจะขยายตลาดออกไปได้อีก นายสม ลอมศรี ได้ก่อตั้งตลาดวัว ควายขึ้นในปี พ.ศ. 2502 ดำเนินธุรกิจได้ประมาณ 3 ปีตลาดวัว ควายต้องปิดชั่วคราวเพราะประสบกับการขาดทุนและการตรวจจับของทางราชการในการลำเลียงสินค้าเข้าตลาดจึงได้ปิดตลาดในปี พ.ศ. 2505 ต่อมาได้ปรับปรุงใหม่เปิดตลาดวัว ควายอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2507 และดำเนินธุรกิจจนถึงปัจจุบัน

3. ตลาดวัว ควายแม่ย้อย มีตลาดในวันจันทร์และศุกร์ ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 บ้านแม่ย้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ 4 ไร่ อยู่ห่างจากถนนเชียงใหม่-แม่ใจ 250 เมตร ห่างจากที่ว่าการอำเภอสันทราย 2 กิโลเมตร กำนันใจ ดำรง สร้างตลาดในปี พ.ศ. 2492

4. ตลาดวัว ควายบ้านต้นคู้ มีตลาดในวันพฤหัสบดี ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 3 ตำบลบวกด่าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ กำนันจูน นันทะยา สร้างตลาดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2496 ปัจจุบันมีพื้นที่ 8 ไร่ สถานที่ตั้งห่างจากอำเภอสันกำแพง 4 กิโลเมตร ที่ว่าการอำเภอสารภี 9 กิโลเมตรและกิ่งอำเภอบ้านธิ 19 กิโลเมตร

สาเหตุสำคัญของการเกิดตลาดวัว ควายในระหว่าง พ.ศ. 2490-2505 ทั้งนี้เพราะในระยะเวลาดังกล่าวเกิดการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ ระบบการผลิตเพื่อยังชีพของสังคมชาวนาในภาคเหนือเริ่มแตกสลายกลายเป็นระบบการผลิตเพื่อขาย ในสังคมชาวนาความต้องการแรงงานสัตว์ในการทำนาและใช้งานมีมากขึ้น เพราะเกิดการขยายตัวทางการผลิต (ฐลิตธิ์ ฐชาติ, 2538:12-18) ประกอบกับความต้องการบริโภคเนื้อวัว เนื้อควายของประชาชนในสังคมเมืองเชียงใหม่จึงทำให้เกิดการซื้อขายวัวควายเพื่อใช้แรงงานควบคู่กับการบริโภคเนื้อสัตว์

การซื้อขายสัตว์ในหมู่บ้านของชาวนาจึงไม่เป็นการเพียงพอสำหรับสนองความต้องการดังกล่าวแล้วจึงเกิดวันนัดหมายและสถานที่แน่นอนพอจะรวบรวมสัตว์ได้ในปริมาณมากเพื่อซื้อขายในการใช้แรงงานเพื่อการเกษตร และบริโภคเนื้อสัตว์ ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้วจึงเกิดตลาดวัว ควาย หรือ 'กาดงัว' ขึ้นในภาคเหนือของประเทศไทย

สินค้าซึ่งจำหน่ายในตลาดวัว ควายเริ่มต้นจาก วัว ควาย ม้า บางตลาดก็มีช้าง ในระยะเปิดตลาดใหม่ ๆ ต่อมาก็มียานยนต์ขึ้นในเมืองในท้องถิ่นเช่น เชียง ยาลัน ฝ้าย ไม้ขีดไฟ น้ำมันก๊าด สมู เครื่องใช้ภายในบ้าน เสื้อผ้าสำเร็จรูป ฯลฯ นอกจากนี้ก็มี รถจักรยาน จำหน่ายในตลาดระยะแรกก่อน พ.ศ. 2510 สินค้าในตลาดวัว ควายถ้าพิจารณาตั้งแต่ระยะเปิดตลาด (พ.ศ. 2492) จนกระทั่งปัจจุบัน (พ.ศ. 2538) สามารถจัดสินค้าออกเป็น 3 ประเภทและจัดระยะเวลาพัฒนาการของตลาดวัว ควายออกได้ 2 ระยะ โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการใช้สินค้าและบริการซึ่งมีผลทำให้คนในชุมชนเปลี่ยนวิถีชีวิต ระยะแรกตลาดวัว ควายในระบบการผลิตใช้แรงงานสัตว์ (พ.ศ. 2490-2525) และระยะที่สองตลาดวัว ควายในระบบการผลิตเพื่อขายเนื้อสัตว์ (พ.ศ. 2526-ปัจจุบัน) ภาพรวมของสินค้าทั้ง 2 ระยะ ของตลาดได้แก่สินค้าประเภท วัว ควาย สินค้าประเภทรถจักรยาน รถจักรยานยนต์ สินค้าประเภทเครื่องอุปโภคบริโภคเช่น เสื้อผ้า ภาชนะเครื่องใช้ อาหาร เป็นต้น

เนื่องจากในปัจจุบันการคมนาคมสะดวกมีถนนเชื่อมติดต่อกันระหว่าง หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด ลูกค้าและพ่อค้าในตลาดวัว ควายจึงมีใช้ประชาชนท้องถิ่นซึ่งใกล้เคียงกับตลาดเท่านั้น แต่มีประชาชนต่างอำเภอ และต่างจังหวัดเข้ามาร่วมในตลาดวัว ควายอีกด้วย ดังนั้นตลาดวัว ควายซึ่งอยู่ในท้องถิ่นจึงมีใช้ตลาดเพื่อตอบสนองคนในท้องถิ่นอย่างเดียวนแต่เป็นตลาดที่ตอบสนองและสะท้อนความสัมพันธ์กับท้องถิ่นอื่นด้วย ภาพสะท้อนของสังคมชาวนาในตลาดวัว ควายจึงเป็นภาพสะท้อนของชาวนาหลายๆ หมู่บ้าน ที่ติดต่อประสานสัมพันธ์กันการวิจัยเรื่องนี้เน้นภาพสะท้อนของสังคมชาวนาบริเวณที่ราบแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน ซึ่งสังเกตได้จากตลาดวัว ควาย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมประวัติของ 'กาดงัว' ในจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน
2. เพื่อศึกษาระบบการค้าขายใน 'กาดงัว'
3. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสังคมชาวนาบริเวณ 'กาดงัว' โดยสังเกตจากภาพสะท้อนของ

ตลาดวัว ควาย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีขอบเขตจำกัดในเรื่องพื้นที่ศึกษาและระยะเวลาในการศึกษาดังนี้

ขอบเขตในเรื่องพื้นที่ ในการวิจัยได้มุ่งศึกษาตลาดวัว ควาย และสังคมฆราวาสในเขตที่ราบแอ่ง
เชียงใหม่-ลำพูนเป็นหลักแต่สะท้อนภาพความสัมพันธ์กับสังคมภายนอกด้วยทั้งในระบบเมืองและชนบทซึ่งอยู่
นอกพื้นที่ราบแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน ตลาดวัว ควายทุ่งฟ้าบดอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ตลาดวัว ควายแม่
ย้อยอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ยังศึกษาจากตลาดวัว ควายบ้านตันตุ่ออำเภอ
สันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่และตลาดวัว ควายบ้านเวียงหนองล่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เพื่อเป็นการ
เปรียบเทียบแล้วสรุปภาพรวมของลักษณะตลาดวัว ควายและภาพรวมของสังคมฆราวาสในบริเวณที่ราบแอ่งเชียง
ใหม่-ลำพูน

ระยะเวลาในการศึกษา ได้เริ่มต้นศึกษาระบบตลาดวัว ควาย ตั้งแต่ระยะเริ่มสร้างตลาด (พ.ศ.
2490-2505) จนกระทั่งระบบการตลาดเปลี่ยนแปลงจากการซื้อขายวัว ควายเป็นสินค้าอุปโภคบริโภคอย่างอื่น
เข้ามาเป็นสินค้าหลักควบคู่กับวัว ควายระยะเวลาในการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2490-2538 สำหรับระยะเวลาใน
การวิจัยตั้งแต่เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2537 ถึงเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2539

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ได้ใช้วิธีการศึกษาหลายแบบ ผสมผสานเพื่อให้ได้ภาพรวมที่ค่อนข้างเป็นวิวัฒนาการ
หรือเห็นการเปลี่ยนแปลงของระบบและมองเห็นภาพกว้างของสังคมฆราวาสโดยส่วนรวมซึ่งสะท้อนภาพจากตลาดวัว
ควาย ดังนั้นการวิจัยจึงใช้หลายวิธีการประกอบกันดังนี้

การศึกษาจากเอกสาร เป็นการศึกษาเอกสารขั้นต้น (Primary source) จากหน่วยราชการใน
ท้องถิ่นและภาคเอกชนซึ่งเกี่ยวข้องกับตลาดวัว ควาย เอกสารเหล่านี้ได้แก่ ข้อมูลของปศุสัตว์จังหวัด ข้อมูล
สภาพตำบล ข้อมูลจากที่ทำการกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาเอกสารชั้นสอง (Secondary
source) จากหนังสือต่าง ๆ ที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องตลาดวัว ควายเพื่อให้เกิดแนวความคิด ข้อมูลหลักฐานต่าง ๆ
เพื่อประกอบการวิเคราะห์

การศึกษานอกสถานที่ การสังเกต การสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant
observation) หรือการเข้าร่วมในกิจกรรมของตลาดวัว ควายและเส้นทางสำรวจหมู่บ้านก็เป็นสิ่งสำคัญในการ
ศึกษาค้นคว้างานวิจัยเรื่องนี้ ในการศึกษาผู้วิจัยมีความใกล้ชิดกับตลาดวัวควายแม่ย้อยและทุ่งฟ้าบดตั้งแต่ปี พ.ศ.
2517 โดยการเป็นลูกค้าที่ตลาดวัว ควาย ต่อมาในปี พ.ศ. 2525 ได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตลาดวัว ควาย
ทุ่งฟ้าบดและตลาดวัว ควายแม่ย้อยไว้บ้างแล้ว ผู้วิจัยได้รู้จักและสนิทสนมกับเจ้าของตลาดวัว ควายทุ่งฟ้าบด
และลูกชายเจ้าของตลาดก่อนทำการวิจัยเรื่องนี้ นอกจากนี้ยังได้รู้จักกับพ่อค้าวัว ควายในเขตสันป่าตองบางคน
ก่อนทำวิจัย บางครั้งในการเก็บข้อมูลแบบวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้เดินทางไปกับพ่อค้าวัว ควาย
เพื่อซื้อวัว ควายในตลาด การปะปนและปลอมแปลงเป็นพ่อค้าวัว ควายทำให้ได้ทราบข้อมูลที่เป็นประโยชน์

การศึกษาข้อมูลทั้งด้านเอกสาร สัมภาษณ์ การสังเกตและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมให้เกิดความแม่นยำและเชื่อถือได้ ในบางครั้งไม่สามารถอ้างอิงชื่อวิทยากรได้ เพราะสาเหตุประการแรก ไม่ได้สัมภาษณ์อย่างเป็นทางการเพียงแต่สังเกตพูดคุยสนทนาแล้วจดบันทึกภายหลัง ทั้งนี้เกิดความสนิทสนมมากกว่าให้ตอบแบบสอบถาม ประการที่สอง ตลาดวัว ควายบางครั้งเป็นเขตอิทธิพลมีสิ่งของผิดกฎหมาย มีการทุจริตของเจ้าหน้าที่ เพื่อความปลอดภัยของวิทยากรจึงต้องปกปิดชื่อของวิทยากรไว้เป็นความลับ

การศึกษาข้อมูล ได้เริ่มอ่านเอกสาร การเข้าร่วมในกิจกรรมหรือใช้วิธีการอื่นๆ สมรสกัน ตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2537 และเสร็จสิ้นการสำรวจข้อมูลในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2539 เหตุที่ล่าช้าเพราะมีการเก็บข้อมูลเป็นระยะสลับกับการอ่านเอกสารแล้วเขียนรายงาน บางครั้งเกิดความสงสัยหรือต้องการขยายความรู้เพิ่มเติมก็ต้องออกสำรวจภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์ สังเกตหรือใช้วิธีการอื่นๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติม

ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยในเรื่องนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับระบบตลาดวัว ควายในเรื่องการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าประเภทวัว ควายเป็นหลัก นอกจากนี้ยังกล่าวถึงสินค้าอื่น รถจักรยานยนต์ เครื่องใช้สำหรับอุปโภค บริโภคบ้าง ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ต้องการศึกษความเปลี่ยนแปลงของสังคมชานนา โดยมุ่งสะท้อนภาพจากตลาดวัว ควายเป็นหลัก การเปลี่ยนแปลงของสังคมชานนามีองค์ประกอบหลายประการเช่น การศึกษา การคมนาคม สื่อมวลชน รวมทั้งนโยบายด้านการเมือง เศรษฐกิจ ซึ่งควบคุมสังคมชานนาและผนวกกับวัฒนธรรมในสังคมชานนาซึ่งรับจากภายนอกและมีอยู่เดิมในสังคมต่างก็เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของสังคมชานนาทั้งสิ้น แต่การวิจัยมีจุดจำกัดต้องการเน้นว่าตลาดวัว ควายมีส่วนในการสะท้อนภาพสังคมชานนาอย่างไร และตลาดวัว ควายได้รับอิทธิพลจากสังคมภายนอกอย่างไรชานนามีการปรับเปลี่ยนอย่างไรบ้างเพื่อคล้ายตามสังคมภายนอกโดยสังเกตจากตลาดวัว ควายเป็นปัจจัยหลัก แต่ก็ยอมรับในอิทธิพลของระบบต่างๆที่แพร่กระจายเข้าสู่สังคมชานนาแต่ไม่ได้เน้นรายละเอียดในการรายงานการวิจัย

คำนิยามศัพท์

- กาดงัว** หมายถึงตลาดนัดซึ่งค้าขายวัว ควายเป็นหลักในระยะเริ่มต้น (พ.ศ. 2490-2510) ต่อมาได้มีการค้าขายสินค้าอย่างอื่น ๆ เพิ่มเติม ได้แก่รถจักรยาน รถจักรยานยนต์ เสื้อผ้า อาหาร ตลอดจนเครื่องอุปโภคบริโภคอื่นๆ ตลาดวัว ควาย แตกต่างจากตลาดนัดในเรื่องการขายสินค้าเพราะตลาดนัดขายเฉพาะเครื่องอุปโภคบริโภคแต่ตลาดวัว ควายนอกจากขายเครื่องอุปโภคบริโภคแล้วยังซื้อขาย วัว ควาย จักรยานยนต์ เป็นสินค้าหลัก
- สังคมชานนา** หมายถึงชานนาในหมู่บ้านภาคเหนือในเขตที่ราบแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ทราบประวัติของตลาดวัว ควายและมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐาน เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษา นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น
2. ได้ทราบความเปลี่ยนแปลงในการซื้อขายสินค้าและบริการอันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภคของสังคมชานาเนื่องจากแรงกดดันจากภายนอก
3. ได้ทราบความเปลี่ยนแปลงในสังคมชานาและสามารถเข้าใจวัฒนธรรมของชานาในภาคเหนือได้ดียิ่งขึ้น ผลจากการศึกษาค้นคว้าดังกล่าวแล้วเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนาสังคมชานาให้ดีขึ้น แต่อยู่บนพื้นฐานของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเดิม

บทที่ 2

แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเป็นการศึกษาเรื่องของสังคมชาวนาในหมู่บ้านว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ในระยะเวลาประมาณถึงศตวรรษ ดังนั้นการศึกษาจึงมีลักษณะเป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านหรือสังคมชาวนาแต่มองในภาพรวมของสังคมชาวนาในบริเวณที่ราบแอ่งเวียงใหม่-ลำพูนซึ่งติดต่อกับพื้นที่ลุ่มน้ำโขง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมีได้หมายถึงตลาดวัว ควายอย่างเดียวยังมีปัจจัยที่สำคัญอีกหลายประการได้แก่ ระบบเศรษฐกิจใหม่ การคมนาคมซึ่งเข้าสู่หมู่บ้าน สื่อสารมวลชน การศึกษา สิ่งเหล่านี้ได้นำนวัตกรรมใหม่เข้าสู่หมู่บ้านและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภค อย่างไรก็ตามระบบใหม่ซึ่งแพร่กระจายเข้าสู่หมู่บ้านมิได้หมายความว่าชาวนาปรับตัวทั้งหมด บางอย่างก็ถูกปฏิเสธ หรือดัดแปลงแก้ไข ผลผสมผสาน ให้เข้ากับวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมแบบเดิม ดังนั้นแนวคิดในการวิจัยจึงต้องพิจารณาอย่างผสมผสานระหว่างศาสตร์แต่ละสาขา ในงานวิจัยเรื่องนี้เน้นหนักด้านการตลาดจึงต้องยอมรับในเรื่องกลไกของการตลาดในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการผลิตเพื่อขายและแสวงหากำไร แต่ในขณะที่เดียวกันเมื่อมองสภาพสังคมชาวนาในภาคเหนือแล้ว ระบบการผลิตเพื่อยังชีพและวัฒนธรรมเก่าของชาวนาซึ่งยึดมั่นในระบบเครือญาติ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันยังคงเหนียวแน่นในหมู่บ้าน การศึกษาจึงต้องกระทำในเชิงเศรษฐกิจวัฒนธรรม (Socio economic) ซึ่งยอมรับปัจจัยหลักทางวัฒนธรรมว่ามีส่วนสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและการดำรงชีวิตของชาวนา

แนวคิดในการวิจัยสามารถแบ่งได้ดังนี้

1. แนวคิดในการศึกษาชุมชนและการเปลี่ยนแปลง (ชยันต์ วรรณะภูทิ 2537, 43-56) ได้ให้แนวความคิดในการศึกษาชุมชน สรุปได้ว่า การศึกษาชุมชนกระทำได้ทั้งเชิงปริมาณ คือเก็บข้อมูลในเชิงตัวเลขและการศึกษาในเชิงคุณภาพ เพื่อเจาะลึกวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ ความขัดแย้ง เพื่อให้เข้าใจความเปลี่ยนแปลงของชุมชน นอกจากนี้ยังได้อธิบายความหมายของชุมชนในลักษณะที่แคบลงมาว่า หมายถึง สังคมขนาดเล็กในชนบทที่ยังไม่พัฒนาในลักษณะที่เป็นเมืองหรืออีกนัยหนึ่งหมายถึง สังคมหมู่บ้านที่สมาชิกของสังคมยังมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีความใกล้ชิดติดต่อกันอย่างไม่เป็นทางการ สมาชิกส่วนใหญ่มีอาชีพในด้านการเกษตรมีค่านิยมที่เน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและยังสามารถรักษาแผนการดำรงชีวิตแบบเดิมข้างต้นไว้ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากกระบวนการพัฒนาการ และความทันสมัย

(ชยันต์ วรรณะภูติ, 2537 : 45) ในการศึกษาชุมชนหมู่บ้านต้องยอมรับและเข้าใจในเรื่องต่อไปนี้

- 1.1. ความสัมพันธ์ของสังคมหมู่บ้านที่เชื่อมโยงกับระบบการเมืองการปกครอง
- 1.2. ลักษณะของระบบเศรษฐกิจของสังคมหมู่บ้านที่กำลังถูกผนึกเข้ากับระบบตลาดและระบบทุนนิยม
- 1.3. ลักษณะของโครงสร้างสังคม โครงสร้างอำนาจ องค์กรชาวบ้านที่เป็นลักษณะเฉพาะของสังคมหมู่บ้าน
- 1.4. ลักษณะของวัฒนธรรมความคิดและจิตสำนึก ของสมาชิกของชุมชนแบบนี้ (ชยันต์ วรรณะภูติ, 2537 : 45)

ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงหรือการปรับตัวอาจกล่าวได้ว่า ตลอดระยะเวลาของประวัติศาสตร์ ชวนา กลุ่มบุคคลดังกล่าวมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมใหม่ การเปลี่ยนแปลงเกิดจากการเพิ่มของประชากร การจัดองค์กรทางสังคม การจัดการสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี (Blinkerhoff และ White, 1985 : 556-559) หรือการเปลี่ยนแปลงเกิดจากสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ จำนวนประชากร การปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกการเปลี่ยนแปลงเกิดจากการเปลี่ยนเจตคติ คุณค่า วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และความต้องการของบุคคลในสังคม (Hortor and Hunt, 1980 : 455-459) บางครั้งต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับระบบเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมซึ่งเปลี่ยนแปลงไป ทั้งด้านประกอบอาชีพและวิถีชีวิต (รัชนีกร เศรษฐ, 2523 : 274-295) การปรับตัวหรือการเปลี่ยนแปลงได้ดำเนินอย่างรวดเร็วในสามทศวรรษกว่าๆที่ผ่านมาเพราะมีผลจากการพัฒนาประเทศ โดยมีเป้าหมายอยู่ที่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การสร้างความเป็นรัฐชาติและความทันสมัย ระบบทุนนิยมไทยแบบเปิดทำให้เกิดการไหลบ่าเข้ามาของวัฒนธรรมทุนนิยม ในทิศทางเดียวผ่านทางสื่อสมัยใหม่และการใช้อำนาจค่อนข้างรวมศูนย์ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2538: 1-3) จึงส่งผลให้นวัตกรรม (Innovation) ซึ่งหมายถึงการประดิษฐ์และการค้นพบแพร่กระจายเข้าสู่สังคมอื่นได้ง่ายขึ้นจึงเกิดการปรับตัวเปลี่ยนแปลงหรือเกิดการผสมผสานกลมกลืนทางวัฒนธรรม

2. แนวคิดในการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากสังคมชวานายังไม่ได้เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมอย่างเต็มรูปแบบ ยังมีระบบเศรษฐกิจในระบบการผลิตเพื่อขาย ควบคู่กับ การผลิตเพื่อบริโภคแล้วขาย ส่วนที่เหลือเพื่อแลกเปลี่ยนกับสินค้าอย่างอื่น ดังนั้นการใช้แนวความคิดในเรื่องการแจกจ่ายสินค้าและบริการ จึงน่าจะมีความเกี่ยวข้องกับตลาด วั ว ควาย การแจกจ่ายสินค้าและบริการ (Distribution of goods and services) การแจกจ่ายหรือแลกเปลี่ยนสิ่งของและสินค้า เกิดขึ้นตั้งแต่สังคมดั้งเดิม แต่ระบบการแลกเปลี่ยนแตกต่างกันออกไปอาจแบ่งการแลกเปลี่ยนออกได้ 3 ระบบ

ระบบถ้อยทีถ้อยอาศัย (Reciprocity) เป็นระบบการแลกเปลี่ยนสิ่งของโดยความสมัครใจทั้งผู้ให้และผู้รับ โดยปราศจากเงินตราเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยน การให้ดังกล่าวแล้วแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ การให้โดยไม่หวังผลตอบแทน การให้โดยการอุปการะครอบครัวและการให้แบบหวังผลตอบแทนหรือการแลก

เปลี่ย (Ember and Ember, 1977 : 247-253) การแลกเปลี่ยนดังกล่าวอาจจะกระทำเพื่อเกียรติยศ และเหตุผลทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการยอมรับของสังคมและเป็นประเพณีปฏิบัติ ลักษณะการแลกเปลี่ยนแบบ 'เกลอ' ของชาวนครคีรีธรรมราชระหว่างเขตภูเขาในอำเภอลานสะกาพรหมคีรีและเขตพื้นที่ราบอำเภอปากพั้งเชียรใหญ่ โดยการเลือกผู้ชายที่อายุรุ่นเดียวกันเป็นเพื่อนสนิท ยอมรับพ่อแม่ทั้งสองฝ่ายเหมือนพ่อแม่ของตนเอง เมื่อโตขึ้นก็ได้มีการแลกเปลี่ยนสินค้าและสิ่งของจำเป็นระหว่าง 'เกลอ' และประชาชนในชุมชนของ 'เกลอ' เขตภูเขาจะมอบผลไม้และผลผลิตจากป่าให้แก่เขตพื้นที่ราบในฤดูกาลผลไม้และรับผักไร่ กล้วยจากเขตพื้นที่ราบในฤดูฝนประชาชนเขตพื้นที่ราบก็ตอบแทนโดยการให้ข้าวเปลือก เกลือ และอาหารทะเล ดังนั้นก่อน พ.ศ. 2500 จึงมีขบวนเรือขึ้นล่อง ลำเลียงสิ่งของดังกล่าวตามฤดูกาลและยังมีวัว ควายเดินทางระหว่างภูเขากับพื้นที่ราบในฤดูก่อนนำหาลากและหลังน้ำลด ระหว่างเขตพื้นที่ดังกล่าวแล้วตัวอย่างการค้าเครื่องประดับทำด้วยเปลือกหอยประดิษฐ์เป็นสร้อยข้อมือ (Mwali) และสร้อยคอ (Soulova) ของชาวเกาะโทรเบรียนด์ (Trobriand) ในประเทศนิวกินี (New Guinea) เป็นลักษณะการแลกเปลี่ยนในระหว่างกลุ่มมิตรสหาย โดยถือว่าการมีเครื่องประดับดังกล่าว นอกจากแสดงความผูกมิตรแล้วยังแสดงถึงเกียรติยศอีกด้วย (Ember and Ember, 1977 : 249-250) ตัวอย่างที่กล่าวมาแล้วคือการแลกเปลี่ยนในระบบถ้อยที่ถ้อยอาศัย

ระบบแจกจ่ายต่อเนื่อง (Redistribution) เป็นระบบการผลิตที่ผลผลิตถูกส่งรวบรวมไว้ที่ส่วนกลางหรือกษัตริย์ หรือหัวหน้าเผ่า แล้วผลผลิตนั้นส่วนหนึ่งจึงแจกจ่ายไปยังบุคคลในสังคม ในกิจกรรม และวัตถุประสงค์ต่างกัน ในบางครั้งประชาชนต้องถูกเกณฑ์แรงงานเพื่อสร้างผลผลิตให้แก่รัฐ แล้วรัฐก็นำผลผลิตแจกจ่ายให้แก่ประชาชนชั้นผู้ปกครอง กองทหาร และช่างฝีมือ เช่น ตัวอย่างการเกณฑ์แรงงานของชาวอินคาในประเทศเปรู (Collins, 1975-274) หรือในกรณีกษัตริย์ (Mukama) ของอุกันดา (Uganda) ตะวันตก มีอำนาจสิทธิขาดในทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้นประชาชนผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติของแผ่นดินต้องจ่ายผลผลิตตอบแทนให้แก่รัฐ และต้องถูกเกณฑ์แรงงานด้วย (Ember and Ember, 1977 : 254) ระบบดังกล่าวคล้ายคลึงกับระบบการแลกเปลี่ยนในสังคมศักดินาของไทย และนำพิจารณาได้ว่าการค้าของไทยในสมัยศักดินาหรือก่อนการปฏิรูประบบการเมือง เศรษฐกิจ และกฎหมาย ซึ่งเกี่ยวข้องกับกรรมสิทธิ์ และสิทธิส่วนบุคคล น่าจะเป็นการค้าในลักษณะใดและทำไมชาวนาจึงไม่มีอำนาจในการค้าขายดังกล่าวแล้วชาวนาทำการค้าขายได้เฉพาะผลผลิตจากป่าหรือสิ่งของเหลือจากการบริโภคในเวลาว่างจากการเข้าเวรยามและหลังฤดูการเก็บเกี่ยวการค้าเกิดขึ้นอย่างแน่นอน แต่บุคคลกลุ่มใดผูกขาดอำนาจทางการค้า และส่งผลกระทบต่ออย่างไร

การแลกเปลี่ยนแบบระบบตลาด (Market exchange) เป็นระบบการแลกเปลี่ยนในปัจจุบันไปลันยี (Polanyi) ให้ความหมายว่าเป็นการแลกเปลี่ยนสินค้าที่มีองค์ประกอบพื้นฐานอันได้แก่ สินค้า (Supply) ความต้องการซื้อ (Demand) และราคา (Price) ถูกกำหนดขึ้นโดยผ่านระบบตลาด (Collins, 1975 : 275-276) ผลผลิตมีวัตถุประสงค์เพื่อการแลกเปลี่ยนมิใช่เพื่อบริโภค แล้วนำส่วนเกินจำหน่ายเหมือนกับระบบการผลิตเพื่อการยังชีพ (Hiebert, 1976 : 307) การแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งสำคัญในระบบตลาด เงินเป็นตัวกลางของการแลกเปลี่ยนแต่มีใช้สินค้าของการแลกเปลี่ยน นอกจากนี้เงินยังเป็นมาตรฐานของการวัดคุณค่าและการสะสมความมั่งคั่ง การแลกเปลี่ยนแบบระบบตลาด ผลผลิตด้านอาหารต้องมีเพียงพอสำหรับผลิตจำหน่ายและมีความหลากหลาย

ทางด้านช่างฝีมือแรงงานมีความชำนาญในการผลิตเฉพาะทาง (Ember and Ember, 1977 : 254-255)

ในการศึกษาเรื่องตลาดวัว ควาย ถึงแม้องค์ประกอบของชุมชนได้ผ่านพ้นระบบการแจกจ่ายแบบ ถ้อยทีถ้อยอาศัยและระบบการแจกจ่ายต่อเนื่องเข้าสู่การแลกเปลี่ยนระบบตลาดหรือผ่านจากระบบการผลิตแบบ ยังชีพเข้าสู่การผลิตเพื่อขาย แต่การขาดองค์ประกอบทางด้านพลังในการผลิต (Force of production) เช่น เทคโนโลยีในการผลิต การคัดเลือกพันธุ์ วิทยาการสมัยใหม่แรงงานที่ความรู้เฉพาะด้าน ฯลฯ นอกจากนี้สังคม ชวานายังมีระบบวัฒนธรรม ยึดมั่นอยู่กับอุดมการณ์เดิมและประเพณีบางอย่างก็ยังไม่เปลี่ยนแปลงไม่หมดสิ้น ระบบเครือญาติ ยังมีความสำคัญในสังคมชวานา ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้ว การวิเคราะห์ตลาด วัว ควาย จึง ต้องคำนึงถึงความสำคัญของการแลกเปลี่ยนในระบบเก่าควบคู่ไปด้วย เพราะในสังคมชวานาปัจจุบัน ระบบ ต่าง ๆ ยังตกค้างผสมผสานกันอยู่

3. แนวความคิดในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเกิดจากปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการ คือ การค้นพบ การประดิษฐ์ (Discovery and Invention) การแพร่กระจายวัฒนธรรม (Diffusion) และการยอมรับวัฒนธรรม (Acculturation) (Ember and Ember , 1977 : 424-430)

3.1. การค้นพบและการประดิษฐ์ นักมานุษยวิทยากล่าวว่าแนวความคิดสำคัญที่สุดในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสังคม และวัฒนธรรม คือแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องนวัตกรรม (Innovation) ซึ่งหมายถึงสิ่งประดิษฐ์ใหม่ แต่ในความหมายของนักสังคมศาสตร์ นวัตกรรมเป็นกระบวนการซึ่งเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ความคิด กิจกรรม หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ และได้มีการเผยแพร่ขยายภายในชุมชนและระหว่างชุมชน กระบวนการนวัตกรรมเริ่มต้นจากการนำความรู้ในวัฒนธรรมใหม่ให้แก่บุคคลในชุมชน (Origination) แล้วกลุ่มบุคคลเกิดการรับรู้หรือการค้นพบวัฒนธรรมนั้น (Discovery) มีการกลั่นกรองเลือกสรรแล้วประดิษฐ์หรือสร้างสิ่งใหม่ขึ้น (Invention) แต่อยู่บนพื้นฐานความคิดของสิ่งประดิษฐ์เก่า เช่น การสร้างเรือกลไฟมีพื้นฐานจากเรือและเครื่องจักรไอน้ำ (Collins, 1975 : 464-465) การประดิษฐ์คิดค้นโดยการเลือกสรรจากพื้นฐานเก่า แล้วนำมาประดิษฐ์สิ่งใหม่แล้วเผยแพร่ออกไปในสังคมอื่นนี้คือกระบวนการนวัตกรรม

3.2. การแพร่กระจายวัฒนธรรม หมายถึง การแพร่กระจายวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง รูปแบบการแพร่กระจายอาจเกิดขึ้นโดยตรง (Direct contact) โดยผู้คิดค้นนำไปเผยแพร่ เช่น อังกฤษและสเปน ได้นำยาสูบจากทวีปอเมริกาเข้ามาเผยแพร่และแพร่ขยายไปยังประเทศต่างๆ ในยุโรป สำหรับการแพร่กระจายไปยังบุคคลในสังคมอื่นๆ (Ember and Ember, 1977 : 427-429) การแพร่กระจายวัฒนธรรมใหม่ไปสู่อีกสังคมหนึ่ง มิได้เกิดการยอมรับวัฒนธรรมใหม่ทั้งหมด บางครั้งต้องมีการเลือกสรรเพื่อให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมเก่า ยกตัวอย่าง เช่น ชาวอินเดียนเผ่ามายา ในกัวเตมาลา (Guatemala) วัฒนธรรมส่วนใหญ่ซึ่งในปัจจุบันได้ดัดแปลงมาจากวัฒนธรรมตะวันตก แต่ก็มีมีการเลือกสรรว่าไม่ขัดแย้งกับจารีตประเพณี และคุณค่าดั้งเดิม (Haviland, 1981 : 405-406) ดังนั้นการแพร่กระจายของวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง ถึงแม้ว่ามีการยอมรับวัฒนธรรมซึ่งแข็งแกร่งกว่า แต่มีการเลือกสรรดัดแปลงเฉพาะสิ่งที่เหมาะสมหรือบาง

ครั้งวัฒนธรรมซึ่งแข็งแกร่งก็อาจถูกกลืนโดยวัฒนธรรมซึ่งอ่อนกว่าหรือสังคมหนึ่งอาจยอมรับในวัฒนธรรมนั้น แต่ อีกสังคมหนึ่งปฏิเสธ (Foster, 1962 : 163 อ้างใน Collins, 1975 : 471)

3.3. การยอมรับวัฒนธรรม หมายถึงการที่วัฒนธรรมแข็งแกร่งแพร่กระจายเข้าสู่ วัฒนธรรมอ่อนกว่าแล้วทำให้เกิดการยอมรับ (Collins, 1975 : 474) เช่น กรณีของสเปน เมื่อยึดครองเม็กซิโก ก็ บังคับให้นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกหรือกรณีอินเดียแดงยอมรับวัฒนธรรมของอเมริกันผู้ยึดครอง (Ember and Ember, 1977 : 429) การยอมรับวัฒนธรรมบางครั้งเป็นแบบผสมผสาน (Assimilation) ระหว่าง วัฒนธรรมเก่ากับวัฒนธรรมใหม่หรือบางครั้งก็อาจแสดงออกในการต่อต้านวัฒนธรรมใหม่ (Reaction) ในรูปแบบ ต่างๆกัน (Collins, 1975 : 474)

ในการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของชุมชนซึ่งมีผลกระทบจากตลาดวัว ควาย ในด้านเศรษฐกิจ ก่อนการวิเคราะห์ต้องพิจารณาระบบเศรษฐกิจของสังคมชวานา ซึ่งผูกพันกับสังคมเมือง และระบบตลาดว่ามี เอกลักษณะของตนเอง แตกต่างจากตลาดในเมือง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมตลาดวัว ควาย เป็นศูนย์กลางของสังคมชวานา ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างรอยต่อของระบบผลิตเพื่อยังชีพและระบบการผลิตเพื่อขาย ตลาดวัว ควายนอกจากเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนหรือซื้อขายสินค้าแล้ว ยังเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์เพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างชวานา ลักษณะของตลาดท้องถิ่นซึ่งทำหน้าที่เศรษฐกิจ ควบคู่กับด้านสังคมและวัฒนธรรม ปรากฏให้เห็นตัวอย่างเด่นชัดในสังคมชวานาของทวีปอาฟริกาตะวันตกซึ่งใช้ตลาดเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนข่าวสาร ชุบชีบนินทา ถามข่าวทุกข์สุขและกระชับมิตรสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ถึงแม้ว่าระบบการตลาดเข้าสู่ระบบการแลกเปลี่ยน (Market exchange) มุ่งแสวงหากำไร (Collins, 1975 : 275-277) แต่มีอุดมการณ์และพฤติกรรมเก่า ปะปนอยู่

ในการศึกษาสังคมชวานา ถึงแม้ว่าระบบเศรษฐกิจได้เปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบการแลกเปลี่ยนเพื่อ การตลาด แต่การผลิตของระบบเก่าในด้านเศรษฐกิจก็ยังปะปนอยู่ในสังคมใหม่ สังคมชวานาก้าวเข้าสู่การแลกเปลี่ยนเพราะการเร่งเร้าจากปัจจัยภายนอก แต่ภายในสังคมยังต้องปรับปรุงทางด้าน พลังในการผลิต (Force of production) เกี่ยวกับเรื่องเทคโนโลยีการคัดเลือกพันธุ์ วิธีบำรุงรักษา ความสามารถเฉพาะด้านฯลฯและความสัมพันธ์ทางการผลิต (Relation of production) เช่น ระบบกรรมสิทธิ์การแจกจ่ายผลผลิต ให้ได้รับความเป็นธรรมมากกว่านี้ ระบบวัฒนธรรมในเรื่องค่านิยม ความเชื่อหรือรวมเรียกว่าอุดมการณ์ (Ideology) ต้องเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจใหม่ ระบบเครือญาติหรือความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านก็ยังมี ความใกล้ชิดและยึดมั่นในประเพณีเก่า เช่น งานบุญ พิธีกรรม และความเชื่อแบบดั้งเดิมภายในอุดมการณ์และระบบเครือญาติ สามารถให้ชวานารวมตัวและรักษาประเพณีเดิมไว้ได้ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ พรพิไล เลิศวิชา, 2537 : 39-79) การศึกษาสังคมชวานาตั้งแต่สังเกต การเปลี่ยนแปลงเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ซึ่งหมายถึงการ ประกอบอาชีพใหม่ เปลี่ยนแปลงระบบการผลิต การแลกเปลี่ยน การเคลื่อนย้ายแรงงาน แล้วสรุปว่าสังคมชวานาเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมย่อมเป็นข้อสรุปที่มองภาพด้านเปลือกนอก ปัจจัยด้านวัฒนธรรมเป็นเนื้อแท้ อยู่ในสังคม บางครั้งก็ยากจะสังเกตได้ ดังนั้นแนวความคิดในการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงของชุมชนชวานา

พิจารณาเฉพาะภาพสะท้อนจากตลาดวัว ควาย จึงไม่ละเลยปัจจัยด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง การมองปัจจัยดังกล่าวแล้ว ในลักษณะผสมผสานต่างกำหนดซึ่งกันและกันมีทั้งความขัดแย้งและออมชอมและยังคงมีบริบทของอดีตต่อเนื่องคาบเกี่ยวกับปัจจุบัน ดังนั้น จึงเป็นการพิจารณา 2 ลักษณะ คือ ประการแรก พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างระบบเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมืองที่มีต่อชุมชนชาวนา ประการที่สอง พิจารณาว่ายังมีเนื้อหาสาระและรูปแบบของกิจกรรมต่างๆในอดีต ตกค้างและเกี่ยวข้องกับปัจจุบัน ดังนั้นการพิจารณาตลาดวัว ควายจึงต้องใช้แนวคิดหรือทฤษฎีค่อนข้างหลากหลายทางเนื้อหาและมิติของเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องกับ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เรื่องตลาดวัว ควาย เป็นเรื่องของท้องถิ่นจึงไม่ได้รับความสนใจในการศึกษาจากนักวิชาการเท่าที่ควร งานวิจัยหรือการศึกษาส่วนมากเกี่ยวกับการบำรุงพันธุ์ มากกว่าเป็นเรื่องของการค้าขายในตลาดวัว ควาย พิทักษ์ จันทร์เจริญ, (2528) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องตลาดวัว ควาย ในภาคเหนือ เลือกกลุ่มตัวอย่างจาก วัว ควาย หุ้งฟ้าบด ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ในการศึกษาได้เน้นเกี่ยวกับการค้าขาย วัว ควาย เป็นหลักมีการแบ่งประเภทของ วัว ควาย ซึ่งจำหน่ายในตลาดออกเป็น วัวขาวพันธุ์ลำพูน วัวพื้นเมือง วัวเลือดผสมจากพม่า สำหรับควายได้แก่ ควายดำ ควายขาว นอกจากนี้ยังได้แบ่งประเภทผู้ค้าสินค้าออกเป็น 3 ประเภท

ประเภทที่ 1: ผู้ขายสินค้า ในปี พ.ศ. 2527 มีจำนวน 207 คน แบ่งออกเป็น พ่อค้าที่ซื้อสินค้ามาขุนก่อนแล้วจึงนำมาขาย ชาวนาผู้เลี้ยงสัตว์นำมาขายเอง พ่อค้าที่ทำการขายโดยรวม ซื้อจากชาวนาหมู่บ้านเดียวกัน ชาวนาทิ้งหมู่บ้านเดียวกันและต่างหมู่บ้าน

ประเภทที่ 2: ผู้ซื้อสินค้า มีจำนวน 126 คน แบ่งออกเป็น พ่อค้าซื้อสินค้าไปฆ่าและชำแหละขายเนื้อ ชาวนาผู้ซื้อสินค้าเพื่อนำไปเลี้ยง พ่อค้าที่ซื้อสินค้าเพื่อนำสินค้าส่งโรงฆ่าสัตว์

ประเภทที่ 3: พ่อค้าที่หมุนเวียน มีจำนวน 348 คน เป็นพ่อค้าประเภทดักซื้อและขายทันทีที่กำไร

รวมผู้ประกอบการทั้ง 3 ประเภท จำนวน 681 คน

ในการประกอบธุรกิจของพ่อค้าแต่ละประเภทสามารถมีกำไรเฉลี่ยดังนี้ พ่อค้าที่ซื้อสินค้ามาขุนก่อนแล้วจึงนำมาขายพ่อค้าที่รวบรวมสินค้าจากชาวนาและพ่อค้าหมุนเวียนได้กำไรจากการค้าสินค้าตัวละ 100-500 บาท สำหรับพ่อค้าที่ซื้อสินค้าเพื่อส่งขายโรงฆ่าสัตว์ได้กำไรตัวละ 500-1,000 บาท และพ่อค้าที่ซื้อสินค้าไปฆ่าขายเนื้อได้กำไรจากการค้าสินค้าตัวละมากกว่า 1,000 บาท ส่วนชาวนาผู้ซื้อขายสินค้าที่ตลาดนัดส่วนใหญ่เป็นพวกไม่สามารถบอกได้ว่ามีกำไรจากการค้าสินค้าน้อยเพียงใด ทั้งนี้เนื่องจากไม่สามารถคิดต้นทุนได้

เงินทุนหมุนเวียนภายในตลาดนัดจากการซื้อขายวัวและควาย การซื้อขายเครื่องอุปโภค บริโภค ทั่วไป พบว่ามีเงินทุนหมุนเวียนจากตลาดนัด สำหรับจังหวัดเชียงใหม่มีค่าประมาณ 8.1 ล้านบาท จังหวัดลำพูน ประมาณ 5.1 ล้านบาท

กรมปศุสัตว์ (2537) ได้รายงานซื้อขายวัว ควายในตลาดนัดวัว ควายทั่วประเทศ มีทั้งหมด 35 จังหวัดมีตลาดนัดวัว ควายทั้งสิ้น 93 แห่ง แยกเป็นรายภาคสรุปได้ดังนี้

ภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดลพบุรีและชลบุรี รวม 2 จังหวัด มีตลาดนัดวัว ควาย 7 แห่ง ตลาดนัดที่มีวัว ควายจำหน่ายในปริมาณมากได้แก่ ตลาดนัดลำานารายณ์ อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี มีปริมาณวัว ควาย จำหน่าย 1,000-2,000 ตัว ตลาดนัดพนัสนิคม อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี มีปริมาณวัว ควาย ประมาณ 2,500 ตัว แต่ตลาดนัดบางแห่ง เช่น ตลาดกอไผ่ อำเภอบ้านมิ่ง จังหวัดชลบุรี มีวัว ควาย จำหน่ายเพียง 20-30 ตัว

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ สุรินทร์ อุบลราชธานี ยโสธร ร้อยเอ็ด อำนาจเจริญ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม มุกดาหาร เลย หนองคาย สกลนคร อุดรธานี หนองบัวลำภู รวม 18 จังหวัด มีตลาดนัดวัว ควาย 55 แห่ง ตลาดวัว ควายขนาดใหญ่ เช่น ตลาดบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา มีวัว ควายจำหน่ายนัดละ 6,000 ตัว ตลาดนัดด่านขุนทด อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา มีวัว ควายจำหน่ายประมาณ 1,500 ตัว ตลาดส้มโอง อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด มีวัว ควายจำหน่ายประมาณ 1,000-2,000 ตัว ตลาดบ้านสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มีวัว ควาย จำหน่ายประมาณ 1,100 ตัว

ภาคเหนือ ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ พะเยา ลำพูน กำแพงเพชร ตาก พิชณุโลก พิษณุโลก เพชรบูรณ์ สุโขทัย นครสวรรค์ อุทัยธานี อุดรดิตถ์ รวม 14 จังหวัด มีตลาดนัดวัว ควาย 30 แห่ง ตลาดนัดที่สำคัญได้แก่ ตลาดเวียงหนองล่อง อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน มีวัวจำหน่าย 3,500 ตัว ควาย จำนวน 140-165 ตัว ตลาดสี่แยกราษฎร์ อำเภอเมืองสามพันธ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีวัว ควายจำหน่ายประมาณ 1,500-2,000 ตัว ตลาดหนองฉาง อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี มีวัว ควายจำหน่าย 1,500-1,800 ตัว ตลาดคอนโก อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย มีวัว ควายจำหน่ายประมาณ 1,000-1,500 ตัว

ภาคใต้ ได้แก่ จังหวัด นราธิวาส มีตลาดนัดวัว ควายเพียง 1 แห่ง ได้แก่ เกาะสะท้อน อำเภอตากใบ มีวัว ควาย 60-80 ตัว

สำหรับงานวิจัยและการศึกษาเรื่องอื่น ๆ ส่วนมากเป็นประเภทการเลี้ยงวัว การเลี้ยงควาย อาหารสัตว์ การเลี้ยงโคเนื้อในประเทศไทยฯ ซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับโดยตรงกับตลาดวัว ควายมากนัก

สัตว์ การเลี้ยงโคเนื้อในประเทศไทยฯ ซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับตลาดวัว ควายมากนัก

อย่างไรก็ตามการศึกษาเกี่ยวกับวัว ควายทั้งสองเรื่องดังกล่าวมาแล้วเป็นการศึกษาในเรื่องเชิงปริมาณเพื่อหาจำนวนของผู้ประกอบการ จำนวนสินค้า การซื้อขายสัตว์ แต่ไม่ได้โยงใยถึงขบวนการหรือพ่อค้าผู้ซื้อสินค้าการศึกษาจึงเน้นทางด้านกลไกของตลาดแต่ไม่ได้โยงใยความสัมพันธ์ของตลาดกับสังคม ขาวนาซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบตลาด นอกจากนี้งานวิจัยยังไม่ได้ชี้ให้เห็นพัฒนาการของระบบการตลาดว่ามีสินค้าใหม่และการซื้อขายเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง งานวิจัยดังกล่าวแล้วสามารถตอบปัญหาได้อย่างดีในวัตถุประสงค์ที่วางไว้แต่ไม่สามารถโยงใยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับตลาดกระบวนการพัฒนาการของตลาดและภาพสะท้อนของสังคมขาวนาซึ่งมองจากตลาดวัว ควาย การวิจัยในเรื่องนี้จึงอธิบายตลาดวัว ควาย แตกต่างจากงานซึ่งศึกษามาแล้ว

บทที่ 3

สภาพพื้นฐานของตลาดวัว ควาย

ที่ราบแอ่งเชียงใหม่-ลำพูนบริเวณที่ตั้งตลาดวัว ควาย

บริเวณพื้นที่อำเภอเมืองของจังหวัดเชียงใหม่และลำพูนรวมทั้งอำเภอซึ่งมีเขตติดต่อกับอำเภอเมือง เป็นที่ราบระหว่างหุบเขาเรียกว่าที่แอ่งเชียงใหม่-ลำพูนหรือเชียงใหม่แวลลี (The Chiang Mai Valley) มีพื้นที่ประมาณ 940,000 ไร่ (Thani, 1993 : 17) บริเวณพื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะคล้ายกะทะบริเวณที่ราบแอ่งกะทะมีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 300-350 เมตร อยู่ในเขตพื้นที่ อำเภอเมืองสารภี และที่ราบบางส่วนของอำเภอหางดง สันป่าตอง สันทราย แม่ริม ดอยสะเก็ด และสันกำแพง ในจังหวัดเชียงใหม่ สำหรับจังหวัดลำพูนพื้นที่ราบได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอป่าซาง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่องและที่ราบบางส่วนของอำเภอแม่ทาและบ้านโฮ้ง ที่ราบระหว่างหุบเขาดังกล่าวแล้วค่อยลาดชันสูงขึ้นตามแนวสันเขา เขตที่ราบอำเภอแม่ทา และอำเภอแม่วาง ที่ราบยกตัวสูงขึ้นจากระดับน้ำทะเลประมาณ 600-650 เมตรแล้วค่อย ๆ สูงขึ้นตามแนวภูเขา

ในบริเวณพื้นที่ราบแอ่งเชียงใหม่-ลำพูนจำนวน 940,000 ไร่ มีพื้นที่รับน้ำทะเลในระบบชลประทานหลวงและชลประทานราษฎร์ ซึ่งใช้ได้ทั้งฤดูฝนและฤดูแล้งประมาณร้อยละ 48 พืชเศรษฐกิจที่สำคัญคือ ข้าว ถั่วเหลือง หอม กระเทียม และถั่วลิสง ถั่วเหลืองปลูกมากเป็นอันดับสอง กระเทียมปลูกมากที่สุดในประเทศไทย (Thani, 1993 : 17-22) เนื่องจากพื้นที่ในทุ่งนาเขตชลประทานมีน้ำอุดมสมบูรณ์ จึงสามารถปลูกพืชหมุนเวียนในนาได้ตลอดปี สำหรับไม้ผลที่สำคัญได้แก่ ลำไย นอกจากนี้ก็มีพืชผลอื่น ๆ เช่น มะม่วง มะพร้าว ฯลฯ แต่ไม่ใช่พืชเศรษฐกิจที่สำคัญนอกจากพืชผลแล้วประชาชนยังมีการเลี้ยงหมู วัว ควาย ไก่ เพื่อขายและบริโภค

ประชากรในเขตที่ราบเชียงใหม่-ลำพูน เมื่อพิจารณาจากบริบทของประวัติศาสตร์ จึงเป็นที่อยู่อาศัยของคนหลายเชื้อชาติ เช่น มอญ ลัวะ พม่า ไทยใหญ่ ไทยจีน ไทยยอง ไทยลื้อ จีน ฯลฯ ผสมผสานกลมกลืนจนบางชุมชนอาศัยอยู่เป็นเวลานานกลายเป็นคนเมือง สำหรับชุมชนซึ่งอพยพมาจากรัฐฉานในประเทศเมียนมาร์ และมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ประมาณ 150-200 ปี ก็ยังมีลักษณะภาษาพูดขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างแตกต่างจากประชาชนในชุมชนซึ่งอาศัยอยู่เดิมดังนั้นจึงมีชุมชนไทยใหญ่ ไทยลื้อ ไทยจีน ไทยยอง ในเขตที่ราบแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน ประชาชนดังกล่าวแล้ว รัฐบาลไทยเรียกว่า คนไทย มีสัญชาติไทย และเชื้อชาติไทย ก่อน พ.ศ. 2500 ประชาชนเขตพื้นที่แอ่งที่ราบเชียงใหม่-ลำพูน (ยกเว้นสังคมเมือง) ส่วนมากเป็นชาวนา อาศัยอยู่ในหมู่บ้านชนบท ทำการผลิตเพื่อยังชีพมากกว่าผลิตเพื่อค้าขาย สังคมชาวนาดังกล่าวแล้ว มีการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างหมู่บ้านหรือต่างเมือง เฉพาะสิ่งจำเป็นซึ่งหมู่บ้านผลิตไม่ได้

หรือสิ่งของหายากแต่มีคุณค่าในสังคม การค้าการแลกเปลี่ยนซึ่งมีอยู่บ้างแต่ไม่มีปริมาณมากเพียงพอที่ทำให้เกิดการสะสมทุน และทำให้ชาวบ้านกลายเป็นชนชั้นพ่อค้าในหมู่บ้าน การสะสมทุนของพ่อค้าชาวบ้านอยู่ในลักษณะของการสะสมทรัพย์สินทางการเกษตร เช่น สวน นา บ้าน หรือ วัว ควาย ซึ่งเป็นพื้นฐานของสังคมเกษตรกรเพื่อยังชีพ และการวัดสถานภาพในสังคมมากกว่าการสะสมทุนและการขยายตัวทางการค้า

ในเขตที่ราบแอ่งเวียงใหม่-ลำพูนมีตลาดซื้อขายวัว ควายซึ่งเกิดขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2490-2505 หรือเกิดขึ้นในระยะเวลาการแตกหน่อของระบบการผลิตเพื่อขายในหมู่บ้านชนบท ตลาดวัว ควายหรือชาวบ้านเรียกว่า "กาดงัว" ซึ่งเป็นตลาดนัดซื้อขายสินค้าสำคัญของคนในชุมชนที่สำคัญมีดังนี้

1. ตลาดวัว ควาย เวียงหนองล่อง มีตลาดในวันอาทิตย์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลวังผาง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน ห่างจากถนนเชียงใหม่-ฮอด ที่สามแยกท่าลี่ ประมาณ 5 กิโลเมตร ที่ว่าการอำเภอป่าซาง 30 กิโลเมตร ที่ว่าการอำเภอจอมทอง ประมาณ 15 กิโลเมตร และที่ว่าการอำเภอสันป่าตอง 36 กิโลเมตร ตลาดวัว ควาย สร้างขึ้นครั้งแรก พ.ศ. 2495 ที่บ้านห้วยบันจ้อย ต่อจากนั้นย้ายมาอยู่ที่เวียงหนองล่อง ในพ.ศ. 2502 ปัจจุบันตลาดมีพื้นที่ 67 ไร่

ประชาชนซึ่งอาศัยในหมู่บ้านอื่น ๆ ราว 10-15 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านกลางทุ่ง บ้านเหล่าปางเสือ บ้านวังหมื่น บ้านหนองล่อง บ้านดงหลวง บ้านเหล่าแมว ฯลฯ เฉพาะในเขตตำบลวังผาง ซึ่งเป็นที่ตั้งตลาดวัว ควาย ใน พ.ศ. 2537 มีประชากร 9,862 คน 2,250 หลังคาเรือน มีพื้นที่ทั้งหมด 8,968 ไร่ พื้นที่การเกษตร 6,142 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 68.49 พื้นที่อาศัย 2,756 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 30.73 และพื้นที่สาธารณะ 70 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.78 พืชเศรษฐกิจที่สำคัญได้แก่ ข้าว กระเทียม หัวหอม พริก (ข้อมูลพื้นฐานสถานีอนามัย ตำบลวังผาง 2537 : 18-22)

ประชาชนซึ่งอาศัยในหมู่บ้านบริเวณรอบ ๆ ตลาดวัว ควาย เป็นไทยของเชื้อสายไทยสาขาหนึ่งซึ่งอพยพมาจากเมืองยองในรัฐฉานของประเทศเมียนมาร์ (พม่า) เมื่อประมาณ 150-200 ปี มาแล้ว ประชาชนในเขตอำเภอเมือง อำเภอป่าซาง อำเภอบ้านโฮ่ง ส่วนมากเป็นไทยของทั้งสี่ สำหรับชุมชนบ้านเวียงหนองล่องได้เกิดขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2455 ชุมเมืองผางได้นำประชาชนประมาณ 10 หลังคาเรือน มาตั้งหมู่บ้านอยู่ที่บ้านเวียงหนองล่อง ซึ่งเป็นที่ลุ่มติดกับหนองน้ำใหญ่ แต่ปัจจุบันดินเงินในฤดูแล้ง

สำหรับการประกอบอาชีพของประชาชนในหมู่บ้านเวียงหนองล่องและหมู่บ้านใกล้เคียงประมาณร้อยละ 90 มีการปลูกข้าว หลังฤดูการเก็บเกี่ยวข้าว ปลูกกระเทียม หัวหอม เป็นพืชเศรษฐกิจ นอกจากนี้มีการทำสวนลำไย และเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว หมู ไก่ การประกอบอาชีพอื่น ๆ มีบ้างเล็กน้อย ได้แก่ อาชีพค้าขายรับจ้าง และรับราชการ เมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้วประชาชนส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 90 ของหมู่บ้านละแวกนั้นเป็นเกษตรกร

2. ตลาดวัว ควาย ทุ่งฟ้าบด มีตลาดในวันเสาร์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 บ้านต้นผึ้ง ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ บริเวณตลาดด้านทิศตะวันออกติดกับถนนเชียงใหม่-ฮอด ห่างจากที่ว่าการอำเภอสันป่าตอง 3 กิโลเมตร และห่างจากที่ว่าการอำเภอหางดง 14 กิโลเมตร นอกจากนี้ยังสามารถติดต่อกับอำเภอใกล้เคียง เช่น สารภี จอมทอง ป่าซาง บ้านโฮ้ง ได้โดยทางรถยนต์ ตลาดมีพื้นที่ 17 ไร่ แต่ก็มีพื้นที่ว่างเปล่าเพียงพอจะขยายตลาดได้อีก นายสม ลอมศรี ได้ก่อตั้งตลาด วัว ควาย ในปี พ.ศ. 2502 ดำเนินธุรกิจได้ประมาณ 3 ปี ตลาดวัว ควายต้องปิดชั่วคราวเพราะประสบกับการขาดทุน ในปี พ.ศ. 2505 ต่อมาได้ปรับปรุงใหม่และเปิดตลาดวัว ควายอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2507

ประชาชนในหมู่บ้านต้นผึ้งและหมู่บ้านอื่นๆ ในเขตตำบลยุหว่า ในปี พ.ศ. 2537 มีจำนวนประชากร รวม 10,572 คน จำนวน 3,009 หลังคาเรือน มีวัดกระจายตามหมู่บ้านต่างๆ 14 วัด มีพื้นที่อาศัย 4,775 ไร่ พื้นที่การเกษตร 4,145 ไร่ วัว 611 ตัว ควาย 39 ตัว หมู 1,809 ตัว ไก่ 53,400 ตัว (ข้อมูลพื้นฐานสภาตำบลยุหว่า 2537)

ประชาชนในหมู่บ้านใกล้เคียงกับตลาดวัว ควาย เป็นคนพื้นเมือง ไม่ปรากฏหลักฐานการอพยพมาจากประเทศอื่น ประชาชนส่วนมากประกอบอาชีพด้านการเกษตร มีการปลูกข้าวเหนียวและข้าวเจ้า หลังฤดูการเก็บเกี่ยวข้าว ปลูกถั่วเหลือง นอกจากนี้ยังมีการปลูกพืชผลอย่างอื่น ได้แก่ ลำไย มะพร้าว มะม่วง ลิ้นจี่ ในปีพ.ศ.2537 เฉพาะตำบลยุหว่า ปลูกข้าวเหนียว 3,463 ไร่ ข้าวเจ้า 2,066 ไร่ ถั่วเหลือง 4,204 ไร่ (ข้อมูลพื้นฐานสภาตำบลยุหว่า 2537) การประกอบอาชีพอื่น ได้แก่ ค้าขาย รับจ้าง รับราชการ ทำงานธุรกิจเอกชน และช่างซ่อมเครื่องยนต์ อาชีพค้าขายมี เฉพาะประชาชนซึ่งอาศัยในชุมชนติดกับถนน เชียงใหม่-ฮอด เท่านั้น ในหมู่บ้านกลางทุ่งนา ถึงแม้มีอาชีพค้าขายบ้างก็เป็นเพียงร้านขายของชำหรือสินค้าเล็กๆ น้อยๆ

3. ตลาดวัว ควายแม่ย่อย มีตลาดในวันจันทร์ และศุกร์ตั้งอยู่ในเขตหมู่ที่ 1 บ้านแม่ย่อย ตำบลสันทรายน้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ 4 ไร่ อยู่ห่างจากถนนเชียงใหม่-แม่ใจ (สายเก่า) 250 เมตร ห่างจากที่ว่าการอำเภอสันทราย 2 กิโลเมตร ที่ว่าการอำเภอโดยสะเกิด 13 กิโลเมตร และที่ว่าการอำเภอเมืองเชียงใหม่ ประมาณ 9 กิโลเมตร กำนันใจ ดำรง สร้างตลาด ในปีพ.ศ. 2492 จำนวนประชากรในตำบลสันทรายน้อย สํารวจเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ.2538 มีจำนวน 7,958 คน จำนวนครัวเรือน 2,848 ครัวเรือน เมื่อรวมประชากรทั้งอำเภอสันทรายมีจำนวน 94,974 คน (ข้อมูลที่ทำการปกครองอำเภอสันทราย 2538)

ประชาชนในเขตอำเภอสันทรายส่วนมากเป็นไทยจีน ซึ่งพระเจ้ากาวิละ (พ.ศ. 2323-2356) กษัตริย์แห่งนครเชียงใหม่ ได้ยกกองทัพไปโจมตีรัฐฉานในประเทศเมียนมาร์แล้วกวาดต้อนชาวไทยจีนมาไว้ที่อำเภอสันทรายส่วนหนึ่ง (ตำนานเมืองเชียงใหม่ จากต้นฉบับใบลานอักษรไทยยวน 2541 : 110-115) ปัจจุบันในอำเภอสันทราย ยังมีบ้านเมืองวะ บ้านเมืองเลน เมืองซอน เมืองปอน ซึ่งตั้งชื่อหมู่บ้านตามเมืองเดิม

บ้านแม่ย่อย ซึ่งเป็นที่ตั้งของตลาดวัว ควาย อยู่ห่างจากอำเภอสันทราย ประมาณ 2 กิโลเมตร

เป็นหมู่บ้านชาวนา แต่ชาวนาในหมู่บ้านนี้มีความสามารถในการเป็นช่างเหล็กและช่างเงิน ในปัจจุบันถึงแม้ว่าการตีเหล็กเพื่อผลิตสิ่งของเครื่องใช้ได้หมดสิ้นแล้ว แต่การผลิตเครื่องเงินยังคงมีอยู่ ช่างเงินในหมู่บ้านแม่ย่อยได้สอนการผลิตเครื่องเงินแบบมีลวดลายต่าง ๆ ให้แก่ช่างเงินบ้านวัวลาย ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และได้สอนให้ช่างเงินซึ่งขายร้านค้าออกไปค้าขายสองฟากแนวถนนเชียงใหม่-สันกำแพง

ในปัจจุบันบ้านแม่ย่อยและหมู่บ้านอื่นๆบริเวณรอบๆตลาดวัว ควายมาตั้งบ้านเรือนติดเขตถนนเชียงใหม่-แม่ใจ (สายเก่า) ก็ประกอบอาชีพค้าขาย แต่ประชาชนในหมู่บ้านส่วนมากยังประกอบอาชีพด้านการเกษตรปลูกข้าว หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวก็ปลูกถั่วเหลืองพืชผลอย่างอื่น ได้แก่ มะพร้าว หนาก ลำไย มะม่วง ฯลฯ นอกจากนี้มีร้านค้าเล็กๆ น้อยๆ ในหมู่บ้าน

4. ตลาดวัว ควาย บ้านต้นคู้ มีตลาดในวันพฤหัสบดีตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ กำนันจูน นันทะยา สร้างตลาดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2496 ปัจจุบันตลาดมีพื้นที่ 8 ไร่ สถานที่ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอสันกำแพง 4 กิโลเมตร ที่ว่าการอำเภอสารภี 9 กิโลเมตร และกิ่งอำเภอบ้านธิ 19 กิโลเมตร

นอกจากนี้ยังมีเคยมีตลาดวัว ควาย ที่ตำบลหารแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ในวันอังคาร และที่ตำบลเหมืองง่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ในวันพุธ แต่ในปัจจุบันนี้ตลาดดังกล่าวได้เลิกกิจการขายวัว ควาย เพราะพื้นที่คับแคบ จึงเป็นเพียงตลาดนัดธรรมดาซึ่งขายเครื่องอุปโภค บริโภคทั่วไป

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนบริเวณรอบตลาดวัว ควาย เป็นการตั้งถิ่นฐานแบบกระจุก (Clustered scatter) หรือรวมเป็นกลุ่มบ้านเรือน มีทุ่งนาสวนรอบหมู่บ้านภายในหมู่บ้านมีพืชผลนานาชนิดปลูกไว้เพื่อบริโภคเป็นวัตถุประสงค์หลัก ระหว่างหมู่บ้านมีทางเดินผ่านย่านทุ่งนาไปมาหากัน ต่อมาพัฒนาเป็นทางเกวียนและถนนรถยนต์ เชื่อมระหว่างหมู่บ้านจึงได้เกิดการขยายหมู่บ้านออกตามแนวยาวของถนน ซึ่งมีลำเหมืองขุดเป็นคูถนน ลำเหมืองดังกล่าวแล้วเป็นระบบการชลประทานเพื่อรดน้ำเข้าสู่ทุ่งนา และพื้นที่ด้านการเกษตรการขยายตัวของบ้านเรือนตามแนวถนนดังกล่าว จึงทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานชุมชนในแนวยาว (Linear scatter) ตามถนนหรือลำเหมืองลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ในปัจจุบันจึงมีทั้งแบบกระจุกและขยายในแนวยาวสองฟากถนนแต่ก็ยังมีทุ่งนาคั่นกลางระหว่างหมู่บ้าน สภาพหมู่บ้านรอบ ๆ ตลาดวัว ควายในแอ่งที่ราบ เชียงใหม่-ลำพูน จึงมีลักษณะคล้ายคลึงกันดังกล่าวแล้วประชาชนในหมู่บ้านใกล้เคียง หรือห่างไกลจากตลาด วัว ควาย ได้มีการซื้อขายสินค้าและแลกเปลี่ยนกันอยู่เสมอตามวันเวลาที่จัดให้มีตลาดนัด สัปดาห์ละ 1 วัน

การค้า วัว ควาย ในระบบการผลิตเพื่อยังชีพก่อน พ.ศ. 2500

ระบบการผลิตเพื่อยังชีพ (Subsistant economy) ระบบการผลิตเพื่อยังชีพ เป็นระบบเศรษฐกิจ

ที่เกิดขึ้นก่อนระบบการผลิตเพื่อขายในระบบการผลิตเพื่อยังชีพ วัตถุประสงค์หลักในการผลิตเพื่อใช้ในการบริโภค หรือส่งเป็นค่าเช่าในลักษณะของแรงงาน เงินตราหรือผลผลิตที่เหลืออาจส่งแลกเปลี่ยน การค้ายังมีอยู่ในระบบ การผลิตเพื่อยังชีพทั้งนี้เพราะแต่ละหมู่บ้านไม่สามารถผลิตสิ่งของได้หมด ความต้องการแลกเปลี่ยนสินค้า ระหว่างชุมชนจึงเกิดขึ้นแต่ก็เบาบางเพราะขาดการคมนาคม (Alexander, 1963 : 28-30) นอกจากนี้การขาด ความต้องการในการซื้อ (Demand) ก็เป็นเหตุผลสำคัญอย่างหนึ่งทำให้ระบบการตลาดมีจุดกำเนิด ขาดการ ขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ

ในระบบการผลิตเพื่อยังชีพของชุมชนแอ่งที่ราบ เชียงใหม่-ลำพูน ก็มีการแลกเปลี่ยนซื้อขาย สินค้าประเภทหายาก เช่น เกลือ เครื่องใช้ทำด้วยเหล็ก เครื่องปั้นดินเผา ผ้าสำหรับบางหมู่บ้านซึ่งไม่ปลูกฝ้าย ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการติดต่อกับเมืองอื่นๆด้วย ก่อนการพัฒนาการคมนาคมทางบกประชาชนใช้ ช้าง ม้า เกวียน วัว บรรทุกสินค้าแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตามการแลกเปลี่ยนสินค้าในอดีตมีน้อยกว่าปัจจุบัน มิใช่พิจารณาในเชิงปริมาณ แต่พิจารณาในด้านการจัดประเภทของสินค้า ทั้งนี้เพราะในระบบการผลิตเพื่อยังชีพ ปัจจัยสี่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ส่วนมากแล้ว ผลิตจากทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งอุดมสมบูรณ์ โดยใช้ภูมิปัญญาในท้องถิ่น ความต้องการสินค้าจากชุมชนภายนอกเมื่อเปรียบเทียบแล้ว จึงน้อยกว่าปัจจุบันแต่ ทั้งนี้ก็ได้ หมายความว่า หมู่บ้านจะผลิตเองทุกอย่าง โดยปราศจากการแลกเปลี่ยน ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้ว การแลกเปลี่ยนค้าขายจึงเกิดขึ้น (Choochat, 1994 : 8-14)

วัว ควาย เป็นสินค้าสำคัญอย่างหนึ่งสำหรับชาวนาในภาคเหนือ วัวเป็นพาหนะในการขนส่งสินค้า เช่น เที่ยมเกวียน บรรทุกสินค้า หรือเป็น "วัวต่าง" ควายใช้ในการไถนา และเนื้อควายใช้บริโภค ทั้งนี้เพราะ ประชาชนในภาคเหนือนิยมบริโภค เนื้อควายมากกว่าเนื้อวัว ความจำเป็นในการใช้แรงงาน วัว ควาย ดังกล่าว แล้ว จึงทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนซื้อขาย วัว ควาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูกาลทำนา ทั้งนี้เพราะหลังจาก เสร็จสิ้นการทำนาแล้วชาวนาในเขตภูเขา ก็ปล่อยควาย ให้หากินในป่า เมื่อถึงฤดูทำนาจึงนำควายมาใช้งานอีก ครั้งหนึ่ง สำหรับชาวนาบริเวณที่ราบก็อาจนำสัตว์เลี้ยงของตนเองให้ชาวนาในเขตภูเขา หรือในท้องที่มีอาหาร อุดมสมบูรณ์เลี้ยงดู เป็นวิธีการเลี้ยงสัตว์ "แบบผ่า" หมายความว่า มีการแบ่งลูกของสัตว์ที่คลอด เช่น ตัว แรกเป็นของผู้เลี้ยงตัวที่สองเป็นของเจ้าของวัว ควาย (ตีบ คำอ้าย, สัมภาษณ์) นอกจากนี้จากการศึกษาพบว่า นอกจากชาวนาในภาคเหนือ เลี้ยงสัตว์แบบผ่าแล้ว ชาวนาบางคนก็เลี้ยง วัว ควาย ของตนเองหลังฤดูกาลเก็บ เกี้ยว

ความต้องการวัว ควายเมื่อพิจารณาในภาพรวมจากอดีตพบว่า ประมาณ พ.ศ. 2427 ถึง พ.ศ. 2430 ตลาดเชียงใหม่มีความต้องการ วัว ควาย มากกว่าสินค้าในท้องถิ่นตอบสนองได้จึงได้มีควายจากหลวงพระบาง ส่งเข้ามาจำหน่ายในเชียงใหม่ ประมาณปีละ 5,000-6,000 ตัว และมีวัวจาก ลำพูน ลำปาง ส่งเข้ามาจำหน่ายด้วย (Hallett, 1890 : 104) ทั้งนี้เพราะวัว มีบทบาทสำคัญในการขนส่งสินค้า ในลักษณะ เที่ยมเกวียน หรือวัวต่าง (วัวบรรทุกสิ่งของหรือสินค้า) ในแต่ละปีมีวัว ประมาณ 3,000 ตัว ขนส่งสินค้าจากเชียงใหม่ไปพม่า (Hallett, 1890 : 104) นอกจากวัวขนส่งสินค้าแล้ว วัวยังเป็นสินค้าออกอย่างหนึ่ง โอลส์ เอส. ฮอลเลทท์ (Holt S. Hallett)

ซึ่งเข้ามาสำรวจเมืองไทยใน พ.ศ. 2427 (ค.ศ. 1884) ได้บันทึกไว้ว่าสินค้าออกจากเชียงใหม่ (Zimme) ส่งไปขายยัง มะละแหม่งได้แก่ ข้าง วัว ม้า ไหม ผ้าฝ้าย สำหรับสินค้าเข้ามี ทองคำเปลว ผ้าชนิดต่างๆ หม้อทองแดง (Hallett, 1890 : 296)

ประชาชนในภาคเหนือนอกจากใช้วัชรบรรทุกสินค้าแล้วหน้าที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของ วัว คือ ลากเกวียน หรือ "วัวล้อ" (ล้อหมายถึงเกวียน)

ในจังหวัดลำพูน มีวัวพันธุ์ดีชนิดหนึ่งเรียกว่า "โคขาวพันธุ์ลำพูน" ลักษณะรูปร่างสูงใหญ่ ลำตัว สีขาว เขา ปาก กีบเท้า และหางสีเหลือง เป็นวัวพื้นเมืองของชาวไทยของ จังหวัดลำพูน สามารถเทียมเกวียน ได้อย่างดีเยี่ยม เพราะแข็งแรง สง่างาม ชาวไทยของคนหนึ่งกล่าวว่า "มีโคขาวพันธุ์ลำพูน เทียมเกวียนเหมือนมีรถเบนซ์ระดับบ้าน" (ยีน แก้วพวงทอง, สัมภาษณ์) นอกจากนี้หมู่บ้านเวียงยองแถบลุ่มน้ำกกวง อำเภอเมือง ลำพูน ก็เป็นหมู่บ้านช่างทำเกวียน ชาวนาจากสันป่าตอง จอมทอง และลำพูน ได้ซื้อเกวียนส่วนหนึ่งจากบ้านเวียงยอง (ยีน แก้วพวงทอง, สัมภาษณ์)

ควายนอกจากเป็นอาหารของประชาชนในภาคเหนือแล้ว ยังใช้ควายเป็นแรงงานหลักในการไถนา ประมาณ พ.ศ. 2427-2430 ได้มีควายจากหลวงพระบางส่งเข้ามาขายในเชียงใหม่ ประมาณปีละ 5,000-6,000 ตัว (Hallett, 1890 : 104) ควายเหล่านี้ส่วนมากส่งออกไปยังประเทศเมียนมาร์ ได้มีหลักฐานจากนักสำรวจชาวอเมริกันชื่อคาร์ล บ็อค (Carl Bock) เข้ามาสำรวจในเมืองไทยในระหว่าง พ.ศ. 2424-2425 ได้อธิบายว่า ได้พบพ่อค้าควายชาวพม่าตอนควายฝูงหนึ่งจำนวนมากกว่า 100 ตัว ที่ซื้อจากเชียงใหม่เพื่อนำไปขายยัง มะละแหม่ง (Bock, 1986 : 146) ในปีพ.ศ. 2444 ได้ส่งวัวและควาย (Cattle) ไปขายมะละแหม่ง 5,126 ตัว และในปี พ.ศ. 2445 จำนวนลดลงเหลือ 4,339 ตัว เส้นทางสายตากแม่สอด มะละแหม่ง เป็นเส้นทางสำคัญที่สุดในการค้า วัว ควาย (B.C.R 1902 : 11) การซื้อขายควายต้องเสียภาษีควายตัวละ 30 สตางค์ วัวเสียภาษีตัวละ 15 สตางค์ ข้างเสียภาษีตัวละ 3.75 บาท (Hallett, 1890 : 163)

ถึงแม้ว่ามีการซื้อขาย วัว ควาย เพื่อใช้งานและบริโภค แต่ก็ไม่ปรากฏว่ามีตลาดขายวัว ควาย ในปี พ.ศ. 2425 ตลาดในเมืองเชียงใหม่สองฝากถนนท่าแพมีตลาดทุก ๆ วันตั้งแต่ 8.00 นาฬิกา - 11 นาฬิกา สินค้าที่นำมาจำหน่าย ได้แก่ ผัก ผลไม้ ยาสูบ หมาก มะนาว ปลาแห้ง เกลือ เนื้อควาย หนังควาย ขี้ผึ้ง ฝ้าย หม้อดินเผา นอกจากนี้ได้กล่าวถึง พ่อค้าจีน พ่อค้าพม่า และพ่อค้าจีนฮ่อ นำสินค้ามาขายในตลาดด้วย (Bock, 1986 : 229-230) ฮอลเลทท์ได้บันทึกเกี่ยวกับตลาดในเมืองเชียงใหม่ว่า ข้างถนนมีแม่ค้าขายสินค้ามากมาย ได้แก่ ผัก แดงกวา พักทอง มันฝรั่ง กระจ่าง ข้าวโพด หน่อไม้ พริก หมาก มะนาว ยาสูบ ขี้ผึ้ง เนื้อหมู ปลา กบ เนื้อวาง เนื้อวัว นอกจากนี้ยังมีพ่อค้าจีน พ่อค้าพม่าขาย ร่ม พัด ภาชนะทองเหลือง ถ้วยชาม ผ้าชนิดต่างๆ ไหม เข็ม มีด ตะปู กะทะ ไม้ขีดไฟ น้ำมันก๊าด ตะเกียงและสินค้าในครัวเรือนอื่นๆ (Hallett, 1890 : 100)

จากการสำรวจตลาดดังกล่าวแล้วปรากฏว่าไม่มีการจำหน่ายวัว ควายในตลาดเมืองเชียงใหม่

แต่มีการซื้อขาย วัว ควาย เพื่อใช้งานส่งเป็นสินค้าออกหรือบริโภคเกิดขึ้นแล้วในเชียงใหม่ สำหรับในเขตแดนประเทศเมียนมาร์ปัจจุบันมีหมู่บ้านกะเหรี่ยงอาศัยอยู่ ประมาณ 700 - 800 คน หมู่บ้านดังกล่าวแล้วอยู่ใกล้เคียงกับบ้านท่าตอน อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านที่เป็นศูนย์กลางของการค้าขาย มีตลาดท้องถิ่นในฤดูแล้ง พ่อค้าอินเดียนำฝ้าย พ่อค้าพม่า นำน้ำมัน เกลือ ปลาเค็ม เครื่องกระป๋อง พ่อค้ากะเหรี่ยง นำ เบ็ดไก่อ๊ หมู และพ่อค้าจีนฮ่อ นำผ้าไหม ขนสัตว์ มาจำหน่าย สำหรับพ่อค้าต้องรู้ (ชนชาติกะเหรี่ยงพวกหนึ่ง) เป็นพ่อค้าซื้อขาย วัว (Hallet, 1890 : 4)

จากหลักฐานต่างๆ สรุปได้ว่า มีการค้าขาย วัว ควาย ในเขตเชียงใหม่ ลำพูน และเมืองอื่นๆ ในภาคเหนือ แต่ไม่มีหลักฐานเด่นชัดในเรื่อง ตลาดวัว ควาย หรือ 'กาดงัว' ทั้งนี้เพราะปริมาณซื้อขาย วัว ควาย อาจไม่มีมากเพียงพอทำให้เกิดจุดนัดพบในการซื้อขายหรือตลาดได้ คงซื้อขาย วัว ควาย ในหมู่บ้าน

การซื้อขายวัว ควาย ก่อนเกิดตลาด

จากการสอบถามพ่อค้า วัว ควาย ในเขตสันป่าตองเกี่ยวกับการซื้อขายวัว ควาย ก่อนเกิดตลาด วัว ควาย ทุ่งฟ้าบด พอสรุปได้ว่า ตลาดวัว ควาย ตั้งอยู่ในหมู่บ้านของพ่อค้าชาวนาสันป่าตองบางคน มีเพื่อนเป็นชาวนาอยู่ในเขตอำเภอสะเมิงหรืออำเภออื่นๆ ของจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นเขตภูเขา ดังนั้นวิธีการนำควายมาขายในหมู่บ้านอาจกระทำได้ 2 วิธี คือ

1. ซื้อจากชาวเขา เช่น กะเหรี่ยง มูเซอร์ แซ่ (ชาวเขาเผ่าหนึ่ง) โดยวิธีการเข้าหุ้กับชาวนาเขตภูเขา ซึ่งรู้จักหมู่บ้านชาวเขาอย่างดี ดังนั้นการนำชาวนาเขตภูเขาไปซื้อควายจึงเป็นการปลอดภัยการเดินทางไปซื้อควายใช้เวลาประมาณ 7 วัน เพราะต้องเดินทางไปป่าลึกหลายหมู่บ้าน การเดินทางไปซื้อควายแต่ละครั้งต้องไหวผี (แนวคิดเกี่ยวกับผีปู่ย่า ตูรายละเอียดใน อานันต์ กาญจนพันธุ์ และ จลาตชาย รมิตานนท์ 2531 : 4) ปู่ย่า และขอให้ผีปู่ย่าคุ้มครองให้ปลอดภัยในการเดินทางค้าขาย เมื่อซื้อควายมาแล้วก็เก็บไว้ในบ้านของตนเอง ชาวนาซึ่งต้องการควายก็จะมาซื้อถึงบ้านของพ่อค้าควาย ทั้งนี้เพราะชาวนาทราบทั่ว ใครในหมู่บ้านค้าขายควาย หลังจากเกิดตลาดวัว ควายทุ่งฟ้าบดแล้วจึงขายควายที่ตลาดทุ่งฟ้าบด ต้องจูงควายไปขายประมาณ 4.00 นาฬิกา ถึงทุ่งฟ้าบด ประมาณ 6.00 นาฬิกา (วิรัตน์ ขอดเผือ, สัมภาษณ์)

2. การเลี้ยงแบบหุ้ส่วน หรือการเลี้ยง 'ผ่ากึ่ง' หมายความว่า มีการเลี้ยงแบ่งลูกสัตว์ ซึ่งกันและกัน ลูกวัวหรือควายตัวแรกเป็นของผู้เลี้ยง ตัวที่สองเป็นของเจ้าของวัว ควาย ชาวนาในเขตสันป่าตอง เลี้ยง วัว ควาย แบบผ่ากับชาวนาในเขตอำเภอสะเมิง อำเภอแม่เมาะ หรือให้ กะเหรี่ยง มูเซอร์ แคเป็นผู้เลี้ยง กะเหรี่ยงเป็นบุคคลที่ซื่อสัตย์ไว้ใจได้ นอกจากนี้ชาวนาบางคนอาจซื้อ วัว ควายให้ชาวนาเลี้ยง การเลี้ยงวัว ควาย อาจปล่อยได้ในป่า ให้หาอาหารกินเองหรือปล่อยไว้ในทุ่งนาหลังฤดูการเก็บเกี่ยวข้าว ทั้งนี้เพราะก่อน พ.ศ. 2515 ชาวนาเขตกัวแลหลวง กัวแลน้อย บ้านแม่ ดอนตัน ไม่มีน้ำอุดมสมบูรณ์ พอเพียงที่จะปลูกถั่วเหลืองหรือพืชผลอย่างอื่น ได้เหมือนชาวบ้านกาด อำเภอแม่เมาะ หรือบ้านหัวริน อำเภอสันป่าตอง

(ผง ขอดเผือ, สัมภาษณ์) ชาวบางคนเลี้ยง วัว ควาย ของตนเองไม่ได้เลี้ยงแบบผ่า หรือให้เขาเลี้ยง (ตีบ คำอ้าย, สัมภาษณ์)

ก่อน พ.ศ.2500 หรือหลังจากนั้นประมาณ 5 ปี เขตอำเภอสันป่าตอง ก็เหมือนกับเขตอำเภอรอบนอกอื่นๆ มีเกวียนยานพาหนะสำคัญในการบรรทุกสิ่งของ การซื้อวัวเทียมเกวียนก็ซื้อขายในหมู่บ้านของพ่อค้าชาวนาเช่นเดียวกันหรือบางครั้งก็มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนระหว่างชาวนาด้วยกัน ก่อนซื้อขายต้องมีการทดลองลากเกวียนว่าทำงานได้ผลเพียงใด สำหรับควายก่อนซื้อ ขายต้องมีการไถนา

ก่อนเกิดตลาดวัว ควาย ถ้าพิจารณาในเรื่องเศรษฐกิจวัฒนธรรม ชาวนาในที่ราบแอ่ง เชียงใหม่-ลำพูน มีการติดต่อค้าขายกับชาวนาในเขตภูเขาและชาวเขา ความสัมพันธ์ในการติดต่อค้าขายมีลักษณะของเครือญาติเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะระหว่างชาวนาคนไทยผู้ศึกษาพบว่า จากการจัดงานปอยหลวง (งานทำบุญวัด) 2 ครั้ง ในเขตบ้านดอนตันและเขตบ้านศาลา ในเดือน เมษายน และ พฤษภาคม พ.ศ. 2538 ได้มีชาวนาในเขตอำเภอสะเมิงและอำเภออื่นๆ ซึ่งร่วมค้าขายวัว ควาย ได้มาร่วมทำบุญด้วยและเมื่อชาวนาเขตอำเภอสะเมิงจัดงานปอย ในวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2538 ชาวนาในเขตดอนตันก็ไปร่วมงานด้วยเช่นเดียวกัน นี่คือนัยของความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่เข้ามาเกี่ยวข้อง การไหว้ผีปู่ย่า การขอความคุ้มครองจากผีป่า ผีดงหรือเทพยดา เมื่อเดินทางค้าขายตลอดจนความเมตตาสัตว์ไม่ยอมฆ่าสัตว์ที่ซื้อมาขาย ต้องขายสัตว์ให้แก่พ่อค้าเนื้อสัตว์ในยุคที่ตลาด วัว-ควาย ขายสัตว์เพื่อบริโภคเนื้อมากกว่า การเกษตร นี่คือนัยสะท้อนของสังคมชาวนา 'ถ้าพึ่งค้าควายก็บาปแล้ว จะฆ่าควายอีกทำไม' นี่คือนัยปรารภของพ่อค้าควายหลายคน 'อย่างไรก็ตามเราก็ต้องค้าควายเพราะการค้าควายได้กำไรดีกว่า ปลุกถั่วเหลือง' (วิวัฒน์ ขอดเผือ, สัมภาษณ์)

จุดกำเนิดตลาดวัว ควาย

การซื้อขายวัว ควาย ก่อนเกิดตลาดวัว ควาย พ่อค้าต้องซื้อขาย วัว ควาย ในหมู่บ้าน ตลาดก็คือบ้านของชาวนาเมื่อปริมาณความต้องการ วัว ควาย มากขึ้นระบบตลาดจึงเกิดขึ้นสาเหตุของการเกิดตลาดวัว ควาย อาจแบ่งได้ดังนี้

1. การขยายตัวด้านการคมนาคม นับตั้งแต่รัฐบาลได้สร้างทางรถไฟจากกรุงเทพฯ ถึงสถานีเด่นชัย จังหวัดแพร่ ในปี พ.ศ. 2457 ถึงสถานีนครลำปาง พ.ศ. 2459 และถึงสถานีนครเชียงใหม่ พ.ศ. 2464 นับตั้งแต่ พ.ศ. 2457 เป็นต้นมาได้เริ่มสร้างทางเกวียน ต่อมาขยายเป็นทางรถยนต์เพื่อเชื่อมเมืองต่างๆ ในภาคเหนือ (เอกสารรัชกาลที่ 6 ก. 1/27) ในปี พ.ศ. 2457 ได้สร้างทางเกวียนเชื่อมระหว่างลำปาง พะเยา และ เชียงราย ใน พ.ศ. 2459 ได้ปรับปรุงถนนสายเชียงใหม่-ลำพูน และได้สร้างทางเกวียนเชื่อมระหว่างจังหวัดแพร่ กับ จังหวัดน่าน นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2460 รัฐบาลยังมีนโยบายให้หัวเมืองต่างๆ ทั่วประเทศจัดสร้างถนน 3 ประเภท คือ

ก. ทางต่าง หมายถึงทางวัวต่าง สร้างในเขตเมืองที่มีภูเขา หรือเขตที่สูง

ข. ทางเกวียน สร้างในเขตที่ราบ

ค. ถนน สร้างในเขตเมือง

วัตถุประสงค์ในการจัดสร้างเพื่อประโยชน์ในด้านการค้า และการปกครอง (เอกสารราชการที่ 6 ค.ค. 6/2)

การพัฒนาการคมนาคมทางบกได้ดำเนินติดต่อกันมา แม้ว่าจะหยุดชงักบ้างระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2482-2488) แต่หลังจากนั้นรัฐบาลได้ส่งเสริมการสร้างถนน โดยขยายทางต่าง ทางเกวียนเป็นทางรถยนต์ในปีพ.ศ. 2483 ข้าหลวงประจำจังหวัดเชียงใหม่ได้ไปตรวจราชการในเขตอำเภอจอมทอง สันกำแพง สันทราย ดอยสะเก็ด แม่แตง และเชียงดาว โดยใช้พาหนะรถยนต์ (มท.5. 10/192)

ต่อมารัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติการก่อสร้างทางหลวงแผ่นดิน พ.ศ. 2495 สำคัญคือให้กรมทางหลวงแผ่นดินสร้างทางให้เสร็จ 88 สาย ภายในเวลา 4 ปี (พ.ศ. 2495-2498) เฉพาะในภาคเหนือมี 18 สาย ได้แก่

1. โด่งสำโรง - ตาคลี
2. ชัยนาท - นครสวรรค์
3. นครสวรรค์ - กำแพงเพชร
4. กำแพงเพชร - ตาก
5. ตาก - เถิน
6. เถิน - เกาะคา
7. เถิน - ลี้ - ลำพูน
8. ตาก - แม่สอด
9. สวรรคโลก - ศรีสังขนาลัย
10. ศรีสังขนาลัย - อุตรดิตถ์
11. ศรีสังขนาลัย - เด่นชัย
12. ร่องกวาง - งาว
13. ฝาง - เชียงราย
14. พิษณุโลก - วังทอง - ต๋านซ้าย - เลย
15. ลำพูน - ลำปาง
16. แม่แจ่ม - แม่ฮ่องสอน
17. บัวชุม - วังชมพู
18. พิษณุโลก - ตะพานหิน (คค. 0202.8.7/56)

นอกจากนี้ยังได้มีการซ่อมแซมและขยายถนน เชียงใหม่-สอด เชียงใหม่-สันกำแพง

เชียงใหม่-สันทราย เชียงใหม่ เชียงดาว ผาง และเชียงใหม่-ลำพูน (คค.0202.8.7/145)

หลังจากเสร็จสิ้นในโครงการสร้างทางหลวง 4 ปีแล้ว รัฐบาลได้มีโครงการสร้างทางหลวง 5 ปี (พ.ศ.2499-2503) เพื่อขยายถนนออกไปยังอำเภอต่างๆ ทั่วทั้งประเทศ

การก่อสร้างทางบกมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งทำให้เกิดการขยายตัวทางด้านการค้าขายและมีผลทำให้เกิดความต้องการในการใช้วัวเพื่อลากเกวียนเพิ่มขึ้น ตั้งแต่ระยะเริ่มก่อสร้างทางต่าง และทางเกวียน ใน พ.ศ.2460 จนกระทั่งประมาณ พ.ศ.2510 เกวียนก็หมดความสำคัญในการขนส่ง เพราะมีรถยนต์เข้ามาแทนที่ แต่วัวกลับมีบทบาทเพิ่มขึ้นในการบริโภคทั้งนี้เพราะมีคนภาคกลางและภาคอื่น ๆ ซึ่งนิยมบริโภคเนื้อวัวเข้ามาอาศัยในเมืองเชียงใหม่เพิ่มขึ้น แยก ปากีสถานซึ่งอพยพเข้ามาอาศัยในเขตตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 25 (ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19) ใน พ.ศ.2520 มีประมาณ 2,500 คน (Soonthompasuch, 1977 : 31) มีบทบาทอย่างยิ่งในการซื้อวัวเพื่อมาขายในตลาดเชียงใหม่ ได้เริ่มเลี้ยงวัวที่ทุ่งช้างคลาน และฆ่าวัวขายให้แก่คนภาคอื่น ๆ หรือชาวต่างชาติในเชียงใหม่ คนภาคเหนือไม่รับประทานเนื้อวัว ทำให้ผิวหนัง ผืนคันเป็นตุ่ม มีน้ำเหลือง คนป่วยกินเนื้อวัวทำให้โรคกำเริบมากขึ้น (ตีบ คำอ้าย, สัมภาษณ์) ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้วคนเหนือส่วนมากจึงไม่นิยมรับประทานเนื้อวัวแต่รับประทานเนื้อควาย นอกจากคนในภาคเหนือไม่รับประทานเนื้อวัวแล้ว การให้อาหารวัวเนื้อควาย เช่น การให้อาหาร ปลูกและ ยาและ ที่ค้อยคำ ตำบลแม่เห็ะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ต้องใช้ควายที่เขาขึ้นสูงเสมอใบหูฆ่าสังเวณี (เกิดดิ แก่นจำปี 2525 : 122-125) ชาวบ้านปวง ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดลำพูน มีการเลี้ยงผีเจ้าบ้านมะหาดทุกปี ในเดือนกุมภาพันธ์ (เดือน 5 ขึ้น 5 ค่ำ) และมีฎุยาน (เดือน 9 ขึ้น 9 ค่ำ) การเลี้ยงผีแต่ละปีใช้ ไร่ แต่ถ้าฉลองครบรอบ 12 ปี ใช้หมู แต่ถ้าครบ 24 ปี ใช้ควายเพื่อฆ่าเป็นอาหารประกอบการเลี้ยงผี นอกจากนี้ควายยังมีความเกี่ยวข้องกับชาวลัวะ (ชาวเขาเผ่าหนึ่ง) ซึ่งสร้างกาแลไว้ที่เหนือหน้าจั่วหลังคาบ้าน กาแลคือสัญลักษณ์ของเขาควายนี้อธิบายของควายในด้านวัฒนธรรมนอกเหนือจากโถงนาและบริโภคเนื้อ

กล่าวโดยสรุป การขยายตัวเพิ่มการคมนาคม ทำให้เกิดการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจและการค้า ความต้องการ วัว ควาย มเพิ่มขึ้นกว่าเดิม เพราะมีการขยายตัวทางด้านเกษตรเพื่อการค้า ในขณะที่ยังใช้แรงงานสัตว์ การขยายตัวของถนนเข้าสู่หมู่บ้าน ทำให้เกิดทางเกวียนวัวมีบทบาทในการบรรทุกข้าวเปลือกมาสู่โรงสีในเมืองเชียงใหม่ หรือสิ่งของอื่นๆ จากหมู่บ้านสู่ตลาด (เช่น แก้ว พรหมกร, สัมภาษณ์) การเพิ่มของประชากรทำให้การบริโภควัว ควาย เพิ่มขึ้นในขณะที่เกิดการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ ควายก็มีบทบาททางด้านวัฒนธรรมควบคู่กับการดำรงชีวิตของสังคมชาวนา

2. การขยายตัวในด้านการค้า นับตั้งแต่เปิดการค้าอย่างเสรีกับประเทศอังกฤษครั้งแรก ในพ.ศ.2398 และต่อมาได้เปิดการค้าเสรีกับประเทศอื่นๆ การค้าขายได้มีการติดต่อโดยตรงระหว่างพ่อค้าต่างประเทศกับพ่อค้าไทย สินค้าผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเภท เชื้อเพลิง เสื้อผ้า และภาชนะเครื่องใช้ ได้ลำเลียงจากกรุงเทพฯ เข้าสู่ภาคเหนือโดยทางเรือ ผ่าน แม่น้ำปิง วัง และน่าน (B.C.R 1903 : 18) และ

บางส่วนลำเลียงทางบกจากมะละแหม่ง ด้านแม่สอดเข้ามาในจังหวัดตากแล้วแยกย้ายไปจำหน่ายยังจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือ (B.C.R 1902 : 4) พ่อค้าวัวต่างซึ่งเป็นพ่อค้าชาวนาในท้องถิ่นได้นำวัวต่างบรรทุกผลผลิตจากป่า และผลผลิตในท้องถิ่น ได้แก่ เขาสัตว์ หนังสือสัตว์ น้ำผึ้ง ชีครั่ง น้ำมันยาง ขายให้แก่พ่อค้าจีนในเมืองเชียงใหม่ แล้วซื้อสินค้าที่เป็นผลผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรมกลับเข้าสู่หมู่บ้าน ในเขตอำเภอสะเมิง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ (มา กำวินนะ, สัมภาษณ์) และอำเภอเมือง อำเภอปาย อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (สุริยา คำปาย และ อุปักเสน ยาวเรศ, สัมภาษณ์) ในเขตหมู่บ้านซึ่งเป็นพื้นที่ราบ ใกล้เคียงกับเมือง การคมนาคมสะดวก การขยายตัวของสินค้าจากโรงงานอุตสาหกรรมเข้าสู่หมู่บ้าน มีความรวดเร็ว และมากกว่า หมู่บ้านในเขตภูเขา

การขยายตัวทางด้านการค้าเข้าสู่หมู่บ้านชาวนาชนบท นอกจากทำให้การผลิตเพื่อยังชีพหลาย ตัวลงอย่างช้า ๆ แล้วยังมีผลทำให้เกิดร้านค้าและตลาดนัดในหมู่บ้านในบางท้องที่อาจมีวัว ควาย มาจำหน่าย จึงเกิดตลาด วัว ควาย ควบคู่กับตลาดนัด การเกิดตลาดนัดแสดงให้เห็นชัดแล้วว่า การผลิตเพื่อยังชีพได้ สูญสลายในหมู่บ้านชนบท

3. การขยายตัวด้านการชลประทาน ชาวนาในภาคเหนือของประเทศไทย ได้ใช้ระบบชลประทานแบบเหมือง ฝาย สำหรับการทำนา มาตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังราย (พ.ศ.1839-2102)เป็นระบบชลประทานที่ชาวนาในหมู่บ้านจัดการบริหารกันเองหรือเรียกว่า การชลประทานราษฎร์ ต่อมาในพ.ศ. 2469 กรมชลประทานได้เสนอโครงการชลประทานลุ่มน้ำปิง 4 โครงการ คือ

1. สกิมแม่แฝก ชุตเหมือง แยกจากฝายถาวรในลำน้ำปิง เพื่อนำน้ำไปหล่อเลี้ยงที่นาทางทิศเหนือจังหวัดเชียงใหม่และทิศตะวันออกของแม่ลำน้ำปิง โครงการนี้เรียกว่า สกิมแม่แฝก มีพื้นที่รับน้ำ 70,000 ไร่ ในฤดูแล้ง 30,000 ไร่ ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองสันทรายและสันกำแพง

2. สกิมแม่แตง ทดน้ำจากลำน้ำแม่แตง และลำน้ำแมริม สำหรับนำน้ำไปเลี้ยงที่นาทางทิศตะวันตกของแม่ลำน้ำปิง และในเขตใกล้เคียงเมืองเชียงใหม่ ได้แก่ อำเภอแม่แตง แมริม อำเภอเมือง ทางตงสันป่าตอง พื้นที่รับน้ำ 148,000 ไร่ ฤดูแล้ง 50,000 ไร่

3. สกิมแม่ปิงเก่า ปรับปรุงลำเหมืองต่างๆในเขตด้านใต้ฝั่งตะวันออกของแม่ลำน้ำปิง และจังหวัดลำพูน (รายงานการชลประทานแห่งประเทศไทย 2471 : 41)

4. สกิมแม่กวง มีพื้นที่รับน้ำ 60,000 ไร่

เนื่องจากรัฐบาลขาดงบประมาณจึงทำให้การจัดระบบการชลประทานล่าช้า แต่ก็ได้ดำเนินการสร้างจนสำเร็จใน พ.ศ. 2474 ดังนั้นพื้นที่เขตอำเภอแม่แตง อำเภอแมริม อำเภอสันทราย อำเภอดอยสะเก็ด

อำเภอเมือง อำเภอสันป่าตอง อำเภอหางดง อำเภอสารภี จึงได้มีระบบชลประทานลุ่มน้ำปิง สำหรับการทำนา ในบริเวณลุ่มน้ำปิงประกอบด้วย โครงการแม่แฝกซึ่งสร้างเสร็จในปีพ.ศ. 2479 มีเนื้อที่ชลประทาน 70,000 ไร่ โครงการแม่ปิงเก่าสร้างเสร็จในปีพ.ศ. 2484 มีเนื้อที่ชลประทาน 44,900 ไร่ โครงการแม่กวง สร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2479 มีเนื้อที่ชลประทาน 60,000 ไร่ และโครงการแม่แตง มีเนื้อที่ชลประทาน 50,000 ไร่ (กรมชลประทาน กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ อ้างใน พ.อ.พูนพล อาสนจินดา 2514 : 151)

ระบบการชลประทานซึ่งทำให้การทำนาได้ผลยิ่งขึ้น และการเกิดโรงสีใกล้สถานีรถไฟ เชียงใหม่ตั้งแต่ พ.ศ. 2465 ทำให้ชาวนาเขตอำเภอสันทราย อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอสารภี อำเภอเมือง ขยายข้าวเปลือกได้เพิ่มขึ้นได้มีพ่อค้าชาวนาซื้อข้าวเปลือกบรรทุกเวียนขายให้แก่โรงสีในจังหวัดเชียงใหม่ (คำ แก้วคำมา, สัมภาษณ์)

4. ความต้องการข้าวของประเทศไทยและตลาดโลก ในปีพ.ศ. 2468 ประเทศไทยมีพื้นที่ทำนา ประมาณ 15,600,000 ไร่ แต่ในปีพ.ศ. 2511 มีพื้นที่ทำนาถึง 44,308,097 ไร่ (พ.อ.พูนพล อาสนจินดา 2514 : 106) หรือเพิ่มขึ้น 2.8 เท่า ในระหว่างพ.ศ. 2490-2499 เนื้อที่ปลูกข้าวเพิ่มขึ้น 12 ล้านไร่ (พยูร ออรุ่งโรจน์ 2511 : 93) ในจังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่ปลูกข้าว 775,192 ไร่ และลำพูนมีพื้นที่ปลูกข้าว 210,781 ไร่ (พ.อ.พูนพล อาสนจินดา 2514 : 157-158) รวม 2 จังหวัด คิดเป็นพื้นที่ปลูกข้าว 985,973 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.17 ของประเทศ หรือร้อยละ 9.96 ของภาคเหนือ ถ้าพิจารณาด้านประชากรในพ.ศ. 2454 มีจำนวนเพียง 8 ล้านคน และ เพิ่มขึ้นเป็น 32 ล้านคน ในพ.ศ. 2511 (พ.อ.พูนพล อาสนจินดา 2514 : 106) หรือเพิ่มขึ้น 4 เท่า ในขณะที่ เดียวกันอัตราการผลิตข้าวต่อไร่ก็อยู่ในอัตราต่ำ ในพ.ศ. 2473 นาในที่ลุ่ม ไร่ละ 100 บาท ปลูกข้าวได้ตั้งแต่ 12-45 ถัง ที่แม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ปลูกได้ ไร่ละ 12 ถัง (ซิมเมอร์แมน 2525 : 62-64) ในพ.ศ. 2500 ก็ผลิตข้าวได้เพียงไร่ละ 24 ถัง เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศสเปน สามารถผลิตได้ ไร่ละ 92 ถัง (พ.อ.พูนพล อาสนจินดา 2514 : 106)

ถึงแม้ว่าประเทศไทยผลิตข้าวต่อไร่ได้น้อย แต่ข้าวก็เป็นสินค้าออกที่สำคัญของชาวไทย อันดับ 1 ตลอดมาตั้งแต่ พ.ศ. 2500-2524 จากการสำรวจในพ.ศ. 2503 พบว่าข้าวไทยร้อยละ 92.3 ส่งออกไปจำหน่าย ในเอเชีย ประเทศสิงคโปร์ ซื้อข้าวไทยมากที่สุด (พยูร ออรุ่งโรจน์ 2511 : 96) ในพ.ศ. 2504 ส่งข้าวออก ต่างประเทศ 1,575,993 ตัน มูลค่า 3,598 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีพ.ศ. 2500 ร้อยละ 40 และในปีพ.ศ. 2506 ส่งข้าวออกต่างประเทศ 1,417,673 ตัน มีมูลค่า 3,424 ล้านบาท (กรมศุลกากร อ้างใน พ.อ.พูนพล อาสนจินดา 2514 : 176)

ความต้องการข้าวเพื่อบริโภคและจำหน่ายจึงเป็นสาเหตุสำคัญให้เกิดการทำนามากและใช้แรงงานวัวควาย มากขึ้น

5. การเพิ่มขึ้นของประชากร ในพ.ศ. 2461 ประเทศไทยมีประชากร 9 ล้านคน ต่อมาใน

พ.ศ. 2490 ประชากรเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 17 ล้านคน และในปีพ.ศ.2503 ประเทศไทยมีจำนวนประชากร 26 ล้านคน และในปีพ.ศ. 2513 มีประชากร 34 ล้านคน (สวาท เสนาณรงค์ 2521 : 17) จากปีพ.ศ. 2461 ถึง พ.ศ. 2518 ประเทศไทยมีประชากร 42,391,454 คน จังหวัดเชียงใหม่มีประชากร 1,096,243 คน และจังหวัดลำพูนมีประชากร 338,521 คน (สวาท เสนาณรงค์ 2521 : 369-372) สำหรับพลเมืองในเมืองเชียงใหม่ ในปีพ.ศ. 2454 มีประชากร 50,000 คน เมืองลำปาง มีประชากร 12,000 คน เมืองแพร่ 10,000 คน และน่าน 10,000 คน (B.C.R 1912 : 4) อย่างไรก็ตามถ้าพิจารณาทั้งจังหวัดลำปางในความหมายปัจจุบัน คงมีประชากรมากกว่านี้ กงสุลอังกฤษประมาณว่า ขอบเขตของเมืองลำปางทั้งหมดรวมทั้งเมืองรอบนอกด้วย มีประชากรประมาณ 250,000 คน (B.C.R 1912 : 20) ดังนั้นเมืองเชียงใหม่รวมทั้งเมืองรอบนอกด้วย หมายถึง เขตอำเภอฮอด อำเภอจอมทอง อำเภอพร้าว อำเภอเชียงดาว อำเภอฝาง อำเภอแม่แตง อำเภอแม่เฒ่า หรือ อำเภออื่นๆ คงมีประชากรประมาณ 350,000 คน สำหรับประชากรเมืองเชียงใหม่แถบลุ่มน้ำปิง ได้แก่ เขต อำเภอเมือง อำเภอสารภี อำเภอสันกำแพง อำเภอหางดง อำเภอสันป่าตอง อำเภอดอยสะเก็ด และอำเภอสันทรายมี 50,000 คน ดังที่กล่าวมาแล้ว

ประชากรได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในปีพ.ศ. 2503 จังหวัดเชียงใหม่มีประชากร 798,483 คน ในเขตเทศบาล 65,736 คน จังหวัดลำพูนมีประชากร 249,820 คน ในเขตเทศบาล 10,600 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ , 2503 : 45) ในปีพ.ศ. 2513 จังหวัดเชียงใหม่มีประชากร 1,026,450 คน เพิ่มขึ้นร้อยละ 28.5 ในเขตเทศบาลมีประชากร 83,729 คน เพิ่มขึ้นร้อยละ 27.3 จังหวัดลำพูนมีประชากร 310,836 คน ในเขตเทศบาล 11,309 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2531:1)

ต่อมาในปีพ.ศ. 2523 จังหวัดเชียงใหม่มีประชากร 1,154,850 คน เพิ่มขึ้นร้อยละ 12 ในเขตเทศบาลมีประชากร 101,594 คน เพิ่มขึ้นร้อยละ 21 จังหวัดลำพูนมีประชากร 335,039 คน ในเขตเทศบาลมีประชากร 11,684 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ , 2523 : 2-6)

จากจำนวนประชากรของทั้งสองจังหวัด ในปีพ.ศ.2503 รวมกัน 1,048,303 คน ในปีพ.ศ.2523 มีจำนวนประชากรรวมกัน 1,489,889 คน มียอดประชากรเพิ่มขึ้น 441,586 คน

ปริมาณประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังกล่าวแล้วย่อมมีผลทำให้การบริโภคข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักเพิ่มขึ้น และส่งผลกระทบต่อการใช้แรงงาน วัว ควาย ในการทำนา

กล่าวโดยสรุปการขยายตัวทางด้านการค้าเข้าสู่หมู่บ้านในภาคเหนือ ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 25 หรือปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 การพัฒนาการคมนาคมในภาคเหนือ ตั้งแต่พ.ศ. 2457 และพัฒนาทางบกเพื่อเชื่อมเมืองต่างๆ ในภาคเหนือ จนกระทั่งเกิดโครงการสร้างทางหลวง 4 ปี (พ.ศ.2495-2498) และติดต่อกับโครงการสร้างทางหลวง 5 ปี (พ.ศ.2499-2503) ประกอบกับการพัฒนาระบบชลประทานลุ่มน้ำปิง ในเขตที่ราบแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน การขยายตัวของตลาดข้าวและการเพิ่มของประชากร ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกิด

การขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจและการเกษตรเพิ่มขึ้น ระบบการผลิตเพื่อยังชีพได้เริ่มเสื่อมสลายลงอย่างช้าๆ ตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 25 หรือ ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ก็ได้สูญสลายเข้าสู่ระบบการผลิตเพื่อขายในปลายพุทธศตวรรษที่ 25 หรือกลางศตวรรษที่ 20 กระบวนการแตกสลายของการผลิตเพื่อยังชีพเริ่มต้นจากหมู่บ้านใกล้เคียงเขตเมืองออกสู่หมู่บ้านชนห่างไกลออกไป ในขณะที่ระบบการผลิตเพื่อยังชีพได้เริ่มสูญสลาย บทบาทของตลาดซึ่งทำหน้าที่แลกเปลี่ยนสินค้าก็มีความจำเป็นมากขึ้น จึงได้เกิดตลาดนัดหรือตลาดในท้องถิ่นและบางท้องถิ่นที่มีความจำเป็นต้องการใช้ วัว ควาย เพื่อการเกษตรและการบริโภคเนื้อเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ตลาดวัว ควาย จึงเกิดขึ้นในหมู่บ้านระหว่าง พ.ศ.2490-2500 ทั้งนี้เพราะเกิดการขยายตัวด้านการค้า การพัฒนาการคมนาคมทางบก การพัฒนาชลประทาน การเพิ่มขึ้นของประชาชนและการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2

ประวัติตลาดวัว ควาย ในเชียงใหม่ลำพูน

ตลาดวัว ควาย แม่ฮ่องสอน ตลาดวัว ควาย แม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ในอาณาบริเวณบ้านของกำนันใจ ดำรงค์ กำนันตำบลสันทรายน้อย ก่อนการจัดตั้งตลาดในพ.ศ. 2492 ชาวนาได้นำ วัว ควาย ให้สัตวแพทย์ตรวจโรคที่บ้านกำนัน ประกอบกับชาวนาบริเวณอำเภอสันทรายเลี้ยง วัว ควาย มาก แต่ไม่มีตลาดสำหรับแลกเปลี่ยน วัว ควาย กำนันใจ ดำรงค์ และ ครูใหญ่ อุ๋นใจ สุขอุ๋น แห่งโรงเรียนบ้านแม่ฮ่องสอน จึงได้เปิดตลาดวัว ควาย ขึ้นในพ.ศ. 2492 (ทองดี ดำรงค์ , สัมภาษณ์) ในระยะที่ตลาดเปิดขึ้นใหม่ ต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบโดยการจัดมหรสพ เช่น ลิเก ซอ สนามมวย เพื่อเรียกร้องความสนใจจากประชาชน การเปิดตลาดครั้งแรกต้องลงทุนโฆษณาด้วยวิธีการดังกล่าวแล้ว ประมาณ 2-3 ปี จึงหยุดการจัดมหรสพ เมื่อตลาดเปิดใหม่ ระยะแรกมีสินค้าเฉพาะ วัว ควาย ก่อนซื้อวัวต้องทดลองเทียบเกวียนก่อน ถ้าวัวตัวใดเทียบเกวียนดีก็ซื้อในราคาแพงกว่าวัวซึ่งไม่ชำนาญ สำหรับควายก็มีการทดลองไถนา ถ้าควายตัวใดไถนาดีก็ซื้อขายในราคาแพงกว่าควายไถนาไม่ชำนาญ ราคาเช่าเกวียน และ ไถ ครั้งละ 2 บาท (ไฟ ดำรงค์, สัมภาษณ์) สำหรับตลาดวัว ควายอื่นๆ จากการศึกษาทั้งหมดว่า ใช้วิธีการเดียวกับตลาดวัว ควาย แม่ฮ่องสอน

ตลาดวัว ควาย เวียงหนองล่อง ก่อนเกิดตลาดวัว ควาย เวียงหนองล่อง มีตลาดวัว ควายที่บ้านห้วยบึงจ้อย ตำบลท่าวังผา อำเภอป่าซาง ระยะทางห่างจากตลาดเวียงหนองล่อง ประมาณ 2 กิโลเมตร เป็นตลาดนัดวัว ควาย ในวันอาทิตย์ ได้เปิดตลาดค้าขาย วัว ควาย ประมาณพ.ศ. 2492 ในระยะแรกก็เป็นเพียงสถานที่ชาวบ้านนัดหมายนำ วัว ควาย มาแลกเปลี่ยน ต่อมาก็กลายเป็นตลาด ตลาดวัว ควาย บ้านห้วยบึงจ้อยดับแคบ ดังนั้นในพ.ศ. 2502 ได้มีชาวนาและพ่อค้ากลุ่มหนึ่งนัดซื้อขาย แลกเปลี่ยนวัว ควาย ในวันอาทิตย์ ที่บ้านเวียงหนองล่องซึ่งเป็นวันเดียวกันกับตลาดบ้านห้วยบึงจ้อย แต่เนื่องจากตลาดใหม่สถานที่กว้างขวางกว่า ชาวนาและพ่อค้าซื้อ วัว ควาย จึงเปลี่ยนสถานที่ซื้อขายใหม่ ตลาดเก่าจึงเลิกกลับไป (อำนาจกล้าพัค, สัมภาษณ์)

ตลาดวัว ควาย เวียงหนองล่อง เป็นธุรกิจที่มีการรวมหุ้นของพ่อค้าในท้องที่ ตั้งแต่พ.ศ. 2502

จนกระทั่ง พ.ศ. 2524 คณะผู้ดำเนินการจึงได้ขายกิจการตลาดให้แก่ นายถนอมศักดิ์ เชิดสดีระกุล เจ้าของร้านชัยพัฒนาประตูเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ หลังจากดำเนินธุรกิจได้ประมาณ 3 ปี ในพ.ศ.2527 เจ้าของตลาดจึงมอบงานบริหารการตลาดให้แก่ นายดาบตำรวจเมืองคำ อุปนันท์ เข้าดำเนินธุรกิจ เสียค่าเช่าเดือนละ 20,000 บาท ปัจจุบันตลาดวัว ควาย เวียงหนองล่อง มีพื้นที่ทั้งหมด 67 ไร่ เมื่อวิเคราะห์จำนวนวัว ควาย จากการสำรวจของกรมปศุสัตว์ในตลาดนัด วัว ควาย ทั่วประเทศไทย พ.ศ. 2537พบว่าตลาดวัว ควาย เวียงหนองล่องเป็นตลาดวัว ควาย ที่ใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ (กองแผนงาน กรมปศุสัตว์ 2537 : 13)

ตลาดวัว ควายทุ่งฟ้าบด ก่อนจัดสร้างตลาดวัว ควาย ทุ่งฟ้าบด ชาวชานา วัว ควาย ชื้อขายที่ตลาดบ้านหนองแท่น หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง ห่างจากตลาดปัจจุบันไปทางทิศใต้ ประมาณ 2 กิโลเมตร แต่ประสบกับการขาดทุน เจ้าของตลาดหนองแท่นจึงยินยอมให้ คุณสม ลอมศรี ซึ่งเป็นเพื่อนเปิดตลาดใหม่ที่บ้านทุ่งฟ้าบด ในพ.ศ. 2502 ตลาดเก่าจึงได้ล้มเลิก ในระยะแรกของการเปิดตลาด ได้จัดการแสดงผลสห เช่น ลิเก ซอ เพื่อเรียกร้องความสนใจจากประชาชน หลังจากเปิดดำเนินกิจการระยะหนึ่งปรากฏว่าได้ประสบปัญหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ตำรวจจับ วัว ควาย ที่ไม่มีหลักฐานแสดงการตรวจโรคหรือไม่มีใบอนุญาตการเคลื่อนย้ายสัตว์ นอกจากนี้ตำรวจยังตรวจจับรถยนต์พ่วงที่ไม่มีทะเบียนและเสียเงินพิเศษ ประกอบกับในพ.ศ. 2504 คุณสม ลอมศรี เสียชีวิตจึงได้ปิดตลาดชั่วคราวในระหว่าง พ.ศ. 2505-2506 เพื่อนบ้านเดียวกันจึงเปิดตลาดวัว ควาย ในพื้นที่ใกล้เคียงกับตลาดเก่าติดกับวัดป่าเจริญธรรม หลังจากเปิดตลาดได้ 2 ปี ประสบกับปัญหาค้าคลึงกันจึงปิดตลาด ในพ.ศ. 2507 คุณอินสอน ลอมศรี บุตรชาย คุณสม ลอมศรี จึงเปิดตลาดวัว ควาย ทุ่งฟ้าบด อีกครั้งหนึ่ง (อินสอน ลอมศรี, สัมภาษณ์)

การเกิดตลาดวัว ควาย เริ่มต้นจากการซื้อขายแลกเปลี่ยน วัว ควาย ที่บ้านชานา ต่อมาในระหว่าง พ.ศ. 2490-2500 ได้มีสถานที่ใกล้เคียงหมู่บ้านสำหรับซื้อขายแลกเปลี่ยน วัว ควาย และมีวันนัดหมายที่แน่นอนเมื่อความต้องการ วัว ควาย มีมากขึ้นสถานที่ดังกล่าว หรือบริเวณใกล้เคียงก็ได้กลายเป็นตลาดวัวควายในปัจจุบัน ภายใต้ระบบการแข่งขันในเรื่องสถานที่ ดั้งนั้นบริเวณสถานที่เก่าซึ่งคับแคบก็หมดสภาพสถานที่ใหม่บริเวณกว้างขวางกว่าก็เกิดเป็นตลาดทดแทนตลาดเก่า ภายใต้ระบบการแข่งขัน ยังมีระบบเครือญาติและความสัมพันธ์ส่วนบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การเปิดตลาดเวียงหนองล่องในวันอาทิตย์ เจ้าของตลาดได้ขออนุญาตเจ้าของตลาดห้วยบึงจ้อยเพื่อเปิดซื้อขาย วัว ควาย ในวันเดียวกัน เมื่อเจ้าของตลาดเดิมอนุญาต การเปิดตลาดใหม่จึงเกิดขึ้น

ลักษณะเดียวกันนี้การเกิดตลาดวัว ควาย ทุ่งฟ้าบด ก็เปิดตลาดนัดในวันเสาร์ ซึ่งเป็นวันเดียวกับตลาดนัดวัว ควาย เดิมที่ติดกับวัดป่าเจริญธรรม การแข่งขันภายใต้ระบบเครือญาติถึงแม้มีผลประโยชน์แต่ก็ไม่ได้ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ปล้อยให้เป็นหน้าที่ของระบบตลาดเป็นเครื่องตัดสิน

เกี่ยวกับผู้ก่อตั้งตลาดวัว ควาย ผู้ก่อตั้งตลาดวัว ควาย ถึงแม้ว่าเป็นตลาดในหมู่บ้าน แต่ก็เป็นที่ของรัฐบาลหรือบุคคลที่ได้รับการศึกษาดี มีประสบการณ์มากกว่าชานาในหมู่บ้านเดียวกัน จึงมีความ

คิดริเริ่มในการเริ่มต้นกระทำให้สิ่งใหม่ๆ เมื่อสถานการณ์เอื้ออำนวยให้ นอกจากนี้อำนาจจากรัฐซึ่งเกิดจากตำแหน่งหน้าที่และบารมีส่วนตัวก็เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการบริหารตลาดวัว ควาย ยกตัวอย่างเช่น ตลาดวัว ควายแม่ย้อย จัดสร้างโดย กำนันใจ ดำรงค์ และ ครูใหญ่อุ่นใจ สุขอุ่น อาศัยเงื่อนไขที่บ้านกำนันเป็นสถานที่ที่ชาววนานำ วัว ควาย ช้าง ม้า มาฉีดยารักษาโรคตามการนัดหมายของทางราชการ ตลาดวัว ควายเวียงหนองล่องเกิดขึ้นจากชาววนาและพ่อค้าในหมู่บ้านรวมตัวกันจัดสร้างตลาดและดำเนินธุรกิจมา ตั้งแต่พ.ศ.2502 และได้ขายตลาดให้แก่พ่อค้าในเมืองเชียงใหม่ คือ นายถนอมศักดิ์ เว็ดสดีระกุล ในปีพ.ศ.2524 เจ้าของตลาดใหม่ได้มอบการบริหารงานให้แก่ นายนวล ยะใจ กำนันตำบลวังผาง ซึ่งเป็นที่ตั้งของตลาดวัว ควาย จนกระทั่ง พ.ศ.2527 จึงได้เปลี่ยนการดำเนินธุรกิจโดยมอบหมายให้ นายตามตำรวจ เมืองคำ อุปันันท์ บริหารตลาดวัวควาย ติดต่อกันมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ตลาดวัว ควายบ้านต้นคู้ ตำบลลวกค่าง อำเภอสันกำแพง ผู้ก่อตั้งคือ กำนันจุก นันทะยา จัดตั้งตลาดขึ้นในบริเวณที่ดินของตนเองประมาณ 1 ไร่ครึ่ง ในพ.ศ. 2496 ในปัจจุบันได้ขยายพื้นที่เป็น 8 ไร่และถูกหลานดำเนินธุรกิจ ต่อมาตลาดวัว ควายทุ่งฟ้าบด ผู้ก่อตั้งถึงแม้ว่าไม่ใช่กำนันแต่เป็นครูซึ่งชาวบ้านเคารพนับถือเป็นผู้ก่อตั้งตลาด

ตลาดทั้งหมดซึ่งกล่าวมานี้ ก่อตั้งโดย กำนัน ครู หรือผู้ที่มีบารมีในท้องถิ่น ปัจจุบันมรดกดังกล่าวแล้ว ก็ตกเป็นสมบัติของลูกหรือหลานดำเนินธุรกิจต่อมา ยกเว้นตลาดวัวเวียงหนองล่อง ซึ่งขายให้กับพ่อค้าในเมืองเชียงใหม่และเจ้าของตลาดก็มอบให้กำนันในท้องถิ่นหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจในท้องถิ่นบริหารงานต่อไป นี่แสดงให้เห็นว่าการบริหารตลาดวัว ควาย นอกจากมีฐานะเศรษฐกิจดีแล้ว ต้องมีความรู้ทางด้านการจัดการตลาดและการสร้างสมบารมีเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ตลาดวัว ควาย ซึ่งก่อกำเนิดโดยบุคคลในท้องถิ่น แต่บุคคลผู้ก่อตั้งถึงแม้อยู่ในสังคมชวานาก็มิได้เป็นชวานอย่างแท้จริง แต่เป็นบุคคลที่มีอาชีพอื่น เช่น กำนัน ครู ควบคู่กับอาชีพการทำนา

ที่ราบแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน เป็นบริเวณพื้นที่การเกษตรที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคเหนือ ประชาชนดังกล่าวได้รู้จักการใช้ระบบการชลประทานเพื่อการเกษตรมาตั้งแต่โบราณ การเกษตรมีความจำเป็นต้องใช้แรงงานสัตว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัว ควายในระบบการผลิตเพื่อยังชีพ มีวัตถุประสงค์ในการผลิตเพื่อบริโภค ผลผลิตที่เหลือบริโภคก็จัดจำหน่ายแลกเปลี่ยนกับสิ่งของขาดแคลนและผลิตในหมู่บ้านไม่ได้ หลังจากเศรษฐกิจได้ขยายตัวมากขึ้นหลัง พ.ศ. 2490 ประกอบกับการเพิ่มของประชากร และ การพัฒนาการคมนาคม ทำให้การติดต่อค้าขายสะดวกขึ้นระบบการผลิตได้เปลี่ยนเป็นระบบการผลิตเพื่อขายเพื่อนำเงินมาแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ ได้มีการขายพื้นที่เพาะปลูกและระบบชลประทานควบคู่กันไป ประชาชนในเมืองเชียงใหม่ มีปริมาณมากขึ้น ปัจจัยดังกล่าวทำให้เกิดความต้องการสินค้าประเภทวัว ควายเมื่อใช้ในการเกษตร และบริโภคมากขึ้น การซื้อขายวัว ควายในหมู่บ้านตามแบบระบบเดิมซึ่งพ่อค้าเดินทางเข้ามาซื้อตามบ้านของชาววนา ก็เปลี่ยนเป็นการเกิดระบบตลาดคือมีสถานที่ซื้อขายและนัดวันเวลาที่แน่นอน ตลาดวัว ควาย หรือ กาดจัว จึงเกิดขึ้นหลายแห่งในที่ราบแอ่งเชียงใหม่ - ลำพูน. และพัฒนามาจนถึงปัจจุบันนี้.

บทที่ 4

พัฒนาการของสินค้าในตลาดวัว ควาย

เมื่อระบบการผลิตยังชีพได้สูญสลายและขยายตัวออกไปสู่หมู่บ้าน ความต้องการสินค้าบริโภคอุปโภคก็เพิ่มขึ้นประกอบกับการขยายตัวทางด้านเกษตร จึงทำให้มีความต้องการในการใช้แรงงาน วัว ควายมากขึ้นกว่าเดิม ตลาดวัว ควาย หรือ 'กาดจัว' จึงเกิดขึ้นในที่ราบแอ่งเชิงใหม่-ลำพูน หลายหมู่บ้านซึ่งเป็นศูนย์กลางและห่างไกลจากชุมชนได้เกิดตลาดวัว ควายแม่ย้อย (พ.ศ. 2492) ตลาดวัว ควายเวียงหนองล่อง (พ.ศ. 2502) และตลาดวัว ควาย บ้านต้นตู (พ.ศ. 2496) ตลาดดังกล่าวแล้ว ได้ดำเนินธุรกิจติดต่อจนกระทั่งปัจจุบัน นอกจากนี้ในระยะเวลาดังกล่าวแล้วได้เกิดตลาดวัว ควายบ้านเหมืองง่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน และตลาดวัว ควายบ้านหารแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ในระยะเวลาใกล้เคียงกันแต่ได้เลิกล้มไปประมาณ พ.ศ. 2528 ทั้งนี้เพราะตลาดคับแคบสินค้าวัว ควายมีมากขึ้นพื้นที่ของตลาดไม่เพียงพอ ตลาดทั้งสองดังกล่าวจึงเป็นตลาดนัดขายสินค้าอุปโภค บริโภค

สินค้าในตลาด วัว ควาย ระบบการใช้แรงงานสัตว์ (พ.ศ. 2490-2525)

จากการสอบถามพ่อค้า แม่ค้า ซึ่งค้าขายในตลาดวัว ควายในระยะแรกเจ้าของตลาดและบุคคลอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องได้อธิบายเกี่ยวกับสินค้าซึ่งแลกเปลี่ยนซื้อขายในตลาดวัวควายในระบบการเกษตรใช้แรงงานสัตว์ (พ.ศ. 2490-2525) แบ่งออกเป็น 2 ระยะดังนี้

ตลาดวัว ควาย ในระยะเริ่มต้น (พ.ศ. 2490-2510) สินค้าในตลาดวัว ควายระยะนี้มีวัว ควายของชาวนามาแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าวัวควายเหล่านี้อาจซื้อมาจากอำเภอรอบนอกเช่นอำเภอสะเมิงอำเภอแม่ฮ่าย (ผง ขอดเผือ, สัมภาษณ์) หรืออำเภอบ้านโฮ่ง อำเภอสี (ฮ้าย อินทะหลุก, สัมภาษณ์) ในระยะแรกวัว ควายไม่มีมากนัก เช่น กรณีตลาดบ้านแม่ย้อยเครือญาติของเจ้าของตลาดซึ่งได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับตลาด ระยะเริ่มแรกกล่าวว่ามีวัว ควายประมาณ 20 ตัว มาจำหน่ายแต่ละนัด นอกจากนี้ยังมี ข้าว ม้า เกวียน หมาก พลู เมียง หอม กระเทียม ยาสูบ น้ำมันก๊าด ไม้ขีดไฟ เข้ามาจำหน่ายด้วย (ยอดเรือน ดำรง, สัมภาษณ์) สำหรับกรณีของตลาดเวียงหนองล่องและทุ่งฟ้าบดก็เช่นเดียวกัน สินค้าในระยะแรกมีวัว ควาย ประมาณ 20-30 ตัว นอกจากนี้ก็มีผลิตผลทางการเกษตร เช่น หอม กระเทียม ยาเส้น ฝ้ายสำหรับทอผ้าจำหน่ายบ้าง ต่อมาก็เริ่มมีเสื้อผ้าสำเร็จรูป ของกินของใช้ภายในหมู่บ้านและรถจักรยานเข้ามาจำหน่ายก่อน พ.ศ. 2500 ควบคู่กับวัวควายแต่ปริมาณสินค้าน้อย ก่อนพ.ศ.2500 หรือระยะหลังเล็กน้อยยังมีการทอผ้าในหมู่บ้าน (ตีบ คำฮ้ายและดุษฎี นามแฮด, สัมภาษณ์)

การติดต่อกับตลาดในระยะนี้ชาวนาอาจใช้เกวียน เดิน หรือรถจักรยาน ชาวนาต้องเดินทางตั้งแต่เวลา 3.00 นาฬิกา หรือ 4.00 นาฬิกา ก็แล้วแต่ระยะใกล้ไกลจากตลาดแต่ต้องมาถึงตลาดประมาณ 6.00-7.00 นาฬิกา สำหรับระยะทางของหมู่บ้านห่างจากตลาด ประมาณ 10-15 กิโลเมตร ชาวนาเดินทางได้ประมาณ 4-5 กิโลเมตรต่อชั่วโมง สำหรับพ่อค้าวัว ควาย อาจต้องเดินทางไกลกว่านั้นเพื่อซื้อขายวัว ควาย

สินค้าในตลาดวัว ควาย เริ่มต้นจากการจำหน่ายวัว ควาย เพื่อใช้ในการเกษตร วัวใช้สำหรับลากเกวียน ควายใช้สำหรับไถนา ต่อจากนั้นก็มียุคผลด้านการเกษตรในท้องถิ่นเข้ามาจำหน่ายและต่อมาก็มีเสื้อผ้าสำเร็จรูป และเครื่องใช้ภายในบ้านเรือน จักรยานก็เริ่มมีบทบาทสำคัญเข้ามาจำหน่ายในตลาดวัว ควาย สินค้าจำนวนดังกล่าวเปลี่ยนแปลงจากปริมาณน้อยไปสู่ปริมาณมาก ตลาดวัว ควาย ก็กลายเป็นตลาดนัดในท้องถิ่นและเป็นจุดเริ่มต้นของตลาดวัว ควายในปัจจุบันทั้งประเภทของสินค้าพ่อค้าและผู้ซื้อ แตกต่างกันไปเฉพาะด้านปริมาณและการตอบสนองของตลาด เพื่อชาวนาในท้องถิ่นและระบบการเกษตรเป็นหลักอาจมีพ่อค้าซื้อวัวควายมาขายเป็นสินค้าบ้างแต่ปริมาณน้อย

ตลาดวัว ควายในสภาพของตลาดนัดท้องถิ่น (พ.ศ. 2511-2525) หลังจากตลาดนัดวัว ควายได้พัฒนาจากสถานที่แลกเปลี่ยนวัวควายในท้องถิ่นหรือเป็นตลาดของผู้ขายซึ่งต้องการซื้อขายวัวควายเพื่อการเกษตร ต่อจากนั้นก็มียุคสินค้าเครื่องอุปโภค บริโภค เพิ่มมากขึ้นแต่ปริมาณน้อยกว่าปัจจุบันประมาณ 3-4 เท่า (ตีบ ตา จูมปา, สัมภาษณ์) และเริ่มมากขึ้นหลัง พ.ศ. 2515 แล้ว ตลาดวัว ควายมีลักษณะใกล้เคียงกับปัจจุบัน แต่ก็มีข้อแตกต่างถ้าพิจารณาในด้าน ปริมาณ พ่อค้า ลูกค้าและสินค้า ซึ่งผลกระทบมาจากสังคมอุตสาหกรรม สินค้าซึ่งมีมากในตลาดวัว ควาย หน้านั้นนอกจากมีวัว ควายเพิ่มขึ้น เช่น กรณีของตลาดวัว ควายแม่ย้อย ระยะเริ่มต้นมีวัว ควายจำหน่ายประมาณ 20-30 ตัว (พ.ศ.2492-2510) เพิ่มขึ้นเป็น 40-60 ตัว (พ.ศ. 2511-2525) (ไผ่ ดำรงค์, สัมภาษณ์)

ในกรณีของตลาดบ้านทุ่งฟ้าบด เริ่มต้นจากการจำหน่าย วัว ควาย ประมาณ 40-60 ตัว ในระหว่าง พ.ศ. 2502-2504 แล้วเพิ่มปริมาณเป็น 80-100 ตัว มีร้านค้า 10 ร้านในระหว่าง พ.ศ. 2511-2512 ต่อมาตลาดเริ่มขยายตัวขึ้น มีวัว ควายจำหน่ายนัดละ 200-300 ตัว มีร้านค้า 50 ร้าน ในระหว่าง พ.ศ. 2513-2515 (อินสอน ลอมศรี, สัมภาษณ์)

ในระหว่าง พ.ศ. 2516-2520 ตลาดวัว ควายทุ่งฟ้าบดเริ่มมีสินค้าวัว ควายและสินค้าอื่นๆ มาจำหน่ายมากขึ้นตลาดเริ่มเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคปัจจุบันแต่มีปริมาณสินค้าน้อยกว่าประมาณว่าในระหว่าง พ.ศ. 2518-2520 มีวัว ควายจำหน่ายนัดละ 350-400 ตัว เก็บค่าตลาดเมื่อขายได้ตัวละ 5 บาท ได้ประมาณนัดละ 1,200 บาท (บัวผืน ลอมศรี, สัมภาษณ์) และในระหว่าง พ.ศ. 2523-2525 ตลาดนัดวัว ควาย ได้ขยายใหญ่กว่าเดิมจากการสอบถามพ่อค้าวัว ควายและบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องสรุปได้ว่ามีวัว ควายจำหน่ายประมาณนัดละ 500-600 ตัว

สินค้าที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในตลาดวัว ควาย คือ รถจักรยาน รถจักรยานเป็นสินค้าเข้าที่สำคัญอย่างหนึ่งก่อนสร้างทางรถไฟถึงเชียงใหม่ พ.ศ. 2464 พ่อค้าเรือเชียงใหม่ได้นำรถจักรยานเข้ามาจำหน่ายพร้อมกับสินค้าอื่นๆ เช่น น้ำมันก๊าด ไม้ขีดไฟ เทียนไข เครื่องใช้ในครัวเรือน (สังข์ ยิง แซ่ไค้ว สัมภาษณ์) หนังสือพิมพ์ศรีเชียงใหม่ซึ่งตีพิมพ์ใน พ.ศ. 2470 ได้โฆษณาขายรถจักรยานและจักรเย็บผ้า (เศรษฐกิจนครเชียงใหม่ จากอดีต-สู่อนาคต 2536 : 56) หลังจากเปิดตลาดวัว ควายแล้วรถจักรยานได้กลายเป็นสินค้าอย่างหนึ่งทั้งนี้เพราะชาวนาหนุ่มสาวบางคนเริ่มใช้รถจักรยานแทนการเดิน เพราะสะดวกรวดเร็วกว่า การติดต่อระหว่างหมู่บ้านกับตลาด วัว ควายเริ่มใช้รถจักรยานมากยิ่งขึ้น ระหว่าง พ.ศ. 2500-2515 จักรยานมีบทบาทสำคัญในตลาดวัว ควาย หลังจาก พ.ศ. 2510 แล้วรถจักรยานยนต์ เริ่มเข้ามามีบทบาทในตลาดวัว ควาย แทนที่จักรยานจนกระทั่งพ.ศ. 2520 รถจักรยานยนต์มีมากกว่ารถจักรยาน และมีบทบาทในชีวิตประจำวันของชาวนามากยิ่งขึ้น ในพ.ศ. 2519 จังหวัดเชียงใหม่มีรถจักรยานยนต์ 35,285 คัน จังหวัดลำพูน 6,190 คัน ต่อมาในปี พ.ศ. 2525 จังหวัดเชียงใหม่มีรถจักรยานยนต์ 70,700 คัน และจังหวัดลำพูน มีจำนวน 22,853 คัน หรือเพิ่มขึ้นประมาณ 1 เท่า ในจังหวัดเชียงใหม่และประมาณ 3.6 เท่าในจังหวัดลำพูน ความต้องการรถจักรยานยนต์อย่างมากมายดังกล่าวทำให้ตลาดวัว ควาย เป็นแหล่งขายรถจักรยานยนต์ที่สำคัญควบคู่กับวัว ควาย

รถจักรยาน หรือจักรยานยนต์ มีจำหน่ายในตลาดวัว ควาย ก่อน พ.ศ. 2525 ส่วนมากเป็นรถเก่าใช้แล้วแต่สภาพค่อนข้างดี ราคาจักรยานยนต์ ยามาฮ่า ในพ.ศ. 2525 ราคา 5,500 บาท (บัตรบริการตลาดนัดเวียงหนองล่อง เล่มที่ 40 หมายเลข 2290) สำหรับราคาจักรยานยนต์ใหม่ ยี่ห้อ ยามาฮ่าในปี พ.ศ. 2525 ราคาประมาณ 10,000 บาท การซื้อขายต้องเสียค่าธรรมเนียมให้เจ้าของตลาด คันละ 15 บาท แต่ปัจจุบันคันละ 20 บาท

เป็นที่น่าสังเกตว่ารถจักรยานยนต์เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของชาวนา ในระยะใกล้เคียงกับรถไถนา รถจักรยานยนต์เริ่มเข้ามาสู่หมู่บ้านระหว่าง พ.ศ. 2510-2515 แต่รถไถนาเริ่มเข้ามามีบทบาทระหว่าง พ.ศ. 2515-2520 แต่ในปริมาณน้อยส่วนมากยังใช้แรงงานวัว ควาย และค้อยมีบทบาทมากขึ้นระหว่างพ.ศ. 2525-2530 อย่างไรก็ดีตามยังไม่มียุคไถนาจำหน่ายในตลาดวัว ควาย ซึ่งแตกต่างกับรถจักรยานยนต์ซึ่งมีจำนวนมากขึ้น ทั้งนี้เพราะมีความต้องการซื้ออย่างมากในกลุ่มชาวนา ทั้งๆที่รถไถนาขนาดเล็กราคาใกล้เคียงกับรถจักรยานยนต์ คือ ราคาคันละ 17,500 บาท ในปี พ.ศ. 2530 สินค้าอื่นๆในตลาดวัว ควายในระหว่าง พ.ศ. 2520-2525 ได้พัฒนามีลักษณะใกล้เคียงกับตลาดวัว ควายในปัจจุบัน สินค้าที่สำคัญเป็นหลักของตลาดได้แก่ วัว ควาย อุปกรณ์เกี่ยวกับสัตว์ รถจักรยาน รถจักรยานยนต์ เสื้อผ้า ของใช้ในครัวเรือน อาหารนี่คือสินค้าหลักของตลาดวัว ควาย เสื้อผ้าเป็นสินค้าที่มีบทบาทมากที่สุดในระยะนี้และรถจักรยานยนต์ค้อย ภูมิบทบาทเพิ่มขึ้นเป็นเอกลักษณ์ของตลาดควบคู่กับ วัว ควาย และเสื้อผ้า สำหรับสินค้าอื่นๆนอกจากที่กล่าวมาแล้ว ได้แก่ เครื่องสำอาง แวนตา วิทย์ นาฬิกา เครื่องจักรสาน ยาสูบพื้นเมือง หมวก เข็มขัด รองเท้า ฯลฯ

การซื้อขายสินค้าในตลาดวัว ควาย ระบบการใช้แรงงานสัตว์ถ้าพิจารณาเฉพาะในด้าน วัว ควาย

พ่อค้าส่วนมากเป็นพ่อค้าชาวนาในท้องถิ่น ค้าขายวัว ควาย เป็นอาชีพเสริมจากการเกษตร มีการเลี้ยงดูวัว ควาย แบบธรรมชาติมากกว่าเพราะลงทุนน้อยและความเคยชิน พ่อค้าดังกล่าวแล้วซื้อวัว ควายจากชาวนาในหมู่บ้าน หรือซื้อวัว ควายจากตลาดไวก่อน แล้วขายต่อให้พ่อค้าคนอื่น ๆ ในวันนัดเดียวกัน มีพ่อค้าชาวนาจากต่างจังหวัด นำวัวควายจากลำปาง เชียงราย พะเยา สุโขทัย มาขายบ้างตั้งแต่ พ.ศ. 2515 เพราะมีถนนติดต่อกับตลาดวัว ควายสะดวกขึ้น พ่อค้าวัวจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีบทบาทสำคัญในการนำวัวจากพม่าเข้ามาทางชายแดนแล้ว นำเข้ามาจำหน่ายในตลาด วัว ควายในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน

พ่อค้ามุสลิมข้างคลานเป็นพ่อค้ากลุ่มแรกที่เข้ามาซื้อวัว ควายในตลาดวัว ควายเพื่อ ชำแหละเนื้อขายในตลาดเชียงใหม่ ตั้งแต่เริ่มตลาดและเป็นพ่อค้าที่ซื้อวัว ควายจากชาวนาก่อนเกิดตลาดวัว ควาย ความต้องการในการซื้อวัว ควายเพื่อชำแหละเนื้อขายเป็นสาเหตุสำคัญที่ผลักดัน ให้เกิดการนัดวันที่แน่นอนใน การซื้อขาย วัว ควายในตลาดท้องถิ่นของชาวนา ในที่สุดก็เกิดตลาดนัดวัว ควายขึ้น เช่น กรณีของตลาดวัว ควาย บ้านแม่ย้อย ซึ่งเกิดขึ้นใน พ.ศ. 2492

ระบบตลาดวัว ควายในระยะนี้พ่อค้ามุสลิมข้างคลานยังไม่มีอำนาจในการต่อรองราคามากนัก เพราะระยะแรกระหว่างพ.ศ. 2490-2515 ความต้องการซื้อวัว ควายในตลาดเกิดจาก ชาวนาซึ่งต้องการซื้อวัว ควายใช้งาน ซื้อไว้เลี้ยงเพื่อขายและเกิดจากพ่อค้าเนื้อสัตว์ นอกจากนี้ ระบบกลไกของราคาอาจขึ้นลงตาม ฤดูกาลของการประกอบอาชีพในระยะเวลาทำนา วัว ควายมีความต้องการมากราคาจึงค่อนข้างแพง แต่หลัง ฤดูกาลเก็บเกี่ยววัว ควายมีความต้องการน้อยราคาจึงตก กลไกของราคาขึ้นลงอย่างอิสระดีกว่าปัจจุบัน เพราะ ไม่มีกลุ่มพ่อค้าเนื้อสัตว์หรือพ่อค้ามุสลิมข้างคลานกำหนดราคา

สินค้าประเภทรถจักรยานและรถจักรยานยนต์เกิดจากชาวนาในหมู่บ้านต้องการนำรถเก่าหรือรถใหม่ แต่ใช้แล้วนำมาขายแล้วมีชาวนาจากหมู่บ้านที่สนใจซื้อต่อเพราะราคาถูกกว่ารถใหม่ ในบางกรณีเจ้าของตลาด ซื้อรถจักรยานยนต์ใหม่เข้ามาจำหน่าย เช่น กรณีของตลาดบ้านแม่ย้อย เจ้าของตลาดซื้อจักรยานยนต์เข้ามา จำหน่ายครั้งแรกใน พ.ศ. 2518 (ก้านันบุญยง ดำรงค์, สัมภาษณ์) แล้วต่อมาก็มีจักรยานยนต์ใช้แล้วของบุคคล อื่น ๆ เข้ามาจำหน่ายในตลาด แต่ในกรณีของตลาดวัว ควายบ้านทุ่งฟ้าบดเริ่มมีรถจักรยานยนต์เข้ามาจำหน่ายตั้งแต่ พ.ศ. 2504 ประมาณนัดละ 30-40 คัน (อินสอน ลอมศรี, สัมภาษณ์) พ่อค้าจักรยานยนต์เป็นพ่อค้าชาวนามี ความต้องการเปลี่ยนรถใหม่ หรือเจ้าของตลาดวัว ควาย การซื้อขายระหว่าง พ.ศ. 2490-2525 เป็นการซื้อ ขายรถจักรยานมากกว่ารถจักรยานยนต์ แต่อย่างไรก็ตามหลัง พ.ศ. 2520 แล้ว การซื้อขายรถจักรยานยนต์เริ่มมี มากขึ้น แต่รถจักรยานก็ยังมีมากกว่ารถจักรยานยนต์ในตลาดวัว ควาย

สำหรับลูกค้าส่วนมากก็เป็นชาวนาในหมู่บ้านการกำหนดราคาค่อนข้างอิสระเพราะไม่มีกลุ่ม พ่อค้าผูกขาดเหมือนการซื้อขายวัวควาย

สินค้าเครื่องอุปโภคบริโภค เช่น เสื้อผ้า ของใช้ภายในบ้าน อาหาร หรือสิ่งของจำเป็นในชีวิต

ประจำวัน อื่นๆ พ่อค้า แม่ค้าซึ่งจำหน่ายสินค้าดังกล่าวแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ พ่อค้าแม่ค้าในเมือง กับ พ่อค้าแม่ค้าในท้องถิ่น พ่อค้าแม่ค้าในเมืองนำสินค้าจากโรงงาน เช่น เสื้อผ้า ถ้วย ชาม หม้อ ช้อน มีด สบู่ ผงซักฟอก ไม้ขีดไฟ น้ำมันก๊าด เกลือ ปลาแห้ง ฯลฯ จำหน่ายให้แก่ลูกค้าชาวนาในหมู่บ้าน พ่อค้าแม่ค้าชาวนานำผลิตผลในท้องถิ่น เช่น เครื่องจักรสาน เครื่องมือจับสัตว์ อาหารพื้นเมือง ยาเส้นพื้นเมือง เมี่ยง สมุนไพร ฯลฯ จำหน่ายให้แก่ลูกค้าชาวนาในตลาด ผู้ซื้อสินค้าในตลาดส่วนมากเป็นชาวนา ซึ่งอยู่ในหมู่บ้านเดียวกับตลาดวัวควายและหมู่บ้านซึ่งอยู่ห่างไกลออกไปการซื้อสินค้าจากตลาดวัวควายมีส่วนดีเพราะมีสินค้ามากมายหลายชนิด และราคาถูกลงกว่าตลาดในเมือง

จากการศึกษาสภาพตลาดวัว ควายเห็นได้ว่าชาวนาเปลี่ยนแปลงตามสมัยนิยม แต่การเปลี่ยนแปลงแสดงออกในด้านความสะดวกสบาย สนุกสนาน ทันสมัย มากกว่าคิดถึงความเป็นพื้นฐานทางการผลิตและตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมใหม่มากกว่าภูมิปัญญาพื้นบ้าน ซึ่งจะได้กล่าวละเอียดในบทต่อไป

สภาพพื้นฐานการเกิดตลาดวัว ควายสมัยปัจจุบัน

การสร้างปัจจัยพื้นฐานทางการผลิตได้เริ่มพัฒนาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-2453) และพัฒนาต่อเนื่องกันมาทุกสมัยได้มีการสร้างถนน การประปา ไฟฟ้า การชลประทานและสาธารณูปโภคอื่นๆ เริ่มต้นจากกรุงเทพฯ แล้วขยายออกสู่ภูมิภาค หลังจากที่ได้สร้างทางรถไฟถึงเชียงใหม่ พ.ศ. 2464 ก่อนนี้ประมาณ 10 ปี ก็ได้มีนโยบายสร้างทางเกวียน ทางต่างและถนนเชื่อมระหว่างเมืองต่างๆ ในพ.ศ. 2474 ได้จัดสร้างระบบชลประทานในที่ราบแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน ต่อจากนั้นได้มีการสร้างถนนรถยนต์ทั่วประเทศอย่างเร่งด่วนในระหว่าง พ.ศ. 2495-2503 การพัฒนาประเทศเกือบทุกด้านได้กระทำต่อเนื่องติดต่อกันมาอย่างไม่หยุดยั้งจนกระทั่งได้เกิดมีแบบแผนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นระบบตั้งแต่ พ.ศ. 2504

การทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ซึ่งเน้นหนักทางด้านการศึกษา สร้างปัจจัยพื้นฐานทางการผลิต เช่น สร้างถนน สร้างเขื่อนเพื่อผลิตพลังงานไฟฟ้าและการชลประทาน ในภาคเหนือได้มีการสร้างถนนเชียงใหม่-ลำปาง เพื่อเชื่อมกับถนนพหลโยธินสายเก่าทำให้การติดต่อระหว่างเชียงใหม่กับภาคกลางสะดวกกว่า การใช้เส้นทางเก่าคือจากเชียงใหม่ผ่าน ลี้ เถิน ซึ่งเส้นทางคดเคี้ยวผ่านภูเขา

การพัฒนาประเทศในระยะนี้ได้ก่อให้เกิดการจัดสร้างทางหลวงแผ่นดิน โดยแบ่งเป็นทางหลวงแผ่นดินสายประธานเชื่อมระหว่างภูมิภาคต่างๆ ทางหลวงจังหวัดเชื่อมโยงระหว่างจังหวัดต่างๆ ในภูมิภาคและมีการสร้างถนนเข้าสู่หมู่บ้าน ได้มีหน่วยงานเกิดขึ้นใหม่ในการสร้างถนน เช่น สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ที่มีนโยบายในการสร้างถนนจากทางหลวงจังหวัดเชื่อมกับหมู่บ้านต่างๆ ในท้องถิ่นกันดาร ทร.ป.ท.ก็เป็นหน่วยงานหนึ่งซึ่งก่อสร้างถนนในท้องถิ่นกันดารและขาดความมั่นคงหรือมีภัยจากผู้

ก่อนการร้ายในปี พ.ศ. 2518 ได้มีโครงการเงินผันสู่ชนบทและโครงการดังกล่าวได้ใช้งบประมาณส่วนมากสร้างถนนเชื่อมต่อเข้าสู่หมู่บ้านจนกระทั่งในปัจจุบันนี้ได้เกิดถนนจากโครงการเงินผันสู่ชนบทมากมาย

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) ได้ลงทุนพัฒนาในโครงสร้างพื้นฐาน เช่น สร้างถนนเชียงใหม่ ลำปาง และถนนสายอื่นๆของประเทศ การพลังงานไฟฟ้า การชลประทาน นอกจากนี้ยังมีเป้าหมายในการเพิ่มผลผลิตด้านการเกษตร เพื่อบริโภคให้พอเพียงและส่งไปจำหน่ายต่างประเทศเป้าหมายที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว ยาง ข้าวโพด มันสำปะหลัง ปอแก้วและถั่ว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2516 : 82-83)

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมซึ่งกระทำต่อเนื่องกันมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) แผนพัฒนาฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) แผนพัฒนาฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) ซึ่งมีนโยบายการพัฒนาต่อเนื่องจากแผนพัฒนา ฉบับที่ 1 และฉบับที่ 2 แต่เพิ่มการวางแผนครอบครัวและการพัฒนาเมืองหลัก แผนพัฒนา ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) ได้เน้นการฟื้นฟูทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ แผนพัฒนา ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) เน้นความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและแก้ปัญหาในชนบทยากจน (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.พ.: 13-14) ทั้งนี้เพราะการพัฒนาประเทศทำให้เกิดช่องว่าง ระหว่างคนจนกับคนรวย เมืองกับชนบทมากยิ่งขึ้น ต่อมาในแผนพัฒนา ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ยังมุ่งเน้นการกระจายรายได้ ความเจริญไปสู่ภูมิภาคและชนบท เน้นการนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาประเทศและพัฒนาระบบการผลิตเพื่อลดต้นทุน ให้ผลผลิตมีต้นทุนราคาต่ำเพื่อส่งเป็นสินค้าออกแข่งขันกับราคาสินค้าต่างประเทศได้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.พ. : 149-159 และ 351-355) แผนพัฒนา ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) มีเป้าหมายในการรักษาอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมและต่อเนื่อง (ร้อยละ 8.2 ต่อปี) ควบคู่กับการกระจายรายได้และกระจายการพัฒนาสู่ภูมิภาคและชนบท นอกจากนี้มีการเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิตสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติไว้มิให้เสื่อมโทรมลงไป (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ม.ป.พ. : 12 และ 25)

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งกระทำติดต่อกันมาตั้งแต่ พ.ศ. 2504 ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างปัจจัยพื้นฐานทางการผลิต เช่น ระบบการคมนาคม การชลประทาน การสื่อสาร การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยการขยายวัตถุดิบจากทรัพยากรธรรมชาติ ผลิตผลทางด้านการเกษตร ในระยะ พ.ศ. 2504-2525 แล้วต่อมาก็ส่งเสริมทางด้านอุตสาหกรรม การขยายตัวของอุตสาหกรรมสิ่งทอ เสื้อผ้าสำเร็จรูปและการค้าอย่างเสรีระหว่างประเทศ โดยการนำผลผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรมประเภท รถยนต์และรถจักรยานยนต์ เข้ามาจำหน่ายภายในประเทศอย่างไม่มีขีดจำกัด ย่อมกระทบต่อประเทศไทยโดยส่วนรวมทั้งตัวเมืองและชนบท

เมื่อได้เกิดการต่อสู้ระหว่างฝ่ายรัฐไทยกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ครั้งแรกที่จังหวัด

นครพนมใน พ.ศ. 2508 การต่อสู้ด้วยกองกำลังติดอาวุธก็ลุกลามไปยังภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศไทยและในภาคเหนือหลายจังหวัด เช่น น่าน เชียงราย แม่ฮ่องสอน และเชียงใหม่ ก็เป็นพื้นที่เป้าหมายของรัฐบาลในการปราบปรามคอมมิวนิสต์ ได้มีขบวนการฆ่าผู้นำชาวนาในภาคเหนือระหว่าง พ.ศ. 2518-2520

รัฐบาลได้สร้างถนนหลายสายซึ่งมีความสำคัญต่อภาคเหนือในด้านเศรษฐกิจและความมั่นคง ถนนเหล่านี้สร้างเสร็จในปีต่อไปนี้

พ.ศ. 2512 ถนน เชียงใหม่ - ลำปาง (สาย II)

พ.ศ. 2512 ถนน เชียงใหม่ - ฮอด - แม่ฮ่องสอน

พ.ศ. 2519 ถนน เชียงใหม่ - เชียงราย

ในระแวงเวลาดังกล่าวได้สร้างถนนยุทธศาสตร์สายพะเยา-เชียงใหม่ ผ่านเข้าสู่จังหวัดน่าน และมีนโยบายสร้างต่อไปยังเขตอำเภอป้อเกลือ จังหวัดน่าน นอกจากนี้ในระแวงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2516-2519 ได้สร้างถนนเชื่อมระหว่างภาคเหนือกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือผ่านจังหวัดเพชรบูรณ์เข้าสู่จังหวัดขอนแก่น ถนนสายนี้มีความสำคัญต่อการค้าขายควายและรถจักรยานยนต์ระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับตลาดวัว ควายในภาคเหนือในเวลาต่อมา

พ.ศ. 2523 ได้เริ่มปรับปรุงถนนดินลูกรังระหว่างอำเภอแม่ริมกับอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นถนนลาดยาง รถยนต์สามารถแล่นได้ตลอดปีและมีการปรับปรุงถนนจากบ้านแม่มาลัย อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ไปยังอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ต่อจากนั้นในระแวง พ.ศ. 2529-2531 ก็ได้สร้างถนนเชื่อมต่อระหว่าง อำเภอปายกับ อำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในระแวง พ.ศ. 2521-2530 ได้มีการปรับปรุงถนนเชื่อมระหว่างถนนสายหลักของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งติดต่อกับอำเภอรอบนอก เช่น อมก๋อย แม่แจ่ม แม่วาง พัวว สะเมิง และได้มีการสร้างถนนจากอำเภอเข้าสู่หมู่บ้านในชนบทหรือหมู่บ้านในเขตภูเขา

การสร้างถนนอย่างมากมายในเขตจังหวัดต่าง ๆ ของภาคเหนือและเชื่อมโยงกับภาคอื่น ๆ ของประเทศ เช่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง การสร้างถนนของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท โครงการเงินผ่านสู่ชนบททำให้เกิดถนนระหว่างเมืองกับหมู่บ้าน นโยบายการค้าแบบเสรีทำให้เกิดการนำรถยนต์และรถจักรยานยนต์เข้ามาจำหน่ายในประเทศอย่างเสรี ในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูนรถจักรยานยนต์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วระหว่าง พ.ศ. 2519-2528 ดังภาพประกอบที่ 1

ปี พ.ศ.	ปริมาณรถจักรยานยนต์	
	เชียงใหม่	ลำพูน
2519	35,285	6,190
2520	46,792	7,753
2521	56,425	9,500
2522	63,259	13,705
2523	56,490	14,288
2524	53,633	17,169
2525	70,700	22,853
2526	96,662	29,749
2527	112,479	31,704
2528	101,468	31,206

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2530 : 366

ภาพประกอบ 1 ตารางแสดงปริมาณรถจักรยานยนต์ใน เชียงใหม่ และ ลำพูน

จากภาพประกอบ 1 แสดงให้เห็นว่ารถจักรยานยนต์ที่จดทะเบียนในจังหวัดเชียงใหม่ ในรอบ 10 ปี จาก พ.ศ. 2519-2528 เพิ่มขึ้นจำนวน 66,183 คัน หรือเพิ่มขึ้น 2.88 เท่า ในจังหวัดลำพูน ในระยะเวลาเดียวกันรถจักรยานยนต์เพิ่มขึ้นจำนวน 25,016 คัน หรือเพิ่มขึ้น 5 เท่าปริมาณเพิ่มมากกว่าจังหวัดเชียงใหม่

การเพิ่มของถนนรถยนต์รับจ้าง รถยนต์ส่วนบุคคลและรถจักรยานยนต์ ย่อมมีบทบาทเข้ามาแทนที่การสัญจรแบบเก่า รถจักรยานยนต์ ย่อมมีบทบาทในการเดินทางแทนรถจักรยาน รถยนต์รับจ้าง รถยนต์ส่วนบุคคลเข้ามามีบทบาทในการขนส่งสินค้าและสิ่งของแทนเกวียน หน้าที่ของวัว ซึ่งใช้ในการลากเกวียนก็ค่อยลดความสำคัญลงตั้งแต่พ.ศ. 2510 เริ่มจากตัวเมืองแล้วขยายออกสู่ชนบท ลักษณะดังกล่าวเห็นเด่นชัดยิ่งขึ้นเมื่อเกิดโครงการเงินผันออกสู่ชนบท ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 ได้มีการสร้างถนนเข้าสู่หมู่บ้าน บทบาทของรถยนต์ทำหน้าที่ขนส่งสิ่งของและสินค้าแทนเกวียน หน้าที่ของวัวในการลากเกวียนก็หมดความสำคัญ การเลี้ยงวัวเพื่อใช้งานก็เปลี่ยนเป็นการเลี้ยงเพื่อขาย ทั้งนี้เพราะยังมีทุ่งหญ้าพื้นที่สาธารณะหรือพื้นที่ส่วนบุคคล สามารถเลี้ยงวัวแบบปล่อยได้ ทำให้ลดต้นทุนในการผลิต การซื้อขายวัว ในตลาดวัว ควาย ก็เปลี่ยนวัตถุประสงค์ไปจากเดิม

การขยายตัวทางด้านเทคโนโลยีในด้านการเกษตรและส่งเสริมการเกษตร โดยใช้พืชพันธุ์ใหม่ ภูมิวิทยาศาสตร์ ยาฆ่าแมลง ย่อมมีผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยา ระบบการผลิตแบบดั้งเดิม ในเรื่องการใช้

แรงงานสัตว์ขานาเริ่มซื้อควายเหล็กโกนาแทนควาย ยกตัวอย่างกรณีหมู่บ้านหัวริน ตำบลทุ่งสะโตก อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีการชลประทานดี ขานาสามารถเพาะปลูกได้ตลอดปี ขานาเริ่มนำรถโกนาขนาดเล็ก (ควายเหล็ก) เข้ามาใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 แล้วมีมากขึ้น จนกระทั่ง พ.ศ. 2525 มีการใช้รถโกนาขนาดเล็กมากกว่าควาย (ณรงค์ อินตะผัด, สัมภาษณ์) ในหมู่บ้านคอนตัน ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง ในพ.ศ. 2530 เริ่มมีรถโกนาขนาดเล็กใช้แทนแรงงานควาย เริ่มมีมากขึ้นกว่าควาย ในพ.ศ. 2535 จนกระทั่งในปัจจุบัน พ.ศ. 2538 ขานาใช้รถโกนาขนาดเล็กแทนควาย (วิรัตน์ ขอดเผือ, สัมภาษณ์) สำหรับบ้านแม่ย้อย ตำบลสันทรายน้อย อำเภอสันทรายจังหวัดเชียงใหม่ ในพ.ศ. 2511-2515 ใช้ควายในการไถนา ต่อมาประมาณ พ.ศ. 2521-2525 เริ่มมีรถโกนาขนาดเล็กเข้ามาไถนาแทนควายและมีมากขึ้นใน พ.ศ. 2528- 2532 ในปัจจุบัน พ.ศ. 2538 ขานาใช้รถโกนาขนาดเล็กแทนการใช้แรงงานควาย (ทองดี ดำรงค์, สัมภาษณ์)

ในระหว่าง พ.ศ. 2528-2530 อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยได้เริ่มขยายตัวมากยิ่งขึ้น ในปี พ.ศ. 2529 ขยาย ร้อยละ 4.5 พ.ศ. 2530 ขยายตัวร้อยละ 8.4 และในปี พ.ศ. 2531 คาดหมายว่าจะขยายตัวร้อยละ 11.0 ซึ่งเป็นอัตราการขยายตัวสูงสุดเป็นประวัติการณ์ในรอบ 10 ปี (ธนาคารกรุงไทย จำกัด 2532 : 18) ในภาคเกษตรกรรม พ.ศ 2530 มีการขยายตัว ในสาขาพืชผลสูงที่สุดร้อยละ 12.3 พืชหลักจึงขยายตัวและทำรายได้มาก ได้แก่ ยางพารา ถั่วเขียวและถั่วเหลือง (ธนาคารกรุงไทย จำกัด 2531 : 18) พืช 2 ประเภทหลัง จัดเป็นพืชเศรษฐกิจของขานาในจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน

การขยายตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่พ.ศ. 2528-2530 มีผลทำให้ความต้องการในเรื่องที่ดินเพิ่มขึ้นมากกว่าปริมาณที่ดินซึ่งตอบสนองขาย ราคาที่ดินติดกับถนนเชียงใหม่-ฮอด ใกล้เคียงกับตลาดวัว ควาย ทุ่งฟ้าบด ใน พ.ศ. 2518 ไร่ละ 7,000 บาท ต่อมาในพ.ศ. 2530 ไร่ละ 68,000 บาท ในปัจจุบันราคาเสนอขายไร่ละ 1,000,000-2,000,000 บาท (อุดม ศรีวิชัย ,สัมภาษณ์)

การพุ่งสูงขึ้นของราคาที่ดินตั้งแต่พ.ศ.2530เป็นต้นมาและมีการซื้อขายคลองตัวมากที่สุดในระหว่าง พ.ศ. 2532-2534 ทำให้ขานาในเขตเชียงใหม่และลำพูนร่ำรวยจากการแบ่งขายที่ดินในระยะนี้

ถ้าพิจารณาในด้านวัฒนธรรมการขยายตัวของกระแสไฟฟ้าเข้าสู่หมู่บ้านในชนบท ระหว่าง พ.ศ. 2532-2525 อย่างไม่หยุดยั้งทำให้ขานามีไฟฟ้าใช้ประกอบกับการขยายตัวทางด้านโทรทัศน์ ในระหว่าง พ.ศ. 2523-2525 ทำให้จังหวัดเชียงใหม่และลำพูนมีโทรทัศน์เพิ่มขึ้นอีก 4 ช่อง รวมเป็น 5 ช่อง เท่ากับในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีสื่อมวลชนอื่นๆ เช่น วิทยุ หนังสือพิมพ์ เข้าสู่หมู่บ้านอีกด้วย สื่อมวลชนประกอบกับการโฆษณาขายสินค้าและนโยบายรัฐบาลในการสั่งสินค้าสำเร็จรูป หรือผลิตผลจากโรงงานอุตสาหกรรมประเภทพุ่มเฟิย อย่างไม่จำกัดจำนวนสินค้าเข้า เช่น รถจักรยานยนต์ รถยนต์ ตลอดจนสินค้าอื่นๆนี้เป็นพื้นฐานสำคัญทำให้สินค้าในตลาดวัว ควาย เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม มีผลทำให้การขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ การคมนาคม การพัฒนาเทคโนโลยีด้านการเกษตรและการเปลี่ยนแปลงด้านอื่นๆ นโยบายรัฐบาลด้านการค้าอย่างเสรีระหว่างประเทศและการให้เสรีภาพแก่สื่อสารมวลชน ในการโฆษณาสินค้าอย่างเสรีเพื่อผลกำไรของระบบธุรกิจ โดยมีได้ตระหนักถึงผลกระทบต่อวัฒนธรรมดั้งเดิมและภูมิปัญญาชาวบ้านย่อมมีผลกระทบต่อการซื้อขายในตลาดวัวควาย ในระยะเวลาพ.ศ. 2525-2538 ให้แตกต่างไปจากเดิม ระยะเวลาพ.ศ. 2490-2524 แต่การก่อรูปของตลาดวัว ควาย ในปัจจุบัน ได้เริ่มขึ้นอย่างช้าๆ ระหว่างพ.ศ. 2515-2519 แล้วค่อยๆเปลี่ยนแปลงมากขึ้นในระหว่างพ.ศ. 2520-2524 และทวีความเร่งรัดในระหว่างพ.ศ. 2528-2533

ตลาดวัว ควายเป็นเพียงหน่วยธุรกิจย่อยของระบบเศรษฐกิจหลักของประเทศ ดังนั้นเมื่อโครงการสร้างหลักเปลี่ยนแปลงไป ก็ย่อมทำให้ตลาดวัว ควาย เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของสังคมชาวนา การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งจำเป็นในสังคม แต่การเปลี่ยนแปลงที่ดีควรมีพื้นฐานภูมิปัญญาดั้งเดิมในสังคมรองรับ มิใช่ นำเทคโนโลยีเข้ามาเพื่ออำนวยความสะดวกและทำลายภูมิปัญญาดั้งเดิมน่าจะเป็นการประยุกต์และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ภายใต้ภูมิปัญญาเก่า มากกว่าเข้ามาทำลายเพียงอย่างเดียว

ตลาดวัว ควาย ในระบบการผลิตเพื่อขายเนื้อสัตว์ (พ.ศ 2525-2538)

นับแต่พ.ศ. 2515 สินค้าในตลาดวัว ควาย เริ่มเปลี่ยนจากเดิม เช่น มีร้านขายเสื้อผ้าสำเร็จรูป เครื่องใช้ในครัวเรือนอันเป็นผลผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น น้ำมันก๊าด ไม้ขีดไฟ เริ่มลดความสำคัญ เพราะเริ่มมีไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้าน วัว ควาย เริ่มมีปริมาณมากแต่เป็นการซื้อเพื่อฆ่าแหละเนื้อมากยิ่งขึ้น รถจักรยานยนต์เข้ามาจำหน่ายมากยิ่งขึ้นแต่ปริมาณน้อยกว่าจักรยาน การเปลี่ยนแปลงของสินค้าและวัตถุประสงค์ในการซื้อขายค่อยๆเด่นชัดเข้าสู่ตลาดวัว ควาย ในสมัยปัจจุบันมากยิ่งขึ้นในระหว่าง พ.ศ. 2521-2525

ตลาดวัว ควายบ้านทุ่งฟ้าบด ในระหว่างพ.ศ 2523-2525 สภาพตลาดใกล้เคียงกับปัจจุบัน แต่ปริมาณสินค้าน้อยกว่า วัว ควายจำหน่ายประมาณนัดละ 500-600 ตัว (บัวผิน ลอมศรี , สัมภาษณ์) จากการสำรวจตลาดวัว ควาย 15 ครั้ง ระหว่างเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2526-มีนาคม พ.ศ. 2527 ผลปรากฏว่ามีการซื้อขายวัวนัดละ 500-600 ตัว และซื้อขายควาย นัดละ 250-350 ตัว (พิทักษ์ จันท์เจริญ, สุวัฒน์ รัตนรณชาติ และจรัญ จันท์ลักษณ์ 2527 : 27) รวมแล้วในแต่ละนัดมี วัว ควาย จำหน่าย 750-1,000 ตัว

จากการสำรวจตลาดวัว ควายบ้านทุ่งฟ้าบดของผู้วิจัย ระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2537-มิถุนายน พ.ศ. 2538 พบว่ามีวัว ควายจำหน่ายแยกประเภทได้ดังนี้ วัวส่วนมากเป็นวัวพันธุ์เลือดผสม นอกจากนี้เป็นวัวพันธุ์พื้นเมือง วัวจากพม่า ประมาณนัดละ 500-600 ตัว และควายประมาณ นัดละ 1,050-1,200 ตัววัตถุประสงค์ในการซื้อวัวควายเพื่อฆ่าแหละเนื้อ หรือเพื่อเลี้ยงไว้ระยะหนึ่งเพื่อให้วัวควายอ้วนขึ้นแล้วขายต่อ

เมื่อได้ราคาดี

ตลาดวัวควาย บ้านเวียงหนองล่อง จากการสำรวจในระยะเวลาเดียวกันมีวัว จำหน่ายประมาณ นั้ดละ 1,200-1,500 ตัว ควายประมาณนั้ดละ 30-50 ตัว การจำหน่ายย้อนหลังใน พ.ศ. 2535 จำหน่ายได้วัน ละ 1,000-1,200 ตัว แต่ปัจจุบัน จำหน่ายได้นั้ดละ 500-700 ตัว เป็นอย่างมาก (สมุดทะเบียนการจำหน่าย วัว ควาย ตลาดบ้านเวียงหนองล่อง, 2538) ตลาดวัว ควายบ้านเวียงหนองล่อง เป็นตลาดค้าขายวัวจากพม่ามากกว่าตลาดวัว ควาย อื่นๆในจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน

การค้าขายวัว ควายในตลาดบ้านแม่ย้อย จากการบันทึกข้อมูลของปศุสัตว์ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2537-พฤษภาคม พ.ศ. 2538 แสดงหลักฐานการนำวัวควาย เข้ามาจำหน่าย ดูรายละเอียดจากภาพประกอบที่ 2

เดือน พ.ศ.	จำนวนสัตว์ในตลาด		รวม	ขายพ่อค้าเนื้อสัตว์		รวม	จำนวน พ่อค้า
	วัว	ควาย		วัว	ควาย		
พ.ศ. 2537							
พฤศจิกายน	396	185	581	192	80	272	76
ธันวาคม	395	238	633	154	57	211	69
พ.ศ. 2538							
มกราคม	655	581	1,236	215	172	387	72
กุมภาพันธ์	670	555	1,225	267	114	381	120
มีนาคม	644	530	1,174	321	127	448	?
เมษายน	467	449	916	119	62	181	113
พฤษภาคม	698	384	1,082	83	96	179	115
รวม	3,925	2,922	6,847	1,351	708	2,059	

ที่มา : รวบรวมจากบันทึกข้อมูลปศุสัตว์ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ภาพประกอบที่ 2 ตารางแสดงจำนวนวัว ควาย ในตลาดบ้านแม่ย้อย
ระหว่างเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2537-พฤษภาคม 2538

จากภาพประกอบที่ 2 ถึงแม้ว่าไม่สามารถแสดงจำนวนวัวควาย ซึ่งจำหน่ายแต่ละนัดในตลาด แต่ก็สามารถแสดงได้ว่าการซื้อขายวัวควายของพ่อค้าเนื้อสัตว์ซึ่งมีพ่อค้ามุสลิมข้างกลางเป็นกลุ่มพ่อค้ารายใหญ่ได้ซื้อสัตว์ไว้ฆ่าและเนื้อขาย จากปริมาณสัตว์ที่วางจำหน่ายในรอบ 7 เดือน รวมจำนวน 6,847 ตัว ขายให้พ่อค้าเนื้อสัตว์จำนวน 2,059 ตัว คิดเป็นร้อยละ 30.07 ของปริมาณสัตว์ในตลาด นอกจากนั้นเป็นปริมาณสัตว์ซึ่งซื้อไปเลี้ยงเพื่อขายต่อในตลาดวัว ควายอื่นๆ ซื้อไปเลี้ยงที่ไร่นา หรือขายไม่ได้ต้องนำกลับบ้านจำนวนวัวควายเหล่านี้ไม่ได้มีการจดบันทึกที่แน่นอนระบุไว้

ข้อมูลบันทึกของปศุสัตว์อำเภอสนทราย น้อยกว่าการจําแนบของผู้วิจัย ซึ่งสำรวจระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2537-พฤษภาคม พ.ศ. 2538 พบว่า ในแต่ละวันนัดมี วัว จำหน่ายประมาณ 250-350 ตัว และควายประมาณ 250-300 ตัว รวม 500-650 ตัว ตลาดบ้านแม่ย่อย นัดขายวัวควาย วันจันทร์กับวันศุกร์ ทุกๆสัปดาห์ ดังนั้น 1 เดือน มีวันนัด 8 วัน ต้องมีวัว ควายประมาณ เดือนละ 4,000-5,200 ตัว แต่วันศุกร์มีวัวควายน้อยกว่าวันจันทร์ ดังนั้นควรมีวัว ควาย จำหน่ายเดือนละ 3,000-4,200 ตัว ในวันศุกร์ที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2538 มีวัวควายจำหน่าย 290 ตัว ควาย 200 ตัว รวมวัวควาย 490 ตัว ในเดือนดังกล่าวแล้วมีวันนัด 9 วัน ถ้ามีวัวควาย จำหน่ายวันนัดละ 450-550 ตัว รวม วัวควายทั้งหมด 4,050-5,050 ตัว แต่การสำรวจของทางราชการมีวัวควาย จำหน่ายเพียง 1,082 ตัว ซึ่งต่ำกว่าการประมาณจากการจําแนบสำหรับการจำหน่ายประมาณร้อยละ 60-80 ของแต่ละวันเปิดตลาดนัด

สินค้าประเภทรถจักรยานและรถจักรยานยนต์ในระยะเริ่มต้นของการเปิดตลาดบ้านทุ่งฟ้าบด พ.ศ. 2504 มีจักรยานจำหน่ายนัดละ 80-100 คัน ต่อมาในระหว่าง พ.ศ. 2511-2512 มีรถจักรยานจำหน่ายนัดละ 150-200 คัน และมีรถจักรยานยนต์จำหน่ายนัดละ 100-120 คัน การจำหน่ายรถจักรยานยนต์ในตลาดวัว ควายเพิ่มขึ้นเรื่อยๆจนกระทั่งในพ.ศ.2528มีรถจักรยานยนต์จำหน่ายนัดละ150-200คันแต่มีรถจักรยานยนต์จำหน่ายนัดละ 300-400 คัน (อินสอน ลอมศรี, สัมภาษณ์) ในระยะเวลาดังกล่าวจักรยานยนต์เริ่มจำหน่ายในตลาดวัว ควาย แทนที่รถจักรยาน และทวีความสำคัญมากขึ้น ในปัจจุบัน พ.ศ. 2538 ตลาดวัว ควายบ้านทุ่งฟ้าบด มีจักรยานจำหน่ายในตลาดเก่าประมาณนัดละ 500-550 คัน และตลาดใหม่ซึ่งอยู่ติดกัน จำหน่ายนัดละ 800-1,000 คัน รวมรถจักรยานยนต์จำหน่ายในตลาด วัว ควาย บ้านทุ่งฟ้าบด นัดละ 1,300-1,550 คัน ในขณะที่มีรถจักรยานจำหน่ายเพียงนัดละ 180-200 คัน สินค้าประเภทจักรยานยนต์เข้ามาบทบาทสำคัญแทนรถจักรยานระหว่าง พ.ศ. 2521-2525 และปรากฏให้เห็นเด่นชัดในพ.ศ. 2528 ว่ามีรถจักรยานยนต์ จำหน่ายมากกว่ารถจักรยาน

สินค้าประเภทเครื่องอุปโภค บริโภค

หลังจากเปิดตลาดวัว ควาย สินค้าอันดับแรกที่พ่อค้าแม่ค้าจำหน่าย คือ วัว ควาย ซึ่งถือว่าเป็นสินค้าหลักของตลาดตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งปัจจุบัน ต่อจากนั้นหลังจากมีวัวและควายจำหน่ายภายในเวลา 2-3 เดือน ก็มีแม่ค้าซึ่งเป็นชาวบ้านในหมู่บ้านนำผลผลิตจากท้องถิ่นเล็กๆน้อยๆ เช่น เมียง ยาสูบพื้นเมืองหมาก อาหารพื้นเมือง จำหน่ายในตลาด แล้วต่อมาก็มีสินค้าจากโรงงานในเมือง เช่น เสื้อผ้า น้ำมันก๊าด ไม้ขีดไฟ

หรือสินค้าท้องถิ่นที่จำเป็น เช่น เกลือ ปลาแห้ง เข้ามาจำหน่ายในตลาดวัว ควาย ตามลำดับ (ไฟ ตำรังค์, อินซอน ลอมศรี และ อำนวย กล้าพัด) ระหว่าง พ.ศ. 2496-2505 ตลาดวัว ควาย มีสินค้าเครื่องอุปโภค บริโภคจำหน่าย แต่มีปริมาณน้อยแล้วค่อยๆเพิ่มปริมาณขึ้นในระหว่างพ.ศ. 2506-2515 และก่อรูปเป็นลักษณะคล้ายปัจจุบันมากในระหว่างพ.ศ. 2516-2525 ดังนั้นระหว่าง พ.ศ. 2526 ถึงปัจจุบันสินค้าประเภทอุปโภค บริโภค จึงมีลักษณะคล้ายปัจจุบันมากที่สุดแต่ปริมาณน้อยกว่า การขยายร้านค้าเครื่องอุปโภค บริโภค ให้มีปริมาณมากเท่ากับปัจจุบันเกิดขึ้นในระหว่าง พ.ศ. 2531-2533 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่สินค้าในตลาดวัว ควาย ขยายตัวทุกประเภท และมีลักษณะคล้ายกับสภาพในปัจจุบัน

พ่อค้า แม่ค้า

การค้าขายในตลาดวัว ควาย เริ่มต้นจากแม่ค้าขวานานำสิ่งของเล็กๆน้อยๆจากหมู่บ้านมาจำหน่ายในตลาดและหลังจากนั้นก็ มี พ่อค้า แม่ค้า จากในเมืองนำสินค้าเข้าไปจำหน่ายบ้างระหว่าง พ.ศ. 2490-2505 ผู้จำหน่ายสินค้าส่วนมากเป็นขวานามากกว่าพ่อค้าแม่ค้าในเมือง ซึ่งขายสินค้าในตลาดนัด หลังจากนั้นแล้วพ่อค้าแม่ค้าในเมืองเริ่มเพิ่มขึ้นอย่างช้าๆตามปริมาณสินค้าซึ่งตอบสนองความต้องการของขวานาในหมู่บ้าน การก่อรูปของตลาดเป็นลักษณะปัจจุบัน ในระหว่าง พ.ศ. 2516-2525 มีส่วนทำให้การเพิ่มปริมาณของพ่อค้า แม่ค้า จากในเมืองนำสินค้าเข้ามาจำหน่ายมากขึ้น หลังจากนั้นได้มีการขยายตัวของตลาดระหว่าง พ.ศ. 2531-2533 มีผลทำให้เพิ่ม ปริมาณของพ่อค้าแม่ค้าในเมือง มากกว่าพ่อค้าแม่ค้าขวานาในหมู่บ้าน ทั้งนี้เพราะลูกค้ามีความต้องการในการบริโภคสินค้าจากเมืองมากกว่าผลผลิตในหมู่บ้านและปัจจัยหลายประการที่ไม่สามารถสร้างผลผลิตหลายประเภท เพื่อตอบสนองความต้องการของขวานาได้ เหมือนระยะก่อน พ.ศ. 2500

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2528 เป็นต้นมาได้มีพ่อค้า รถจักรยานยนต์จากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้ามาซื้อจักรยานยนต์ในตลาดวัว ควายบ้านทุ่งฟ้าบด ซึ่งเป็นตลาดขายรถจักรยานยนต์ที่ใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ การซื้อขายวัว ควาย จากพ่อค้าต่างจังหวัด เกิดขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2516-2520 พ่อค้าเครื่องอุปโภค บริโภค เป็นพ่อค้าในเมืองแต่ก็มีได้ร่ำรวยมากนัก แต่เป็นเพียงพ่อค้าตลาดนัด ขายสินค้าผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนไปตามตลาดนัดในเขตจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน

เนื่องจากความต้องการในการใช้วัว ควาย เพื่อการเกษตรและการใช้งานลดลงอย่างมากในระหว่าง พ.ศ. 2526-2530 และหมดความสำคัญใน พ.ศ. 2531 ทั้งนี้เพราะมี รถยนต์ หรือรถจักรยานยนต์ ใช้บรรทุกสิ่งของแทนวัวในการลากเกวียนและมีรถไถนาแทนแรงงานควาย ดังนั้น วัวและควายจึงใช้บริโภคเพียงอย่างเดียว มีผลให้ขวานาเลี้ยงวัว ควาย เพื่อขาย มีพ่อค้าวัว ควาย ขวานารายย่อยเกิดขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อรวบรวม วัว ควาย ส่งตลาดเพื่อฆ่าและเนื้อขายในเชียงใหม่ ลำพูนหรือซื้อวัวจากพม่าไปขายยังจังหวัดนครปฐมและกรุงเทพมหานคร ได้เกิดระบบพ่อค้าวัวควายรายใหญ่ขึ้นสามารถแบ่งได้ ออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

1. พ่อค้า วัว ควาย มุสลิมข้างตลาด เป็นพ่อค้าที่ซื้อวัว ควาย ในตลาดมากที่สุด และเป็นกลุ่มพ่อค้าที่สามารถกำหนดราคาในการซื้อขายได้ เพราะมีการรวมตัวในทางเครือญาติและวัฒนธรรมอย่างเหนียวแน่น

2. พ่อค้า วัว ควาย ขาวนา เป็นพ่อค้ารายย่อยที่มีปริมาณมากที่สุดในตลาดวัว ควาย ขาวนาบางคนอาจซื้อวัว ควายจากหมู่บ้านเพื่อจำหน่าย แต่บางคนก็ใช้วิธีการซื้อวัว ควาย จากตลาดในเวลาเช้าตรู่ประมาณ 5.00-7.00 นาฬิกา แล้วขายต่อให้พ่อค้าหรือ ขาวนาคนอื่น ๆ ต่อไปในเวลาสาย นับเป็นพ่อค้าที่มีปริมาณมากแต่ไม่สามารถรวมตัวกันได้ในการซื้อขาย อำนาจในการต่อรองราคาจึงมีน้อย

3. พ่อค้า วัว ควาย ประเภทข้าราชการ จากการสำรวจพบว่า มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และ ปลัดอำเภอบางคน ซื้อขายวัวควายเพื่อเลี้ยงไว้ขายต่อเมื่อได้ราคาดีขึ้น

4. พ่อค้าวัว ควาย จากแม่ฮ่องสอนและลำปางเป็นพ่อค้ารายใหญ่ในตลาด พ่อค้าจากแม่ฮ่องสอนค้าขายวัวจากพม่า แต่พ่อค้าลำปางซื้อขายจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือจังหวัดอื่น ๆ นำมาขายในตลาดวัว ควาย เชียงใหม่และลำพูนนอกจากนี้ยังมีพ่อค้าวัว ควายจากอุดรดิตต์ นครสวรรค์ สุโขทัยซึ่งเป็นพ่อค้าที่นำวัว ควาย เข้ามาจำหน่ายในปริมาณมาก ครั้งละ 10-30 ตัว แต่น้อยกว่าพ่อค้าวัว ควายจากแม่ฮ่องสอนและลำปาง

พ่อค้ามุสลิมข้างตลาด พ่อค้าขาวนา พ่อค้าข้าราชการ เกิดขึ้นตั้งแต่ตลาดวัว ควาย ในระบบการใช้แรงงานสัตว์ (พ.ศ. 2490-2525)สำหรับพ่อค้าวัว ควาย ต่างจังหวัด เช่น แม่ฮ่องสอน ลำปาง อุดรดิตต์ สุโขทัย นครสวรรค์ เกิดขึ้นในตอนปลายของระบบตลาดดังกล่าวแล้ว ในระหว่าง พ.ศ. 2515-2520 ทั้งนี้เกิดจากการขยายตัวของตลาดในการซื้อวัว ควาย เพื่อบริโภคและการพัฒนาด้านการคมนาคม

ลูกค้าหรือผู้ซื้อสินค้าในตลาดวัว ควายระบบการผลิตเพื่อขายเนื้อสัตว์ (พ.ศ.2526-2538) แตกต่างจากลูกค้าในระบบการใช้แรงงานสัตว์ (พ.ศ. 2490-2525) เป็นบางประเภท เช่น รถจักรยานยนต์มีลูกค้าจากต่างจังหวัด ซึ่งมีอีกสถานภาพหนึ่งเป็นพ่อค้ารับซื้อรถจักรยานยนต์ ครั้งละ 10-30 คัน เพื่อนำไปจำหน่ายในจังหวัดของตนเอง สำหรับลูกค้ารายย่อยที่เป็นขาวนา ในหมู่บ้านก็ยิ่งเหมือนเดิม แต่มีลูกค้าในเมืองเข้ามาซื้อจักรยานยนต์ใช้แล้วจากตลาดวัว ควาย เพื่อใช้เองหรือเพื่อขายต่อทั้งนี้เพราะราคาถูกกว่าตลาดในเมือง

สินค้าประเภทอุปโภค บริโภค ลูกค้าส่วนมากเป็นขาวนาในหมู่บ้าน คนในเมืองไม่มีความจำเป็นในการซื้อสินค้าในตลาดวัว ควายเพราะมีสินค้าหลากหลายเพียงพอแล้ว ขาวนานิยมซื้อสินค้าในตลาดวัว ควาย เพราะราคาถูกและมีสินค้ามากมายหลายประเภทดังนั้นตลาดวัว ควายเป็นสถานที่รวมตัวของลูกค้าขาวนาในหมู่บ้านทั้งคนแก่และวัยหนุ่มวัยสาว ตลาดวัว ควายบ้านเวียงหนองล่อง ตลาดวัว ควาย บ้านทุ่งฟ้าบดและ

ตลาดวัว ควายบ้านต้นตู่ เปรียบเหมือนศูนย์การค้าราคาถูกของชาวนาเป็นสถานที่ซึ่งขายสินค้าและแหล่งพบปะสังสรรค์บันเทิงใจยกเว้นตลาดวัว ควายบ้านแม่ย้อยซึ่งมีวัวควายจำหน่ายมาก แต่สินค้าอุปโภค บริโภคมีน้อย ทั้งนี้เพราะตลาดแห่งนี้ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ ประมาณ 5 กิโลเมตร และสามารถติดต่อกับตลาดในเมืองได้สะดวก

ตลาดวัว ควายซึ่งเกิดขึ้นในระหว่าง พ.ศ. 2490-2505 เป็นตลาดวัว ควาย ในระบบการใช้แรงงานสัตว์ (พ.ศ. 2490-2525) แล้วค่อยๆ ก่อตัวโดยการขายสินค้าหลายประเภท เริ่มต้นจากวัว ควาย สินค้าเล็กๆ น้อยๆ จากท้องถิ่น แล้วมีสินค้าจากในเมืองเข้ามาจำหน่ายหลังจากเป็นตลาดได้ ประมาณ 1-2 ปี แต่ปริมาณมีน้อยตลาดได้ขยายตัวในระหว่าง พ.ศ. 2506-2515 แล้วก่อรูปคล้ายตลาดในปัจจุบันระหว่าง พ.ศ. 2516-2525 แต่มีปริมาณสินค้าน้อยกว่ามีการค้าขายวัว ควาย กับพ่อค้าต่างจังหวัด เริ่มในระหว่าง พ.ศ. 2516-2520 แล้วทวีมากขึ้นเรื่อยๆ ใน พ.ศ. 2528 มีการค้าขายรถจักรยานยนต์กับพ่อค้าจากต่างจังหวัดในลักษณะขายส่งปริมาณครั้งละ 10-30 คัน ต่อพ่อค้า 1 คน ตลาดสินค้าอุปโภค บริโภค ขยายตัวมากยิ่งขึ้นในระหว่าง พ.ศ. 2531-2533 แล้วขยายพื้นที่มากขึ้นเท่าตลาดวัวควายในปัจจุบันทั้งตลาดบ้านทุ่งฟ้าบด บ้านเวียงหนองล่อง และบ้านแม่ย้อย ได้ขยายออกไป 2 ฟากถนนในหมู่บ้าน ในพ.ศ. 2536 ได้มีการเปิดตลาดขายรถจักรยานยนต์ในบริเวณพื้นที่ติดต่อกับตลาดวัว ควาย บ้านทุ่งฟ้าบด เจ้าของตลาดใหม่ เป็นนักธุรกิจในท้องถิ่นอำเภอสันป่าตอง ต่อมาใน พ.ศ. 2537 ถนนสายใหม่จากสี่แยกดอนจั่น (ทางหลวงหมายเลข 11) อำเภอเมืองถึงบ้านแม่ออน อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ สร้างเสร็จจึงได้ขยายพื้นที่ตลาดวัว ควายบ้านตู้อออกไปอย่างกว้างกว่าเดิม จากพื้นที่เดิม 4 ไร่ เป็นจำนวน 8 ไร่ เพราะมีพ่อค้าแม่ค้าและลูกค้ามาซื้อขายสินค้ามากขึ้น

ตลาดวัว ควาย ได้พัฒนาจากระบบการผลิตโดยการใช้แรงงานสัตว์ เป็นระบบการผลิตเพื่อขายเนื้อสัตว์จนกระทั่งสภาพของตลาดมีลักษณะเหมือนปัจจุบันและคงเปลี่ยนแปลงไปอีกในอนาคต เพราะตัวกำหนดความเปลี่ยนแปลงคือผู้บริโภค ผู้ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของระบบเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ซึ่งกำหนดนโยบายของรัฐ ถ้าชาวนาในหมู่บ้านมีแรงยึดเหนี่ยว ในระบบวัฒนธรรมเก่า และต่อต้านระบบเศรษฐกิจ วัฒนธรรมใหม่ ประกอบกับการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองเพื่อผลประโยชน์ของชาวนาและประชาชนส่วนใหญ่ ระบบการเมืองมีนโยบายในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้าน กระแสเปลี่ยนแปลงการบริโภคสินค้าในตลาดวัว ควาย ก็เปลี่ยนไปอย่างช้าๆ ภายใต้แนวความคิดและภูมิปัญญาเดิม ซึ่งปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น นี่เป็นเพียงมุมมองหนึ่งในการมองภาพระบบของตลาดวัว ควาย แล้วสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมชาวนา

ลักษณะสำคัญของตลาดวัว ควายในระบบใช้แรงงานสัตว์

ลักษณะสำคัญของตลาดวัว ควายในระบบการเกษตรใช้แรงงานสัตว์พอสรุปได้ดังนี้

1. สินค้าส่วนมากเป็นผลผลิตจากหมู่บ้าน สินค้าในระยะแรกซึ่งนำมาซื้อขายในตลาด

ก็คือ วัว ควาย ซึ่งขวานานำมาแลกเปลี่ยนซื้อขายเพื่อใช้ในการเกษตร เช่น ควายใช้ไถนา วัวใช้ลากเกวียนต่อมากีมีผลผลิตจากหมู่บ้าน เช่น เกวียน หมาก พลุ เมี่ยง หอม กระเทียม ยาสูบ ฝ้าย สินค้าดังกล่าวแล้ว ขวานาผลิตในหมู่บ้าน แล้วนำมาเพื่อขายในตลาดวัว ควาย ต่อมากีได้มีสินค้าจากตลาดในเมือง เช่น เสื้อผ้า นำเข้ามาจำหน่ายประมาณ พ.ศ. 2515 ตลาดวัว ควายมีสินค้าหลากหลายใกล้เคียงกับปัจจุบันแต่ปริมาณน้อยกว่า

2. สินค้า วัว ควาย จำหน่ายเพื่อการเกษตรและใช้งานถึงแม้ว่ามีพ่อค้ามุสลิมข้างคลานเข้ามาซื้อ วัว ควาย ตั้งแต่เริ่มต้นสร้างตลาดแต่จำนวนน้อยปริมาณวัว ควาย ส่วนใหญ่จำหน่ายเพื่อการเกษตรและใช้งาน ก่อนพ.ศ. 2515 ขวานาส่วนใหญ่ใช้แรงงานสัตว์ในการไถนาต่อจากนั้นเริ่มมี รถไถนาเข้ามาบ้างในระหว่างพ.ศ. 2515-2520 แต่มีปริมาณน้อย และค่อยๆเพิ่มขึ้น ระหว่าง พ.ศ. 2515-2520 แต่ก็ยังมีการใช้ควายควบคู่กับรถไถนา สำหรับวัวซึ่งใช้ลากเกวียนยังมีความสำคัญสำหรับขวานาในระหว่างพ.ศ. 2490-2515 แล้วค่อยๆลดความสำคัญลงเมื่อมีรถยนต์บรรทุกเข้ามาแทนที่ระหว่างปีพ.ศ. 2516-2520 ยังมีเกวียนใช้บรรทุกสิ่งของในหมู่บ้านชนบท สำหรับหมู่บ้านเขตเมืองซึ่งมีถนนรถยนต์เข้ามามีบทบาทแทนที่หลังพ.ศ. 2525 รถยนต์ซึ่งมีบทบาทในการขนส่งแทนเกวียนมากยิ่งขึ้นในชนบท วัว ควาย จึงกลายเป็นสินค้าฆ่าฆ่าและเนื้อขายมากกว่าใช้เพื่อการเกษตร

3. สินค้าประเภทรถจักรยาน มีมากกว่ารถจักรยานยนต์ หลังจากเปิดการค้าขายในตลาดวัว ควายแล้วรถจักรยานก็เป็นสินค้าหลักอย่างหนึ่งในตลาดวัว ควาย ในตลาดบ้านทุ่งฟ้าบดมีจักรยานจำหน่ายวันละ 80-100 คัน ในระหว่างพ.ศ. 2511-2515 และปริมาณวันละ 150-200 คัน ในระหว่างพ.ศ. 2516-2520 รถจักรยานยนต์ได้เข้ามาจำหน่ายในตลาดบ้านแม่ย่อยประมาณพ.ศ. 2510 มีประมาณ 3-6 คัน และเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ สำหรับตลาดบ้านทุ่งฟ้าบดในพ.ศ. 2504 มีจักรยานยนต์จำหน่ายวันละ 40-50 คัน และเพิ่มขึ้นเป็น 100-120 คัน ในพ.ศ. 2510 ต่อจากนั้นก็เพิ่มสูงขึ้น ในพ.ศ. 2528 มีปริมาณรถจักรยานยนต์ จำหน่ายในตลาดวัว ควาย วันละ 300-400 คัน มากกว่ารถจักรยาน จากการตรวจสอบข้อมูลของตลาดแม่ย่อยมีลักษณะเดียวกันคือ ในปีพ.ศ. 2528 มีรถจักรยานยนต์มากกว่าจักรยาน แต่ในระยะเริ่มแรกสร้างตลาด ในระหว่างพ.ศ. 2490-2525 มีรถจักรยานมากกว่าจักรยานยนต์

4. สินค้าประเภทเสื้อผ้าสำเร็จรูปมีความสำคัญต่อขวานา ขวานาในหมู่บ้านชนบทก่อนพ.ศ. 2490 ทอผ้าเกือบทุกครัวเรือนบางหมู่บ้านปลูกฝ้าย แต่บางหมู่บ้านก็ต้องซื้อฝ้ายจากหมู่บ้านอื่น เสื้อผ้าสำเร็จรูปซื้อใช้จากตัวเมืองบ้าง แต่ก็น้อยกว่าทอใช้เอง การเกิดขึ้นของตลาดวัว ควายในระยะแรกได้นำเสื้อผ้าสำเร็จรูปเข้ามาสู่หมู่บ้านขวานาและทำให้ขวานาซื้อเสื้อผ้าสำเร็จรูปจากตลาดวัว ควาย แทนการทอใช้เองดังนั้นตลาดเสื้อผ้าสำเร็จรูปจึงทวีความสำคัญมากขึ้นในตลาดวัว ควาย ปัจจุบันร้านขายเสื้อผ้าสำเร็จรูปมีมากที่สุดในตลาดวัว ควายแต่ละตลาด เมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าชนิดอื่นๆ

5. การเดินทางสู่ตลาดวัว ควายในระยะเริ่มต้นก่อตั้งตลาด ขวานาส่วนมากเดินทางมา

ยังตลาดวัว ควาย ตั้งแต่ 4.00 นาฬิกา เพื่อซื้อสินค้าที่จำเป็นในการบริโภค ไม้ขีดไฟ น้ำมันก๊าด เสื้อผ้า อาหารหรือของใช้ในครัวเรือน เช่น มีด ขวาน หม้อ งาน ขาม เสื้อผ้า สินค้าเหล่านี้ต้องซื้อไว้ให้เพียงพอบริโภคเพราะไม่มีตลาดทุกวันในหมู่บ้าน ชาวบางคนอาจใช้เกวียนหรือจักรยานเป็นพาหนะ ต่อมาเมื่อมีรถโดยสารประจำทางขานาไถ่ถนน เชียงใหม่-ฮอด ก็สามารถเดินทางโดยรถยนต์โดยสารได้

6. พ่อค้าและลูกค้าในตลาดวัว ควาย ตลาดวัว ควายในระยะ พ.ศ. 2510 เป็นตลาดซึ่งเน้นหนักทางด้านการขายวัวควายเพื่อการเกษตรและใช้งาน มีสินค้าจากหมู่บ้านและจากโรงงานในเมืองเล็กน้อย ลูกค้าส่วนมากเป็นชาวนาจากหมู่บ้านในบริเวณตลาดวัว ควายหรือห่างออกไป หรือไม่เกินประมาณ 10 กิโลเมตร ในรัศมีห่างจากตลาดวัว ควาย หลังจากนั้นประมาณ พ.ศ. 2511-2515 ตลาดวัว ควาย เริ่มขยายตัวมากขึ้นมีการซื้อวัว ควายเพื่อฆ่าและเนื้อขายในเมืองเชียงใหม่โดยพ่อค้าข้างคลาน พ่อค้าในเมืองได้นำสินค้าสำเร็จรูปและเสื้อผ้าเข้ามาจำหน่ายมากยิ่งขึ้นพ่อค้าในหมู่บ้านก็นำผลผลิตจากหมู่บ้านประเภทอาหารในท้องถิ่น หัตถกรรมพื้นบ้าน เข้ามาจำหน่ายในตลาดวัว ควาย

หลังจาก พ.ศ. 2516 ตลาดวัว ควาย ได้พัฒนามีสินค้าหลากหลายและปริมาณมากยิ่งขึ้น พ่อค้าในเมืองได้นำสินค้าประเภท เสื้อผ้าและผลผลิตจากโรงงานมาจำหน่ายมากขึ้น พ่อค้า วัว ควายต่างจังหวัด เช่น ลำปาง แม่ฮ่องสอน ได้เริ่มนำวัว ควายเข้ามาจำหน่ายสำหรับลูกค้ายังคงเป็นชาวนาในหมู่บ้านใกล้เคียงซึ่งมาติดต่อกับตลาดวัว ควายโดยใช้รถจักรยาน รถจักรยานยนต์ รถยนต์รับจ้างหรือการเดินทางสำหรับหมู่บ้านที่ใกล้เคียงตลาด วัว ควาย ไม่เกิน 2-3 กิโลเมตร ระยะนี้ นอกจากมีตลาดวัว ควายแล้วยังมีร้านค้าและตลาดในหมู่บ้านหรือตลาดในอำเภอ มีสินค้าจำหน่ายสนองความต้องการของชาวนา

ลักษณะความสำคัญของตลาดวัว ควายในปัจจุบัน

ตลาดวัว ควาย เริ่มต้นจากตลาดเล็กในหมู่บ้านเพื่อตอบสนองการ ขาย วัว ควาย เพื่อการเกษตรและใช้งานมีสินค้าจากหมู่บ้านมาจำหน่ายเล็กน้อยแล้วค่อยขยายใหญ่ขึ้นมีสินค้าในเมืองมาจำหน่ายมากขึ้น ระบบตลาดจึงพัฒนาจากตลาดวัว ควาย เพื่อตอบสนองชาวนาในท้องถิ่น เป็นตลาดวัว ควาย เพื่อค้าขายสินค้าอย่างอื่น ๆ นอกจากวัว ควาย และตอบสนองต่อลูกค้าพ่อค้าต่างจังหวัดด้วย ลักษณะสำคัญของตลาดวัว ควายในปัจจุบัน ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่พ.ศ. 2520 และเห็นเด่นชัดในระหว่าง พ.ศ. 2526-2530 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของตลาดวัว ควายในปัจจุบันสามารถอธิบายลักษณะสำคัญได้ดังนี้

1. สินค้าส่วนมากเป็นผลผลิตจากโรงงานในเมือง สินค้าทั่วไปหมายถึงสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน เช่น เสื้อผ้า ถุงเท้า รองเท้า เครื่องใช้ในครัวเรือน ได้แก่ มีด ข้อน งาน ขาม ผงซักฟอก สบู่ ฯลฯ อาหารในท้องถิ่นหรืออาหารสำเร็จรูปซึ่งผลิตจากโรงงาน สิ่งของเครื่องใช้เพื่อความบันเทิงและพักผ่อน เช่น วิทยุ ตลับเทปเพลง รูปภาพดาราศาสตร์ สินค้าในตลาดวัว ควายดังกล่าวแล้วเป็นสินค้าจากโรงงานในเมืองมากกว่าสินค้าจากหมู่บ้าน อาหารพื้นเมืองหัตถกรรมพื้นบ้านมีบ้างแต่จำนวนเล็กน้อยดังนั้น

ตลาดวัว ควายในปัจจุบันจึงเป็นตลาดขายสินค้าจากโรงงานในเมืองโดยพ่อค้าในเมือง ให้แก่ลูกค้าหรือชาวนาในหมู่บ้าน

2. สินค้าวัว ควาย วัตถุประสงค์ในการซื้อขายวัว ควายเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนตั้งแต่ พ.ศ. 2515-2520 ทั้งนี้เพราะมีรถยนต์หรือยานพาหนะอื่นใช้แทนเกวียน มีรถไถนาใช้แทนแรงงานควาย แต่ปริมาณสินค้าวัว ควายกลับเพิ่มขึ้นเพราะสนองความต้องการทางด้านโภชนาการบริโภคเป็นอาหารมากกว่าการใช้แรงงานเพื่อการเกษตร ตลาดวัว ควายขยายตัวในแนวกว้างซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ. 2515-2520 มีพ่อค้าจากจังหวัดใกล้เคียงนำวัว ควายมาจำหน่ายและเข้าสู่ยุคการค้าวัว ควายจากประเทศเมียนมาร์ซึ่งพ่อค้าซื้อจากประเทศบังคลาเทศแล้วต่อวัว ควายข้ามประเทศเมียนมาร์หรือบางครั้งซื้อจากประเทศเมียนมาร์ เข้ามาทางจังหวัดชายแดนในภาคเหนือของประเทศไทย แล้วเข้าสู่ตลาดวัว ควาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน นำวัว ควายเข้ามามากที่สุด ตลาดวัว ควายเวียงหนองล่องนับว่าเป็นตลาดที่จำหน่ายวัว ควายจากประเทศเมียนมาร์ มากที่สุดในปัจจุบัน ตลาดอื่นๆมีบ้างเล็กน้อย

3. พ่อค้าวัว ควายเปลี่ยนจากพ่อค้าชาวนาซื้อวัว ควายเพื่อใช้ในการเกษตร เป็นพ่อค้าชาวนาซื้อวัว ควายเพื่อการค้าและพ่อค้าชาวนาต่างจังหวัด มาซื้อขายวัว ควายในตลาดมากยิ่งขึ้น พ่อค้าจากลำปางซื้อควายจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาขายให้พ่อค้ามุสลิมในจังหวัดเชียงใหม่นอกจากนี้ยังมีพ่อค้าวัว ควาย จากสุโขทัย กำแพงเพชร นครสวรรค์ นำวัว ควายมาจำหน่ายในตลาดพ่อค้าวัวจากนครปฐม ซื้อวัวจากตลาดเวียงหนองล่องส่งไปขายเพื่อฆ่าและทำลูกชิ้นที่จังหวัดนครปฐม พ่อค้าวัว ควายจากจังหวัดแม่ฮ่องสอน นับว่าเป็นพ่อค้า ค้าขายสัตว์ขายแดนกลุ่มใหญ่มีอิทธิพลมากที่สุด ในปี พ.ศ. 2527 เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์คนหนึ่ง ในภาคเหนือกล่าวว่า มีวัวพม่าเข้ามาทางชายแดน ไม่ต่ำกว่าปีละ 200,000 ตัว (สุวัฒน์ รัตนธนาชาติ : 2527:22)

4. สินค้าประเภทรถจักรยายนต์ มากกว่ารถจักรยาน ตลาดวัว ควายเริ่มต้นขายรถจักรยานประมาณ พ.ศ. 2504 จึงเริ่มมีรถจักรยายนต์เข้ามาจำหน่าย เช่น ตลาดวัว ควาย บ้านทุ่งฟ้าบด ประมาณวันละ 40-50 คัน แล้วมากขึ้นตามลำดับจากการสำรวจสอบถามพ่อค้าหลายคนสรุปได้ว่าประมาณ พ.ศ. 2528 รถจักรยายนต์ มีมากกว่าจักรยานและระยะเวลาเดียวกันนี้ พ่อค้าจากภาคเหนือบางจังหวัด เช่น กำแพงเพชร ตาก ลำปาง ก็ได้ซื้อรถจักรยายนต์จากตลาดวัว ควาย เพื่อนำไปจำหน่ายในร้านค้าต่างจังหวัด

5. การเดินทางสู่ตลาดวัว ควาย ใช้พาหนะรถยนต์หรือรถจักรยายนต์ การพัฒนาถนนเข้าสู่หมู่บ้าน การขยายตัวของตลาดรถจักรยายนต์และรถยนต์แบบเงินผ่อนรวมทั้งการขึ้นราคาของที่ดินทำให้ชาวนาร่ำรวยขึ้น หลังจากที่ดินเริ่มขึ้นราคาตั้งแต่ พ.ศ. 2528 แล้วราคาสูงสุดประมาณ พ.ศ. 2532-2534 ทำให้ชาวนาร่ำรวยจากการขายที่ดิน ประกอบกับการขายผลผลิตอย่างอื่นทางการเกษตร เช่น หอม กระเทียม ได้ราคาดีจึงทำให้ชาวนาซื้อรถยนต์มากยิ่งขึ้น ดังนั้นในวันมีตลาดนัดวัว ควาย ชาวนาจึงชักชวนไปตลาดวัว ควาย โดยใช้รถคันเดียวกัน และไม่ต้องเสียค่าโดยสาร สำหรับชาวนาซึ่งอยู่ใกล้กับถนน มีรถรับจ้างก็อาจเดินทางโดยรถยนต์รับจ้าง

ตลาดวัว ควายซึ่งเคยเป็นตลาดนัดซื้อขายวัว ควายและสินค้าเล็กๆน้อยๆระหว่าง พ.ศ. 2490-2510 ก็ได้พัฒนาเป็นตลาดวัว ควายที่ยิ่งใหญ่ขึ้นมีสินค้าจากโรงงานในเมืองเข้าแทนที่สินค้าในท้องถิ่น พ่อค้าจากเมืองใกล้เคียงใกล้เคียงเข้ามาค้าขายในตลาดวัว ควายมากยิ่งขึ้น ในปัจจุบันตลาดวัว ควาย เป็น ตลาดค้าสัตว์ระหว่างประเทศและเป็นตลาดขายส่งสินค้าประเภทวัว ควายและรถจักรยานยนต์ระหว่างภูมิภาค นอกจากนี้ยังมีการส่งเนื้อสัตว์ประเภทแช่แข็งจำหน่ายต่างประเทศนั่นคือความสำคัญของตลาดวัว ควายในท้องถิ่นภาคเหนือ

ตลาดวัว ควายเริ่มต้นสร้างขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2490-2510 เพื่อสนองความต้องการด้านการเกษตรเป็นเป้าหมายหลักสินค้าที่นำมาขายส่วนมากเป็นวัวควายและผลผลิตในท้องถิ่นต่อมากก็มีสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคจากตัวเมืองนำเข้ามาจำหน่าย ตลาดวัว ควาย ในระบบการใช้แรงงานสัตว์ (พ.ศ. 2490-2525) ได้ขยายไปสู่ตลาดวัว ควายในระบบการผลิตเพื่อขายเนื้อสัตว์ (พ.ศ. 2526-ปัจจุบัน) เมื่อสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นได้เปลี่ยนแปลงไปการพัฒนาการคมนาคม การขยายตัวด้านเศรษฐกิจ การเพิ่มขึ้นของประชากรมีส่วนผลักดันสำคัญทำให้ตลาดวัว ควายต้องรับสินค้านิตใหม่ ซึ่งเป็นผลผลิตจากโรงงาน เช่น เสื้อผ้า ภาชนะเครื่องใช้ภายในบ้าน จักรยาน รถจักรยานยนต์เข้ามาแทนที่ผลผลิตในท้องถิ่น การเพิ่มของประชากรในตัวเมืองทำให้เกิดการบริโภคเนื้อวัว ควายเปลี่ยนไปจากเดิม

ตลอดระยะเวลาของการพัฒนาของตลาด สังคมชาวนาเป็นฝ่ายรับกับนวัตกรรมใหม่ที่เผยแพร่เข้ามาหมู่บ้านและยอมรับในสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆเหล่านั้น การปรับเปลี่ยนหรือต่อต้านมีน้อยจึงเป็นเหตุผลสำคัญอย่างหนึ่งทำให้สังคมชาวนาเปลี่ยนแปลงเข้ากับสังคมอย่างรวดเร็วเป็นฝ่ายรับมากกว่าฝ่ายรุกและฝ่ายเสียเปรียบมากกว่าได้เปรียบ

บทที่ 5

วิเคราะห์ตลาดวัว ควาย

ตลาดวัว ควาย เป็นตลาดในหมู่บ้านซึ่งขายสินค้าประเภท วัว ควาย รถจักรยานยนต์ รถจักรยานและสินค้าอุปโภค บริโภค สินค้าดังกล่าวแล้วส่วนหนึ่ง เช่น วัว ควาย และสินค้าพื้นเมือง ผลิตออกจากหมู่บ้าน ชาวนาในหมู่บ้านเป็นผู้ขายหรือพ่อค้า แต่สินค้าอีกบางประเภท เช่น รถจักรยานยนต์ เสื้อผ้า ภาชนะเครื่องใช้ทำด้วยโลหะหรือ พลาสติก เครื่องสำอาง สบู่ ยาสีฟัน ฯลฯ ผลิตจากโรงงานในเมือง บุคคลภายในตลาดวัวควายในปัจจุบันมิได้จำหน่ายแก่ชาวนาในหมู่บ้านรอบๆตลาดเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นแหล่งขายส่งเพื่อนำสินค้าเหล่านี้ไปขายยังต่างจังหวัดอีกด้วย ดังนั้นการค้าขายในตลาดวัว ควาย จึงสามารถวิเคราะห์ระบบการตลาดในด้านต่างๆดังนี้

สินค้าในตลาดวัว ควาย

1. สินค้าประเภทวัว ควาย

สินค้าวัว ควายซึ่งจำหน่ายในตลาดวัว ควาย ในระหว่าง พ.ศ. 2490 -2538 สามารถแบ่งออกได้ดังนี้

1.1. วัว วัวแบ่งได้เป็น 3 ประเภท

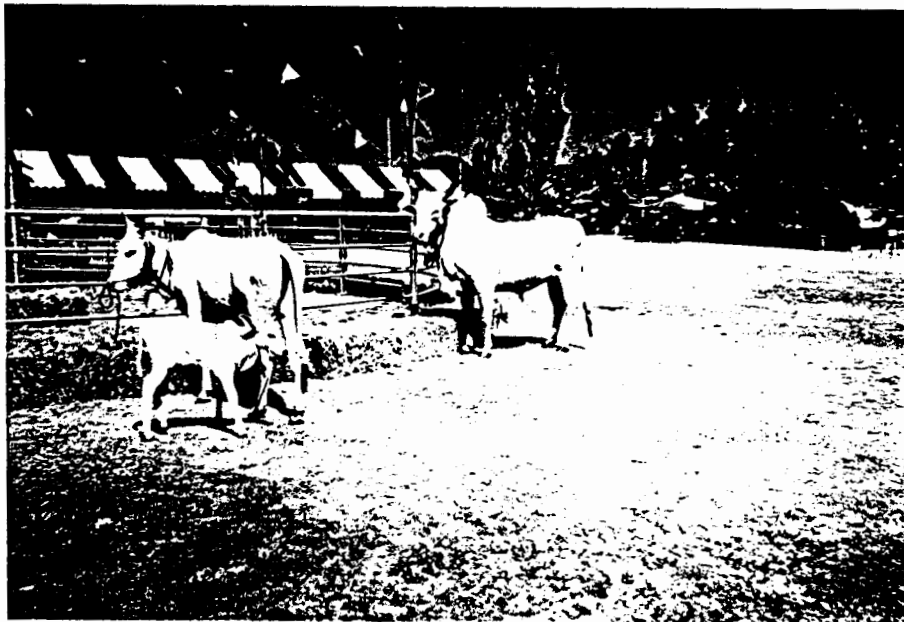
- 1.1.1. วัวพันธุ์พื้นเมือง
- 1.1.2. วัวพันธุ์เลือดผสม
- 1.1.3. วัวจากประเทศเมียนมาร์ (พม่า)

1.1.1. วัวพันธุ์พื้นเมือง วัวชนิดนี้มีมากที่สุดในระยะเปิดตลาดวัว ควาย ระหว่าง พ.ศ. 2490-2515 ทั้งนี้เพราะชาวนาเลี้ยงวัว ควาย ไว้ใช้งานในด้านการเกษตรหรือเลี้ยงวัวไถลากเกวียนขนส่งสินค้ามากกว่าบริโภค การขยายตัวทางด้านคมนาคมทำให้รถยนต์มีบทบาทในการขนส่งสินค้าและสิ่งของแทนเกวียน การนำรถไถขนาดเล็กเข้ามาจำหน่าย และเริ่มเผยแพร่เข้าสู่หมู่บ้าน ระหว่าง พ.ศ. 2516-2520 ทำให้เกิดการใช้แรงงานเครื่องจักรแทนแรงงานสัตว์ การส่งเสริมเลี้ยงวัวพันธุ์ดีของทางราชการ ทำให้ชาวนาเริ่มเลี้ยงวัวพันธุ์ผสมมากขึ้น เพราะโตเร็วขายได้ราคาดี

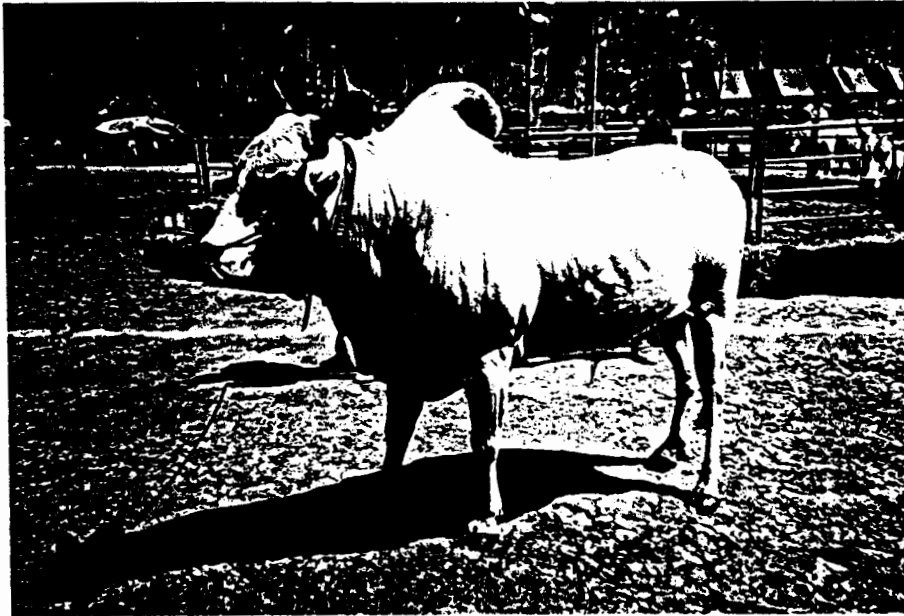
วัวพันธุ์พื้นเมืองซึ่งเลี้ยงง่ายทนทานต่อโรค เริ่มหมดความสำคัญในระบบการผลิตเพื่อขายเนื้อวัวบริโภค ทั้งนี้เพราะวัวพื้นเมืองซากเล็ก หรือเนื้อน้อย หน้าตัดเนื้อสันเล็ก ตลาดชั้นสูง เช่น โรงแรม ภัตตาคาร ไม่ต้องการ ดังนั้น ระหว่าง พ.ศ. 2520-2525 วัวพันธุ์พื้นเมือง จึงลดน้อยลง มีวัวพันธุ์เลือดผสมและวัวจากพม่าเข้ามาแทนที่ในตลาดวัว ควาย

การส่งเสริมวัวพันธุ์ต่างประเทศของราชการ ประกอบกับการลดบทบาทของวัวในการเกษตรและการลากเกวียนจึงทำให้วัวพันธุ์พื้นเมือง "โคขาวพันธุ์ลำพูน" ลดน้อยลง โคขาวพันธุ์ลำพูน มีสีขาวปลอดทั้งตัวสามารถทนทานความร้อนจากแสงแดดได้ดีกว่าวัวประเภทอื่น (สุวิวัฒน์ รัตนรณชาติ 2538 : 1) นอกจากนั้นโคขาวพันธุ์ลำพูน ยังมีลักษณะเด่นเฉพาะพันธุ์ คือ เขา จมูก ปาก ขอบตา กีบ และพู่หางมีสีขาวแต่ดวงตาสีดำแตกต่างจากสัตว์เผือกดวงตาสีชมพู คุณลักษณะที่ตืออย่างอื่น มีรูปร่างสูงใหญ่ลำตัวโต ทนทานต่อโรคเลี้ยงง่าย และให้ลูกทุกปี

ในปัจจุบันกรมปศุสัตว์ ได้เห็นความสำคัญของโคขาวพันธุ์ลำพูนจึงได้จัดประกวดสัตว์ที่อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2538 และในงานนี้ได้ให้มีการประกวดโคขาวพันธุ์ลำพูน (ภาพประกอบ 3 และ 4)

ภาพประกอบที่ 3 รูปภาพแสดงโคขาวพันธุ์ลำพูน

ภาพประกอบที่ 4 รูปภาพแสดงโคขาวพันธุ์ลำพูน

1.1.2 วัวพันธุ์เลือดผสม วัวพันธุ์เลือดผสมเข้ามามีบทบาทในตลาดวัว ควาย ประมาณ พ.ศ. 2518 พ่อค้าจากลำปางซึ่งเป็นกำนันนำมาจำหน่ายที่ตลาดทุ่งฟ้าบด

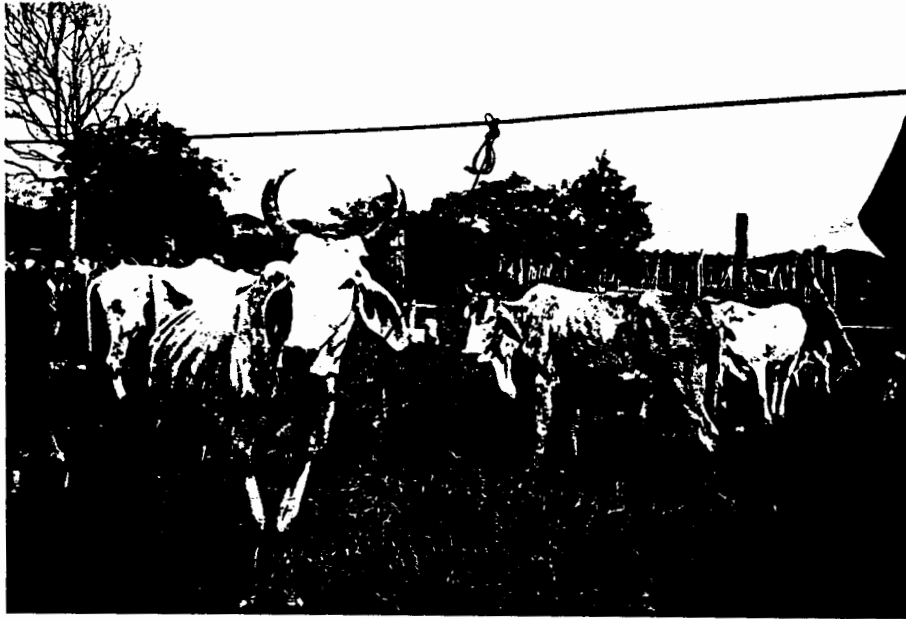
วัวเลือดผสมในตลาดวัว ควายได้แก่ วัวเลือดผสมพันธุ์ซิมู พันธุ์บราห์มัน พ่อบราห์มัน แม่โคขาวลำพูน หรือพันธุ์พื้นเมือง พันธุ์ฮินดูบราซิล พ่อฮินดูบราซิล แม่พันธุ์พื้นเมือง หรือแม่โคขาวลำพูน สำหรับราคาวัวเลือดผสมในตลาดวัว ควาย ใน พ.ศ. 2538 ปรากฏว่าเลือดผสม บราห์มัน ขายดีและราคาดีที่สุดในวัวราคาต่ำคือ เลือดผสม ฮินดูบราซิล (วิเชียร โยธาทราช, สัมภาษณ์) หมายถึงวัวเลือดผสมที่มีหูยาวกว่าวัวชนิดอื่นๆ หรือชาวนาเรียกว่า "หูยาว" (ภาพประกอบ 5)

ภาพประกอบที่ 5 รูปภาพแสดงวัวพันธุ์พื้นเมือง

1.1.3 วัวจากพม่า วัวจากพม่า หมายถึง วัวที่เลี้ยงในประเทศเมียนมาร์ (พม่า) หรือวัวที่เลี้ยงในประเทศบังคลาเทศ แล้วมีพ่อค้าซื้อผ่านประเทศเมียนมาร์เข้ามาจำหน่ายในเขตจังหวัดต่างๆ แนวชายแดนประเทศไทยตั้งแต่จังหวัดอุทัยธานีถึงจังหวัดแม่ฮ่องสอน วัวจากพม่ามีขนาดใหญ่กว่าวัวพื้นเมือง แต่ผอมเนื่องจากเดินทางไกลและขาดอาหารถ้าเลี้ยงขุนประมาณ 3 เดือน จะได้ราคาดี ภาครัฐจัดจังหวัดแห่งหนึ่งในเขตภาคเหนือประมาณว่า ปี พ.ศ. 2527 มีวัวพม่าเข้ามาทางชายแดนไม่ต่ำกว่า 200,000 ตัว ประมาณร้อยละ 17 วัวซึ่งขายในตลาดวัวเป็นวัวจากพม่าโดยผ่านชายแดนจังหวัดแม่ฮ่องสอน แล้วมีรถยนต์จากเชียงใหม่รับบรรทุกวัวจากชายแดน ส่งไปขายยังตลาดวัว ควาย (สุวัฒน์ รัตนธนาชาติ 2527 : 22-24)

ในปัจจุบันวัวพม่ามีมากที่สุด ที่ตลาดเวียงหนองล่อง จากการสำรวจ ในวันที่ 4 ธันวาคม 2537 มีวัวในคอกทั้งหมด 673 ตัว เป็นวัวพื้นเมือง 95 ตัว วัวพม่า 578 ตัว คิดเป็นร้อยละ 85.88 สำหรับควายในวันดังกล่าวมีเพียง 26 ตัว ในการสังเกตในวันอื่นๆ ส่วนมากก็เป็นวัวพม่า เช่นเดียวกันหรือประมาณร้อยละ 80-90 เป็นวัวจากพม่าสำหรับควายมีน้อยในตลาดเวียงหนองล่องประมาณ น้ดละ 60-80 ตัวเท่านั้น

ภาพประกอบที่ 6 รูปภาพแสดงวัวจากเมียนมาร์ (พม่า)

1.2 ควาย ควายซึ่งจำหน่ายในตลาดวัว ควาย ระยะแรกเป็นควายจากชาวไทยเขตภูเขา หรือชาวเขา ควายชนิดนี้สีดำคล้ำ ขนยาวเรียกว่า "ควายดอย" อีกชนิดหนึ่งเป็นควายของชาวนาในเขตที่ราบ สีดำแต่เจือจางกว่า ควายทั้ง 2 ประเภท มีทั้ง สีดำและสีขาว ควายซึ่งจำหน่ายในตลาด ส่วนมากเป็นควายในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน หรือจังหวัดใกล้เคียงในเขตภาคเหนือ หลังจาก พ.ศ. 2520 มีถนนเริ่มติดต่อระหว่างภาคเหนือกับภาคอีสาน ก็ได้มีพ่อค้าควายจากลำปาง อุตรดิตถ์หรือพ่อค้าจากจังหวัดขอนแก่น เลย อุตรธานี ซื้อควายจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เข้ามาจำหน่ายในตลาดวัว ควาย ด้วย (สมนึก ทองศรีจันทร์, สัมภาษณ์) และทวีปริมาณมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2526 มีกระบือ ในตลาดวัว ควาย ทุ่งฟ้าบด นัดละประมาณ 250-350 ตัว เป็นกระบือขาว 20-40 ตัว กระบือดำ 230-310 ตัว (พิทักษ์ จันทร์เจริญ, สุวัฒน์ รัตนรณชาติ และจรัญ จันทลักษณ์ 2527 : 27) แต่ไม่มีหลักฐานว่ามาจากจังหวัดใด

ในปัจจุบัน สินค้าควายซึ่งจำหน่ายในตลาดส่วนมากมาจาก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งพ่อค้าควายจากลำปางและอุตรดิตถ์นำมาจำหน่าย นอกจากนี้ก็ยังมีควายจาก แม่ฮ่องสอน ลำปาง เชียงใหม่ ลำพูน หรือ ควายจากภาคกลาง ตลาดค้าควายที่สำคัญ ได้แก่ตลาดทุ่งฟ้าบด ตลาดแม่ย้อย ตลาดบ้านต้นดู่ สำหรับตลาดเวียงหนองล่องมีควายเล็กน้อย อาทิตย์ละประมาณ 60-80 ตัวแต่เป็นตลาดขายวัว ควายที่ใหญ่ที่สุดในภาคเหนือและมีวัวจำหน่ายมากเป็น อันดับ 2 ของประเทศไทย (กรมปศุสัตว์ 2537 : 13)

ภาพประกอบที่ 7 รูปภาพควายซึ่งจำหน่ายในตลาดวัว ควายบ้านทุ่งฟ้าบด

2.สินค้าประเภทรถจักรยายนและรถจักรยายนยนต์

ตลาดวัว ควาย เริ่มต้นจากการจำหน่าย วัว ควาย เป็นสินค้าหลัก ประมาณ 20-30 ตัว ต่อมาก็มีสินค้าอื่นๆ เช่น เสื้อผ้าสำเร็จรูป สิ่งของเครื่องใช้ภายในครัวเรือน เข้ามาจำหน่ายในจำนวน 10-20 ร้าน แล้วค่อยขยายในเชิงปริมาณมากขึ้น ทั้งจำนวนร้านและความหลากหลายของสินค้า

รถจักรยายน พ่อค้านำเข้ามาจำหน่ายในเชียงใหม่ครั้งแรกตั้งแต่ ก่อนสร้างทางรถไฟถึงเชียงใหม่ พ.ศ. 2464 ต่อจากนั้นได้มีการโฆษณาขายจักรยายนผ่านหนังสือพิมพ์ศรีเชียงใหม่ใน พ.ศ. 2470 (วัชรสินธุประมา 2536 : 56-57) หลังจากเกิดตลาด วัว ควาย บ้านแม่ย้อย ใน พ.ศ. 2492 หลังจากนั้นประมาณ 2 ปีรถจักรยายนได้เข้ามาจำหน่ายในตลาดวัว ควาย ชาวบ้านในหมู่บ้านนิยมใช้รถจักรยายนเพราะสะดวก รวดเร็ว และเดินทางได้ระยะไกล สินค้าจักรยายนแพร่หลายเข้าสู่ตลาด วัว ควาย อย่างมาก ในระหว่าง พ.ศ. 2495-2520 และค่อยๆลดบทบาทลงไปเมื่อมี รถจักรยายนยนต์เข้ามาแทนที่ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2538) มีรถจักรยายนจำหน่ายที่ตลาดวัว ควาย แม่ย้อยประมาณ นิตละ 80-100 คัน

ตลาดวัว ควายทุ่งฟ้าบด ในปี พ.ศ. 2504 มีรถจักรยาน จำหน่ายประมาณวันละ 80-100 คัน แต่ต่อมามีจำหน่ายมากขึ้น ในระหว่าง พ.ศ. 2511-2515 ประมาณวันละ 150-200 คัน ปริมาณของรถจักรยานเพิ่มขึ้นเรื่อยๆแต่ไม่มากนัก จนกระทั่ง พ.ศ. 2528 รถจักรยานยนต์มีมากกว่าจักรยาน (อินสอน ลอมศรี และอุดม ศรีวิชัย , สัมภาษณ์) ในปัจจุบันจากการสำรวจระหว่างเดือน พฤษภาคม - มิถุนายน พ.ศ. 2538 มีจักรยานจำหน่ายวันละ 180-200 คัน

สินค้ารถจักรยานทั้ง 2 ตลาด เปลี่ยนไปตามสมัยนิยมมีรถจักรยานใหม่สอดคล้องกับสมัยนิยมมากกว่ารถจักรยานเก่า ราคาจำหน่ายถูกกว่าตลาดในเมือง ประมาณคันละ 200-300 บาท เช่น จักรยาน 2 ล้อ 15 เกียร์ ราคาจำหน่ายในเมืองคันละ 3,000 บาท แต่ขายในตลาดวัว ควายเพียง 2,800 บาทเท่านั้น

พ่อค้ารถจักรยานมีทั้งพ่อค้าในเมืองซึ่งนำรถจักรยานรุ่นใหม่จากร้านมาจำหน่ายในตลาดวัว ควาย หรือตลาดนัดอื่นๆและชาวบ้านนำรถเก่ามาจำหน่ายในตลาดราคาจักรยานเก่าขึ้นอยู่กับสภาพรถอาจมีราคาตั้งแต่ 500-1,500 บาท ราคาเดิมซึ่งซื้อใหม่ ประมาณ พ.ศ. 2530-2535 ประมาณ 1,500-2,200 บาท เป็นที่น่าสังเกตว่ารถจักรยานรุ่นเก่า ระหว่าง พ.ศ. 2490-2505 ก็มีจำหน่ายเช่นเดียวกัน ส่วนมากเป็นรถจักรยานผลิตจากประเทศในยุโรป พ่อค้าซึ่งนำมาแลกเปลี่ยนเป็นชาวบ้าน

รถจักรยานยนต์ ก่อนพ.ศ. 2500 รถจักรยานยนต์ซึ่งใช้ในประเทศเป็นรถซึ่งผลิตจากประเทศยุโรปขนาดใหญ่ กำลังมากกว่ารถจักรยานยนต์จากญี่ปุ่น และราคาค่อนข้างแพงคันละประมาณ 30,000-50,000 บาท หลังจากนั้นประมาณ พ.ศ. 2505 รถจักรยานยนต์ ขนาด 50-70 ซีซี ได้นำเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทย ราคารถจักรยานยนต์ขนาด 50-70 ซี.ซี. ในตลาดเชียงใหม่ คันละ 4,500-5,000 บาท ใน พ.ศ. 2510 คันละ 6,000-6,500 บาท พ.ศ. 2515 ราคาประมาณ คันละ 7,000-7,500 บาท พ.ศ. 2520 ราคาประมาณ 8,500-9,000 บาท พ.ศ. 2525 ราคา ประมาณ 12,000-12,500 บาท พ.ศ. 2530 ราคาประมาณ 20,000-21,000 บาท พ.ศ. 2535 และในปัจจุบัน ราคาประมาณ 28,000-30,000 บาท

เมื่อรถจักรยานยนต์เข้ามาสู่ตลาดเชียงใหม่ก็ทำให้สินค้าประเภทนี้เข้ามาจำหน่ายในตลาดวัวควาย บ้านแม่ย้อยในระยะแรกประมาณ พ.ศ. 2518 ประมาณ วันละ 4-6 คัน และมีมากขึ้นใน พ.ศ. 2526-2530 ในปัจจุบัน จากการสำรวจตลาดระหว่างเดือน พฤษภาคม-มิถุนายน พ.ศ. 2538 มี รถจักรยานยนต์จำหน่ายวันละ 120-150 คัน สำหรับตลาดวัวควายบ้านทุ่งฟ้าบดเริ่มมีรถจักรยานยนต์เข้ามาจำหน่าย วันละ 30-40 คัน ในพ.ศ. 2504 และเพิ่มเป็นวันละ 100-120 คัน ในพ.ศ. 2511-2515 รถจักรยานยนต์ เริ่มทวีมากขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ.2521-2525 แล้ว ทวีมากยิ่งขึ้นอีก ใน พ.ศ. 2528 มีรถจักรยานยนต์ จำหน่ายในตลาดวัวควาย ประมาณวันละ 300-400 คัน ขายได้ประมาณ วันละ 100-150 คัน ในระยะดังกล่าวแล้วได้มีพ่อค้ารถจักรยานยนต์จากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และจังหวัดอื่นๆในตลาดภาคเหนือได้เข้ามาซื้อรถจักรยานยนต์ เพื่อนำไปขายต่อในร้านค้าจังหวัดของตนเอง

การเพิ่มขึ้นของจักรยานยนต์ ในระยะเวลา พ.ศ. 2519-2528 สืบเกิดได้จากหลักฐานการจดทะเบียนรถ
ในภาพประกอบที่ 8

พ.ศ.	เชียงใหม่	ลำพูน
	จำนวน (คัน)	จำนวน (คัน)
2519	35,285	6,190
2520	46,792	7,753
2521	56,452	9,500
2522	63,259	13,705
2523	56,490	14,288
2524	53,633	17,169
2525	70,700	22,853
2526	96,662	29,749
2527	112,479	31,704
2528	101,468	31,206

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2530 : 366

ภาพประกอบที่ 8 ตารางแสดงจำนวนจักรยานยนต์ในจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน

จากภาพประกอบ 8 แสดงให้เห็นว่า จากปี พ.ศ. 2519 ถึง พ.ศ.2528 รถจักรยานยนต์ในจังหวัดเชียงใหม่เพิ่มสูงขึ้น 66,183 คัน หรือเพิ่มขึ้น 2.87 เท่าในจังหวัดลำพูนเพิ่มสูงขึ้น 25,016 คัน หรือเพิ่มขึ้น 5.04 เท่า มากกว่าจังหวัดเชียงใหม่ และอัตราเพิ่มมากขึ้น ระหว่าง พ.ศ. 2525-2528 อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ พ.ศ. 2528 เศรษฐกิจโดยส่วนรวมของประเทศเริ่มดีขึ้น และเจริญเติบโตมากใน ระหว่างพ.ศ. 2531-2533 อัตราการเพิ่มของรถจักรยานยนต์คงทวีเพิ่มขึ้นอย่างแน่นอน

ถ้าพิจารณาการจำหน่ายรถจักรยานยนต์ในตลาดวัว ควาย ในปัจจุบัน จากการสำรวจตลาดรถจักรยานยนต์ ระหว่างเดือน เมษายน-พฤษภาคม พ.ศ. 2528 ตลาดวัว ควาย บ้านทุ่งฟ้าบด มีจักรยานยนต์จำหน่ายประมาณ วันละ 500-550 คัน เนื่องจากรถจักรยานยนต์เป็นที่นิยมของลูกค้าในตลาดมาก ดังนั้นใน พ.ศ. 2537 จึงได้มีพ่อค้าในท้องถิ่นอีกผู้หนึ่งเปิดขายจักรยานยนต์ในวันเสาร์ซึ่งมีตลาดนัดบ้านทุ่งฟ้าบด เนื่องจากอาณาบริเวณพื้นที่ติดกัน และสถานที่ใหม่สร้างโรงรถใหญ่โตกว่าจึงมีรถจักรยานยนต์มาจำหน่ายมากขึ้นในแต่ละนัด มีรถจักรยานยนต์จำหน่ายวันละ ประมาณ 800-1,000 คัน จากการสำรวจยอดขายระหว่างเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน พ.ศ 2538 ขายได้ประมาณนัดละ 300-350 คันหรือถ้าวันนัดโตขายได้น้อย

เช่น วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2538 ขายได้ 250 คัน (ตรวจสอบจากหลักฐานการซื้อขายรถจักรยานยนต์ ตลาดใหม่บ้านทุ่งฟ้าบด) ตลาดวัวควายทุ่งฟ้าบดเป็นตลาดซึ่งจำหน่าย รถจักรยานยนต์มากกว่าตลาดอื่น ๆ ใน จังหวัดเชียงใหม่และลำพูนถ้าพิจารณาถึงตลาดวัว ควายอื่น ๆ ในภาคเหนือ เช่น จังหวัดพะเยา จังหวัด เชียงราย ตลาดบ้านทุ่งฟ้าบดเป็นตลาดที่ใหญ่ที่สุดเช่นเดียวกัน

รถจักรยานยนต์ซึ่งจำหน่ายเป็นรถเก่าใช้แล้วประมาณ 5 ปี หรืออาจจะเก่ากว่านั้นลูกค้านิยมซื้อ เพราะราคาถูกกว่ารถใหม่ ยกตัวอย่างเช่นรถจักรยานยนต์ยี่ห้อ ฮอนด้าดรีม (Honda Dream) ปี พ.ศ. 2534 ขายราคา 23,500 บาท สำหรับรถประเภทเดียวกันใน พ.ศ. 2538 ราคา 34,000 บาท ราคารถเก่าและรถใหม่ แตกต่างกัน 10,500 บาท ถ้าพิจารณา รถฮอนด้าบีอีเอ็ม เช่น พ.ศ. 2532 ราคา 21,000 บาท ถ้าสภาพเก่า ราคาประมาณ 15,000 บาท รถฮอนด้าเบิร์ด (Honda Bird) ปีพ.ศ.2530 ราคา 12,000 บาท รถฮอนด้าคัสตอม (Honda Custom) ปี พ.ศ. 2529 ราคา 12,000 บาท จากการสำรวจราคาพบว่ารถฮอนด้าดรีมเป็น รถจักรยานยนต์ที่ราคาดีที่สุดในเมื่อเทียบสภาพกับรถอื่น ๆ ในประเภทเดียวกัน

รถจักรยานยนต์จากประเทศญี่ปุ่น เริ่มนำเข้าสู่เชียงใหม่ ประมาณ พ.ศ. 2500 แต่ก็ยังมีไม่มากนักและค่อยๆแพร่หลายมากขึ้นเพราะขนาดเล็ก ราคาถูกกว่ารถจักรยานยนต์จากยุโรปและ ค่อยๆแพร่หลายเข้าสู่ตลาด วัว ควาย แทนที่รถจักรยานทำให้ชาวนานิยมใช้จักรยานยนต์มากขึ้นการ จำหน่ายรถจักรยานยนต์ใช้แล้วในตลาดวัว ควาย นอกจากได้รับความนิยมจากชาวนาในหมู่บ้านแล้วประชาชน ในเมืองและพ่อค้าต่างจังหวัดก็นิยมด้วย ดังนั้นในปัจจุบันรถจักรยานยนต์ใช้แล้วจึงเป็นที่นิยมของลูกค้า ทำให้ รถจักรยานยนต์เป็นสินค้าที่ทำรายได้ให้แก่ตลาดวัว ควาย จากการศึกษาบัญชีการจำหน่ายรถจักรยานยนต์ ทั้ง 2 ตลาดซึ่งอยู่ติดกันที่บ้านทุ่งฟ้าบด ระหว่างเดือน มีนาคม - พฤษภาคม ในปี พ.ศ. 2538 ปรากฏว่าตลาดใหม่ จำหน่ายจักรยานยนต์เฉลี่ยได้ วันละ 300 คัน และตลาดเก่า จำหน่ายได้วันละ 130 คัน รวม 2 ตลาดขายได้วันละ 430 คัน ค่าเช่าตลาดวันละ 20 บาท ได้ค่าเช่าวันละ 8,600 บาท รถจักรยานยนต์เก่าราคาอยู่ระหว่างคันละ 20,000-25,000 บาท ดังนั้นขายจักรยานยนต์ ได้เงินวันละ 8,600,000-10,750,000 บาท

ถ้าเปรียบเทียบกับสินค้าประเภทวัว ควาย ในตลาดเดียวกันในแต่ละนัด จำหน่ายวัว ได้ เฉลี่ย นัดละ 230 ตัว ราคา ตัวละ 4,500-6,000 บาท คิดเป็นเงิน 1,265,000-1,610,000 บาท รวมราคา วัว-ควาย ขาย ได้เงินนัดละ 2,502,500-3,260,000 บาท รายได้น้อยกว่าจักรยานยนต์ ประมาณ 3.37 เท่า ดังนั้นกระแสการ เงินหมุนเวียนในตลาด วัว ควาย ทุ่งฟ้าบด แทนที่จะเป็นวัว และควาย แต่รายได้กลับมากจากการขายจักรยานยนต์

ลักษณะเช่นนี้ อาจแตกต่างกับวัว ควายบ้านเวียงหนองล่อง จำหน่าย วัว ควาย ระหว่างเดือน มีนาคม-พฤษภาคม ในปี พ.ศ. 2538 เฉลี่ยนัดละ 485 ตัว ราคาขายระหว่าง4,800-7,000 บาทคิดเป็นเงินนัดละ 2,328,000-3,395,000 บาท รถจักรยานยนต์จำหน่ายนัดละประมาณ 20-30 คัน ซื้อขายกันในหมู่ชาวนาใกล้ เคียงกับตลาด ดังนั้นรายได้หมุนเวียนจึงแตกต่างจากตลาดวัว ควายทุ่งฟ้าบด การจำหน่ายสินค้าวัว (ส่วนมากวัวจากพม่า) เป็นนโยบายหลักของตลาดบ้านเวียงหนองล่องมากกว่าสินค้าประเภทรถจักรยานยนต์

นี่คือลักษณะเฉพาะของแต่ละตลาด

ภาพประกอบที่ 9 รูปภาพแสดงการจำหน่ายรถจักรยานยนต์ในตลาดวัด ควาย

3.สินค้าประเภทเครื่องอุปโภค บริโภค

สินค้าประเภทเครื่องอุปโภค บริโภค ซึ่งมีมากในตลาดวัด ควายได้แก่ เสื้อผ้า ผ้า เข็มขัด หมวก รองเท้า ถุงเท้า แว่นตา วิทยุ นาฬิกา หม้อ ถ้วยชาม ช้อน มีด อาหารสำเร็จรูป อาหารแห้ง ผักสด ผลไม้ ขนม ผงซักฟอก สบู่ เครื่องสำอาง ฯลฯ สินค้าจำนวนมากมายหลายชนิดเหล่านี้จำหน่ายในราคาถูกลงกว่าท้องตลาด เป็นสิ่งดึงดูดใจอย่างหนึ่งทำให้ชาวบ้านชอบซื้อสินค้าในตลาดวัด ควาย

ในระบบการผลิตเพื่อการยังชีพ ชาวนาสามารถผลิตสินค้าเหล่านี้ได้ในครัวเรือน หรือการแลกเปลี่ยนกับชาวบ้านในหมู่บ้านเดียวกันหรือหมู่บ้านอื่น การค้าขายหรือการแลกเปลี่ยนมีบ้างแต่น้อยเฉพาะสินค้าที่จำเป็นเท่านั้น อาหารประเภทเนื้อสัตว์ เช่น ไข่ ก็หาได้จากการเลี้ยง ปลาและสัตว์น้ำอื่นๆ จัดหาจากแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ พืชผักบางชนิดปลูกในบ้าน สวน ไร่ นา ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ป่าไม้ เป็นบ่อเกิดอาหารที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม ก็เกิดจากการปลูกฝ้ายในไร่นาจวนคู่กับการปลูกข้าว ความจำเป็นในการใช้เงินตราเพื่อซื้อขาย หรือแลกเปลี่ยนสินค้า จึงมีน้อย เฉพาะสิ่งของที่จำเป็นจริงๆ

ตลาดวัว ควาย เป็นเพียงผลผลิตปลายเหตุของการนำสินค้าเข้าสู่หมู่บ้านและสะท้อนให้เห็นถึงระบบเศรษฐกิจแบบเสรี ที่ไม่นำพาต่อภูมิปัญญาชาวบ้านและวัฒนธรรมท้องถิ่นการพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิตสินค้า น่าจะยืนอยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาไทยและสอดคล้องกับวัฒนธรรมมิใช่ใช้อำนาจเงินในการนำเข้าแต่เพียงอย่างเดียว

ถ้าพิจารณาสินค้าในตลาด วัว ควาย จากการสำรวจสินค้าของผู้ขายในตลาดวัว ควาย บ้านทุ่งฟ้าบด บ้านเวียงหนองล่อง บ้านแม่ย่อยและบ้านต้นตูในปี พ.ศ. 2538 การจำหน่ายสินค้าในตลาดต่างๆ สังเกตได้จากภาพประกอบ 10

เลขที่	ประเภทสินค้า	จำนวนร้าน	ร้อยละ
1	เสื้อผ้าสำเร็จรูป	71	36.98
2	เครื่องแต่งตัว เช่นเข็มขัด, กระเป๋า, รองเท้าและประเภทที่นอน, หมอน, มุ้ง		
3	เครื่องใช้ในครัวเรือน	15	7.81
4	อาหารแห้งและเครื่องเทศ	15	7.81
5	อุปกรณ์เกี่ยวกับสัตว์	11	5.73
6	แว่นตา, วิทยุ, นาฬิกา	9	4.69
7	เครื่องมือจับสัตว์น้ำ	6	3.13
8	เครื่องจักสาน	5	2.61
9	ขนม	4	2.08
10	ผ้า	4	2.08
11	เฟอร์นิเจอร์	3	1.56
12	ตลับเครื่องบันทึกเสียง	3	1.56
13	พันธุ์พืช	3	1.56
14	รูปดารา	3	1.56
15	ผัก ผลไม้	2	1.04
16	สินค้าอื่นๆ	3	1.56
รวม		192	100.00

ภาพประกอบที่ 10 ตารางแสดงสินค้าในตลาดวัว ควาย บ้านทุ่งฟ้าบด วันที่ 14 มกราคม พ.ศ.2538

จากสินค้าในตลาด วัว ควาย หุ้งฟ้าบด แสดงให้เห็นว่ามีสินค้า ประเภท เสื้อผ้าสำเร็จรูปมากที่สุดถึง 71 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 36.98 และรองลงมาก็เป็นสินค้าเกี่ยวกับผ้าและเครื่องแต่งตัว 35 ร้าน ร้อยละ 18.23 อันดับ 3 เป็นสินค้าเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น ถ้วย ชาม ช้อน หม้อ แก้วน้ำ ขันน้ำ ฯลฯ สิ่งของดังกล่าวแล้วผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรม เป็นที่น่าสังเกตว่าในระบบการผลิตแบบยังชีพ สินค้าดังกล่าวแล้ว ชาวนามผลิตเองเป็นส่วนใหญ่แต่ก็มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนบ้าง เช่น เครื่องใช้ประเภทเครื่องปั้นดินเผา เครื่องใช้ผลิตจากเหล็ก และชาวนามบางหมู่บ้านอาจซื้อฝ้ายเพื่อทอผ้า แต่ชาวนามส่วนมากก็ปลูกฝ้ายในไร่หรือในนาข้าวเพื่อทอผ้า

สำหรับสินค้าในตลาด วัว ควาย บ้านเวียงหนองล่อง จากการสำรวจของผู้วิจัย สามารถพิจารณาได้จากภาพประกอบ 11 ดังนี้

เลขที่	ประเภทสินค้า	จำนวนร้าน	ร้อยละ
1	เสื้อผ้าสำเร็จรูป	56	23.14
2	เครื่องแต่งตัว เช่น เข็มขัด กระเป๋า รองเท้า และประเภทที่นอน หมอน มุ้ง	40	16.58
3	ขนมและอาหาร	30	12.40
4	ผักและผลไม้	27	11.16
5	อาหารพื้นเมือง	15	6.20
6	เครื่องจักสาน	15	6.20
7	ปลาแห้ง และเครื่องเทศ	12	4.96
8	เครื่องใช้ในครัวเรือน	10	4.13
9	แว่นตา วิทยุ นาฬิกา เครื่องคิดเลข	8	3.30
10	เครื่องสำอาง	6	2.48
11	รูปดารา	6	2.48
12	อาหารทะเล	4	1.65
13	ข้าว	3	1.24
14	อุปกรณ์เกี่ยวกับสัตว์	3	1.24
15	ยาสูบพื้นเมือง	2	0.82
16	สมุนไพร	2	0.82
17	สินค้าอื่นๆ	3	1.24
	รวม	242	

ภาพประกอบที่ 11 ตารางแสดงสินค้าในตลาดวัว ควาย บ้านเวียงหนองล่อง วันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2538

ถ้าวิเคราะห์สินค้าในตลาด วัว ควาย บ้านเวียงหนองล่อง สินค้าประเภท เสื้อผ้ามากเป็นอันดับหนึ่ง จำนวน 56 ร้าน คิดเป็น ร้อยละ 23.14 และอันดับ 2 ได้แก่ เครื่องแต่งตัวและสินค้าซึ่งผลิตจากฝ้าย ได้แก่ ที่นอน หมอน มุ้ง จำนวน 40 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 16.53 เป็นที่น่าสังเกตว่า สิ่งของซึ่งผลิตได้ในหมู่บ้าน เช่น ขนม อาหาร มีจำนวนมากเป็นอันดับ 3 จำนวน 30 ร้าน ร้อยละ 12.40 นอกจากนี้ยังมีสินค้าประเภทอาหารทะเล ผลไม้จากภาคตะวันออกของประเทศไทย และสินค้าพื้นเมืองจำหน่ายบ้างเล็กน้อย

สินค้าในตลาด วัว ควาย บ้านแม่ย่อ ซึ่งในตลาดขนาดเล็กในการจำหน่ายสินค้า เครื่องอุปโภคบริโภค ทั้งนี้เพราะอยู่ใกล้เมืองเชียงใหม่ ประมาณ 5 กิโลเมตร และอยู่ใกล้อำเภอสันทราย 2 กิโลเมตร ชาวบ้านในหมู่บ้านสามารถติดต่อกับร้านขายสินค้าใหญ่ๆในเมืองเชียงใหม่ได้สะดวกสำหรับสินค้าประเภทวัว ควาย ยังเป็นตลาดใหญ่อันดับ 3 รองจากตลาดวัว ควาย บ้านเวียงหนองล่องและบ้านทุ่งฟ้าบด สินค้าประเภทเครื่องอุปโภค บริโภค จำหน่ายในตลาดสังเกตได้จาก ภาพประกอบที่ 12

เลขที่	ประเภทสินค้า	จำนวนร้าน	ร้อยละ
1	เสื้อผ้าสำเร็จรูป	9	18.37
2	อุปกรณ์เกี่ยวกับสัตว์	6	12.25
3	ขนม และ ร้านอาหาร	6	12.25
4	ยาสูบพื้นเมือง	4	8.16
5	แว่นตา วิทยุ นาฬิกา	4	8.16
6	เครื่องแต่งตัว	3	6.12
7	จักสาน	3	6.12
8	ผัก ผลไม้	3	6.12
9	เครื่องใช้ภายในบ้าน	2	4.08
10	อาหารแห้งและเครื่องเทศ	2	4.08
11	เครื่องมือจับสัตว์น้ำ	2	4.08
12	ผ้า	2	4.08
13	รูปดารา	1	2.04
14	ยาสมุนไพร	1	2.04
15	ข้าว	1	2.04
รวม		49	

ภาพประกอบ 12 ตารางแสดงสินค้าในตลาด วัว ควาย บ้านแม่ย่อ วันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2538

ถึงแม้ว่าตลาดวัวควายบ้านแม่ย่อ จะเป็นตลาดวัวควายขายสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคปริมาณน้อย แต่สินค้าประเภทเสื้อผ้าก็เป็นสินค้าอันดับ 1 มีจำนวน 9 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 18.37 รองลงมาอันดับ 2

จำหน่ายอุปกรณ์เกี่ยวกับสัตว์ประเภท วัว ควาย จำนวน 6 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 12.25 ซึ่งมีปริมาณเท่ากับร้านขนมและอาหาร ร้านอาหารนอกจากมีร้านก๋วยเตี๋ยว ขนมจีนน้ำเงี้ยว (ขนมจีนแบบทางเหนือ) และยังมีร้านขายความคู่กับร้านสุรา เพื่อเป็นสถานที่เลี้ยงฉลองและพบปะสังสรรค์ของพ่อค้าชาวนา ลักษณะเช่นนี้ก็เหมือนกับตลาดวัว ควายอื่นๆ ข้อที่นำสังเกตอีกอย่างหนึ่ง ตลาดวัว ควายบ้านแม่ย้อย เป็นตลาดที่เน้นหนักการจำหน่ายวัว ควายเป็นสินค้าหลัก การกำหนดนโยบายของตลาดมิได้ขึ้นอยู่กับเจ้าของตลาด แต่เป็นเพราะเหตุผลทางด้านปัจจัยการขยายตัวเมืองเชียงใหม่ ทำให้ศูนย์สรรพสินค้าใหญ่เกิดขึ้นใกล้กับตลาดวัว ควาย ในระยะ 3-6 กิโลเมตร ความสนใจในการซื้อสินค้าของชาวนาในหมู่บ้านจึงเกิดความเบี่ยงเบนจากตลาดวัว ควายไปสู่ร้านขายสินค้าในเมืองแต่ทั้งนี้ก็มีเหตุผลอย่างอื่นด้วยเช่น การศึกษา ก็มีส่วนทำให้รสนิยมในการบริโภคเปลี่ยนแปลงไป สำหรับสินค้าในตลาดวัว ควาย บ้านตันตู ซึ่งผู้วิจัยสำรวจในวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2538 สังเกตได้จากภาพประกอบที่ 13

เลขที่	ประเภทสินค้า	จำนวนร้าน	ร้อยละ
1	เสื้อผ้าสำเร็จรูป	38	23.90
2	อาหารแห้งและเครื่องเทศ	23	14.47
3	เครื่องแต่งตัวเช่น กระเป่า เข็มขัด หมวก และประเภทที่นอน หมอน มุ้ง	14	8.81
4	ผัก ผลไม้	14	8.81
5	เครื่องใช้จากโรงงาน	13	8.18
6	จักสาน	9	5.66
7	อาหารสำเร็จรูป	8	5.03
8	เครื่องสำอาง	7	4.40
9	ยาสูบพื้นเมือง	5	3.14
10	ขนม	5	3.14
11	ยาสมุนไพร	4	2.52
12	แว่นตา วิทยุ นาฬิกา	4	2.52
13	อุปกรณ์เกี่ยวกับสัตว์	4	2.52
14	พันธุ์พืช	3	1.88
15	สมุนไพร ผงซักฟอก	3	1.88
16	อาหารทะเล	2	1.26
17	สินค้าอื่นๆอย่างละ 1 ร้าน	3	1.88
รวม		159	

ภาพประกอบที่ 13 ตารางแสดงสินค้าในตลาดวัว ควายบ้านตันตู วันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2538

จากการพิจารณาสินค้าในตลาด วัว ควายบ้านตันดู่ เสื้อผ้าสำเร็จรูปเป็นสินค้ามีมากอันดับ 1 จำนวน 38 ร้าน ร้อยละ 23.90 อันดับ 2 คือ อาหารแห้งและเครื่องเทศ จำนวน 23 ราย ร้อยละ 14.47 ใกล้เคียงกับตลาดบ้านทุ่งฟ้าบด คิดเป็นอันดับ 4 ร้อยละ 7.81 สินค้าประเภทเครื่องแต่งตัว เช่น กระเป๋า เข็มขัด รองเท้า ถุงเท้า และสินค้าที่ผลิตจากฝ้าย เช่น ที่นอน หมอน มุ้ง สำหรับตลาดบ้านตันดู่มีจำหน่ายเป็น อันดับ 3 จำนวน 14 ร้าน ร้อยละ 8.81 ถ้าเปรียบเทียบกับตลาดอื่น ๆ แล้ว ในลักษณะใกล้เคียงกัน คือตลาดบ้านทุ่งฟ้าบดอันดับ 2 จำนวน 25 ร้าน ตลาดบ้านเวียงหนองล่องอันดับ 2 จำนวน 40 ร้าน สำหรับตลาดบ้านแม่ย่อยซึ่งใกล้ตัวเมือง จัดเป็นอันดับ 6 จำนวน 3 ร้าน

ถ้าเปรียบเทียบประเภทสินค้าในตลาดวัว ควายทั้ง 4 ตลาดในลักษณะแหล่งผลิตสินค้าออกเป็น 2 ประเภท สินค้าประเภทแรกผลิตจากสังคมเมือง หรือ ผลิตจากท้องถิ่นอื่น เป็นประเภทสินค้าอุตสาหกรรมหรือระบบการเกษตรที่ต้องลงทุนในระบบอุตสาหกรรม คือมี โรงงาน เครื่องจักรกล และวิธีการจัดการสมัยใหม่ อีกประเภทหนึ่งเป็นสินค้าที่ผลิตจากชาวนาในหมู่บ้าน หรือต่างหมู่บ้านออกไป ส่วนมากเป็นสินค้าทางด้านการเกษตร ทัศนกรรม หรือสินค้าพื้นเมืองอื่นๆ การแบ่งสินค้าออกเป็น 2 ประเภท ดังกล่าวแล้ว สังเกตได้จากภาพประกอบที่ 14

ตลาด	สินค้าผลิตจากเมือง (ร้าน)	ร้อยละ	สินค้าผลิตจากหมู่บ้าน (ร้าน)	ร้อยละ	รวม
บ้านทุ่งฟ้าบด	140	72.92	52	27.08	192
บ้านเวียงหนองล่อง	145	59.92	97	40.08	242
บ้านแม่ย่อย	27	55.10	22	44.90	49
บ้านตันดู่	82	51.57	77	48.43	159
รวม	394	61.37	248	38.63	642

ภาพประกอบที่ 14 ตารางแสดงสินค้าซึ่งจำหน่ายในตลาดวัว ควาย แยกประเภทตามแหล่งผลิต

จากภาพประกอบที่ 14 แสดงให้เห็นว่าสินค้าผลิตจากเมืองจำหน่ายในตลาดวัว ควาย มากกว่าสินค้าผลิตจากชนบท นี่คือภาพหนึ่งซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ตลาดวัว ควาย เป็นแหล่งประกอบอาชีพของพ่อค้าในเมืองซึ่งรับสินค้าจากโรงงานในเมืองมาจำหน่ายในหมู่บ้านชนบท ความสะดวกสบายที่เกิดขึ้นจากการบริโภคสิ่งของในเมือง ทำให้ชาวนาในหมู่บ้านต้องสูญเสียวัฒนธรรมในการผลิตเพื่อยังชีพ แล้วใช้เวลาว่างในการประกอบอาชีพหาเงินเพื่อเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนในที่สุดก็ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมเก่าในหมู่บ้าน เช่น การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการ "ลงทุน" หรือผลิตเปลี่ยนช่วยกันทำงาน โดยไม่คิดค่าจ้าง เปลี่ยนเป็นระบบค่าจ้าง เงินตราเป็นตัวกลางสำคัญในการซื้อขาย การเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันลดน้อยลงไป เงินเป็นสิ่งสำคัญทำให้ชนชั้นชาวนา เกิดเป็นชนชั้นเศรษฐกิจใหม่ในหมู่บ้าน เมื่อที่ดินขึ้นราคา มีรถยนต์และสิ่งหรูหราอื่นๆประดับ

บารมี อย่างไรก็ตามระบบต่างๆมิได้เกิดจากตลาดวัว ควาย เป็นตัวกำหนด ตลาดวัว ควาย เป็นเพียงตัวแปรตามเพื่อให้สอดคล้องกับระบบ เศรษฐกิจการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป

ตลาดวัว ควาย มีประโยชน์อย่างมากต่อชาวนาในชนบท ในด้านอำนวยความสะดวกในการซื้อขายและการนำผลผลิตจากหมู่บ้านออกสู่ตลาดขายเป็นสินค้าและได้เงินตราเพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคอย่างอื่น สิ่งเหล่านี้ย่อมไม่กระทบต่อโครงสร้างด้านเศรษฐกิจ ถ้าระบบเศรษฐกิจหลักของประเทศ เป็นผู้ผลิตสินค้าออกสู่ชนบท แต่ถ้าระบบเศรษฐกิจเป็นแบบระบบนำสินค้าเข้าจากต่างประเทศ ระบบตลาดวัว ควาย มิใช่เป็นแหล่งดูดกลืนเงินตราจากชนบทเข้าสู่ตัวเมืองในประเทศเพียงอย่างเดียว แต่ยังคงดูดกลืนเงินตราออกสู่ต่างประเทศด้วย อย่างไรก็ตามเงื่อนไขดังกล่าวพิจารณาเฉพาะสินค้าอุปโภค บริโภค ไม่รวมถึงวัว ควาย รถจักรยาน และ รถจักรยานยนต์ ซึ่งเป็นสินค้าหลักของตลาดเช่นเดียวกัน

สิ่งที่น่าพิจารณาอีกอย่างหนึ่งของตลาด วัว ควาย ก็คือ ความแตกต่างระหว่างสินค้าอุปโภค บริโภค ซึ่งผลิตจากเมือง (ร้อยละ 61.37) ไม่แตกต่างจากสินค้าผลิตจากหมู่บ้าน (ร้อยละ 38.63) มากนัก บางตลาดในชนบท เช่น บ้านต้นตุ้ มีลักษณะใกล้เคียงกัน คือ สินค้าผลิตจากเมือง ร้อยละ 51.57 สินค้าผลิตจากหมู่บ้าน ร้อยละ 48.43 สำหรับตลาดแม่ย้อยซึ่งใกล้ตัวเมืองมีลักษณะใกล้เคียงกัน คือ สินค้าผลิตจากเมืองร้อยละ 55.10 สินค้าผลิตจากหมู่บ้าน 44.90 ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง พ่อค้าทั้ง 2 ประเภท เป็นคนไทยที่มีทุนทรัพย์น้อย ในการประกอบอาชีพ ดังนั้นตลาดวัว ควายจึงเป็นขวัญใจคนจนและชาวนาในชนบท ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าวแล้ว ถ้าพิจารณาในด้านความแตกต่างของตัวเลขเชิงปริมาณอย่างเดียวว่าสินค้าจากเมืองและสินค้าจากหมู่บ้านไม่แตกต่างกันมากนัก แต่ถ้าพิจารณาในด้านการลงทุนของร้านขายสินค้าผลิตจากเมืองและร้านขายสินค้าผลิตจากหมู่บ้าน ร้านขายสินค้าประเภทแรกลงทุนสูงกว่า เช่น ร้านขายเสื้อผ้าสำเร็จรูป ซื้อเสื้อผ้า 100 ตัว ลงทุนเฉลี่ยตัวละ 50 บาท เป็นเงิน 5,000 บาทขายได้เฉลี่ยตัวละ 80 บาท เป็นเงิน 8,000 บาท ร้านขายสินค้าผลิตจากหมู่บ้าน ลงทุนผลิตเครื่องจักสานหรือขายยาเส้นพื้นเมืองในจำนวนเงินไม่เกิน 500 บาท แต่เมื่อขายได้เป็นเงินก็ไม่น้อยเช่นเดียวกัน ดังนั้นการดูดกลืนเงินจากหมู่บ้านออกสู่เมือง จึงมีมากกว่าจากเมืองเข้าสู่หมู่บ้านเมื่อพิจารณาในภาพรวม

พ่อค้าในตลาดวัว ควาย

พ่อค้าในตลาดวัว ควาย ในระบบการเกษตรใช้แรงงานสัตว์ ระหว่าง พ.ศ. 2490-2525 พอจะแบ่งได้ตามลักษณะของสินค้า ซึ่งจำหน่ายในตลาดวัว ควาย ดังนี้

1. พ่อค้าวัว ควาย (และอุปกรณ์เกี่ยวกับวัว ควาย)
2. พ่อค้าจักรยาน และ จักรยานยนต์
3. พ่อค้าเครื่องอุปโภค บริโภค

พ่อค้าแต่ละประเภท อธิบายลักษณะรวมได้ดังนี้

1. พ่อค้าวัว ควาย พ่อค้าวัว ควายเกิดขึ้นก่อนพ่อค้าประเภทใดๆในตลาดวัว ควาย และถือว่าเป็นพ่อค้าหลักของตลาด ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งปัจจุบันพ่อค้าวัว ควายแบ่งออกเป็น พ่อค้าชาวนาและพ่อค้าเนื้อสัตว์

1.1. พ่อค้าชาวนา พ่อค้าชาวนาหมายถึงพ่อค้าในหมู่บ้านซึ่งประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลัก อาจค้าขายวัว ควายหรือรับจ้างอย่างอื่นบ้างหลังฤดูการเก็บเกี่ยว พ่อค้าชาวนาในตลาดวัว ควาย มีประมาณ 120 คน ในระหว่างเดือนมกราคม-พฤษภาคม พ.ศ. 2538 พ่อค้าชาวนาในแต่ละวันมีระหว่าง 70-120 คน (ข้อมูลการค้าปศุสัตว์อำเภอสันทราย) พ่อค้าชาวนาแบ่งออกได้ ดังนี้

1.1.1. พ่อค้าชาวนาประเภทเลี้ยงสัตว์และนำสัตว์ซึ่งตนเองเลี้ยงไว้มาจำหน่าย การเลี้ยงก็เลี้ยงแบบปล่อยธรรมชาติ ให้อาหาร คอยหาอาหารกินเองในทุ่งหญ้าหรือป่าใกล้เลี้ยงหมู่บ้าน เช่น ชาวนาเขตอำเภอฮอด อำเภอคอยเต่า อำเภออมก๋อย อำเภอจอมทอง อำเภอสะเมิง อำเภอแม่วาง อำเภอสันกำแพง อำเภอคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ หรือ อำเภอแม่ทา อำเภอบ้านโฮ่ง อำเภอลี้ อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน เขตอำเภอฮอด อำเภอคอยเต่า อำเภออมก๋อย อำเภอลี้ อำเภอแม่ทา อำเภอทุ่งหัวช้าง เป็นเขตที่มีป่าและภูเขา นิยมเลี้ยงแบบปล่อยตามธรรมชาติเมื่อโตขึ้นอายุ 2 ขวบขึ้นไปก็ส่งมาจำหน่ายในตลาดวัว ควาย พ่อค้าเหล่านี้มักนำวัวพื้นเมือง เข้ามาจำหน่ายในตลาด สำหรับชาวนาในเขตอำเภอที่ราบแอ่ง เชียงใหม่-ลำพูน เช่นอำเภอสันทราย อำเภอคอยสะเกิด อำเภอสันป่าตอง อำเภอป่าซาง นำวัวเลือดผสมพันธุ์บราห์มัน ซึ่งมีจำนวนมากที่สุด และพันธุ์ฮินดู บราซิล หรือ "พันธุ์หุยาน ราคาต่ำ ตลาดชาวนามักไม่ค่อยต้องการ" (วิเชียร โยธราช, สัมภาษณ์) เข้ามาจำหน่าย นอกจากนี้ก็มี โคขาวพันธุ์ลำพูน เข้ามาร่วมจำหน่ายด้วย

1.1.2 พ่อค้าชาวนาประเภทซื้อสัตว์ของชาวนาคนอื่นในหมู่บ้านนำมาจำหน่าย เป็นพ่อค้าชาวนาประเภทพ่อค้าคนกลาง พ่อค้าเหล่านี้จะซื้อวัว หรือ ควาย จากชาวนาในหมู่บ้านเมื่อรวมได้ประมาณ 1 คันรถบรรทุกขนาดใหญ่ บรรทุก วัว หรือ ควาย ได้ประมาณ 20 ตัว -23 ตัว รถบรรทุกขนาดกลางบรรทุกได้ ประมาณ 12-15 ตัว และรถบรรทุกขนาดเล็กบรรทุกได้ประมาณ 5-8 ตัว นำมาขายในตลาดวัว ควาย ได้กำไรสุทธิประมาณตัวละ 100-200 บาท แต่บางครั้งก็ขาดทุน (ชุม ยานะวัง, สัมภาษณ์) นอกจากนี้ยังมีพ่อค้าชาวนา นำสัตว์จากภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือจังหวัดลำปาง สุโขทัย อุตรดิตถ์ เข้ามาจำหน่ายในตลาด วัว ควาย

1.1.3 พ่อค้าชาวนาประเภทซื้อสัตว์เลี้ยงไว้ในระยะสั้น นับเป็นพ่อค้าคนกลางอีกประเภทหนึ่ง พ่อค้าดังกล่าวซื้อสัตว์จากต่างอำเภอ เช่น อำเภอคอยเต่า อำเภออมก๋อย อำเภอแม่สะเรียง หรือเขตอำเภออื่นๆ ปล่อยเลี้ยงตามธรรมชาติในทุ่งนา ประมาณ 1-2 สัปดาห์ เพื่อให้วัว ควายสมบูรณ์ขึ้นกว่าเดิม แล้วขายในตลาดวัว ควาย ได้กำไรประมาณ ตัวละ 300-600 บาท หรือพ่อค้าชาวนาอาจซื้อวัว หรือควายจากตลาดเลี้ยงวัวที่ทุ่งนาใกล้บ้านหลังฤดูการเก็บเกี่ยวประมาณ 1-2 สัปดาห์แล้วขายต่อ การเลี้ยงวัว ควายประเภทนี้

แตกต่างจากการเลี้ยงวัวขุนตามแบบอย่างของกรมปศุสัตว์ การเลี้ยงวัวขุนของกรมปศุสัตว์หมายถึงการเลี้ยงวัวให้เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วโดยได้รับค่าอาหารที่ค่อนข้างดีอย่างเต็มที่ในช่วงระยะหนึ่ง หรือนอกจากให้วัวกินอาหารหยาบ (หญ้าฟาง) แล้วยังมีการให้อาหารข้น (อาหารเสริม) เพิ่มเติมอีกด้วยจึงทำให้วัวเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วได้เนื้อที่มีคุณภาพดี (สว่าง อังกฤษ 2537 : 1) การเลี้ยงวัวขุนควรเลี้ยงเมื่อวัวอายุ 1 ปีครึ่ง น้ำหนักประมาณ 200-250 กิโลกรัม ใช้ระยะเวลาขุน 6 เดือน ได้น้ำหนัก 400-500 กิโลกรัมหรือใช้วัวอายุ 5 ปีขึ้นไปเลี้ยงขุนไว้ประมาณ 3 เดือน (สว่าง อังกฤษ 2537 : 5) สำหรับอาหารข้นหรืออาหารเสริมประกอบด้วย รำละเอียด 15 ส่วน ข้าวฟ่างบด 3 ส่วน ข้าวโพดบด 40 ส่วน กากถั่วเหลือง 10 ส่วน อาหารแร่ธาตุ 4 ส่วน หรือ รำละเอียด 15 ส่วน ปลาช่อนบด 31 ส่วน ข้าวโพดบด 40 ส่วน กากถั่วเหลือง 10 ส่วน อาหารแร่ธาตุ 4 ส่วน (สว่าง อังกฤษ 2537: 19)

1.1.4 พ่อค้าชาวนาซื้อสัตว์แล้วขายต่อในตลาดวัว ควาย เป็นพ่อค้าคนกลางที่มีประสบการณ์ในการซื้อวัว ควาย อาจซื้อวัว ควายจากชาวนาในตลาดตอนเช้าตรู่แล้วขายให้พ่อค้าหรือชาวนาคนอื่น ๆ ผู้ประสงค์จะซื้อต่อได้กำไร ตัวละประมาณ 100-200 บาท แต่ถ้าขายไม่หมดในวันเดียวกันก็ต้องนำวัว ควายไปเลี้ยงเพื่อขายในตลาดวัว ควายอื่นหรือเก็บไว้จำหน่ายในวันเปิดตลาดนัดครั้งต่อไป

1.1.5 พ่อค้าชาวนาประเภทซื้อสัตว์ไปใช้งาน เช่น ลากเกวียน โถนา การซื้อวัวไปลากเกวียนนิยมซื้อเป็นคู่และมีการทดลองลากเกวียนก่อน แต่หลังจาก พ.ศ. 2515 การซื้อวัวลากเกวียนก็ค่อยๆหมดสิ้นไป คงเหลือการซื้อควายเพื่อไถนาซึ่งต้องมีการทดลองไถดูก่อนเช่นเดียวกัน หลังจากปี พ.ศ. 2520 ก็ได้มีรถไถนาเข้ามาใช้ในนาแทนแรงงานควาย ควายก็ลดบทบาทน้อยลงในด้านการใช้แรงงานเพื่อการเกษตร

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันยังมีชาวนาซื้อวัว ควายไปเลี้ยงเพื่อใช้แรงงานแต่มีจำนวนน้อย ส่วนมากเลี้ยงไว้เพื่อขายทั้งนี้เพราะยังมีทุ่งหญ้าและอาหารตามธรรมชาติ

1.2 พ่อค้าเนื้อสัตว์ พ่อค้าเนื้อสัตว์ หมายถึง พ่อค้าซึ่งซื้อ วัว ควาย ไปฆ่าขายเนื้อในตลาด แบ่งออกเป็นพ่อค้าไทย และ พ่อค้าอิสลาม

1.2.1 พ่อค้าคนไทย พ่อค้าคนไทยในภาคเหนือฆ่าควายขายมากกว่าวัว ตลาดในต่างอำเภอหรือในหมู่บ้านส่วนมากฆ่าควาย เช่น ที่ตลาดบ้านกาด อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ พ่อค้าคนไทยฆ่าควายขายวันละ 2 ตัว พ่อค้าคนไทยที่ตลาดสันป่าตองฆ่าควายขายวันละ 2-3 ตัว พ่อค้าเหล่านี้มิได้ฆ่าควายเอง มอบให้คนไทยในหมู่บ้านเป็นผู้ฆ่า เสียค่าฆ่าพร้อมฆ่าและตัวละ 100 บาท (พ.ศ.2525) ปัจจุบันราคาตัวละ 150 บาท ฆ่าควายวันละ 3 ตัวได้เงิน 450 บาท

พ่อค้าเนื้อสัตว์รายใหญ่คนไทยส่วนมากมาจากต่างจังหวัด เช่น จังหวัดนครปฐม ซื้อวัวจากพม่าครั้งละ 20-30 ตัวนำไปขายยังจังหวัดนครปฐมหรือจังหวัดใกล้เคียงเพื่อทำลูกชิ้นหรือไส้กรอก นอกจากนี้ก็ยังมีส่วนค้าวัวจากลำปางซื้อวัว ควายครั้งละ 10-30 ตัวเพื่อฆ่าและเนื้อจำหน่ายในจังหวัดลำปาง เท่าที่สำรวจพบใน

ตลาดวัว ควายมีเพศหญิงเข้าร่วมขบวนการซื้อขายวัว ควายทั้งไทยพุทธและมุสลิมไม่เกินจำนวน 3 คน นอกจากนั้นเป็นเพศชาย

1.2.2 พ่อค้าอิสลาม แยกปากีสถานซึ่งอพยพเข้ามาอาศัยในเขตตำบลข้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 25 (Soonthornpasuch, 1977 : 32-44) มีบทบาทอย่างยิ่งในการซื้อวัว ควายเพื่อฆ่า ในพ.ศ. 2513 มีบุคคลนับถืออิสลามในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ 2,090 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2513 : 27) และในปี พ.ศ. 2523 มีบุคคลนับถือศาสนาอิสลามในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ จำนวน 2,517 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2523 : 31) พ่อค้าวัว ควายในเขตตำบลข้างคลาน ในระยะแรกประมาณ พ.ศ. 2500-2510 ได้ใช้รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะ เพื่อซื้อวัว ควายที่ตลาดทุ่งฟ้าบด แล้วจ้างวานาในเขตสันป่าตองจูงวัว ควายไปส่งที่หมู่บ้านตำบลข้างคลานประมาณ 3-4 ตัว ต่อ 1 คน ได้ค่าจ้างจูงวัว ควายตัวละ 40 บาท ในแต่ละนัดได้ค่าจ้างประมาณ 120-160 บาท (วิรัตน์ ขอดเมื่อ, สัมภาษณ์) ระยะทางจากตลาดถึงตำบลข้างคลานประมาณ 27 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 5-6 ชั่วโมง ไป-กลับประมาณ 10-12 ชั่วโมงแต่หลังจากพ.ศ. 2508 รถยนต์บรรทุกเริ่มมีบทบาทเข้ามาแทนที่ในการบรรทุกวัว ควาย

พ่อค้าอิสลามกลุ่มตำบลข้างคลานเป็นพ่อค้าเนื้อสัตว์ที่มีปริมาณมากที่สุดในปัจจุบันและรับซื้อสินค้าประเภทวัว ควายทุกตลาดวัว ควาย ในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน เป็นกลุ่มพ่อค้าเนื้อสัตว์ที่มีอิทธิพลต่อระบบตลาดมากกว่าพ่อค้ากลุ่มอื่น ๆ ในการกำหนดราคาในตลาดวัว ควาย ในเขตเชียงใหม่และลำพูนมีพ่อค้ามุสลิมข้างคลานรายใหญ่จำนวน 6 คนซึ่งซื้อวัว ควายในตลาดบ้านแม่ย้อย บ้านต้นตู่ บ้านทุ่งฟ้าบด และบ้านเวียงหนองล่อง พ่อค้ากลุ่มดังกล่าวแล้วซื้อครั้งละ 20 -30 ตัวเพื่อฆ่าและเนื้อขายส่งโรงงานลูกชิ้นเนื้อวัว หรือขายให้แก่พ่อค้าเนื้อสัตว์คนอื่น ๆ ในเขตข้างคลานซึ่งไม่ซื้อสัตว์จากตลาดวัว ควาย พ่อค้าขายเนื้อสัตว์บางคนไม่ฆ่าสัตว์ แต่รับซื้อสัตว์ที่ฆ่าฆ่าและเรียบร้อยแล้วขายในตลาดสดในเมืองเชียงใหม่

พ่อค้าเนื้อสัตว์มุสลิมข้างคลาน (ขอปกปิดชื่อผู้ให้สัมภาษณ์) อธิบายให้ผู้วิจัยทราบว่าใน พ.ศ. 2538 กลุ่มพ่อค้าเนื้อสัตว์ข้างคลานซึ่งฆ่าสัตว์มีประมาณ 110 คน เป็นพ่อค้ารายใหญ่ 4 คน ฆ่าวัวเพื่อทำลูกชิ้นคนละ 12-15 ตัว ต่อ 1 วัน รวม 4 คน ฆ่าวัววันละ 48-60 ตัว นอกจากนั้นมีพ่อค้าเนื้อสัตว์รายย่อยฆ่าวัว จำนวน 106 คน ฆ่าวัววันละ 3-4 ตัว ส่งขายทำลูกชิ้นบ้าง ขายเป็นเนื้อสดบ้าง รวมแล้วประมาณ วันละ 300-400 ตัว เพื่อส่งขายในตลาดภายในเมืองเชียงใหม่โดยไม่คิดรวมถึงตลาดต่างอำเภอซึ่งมีพ่อค้าวัวหรือควายเดือนคومتลาอีกต่างหาก

การฆ่าสัตว์เป็นหน้าที่ของผู้ขาย แต่การขายเนื้อสัตว์ฆ่าแล้วในตลาดเป็นหน้าที่ของผู้หญิงสตรีมุสลิมบางคนมีอาชีพ รับเนื้อสัตว์จากสมาชิกฆ่าหรือเนื้อสัตว์จากพ่อค้าฆ่าสัตว์ จากบ้านใกล้เคียงจำหน่ายในตลาดวันละ 2-3 ตัว ได้กำไรสุทธิ ตัวละ 300 - 400 บาท ก็เป็นอาชีพที่มีรายได้พอเลี้ยงชีพได้

พ่อค้าเนื้อสัตว์กลุ่มมุสลิมข้างคลาน เป็นกลุ่มพ่อค้าที่ร่ำรวย แต่ความร่ำรวยมิได้เกิดจากการค้าขายวัว ควายอย่างเดียว พื้นที่บริเวณตำบลข้างคลานอยู่ติดกับตลาดในเมืองเชียงใหม่ หลังจากราคาที่ดินได้

พุ่งสูงขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2528 และพุ่งขึ้นสูงสุดใน พ.ศ. 2532-2533 ประกอบกับการขยายเมืองเชียงใหม่ไปทาง ตำบลช้างคลาน บริเวณ 2 ฟากถนนช้างคลาน จึงทำให้ราคาที่ดินพุ่งสูงขึ้นมากกว่าราคาที่ดินใน พ.ศ. 2520 ตารางวาละ 800-1,500 บาท พุ่งขึ้นเป็นตารางวาละ 8,000-12,000 บาท ใน พ.ศ. 2530 และเพิ่มสูงขึ้นเป็น ตารางวาละ 20,000-30,000 บาท ในปัจจุบัน (สมศักดิ์ เทชะ, สัมภาษณ์) ราคาที่ดินซึ่งสูงขึ้นก็เป็นสาเหตุสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ทำให้พ่อค้ากลุ่มมุสลิมช้างคลานมีฐานะดีขึ้น มิใช่เกิดจากการค้าขายเนื้อสัตว์เพียงอย่างเดียว

1.3 พ่อค้าข้าราชการ ในตลาดวัวควายในเขตเชียงใหม่และลำพูน มีพ่อค้าข้าราชการที่เปิดเผยในการซื้อขายวัว ควายจำนวน 8 คน ปลัดอำเภอ 1 คน กำนัน 2 คน และผู้ใหญ่บ้าน 5 คน ข้าราชการดังกล่าวแล้วอยู่ในจังหวัด ลำปาง ลำพูน และเชียงใหม่ พ่อค้าข้าราชการ เป็นพ่อค้าประเภทซื้อสัตว์เพื่อขายหรือเลี้ยงไว้ในวันนัดต่อไป เป็นที่น่าสังเกตว่า ข้าราชการส่วนท้องถิ่นประเภท กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประกอบอาชีพค้าขายวัว ควายมากกว่าข้าราชการประเภทอื่น อาจเป็นเพราะว่า

1.3.1. กำนันผู้ใหญ่บ้านอยู่ในสังคมเกษตร ราษฎรในหมู่บ้านส่วนมากเป็นชาวนา มีความสัมพันธ์กับวัว ควายในการประกอบอาชีพ จึงสะดวกแก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในการประกอบอาชีพนี้ เพราะมีราษฎรเลี้ยงวัว ควายและทรัพยากรในหมู่บ้านอุดมสมบูรณ์ ไม่ต้องลงทุนมากนัก ใช้ทุ่งหญ้าตามธรรมชาติ

1.3.2. เรื่องบารมี กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นบุคคลมีบารมี คนอื่นยำเกรง ดังนั้นการเลี้ยงวัว ควายในที่สาธารณะหรือที่ส่วนบุคคลก็ย่อมมีความปลอดภัย จากโจรผู้ร้ายหรือบุคคลที่ทำร้ายวัว ควาย เพราะบางครั้งอาจทำลายพืชผลของชาวบ้าน

1.3.3. ความคิดริเริ่ม กำนัน ผู้ใหญ่บ้านส่วนมากเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์และความรู้ดีกว่าประชาชนในหมู่บ้าน สิ่งดังกล่าวแล้ว อาจสร้างสมจากระบบการศึกษาในโรงเรียน การประกอบอาชีพอื่นนอกจากการเกษตร การเดินทางออกนอกหมู่บ้านได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ เมื่อประชาชนในหมู่บ้านเห็นว่ามีความสามารถ จึงเลือกเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตำแหน่งดังกล่าวทำให้เดินทางติดต่อกับ จังหวัด อำเภอ พบปะบุคคลที่มีความรู้มีประสบการณ์ และมีอำนาจ การติดตามข่าวจากสื่อมวลชนหรือเอกสารราชการ ตลอดจนนโยบายจากราชการ ทำให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีโอกาสในการเลือกประกอบอาชีพดีกว่าคนอื่น ดังนั้นอาชีพค้าขายวัว ควาย เป็นเพียงอาชีพตัวอย่างของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเท่านั้น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านอีกหลายตำบลประกอบอาชีพแตกต่างกันออกไป

1.3.4. ฐานะเศรษฐกิจ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชน นอกจากเป็นบุคคลมีบารมี เป็นที่นับถือของชาวบ้านแล้ว ยังเป็นบุคคลที่ค่อนข้างมีทรัพย์สินสมบัติ ดังนั้นจึงมีทุนในการประกอบอาชีพ

1.3.5. สถานภาพของ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็น

ข้าราชการฝ่ายปกครอง ซึ่งต้องสัมพันธ์กับนายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือ ข้าราชการกระทรวง ทบวง กรม อื่นๆ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในเมื่อข้าราชการออกตรวจท้องที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือการประสานงานบางอย่างของรัฐ ทำให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รู้จักข้าราชการดังกล่าวแล้ว เช่น นายอำเภอ ตำรวจ หรือ ข้าราชการจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งมีทั้งคุณและโทษในการค้าขาย วัว ควาย ตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จึงเป็นมารมืออย่างหนึ่งเพื่อคุ้มครองการค้าขาย อย่างน้อยความเกรงใจซึ่งกันและกัน ทำให้ไม่เกิดการกลั่นแกล้งหรือ ริดไถ จากเจ้าหน้าที่ที่มักนักรในการประกอบอาชีพ

อาชีพอื่นๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัว ควาย ในระบบการตลาด

อาชีพซึ่งเกี่ยวข้องกับวัว ควายด้านการตลาด ที่สำคัญดังนี้

1. พ่อค้าจำหน่ายอุปกรณ์เกี่ยวกับวัว ควาย หมายถึงพ่อค้าขานาซึ่งค้าขายเกี่ยวกับอุปกรณ์สัตว์ เช่น เชือก กระดิ่งหรืออุปกรณ์อื่นๆเกี่ยวกับวัว ควาย บางอย่างก็ผลิตเองเช่น เชือก หรือบางอย่างก็ซื้อจากตลาดในเมืองหรือแหล่งผลิตในหมู่บ้าน พ่อค้าขานาดังกล่าวแล้วบางคนค้าขายในตลาดวัว ควาย ตั้งแต่เริ่มต้นเปิดตลาดและพอใจยึดอาชีพดังกล่าวแล้ว เพราะมีความสุขสบายดี ไม่ต้องลงทุนมากและสินค้าไม่เน่าเปื่อยเสียหาย (มูล ตาเผือก, สัมภาษณ์)

2. อาชีพเลี้ยงควายรับจ้าง ควายซึ่งซื้อจากตลาดวัว ควายบางครั้งก็มีจำนวนมากเกินไป แต่เมื่อพ่อค้าขานา นำมาขายในราคาถูกพ่อค้าข้างคลานก็ต้องซื้อไว้ เหตุผลอีกประการหนึ่งก็เกิดจากในฤดูกาลที่มีอาหารธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ พ่อค้าควายข้างคลานนำควายเหล่านี้ มอมให้ขานาเลี้ยงไว้ประมาณ 7 วัน ให้กินหญ้าในทุ่งนาอย่างเพียงพอ เมื่อกินอิ่มก็ให้ควายแช่น้ำ การกระทำดังกล่าวจะทำให้ควายอ้วนขึ้นกว่าเดิม และขายได้ราคาดีมีเนื้อเพิ่มขึ้น ค่าจ้างเลี้ยงควายตัวละ 8 บาท เลี้ยง 7 วัน เป็นเงิน 56 บาท ขานา 1 คน เลี้ยงควายได้ประมาณ 20-30 ตัวถ้ามากกว่านี้ดูแลไม่ทั่วถึง ดังนั้นขานา 1 คน มีรายได้จากการรับจ้างเลี้ยงควายประมาณ วันละ 160-240 บาท หรืออาทิตย์ละ 1,120-1,680 บาท นับว่าเป็นรายได้เสริมอย่างหนึ่งของขานา

ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสถานภาพจากพ่อค้าขานาเป็นพ่อค้าเนื้อสัตว์ ในเมือง

ข้อมูลจากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า พ่อค้าเนื้อสัตว์ในเมืองมีรายได้ดีกว่าพ่อค้าขานา แต่ทำไมพ่อค้าขานาที่มีทุนไม่สามารถพัฒนาตัวเองเป็นพ่อค้าเนื้อสัตว์ในเมืองได้ อาจเนื่องมาจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการ

1. ระบบวัฒนธรรม วัฒนธรรมของขานาในภาคเหนือจากการศึกษาพอสรุปได้ว่า วัว ควายเป็นสัตว์ที่มีบุญคุณเพราะใช้แรงงานสัตว์ในการประกอบอาชีพ ดังนั้นขานาจึงไม่ฆ่าวัว ควายเพื่อเป็นอาหารยกเว้นจัดงานพิธีกรรมหรือจัดงานในหมู่บ้าน ความคิดนี้ยอมรับกันมากในขานารุ่นเก่า แต่ค่อยๆ เจือจางในขานา

รุ่นใหม่ ดังนั้นความคิดที่ว่าสัตว์ประเภทวัว ควาย มีบุญคุณต่อเจ้าของยังมีอยู่ในจิตใจของชาวนาส่วนมาก แต่ก็อาจลดน้อยลงบ้างในระบบการผลิตเพื่อขาย ในการประกอบพิธีกรรม ชาวนาใช้สัตว์เล็ก เช่น ไก่ หมู เพราะจัดหาได้ง่าย แต่พิธีกรรมใหญ่ เช่น การไหว้ผีปู่และย่าและต้องใช้ควายฆ่าสังเวศ หรือการไหว้ผีเจ้าบ้านมะหาด เมื่อครบ 24 ปี ก็ต้องใช้ควาย นอกจากนี้หลังจากเสร็จฤดูกาลทำนา ชาวนาในภาคเหนือยังจัดพิธีสู่ขวัญควายเพื่อขอโทษควายในการใช้แรงงาน

การอบรมสั่งสอนจากผู้อาวุโสในครอบครัว รวมทั้งศาสนาพุทธ ถือว่าการฆ่าสัตว์เป็นบาป ถ้าเป็นสัตว์ใหญ่ต้องใช้วิธีการฆ่าที่สลับซับซ้อนกว่าสัตว์เล็ก สังคมชาวนาค่อนข้างผูกพันกับวัดและยึดวัดเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน นอกจากนี้เด็กชายในภาคเหนือนิยมบวชเณร เพื่อศึกษาวิชาความรู้ สิ่งเหล่านี้หล่อหลอมให้ชาวนาไทยใจบุญ มีเมตตาต่อสัตว์ รวมทั้งองค์ประกอบอื่นๆดังกล่าวมาแล้วด้วย ชาวนาอาจจะฆ่าควายในงานพิธีกรรมงานศพ เพราะต้องการอาหารเลี้ยงญาติมิตรในระบบเครือญาติ แต่เป็นการฆ่าสัตว์เป็นครั้งคราวไม่ใช่ประจำ พ่อค้าวัว ควายส่วนมากกล่าวในทำนองว่า ค้าขายวัว ควาย ก็ขายมากแล้วถ้าฆ่าวัว ควาย ก็ยังมีบาปติดตัวเพิ่มขึ้น ดังนั้นซื้อแล้วขายให้คนอื่นฆ่าดีกว่า จากการสอบถามพ่อค้าชาวนาจำนวน 30 คน มีเพียง 1 คนเป็นชาวนารุ่นหนุ่มที่กล่าวว่าถ้ามีเงินทุนมากพอ ก็ต้องการฆ่าสัตว์ขายเช่นเดียวกันเพราะรายได้ดีกว่า ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้วจึงมีพ่อค้าคนไทยนับถือศาสนาพุทธส่วนน้อย ที่รับจ้างฆ่าวัว ควายตัวละ 150-200 บาท เพื่อแลกกับรายได้ในการยังชีพและมีพ่อค้าคนไทยส่วนน้อยเช่นเดียวกันที่เป็นพ่อค้าเนื้อสัตว์ พ่อค้าชาวนาในตลาดวัวควาย ประมาณ ร้อยละ 95 เป็นพ่อค้าขายสัตว์มีชีวิต แล้วมอบภาระฆ่าสัตว์ให้แก่พ่อค้ามุสลิมตำบลข้างคลานหรือพ่อค้าคนกลางอื่นๆซื้อสัตว์ส่งไปยังต่างจังหวัด เช่น กรุงเทพมหานคร หรือจังหวัดนครปฐม ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้ว พ่อค้าชาวนาจึงเป็นเพียงพ่อค้าคนกลางที่ซื้อขายสัตว์มีชีวิต แต่พ่อค้าเนื้อสัตว์ตกอยู่ในอำนาจการซื้อของพ่อค้ามุสลิมตำบลข้างคลาน ในปัจจุบันการซื้อขายสัตว์เพื่อบริโภคเป็นเป้าหมายหลักของตลาดวัว ควาย ดังนั้นอำนาจในการกำหนดราคาซื้อขายก็ตกอยู่ภายใต้ อิทธิพลของพ่อค้ากลุ่มดังกล่าวแล้ว นอกจากนั้นก็ยังมีระบบกลไกแห่งราคาคือ ความต้องการในการซื้อ และปริมาณสินค้าที่ตอบสนองความต้องการเข้ามาเกี่ยวข้องบ้าง เช่น ความต้องการในการซื้อวัว ควายคงที่ ปริมาณวัว ควายในเชียงใหม่ ลำพูนลดน้อยลง แต่วัวจากพม่าและควายจากลำปาง หรือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้ามาแทนที่ ทำให้ปริมาณวัว ควายมากขึ้น ราคาก็ลดต่ำลงแต่สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการกำหนดตัวแปรของราคาคือ ระบบเครือญาติของพ่อค้าอิสลามกลุ่มข้างคลาน ซึ่งสนิทชิดชอบกัน มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมอย่างเดียวกัน ทำให้เกิดการรวมตัวในการกำหนดราคาได้ง่าย

อย่างไรก็ตาม พ่อค้าชาวนาจากหมู่บ้านต่างๆในตลาดวัว ควาย ก็มีความสนิทชิดชอบซึ่งกันและกันเพราะค้าขายกันมานาน ส่วนมากค้าขายในตลาดวัว ควาย ไม่ต่ำกว่า 20 ปี ตั้งแต่ตลาดเริ่มสร้างใหม่ หรือรุ่นพ่อสู่รุ่นลูก นอกจากมีความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้าชาวนาแล้ว พ่อค้าชาวนาซึ่งเป็นพ่อค้าประจำตลาด วัว ควาย ก็มีความสนิทเป็นการส่วนตัวกับพ่อค้ามุสลิมกลุ่มข้างคลาน บรรยากาศภายในตลาด วัว ควาย จึงเป็นบรรยากาศแบบใกล้ชิดซึ่งกันและกัน มีการล้อเล่นระหว่างเจรจาต่อรองทั้งสองฝ่าย แต่ภายใต้ระบบตลาดแบบเครือญาติดังกล่าวแล้วมีการแสวงหาผลประโยชน์และเอารัดเอาเปรียบในเชิงธุรกิจแอบแฝงอยู่ จากการสังเกตพบว่า พ่อค้าชาวนาบางคนขายวัวซึ่งซื้อไว้ประมาณ 1 อาทิตย์ขาดทุน แต่ก็ไม่ได้รับความเมตตาจากพ่อค้าเนื้อ

สัตว์หรือพ่อค้าชาวนาประเภทคนกลาง ยกตัวอย่าง เช่น พ่อค้าวัวอำเภอจอมทอง ชี้อิวจากอำเภอฮอดตัวละ 3,100 บาท ใน พ.ศ. 2537 ชี้อิว 13 ตัว เป็นเงิน 40,300 บาท เสียค่าพาหนะตัวละ 50 บาท เป็นเงิน 650 บาท ค่าผ่านด่านตรวจสัตว์ 3 ด้านๆละ 40 บาท รวม 120 บาท ค่าตลาด ตัวละ 5 บาท เป็นเงิน 65 บาท รวมค่าใช้จ่ายทั้งหมด (ไม่คิดค่าแรงงานและค่าอาหารสัตว์) เป็นเงิน 41,135 บาท ขายวัวให้แก่พ่อค้ามุสลิมตำบลช้างคลาน ตัวละ 3,000 บาท ความตั้งใจจะขายตัวละ 3,300 บาท เพื่อได้กำไรประมาณ 1,000 กว่าบาท (1,765 บาท) แต่ผลที่สุดก็ขาดทุน 2,135 บาท พ่อค้าชาวนาคนนี้กล่าวว่า "พ่อค้าช้างคลานกดราคาทุกอย่างที่บอกแล้วว่าขาดทุน" ประพันธ์ บุญญธยาน, สัมภาษณ์ ตัวอย่างในลักษณะเช่นนี้ปรากฏบ่อยๆในตลาดวัว ควาย

พ่อค้าชาวนามีบ้านเช่นเดียวกัน ชาวนาเหล่านี้นำวัว ควาย จากหมู่บ้านมาจำหน่ายในตลาดวัว ควายนานๆครั้งจึงไม่สนิทสนมกับพ่อค้าประจำ แต่ก็จับกลุ่มในชาวนามหมู่บ้านเดียวกัน พ่อค้าชาวนาเมื่อขายวัวควายได้ มีกำไรตัวละประมาณ 100-300 บาท ถ้ารถบรรทุกขนาดเล็กบรรทุกวัวได้ประมาณ 5-8 ตัว รถบรรทุกขนาดกลางบรรทุก วัว ควายได้ประมาณ 15 ตัว ขายได้กำไรประมาณ 1,000-3,000 บาท หรืออาจมากกว่านั้น ก็มีความสดชื่นรื่นเริง การฉลองผลสำเร็จจึงเกิดขึ้นในร้านขายสุราและอาหารพื้นเมืองซึ่งอยู่ล้อมรอบบริเวณคอกวัวควาย สำหรับพ่อค้าชาวนายรายใหญ่ซึ่งนำวัว ควายบรรทุกรถยนต์บรรทุกขนาดใหญ่ บรรทุกวัวควายได้ประมาณ 20-25 ตัว อาจนำวัว ควายมาจำหน่ายครั้งละ 1-2 คันรถ บางคนก็ร่วมวงสนทนาด้วย แต่ก็ไม่มีความเป็นกันเองเท่ากับพ่อค้าชาวนายรายย่อย สำหรับพ่อค้ามุสลิมไม่ดื่มสุรา

ที่น่าสังเกตอีกอย่างหนึ่ง ชาวนาผู้เข้าร่วมซื้อขายวัว ควาย เป็นเพศชาย พ่อค้ามุสลิมก็เป็นเพศชายแต่ก็มีผู้หญิงบ้างแต่ละ 1-2 คน ทำหน้าที่ซื้อขาย วัว ควาย เช่นเดียวกับพ่อค้าเพศชาย สำหรับการขายเนื้อวัวควายในตลาดหลังจากการชำแหละแล้วเป็นเพศหญิง

สาเหตุสำคัญอีกอย่างหนึ่งในมิติทางด้านวัฒนธรรมซึ่งไม่สามารถทำให้พ่อค้าชาวนาเปลี่ยนสถานภาพเป็นพ่อค้าเนื้อสัตว์ในเมือง นอกจากเกรงกลัวบาปกรรมแล้วแรงยึดเหนี่ยวในหมู่บ้านและการผูกติดกับวัฒนธรรมเก่าในหมู่บ้านก็เป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่ง การออกไปนอกหมู่บ้านต้องประสบกับสิ่งแวดล้อมใหม่ วัฒนธรรมใหม่รวมทั้งคนแปลกหน้าซึ่งไม่ใช่กลุ่มชาวนา ชาวนาอาจย้ายจากหมู่บ้านหนึ่งไปอีกหมู่บ้านหนึ่ง โดยการแต่งงาน หรือแสวงหาที่ทำกิน แต่ก็อยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมของสังคมชาวนาซึ่งแตกต่างจากสังคมเมือง เมื่อชาวนาได้ค้นพบแล้วว่าการอาศัยภายในหมู่บ้าน ประกอบอาชีพด้านการเกษตรก็มีรายได้พอยังชีพ นอกจากนี้ยังมีรายได้เพิ่มเติมจากการเลี้ยงวัว ควายขาย ความอบอุ่นทางด้านจิตใจในสังคมวัฒนธรรมเก่า และการประกอบอาชีพทางด้านเกษตรจึงเป็นแรงผูกมัดมิให้ชาวนาเข้าไปอาศัยในเมืองเป็นการถาวร ชาวนาอาจออกไปทำงานรับจ้างหลังฤดูการเก็บเกี่ยวหรือออกไปประกอบอาชีพอย่างอื่นแต่เป็นการชั่วคราว สาเหตุที่ชาวนาไม่เคยเคลื่อนย้ายเข้าไปอาศัยในเมือง นอกจากอธิบายในมิติด้านวัฒนธรรมแล้วยังมีเหตุผลด้านเศรษฐกิจเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

2. ระบบเศรษฐกิจ การลงทุนค้าขายต้องอาศัยทุนในรูปแบบของที่ดิน สินค้าประเภททุน เช่น

เครื่องจักร โรงเรือน แรงงาน และผู้ประกอบการมีความรู้ความสามารถในเรื่องการจัดการ การทำธุรกิจในเมืองใหญ่ๆ ต้องอาศัยปัจจัยดังกล่าวแล้ว นอกจากนี้ในด้านวัฒนธรรมต้องมีสมาชิกในกลุ่มเดียวกันและมีอำนาจในการต่อรองกับผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น สภาพแวดล้อมดังกล่าวแล้ว ชาวบารอบนอกเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ แตกต่างกับมุสลิมข้างคลาน ซึ่งอยู่รวมกันเป็นชุมชนเดียวกัน ใกล้เคียงกันในตัวเมืองและสามารถรวมตัวเป็นกลุ่มก้อนเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น ในการฆ่าสัตว์ประเภทผัดกฏหมายเพื่อหลีกเลี่ยงค่าธรรมเนียมต่างๆ การฆ่าวัว ควายที่โรงฆ่าสัตว์เทศบาลนครเชียงใหม่ต้องเสียค่าอาชญาบัตรตัวละ 100 บาท เสียค่าฆ่าแต่ละอีกตัวละ 100 บาท รวม 200 บาท แต่ถ้าฆ่าสัตว์ที่บ้านก็ประหยัดต้นทุนดังกล่าว

พิจารณาในด้านเศรษฐกิจ การลงทุนด้านที่ดินโรงเรือนในเขตใกล้เมืองต้องลงทุนสูงมาก เช่น ที่ดินนอกเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ รัศมี 2-5 กิโลเมตร ใน พ.ศ. 2538 ประมาณตารางวาละ 8,000-12,000 บาท ราคาที่ดิน 200 ตารางวาเป็นเงิน 1,600,000-2,400,000 บาท ค่าปลูกสร้างบ้านและโรงเรือนประมาณ 1,000,000 บาท ค่าพาหนะในการขนส่งเนื้อสัตว์ฆ่าแต่ละ คันละ 500,000 บาท รวมเป็นเงินในการลงทุน 3,100,000-3,900,000 บาท ในปัจจุบันที่ดินและที่นาในเขตอำเภอสันป่าตองซึ่งห่างจากถนน เชียงใหม่-ฮอด ราคาไร่ละ 600,000-800,000 บาท หรือบางทีราคาก็ลดต่ำกว่านี้ นายที่ดินและพื้นที่การเกษตร 5 ไร่ ได้เงิน 3,000,000-4,000,000 บาท พอเพียงที่จะลงทุนฆ่าเนื้อสัตว์ในเมืองได้ แต่ก็ไม่มีความเชื่อมั่นว่าจะได้กำไรหรือขาดทุน สำหรับชาวบารอบผู้เช่าที่ดินหรือมีที่ดินน้อยประมาณ 1-2 ไร่ ก็ไม่มีเงินพอที่จะลงทุนประกอบอาชีพขายเนื้อสัตว์ในเมืองได้ แต่ถ้าจะประกอบอาชีพขายเนื้อสัตว์ในหมู่บ้านก็อาจทำได้ เพราะการลงทุนน้อยแต่ความต้องการในการซื้อ มีปริมาณจำกัด

ความกลัวบาป ความเคยชินในวัฒนธรรมการผลิตแบบเดิม แรงเกาะเกี่ยวยึดแน่นและความสัมพันธ์ในหมู่บ้าน จึงเป็นปัจจัยสำคัญทางด้านวัฒนธรรมมิให้ชาวบารอบเปลี่ยนสภาพเป็นพ่อค้าเนื้อสัตว์ในเมืองมากกว่าปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

2. พ่อค้ารถจักรยานและรถจักรยานยนต์ พ่อค้ารถจักรยานยนต์สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท

2.1 พ่อค้าชาวบารอบในหมู่บ้าน ชาวบารอบเหล่านี้นำรถใช้แล้วมาจำหน่ายเพื่อนำเงินไว้ซื้อสิ่งของอย่างอื่นหรือเปลี่ยนสภาพรถใหม่ในตลาดตัว ควาย พ่อค้าชาวบารอบบางคนทำหน้าที่เป็นคนกลางเมื่อมีผู้เสนอขายรถจักรยานยนต์ ก็จะเสนอซื้อไว้ก่อนแต่ยังไม่จ่ายเงินรอให้คนอื่นมาซื้อต่อแล้วจ่ายเงินให้แก่ผู้ขาย

2.2 พ่อค้าในเมือง พ่อค้าในเมืองมีทั้งประเภทนำรถจักรยานยนต์และจักรยานจำนวนมากมายในตลาดตัว ควาย ในราคาที่ถูกลงกว่าราคาในเมืองเล็กน้อย เช่น จักรยานคันละ 200-300 บาท พ่อค้าบางคนอาจนำรถจักรยานยนต์ใส่รถบรรทุกคันละ 20-30 คันหรือรถยนต์กระบะคันละ 7-10 คัน นำสินค้ามาจำหน่าย พ่อค้าเหล่านี้มีร้านค้าย่อยในเมืองเชียงใหม่ ถ้าพุนซื้อขายรถจักรยานยนต์ในตลาดนัดหมุนเวียนกันไป

สำหรับผู้ซื้อจำนวนมากก็เป็นพ่อค้าประเภทรถเก่า ซื้อสินค้าเหล่านี้ไปจำหน่ายต่อในร้านค้า พ่อค้าบางคนมาจากแม่ฮ่องสอน กำแพงเพชร ตากหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น จังหวัดขอนแก่น เลย และอุบลราชธานี ได้สัมภาษณ์พ่อค้ารถจักรยานยนต์จากจังหวัดขอนแก่นคนหนึ่ง อธิบายว่าได้ซื้อรถจักรยานยนต์เก่าจากตลาดวัว ควายบ้านทุ่งฟ้าบด เพื่อจำหน่ายที่ร้านในจังหวัดขอนแก่นในระยะเริ่มต้นเมื่อ พ.ศ. 2528 เหตุที่มาซื้อถึงเชียงใหม่เพราะมีรถจักรยานยนต์ให้เลือกมากมาย ราคาถูก และสะดวกในการขนส่ง เพราะมีถนนรถยนต์เชื่อมติดต่อกันระหว่างภาคเหนือและภาคอีสาน ซื้อรถจักรยานยนต์บรรทุกถยนต์กระบะได้คันละ 8 คัน ซื้อครั้งละประมาณ 16 คัน ได้กำไรคันละ 1,500-2,000 บาท (สมาน มั่นตภาณวิวัฒน์, สัมภาษณ์) สำหรับพ่อค้าจากจังหวัดอื่นๆซึ่งมาจาก ลำปาง เชียงราย ตาก กำแพงเพชร ก็ใช้วิธีการเช่นเดียวกัน การค้าขายกับพ่อค้าในเมืองต่างจังหวัดเป็นรายได้หลักของการซื้อขายจักรยานยนต์ในตลาดวัว ควาย

3. พ่อค้าเครื่องอุปโภค บริโภค พ่อค้าเครื่องอุปโภค บริโภค หมายถึง พ่อค้า แม่ค้า ซึ่งจำหน่ายของกินของใช้ในตลาดวัว ควาย ของกินมีทั้งประเภทอาหารสด เช่น ผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์ อาหารแห้ง เช่น ปลาแห้ง ปลาร้า อาหารกระป๋อง เครื่องปรุงอาหาร ได้แก่ กะปิ น้ำปลา เกลือ พริกไทย หรือเครื่องเทศอื่นๆ สำหรับอาหารเครื่องปรุงเสร็จเรียบร้อยแล้ว เช่น แฉก ผัก น้ำพริก อาหารประเภทนี้มีจำหน่ายมากในตลาดสดของหมู่บ้านแต่มีน้อยในตลาดวัว ควาย ทั้งนี้เพราะตลาดวัว ควายเป็นตลาดนัด วัตถุประสงค์ของลูกค้าในการซื้อสินค้าต้องการซื้อสิ่งของอุปโภคบริโภคเพื่อเก็บไว้กินหรือใช้ในเวลาหลายวันมิใช่เพื่อตอบสนองการกินการใช้แต่ละวัน เช่นเดียวกับตลาดสด

สำหรับสิ่งของเครื่องใช้ซึ่งจำหน่ายในตลาด วัว ควาย ได้แก่ เสื้อผ้า เครื่องสำอาง ผงซักฟอก เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องจักสาน ยาสมุนไพร แวนตา นาฬิกา วิทยุ อาหารและยาสัตว์ อุปกรณ์เกี่ยวกับสัตว์ ฯลฯ

พ่อค้า แม่ค้าซึ่งขายสิ่งของอุปโภค บริโภคดังกล่าวแล้วมีลักษณะดังนี้

3.1 ผู้ประกอบการธุรกิจการขาย เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย เหตุที่มีแม่ค้ามากกว่าพ่อค้าอาจเป็นเพราะว่า อาชีพค้าขายสิ่งของเล็กๆน้อยๆเป็นหน้าที่ของเพศหญิง แต่การค้าขายต่างเมืองหรือการค้าขายที่ต้องลงทุนมากอยู่ในความรับผิดชอบของผู้ชายดังนั้นในตลาดวัวควายจึงมีแม่ค้าขายสินค้าเล็กๆน้อยๆ เช่น อาหารแห้ง กะปิ น้ำปลา เกลือ ปลาร้า พริกไทย เครื่องเทศ อาหารสด ผัก ผลไม้ แต่สำหรับเสื้อผ้า สิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือน สบู่ ผงซักฟอก ยาสีฟัน สินค้าเหล่านี้ มีผู้ชายเข้าร่วมในธุรกิจการขาย

ภาพพจน์ของการขายสินค้าในตลาดวัว ควายแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมของคนไทยว่า การประกอบธุรกิจหลักซึ่งต้องลงทุนมากเป็นหน้าที่ของเพศชาย แต่สำหรับเพศหญิงมีหน้าที่หลักในด้านครัวเรือนหรืออาจประกอบอาชีพบ้างก็เป็นการขายเล็กๆน้อยๆ ภาพพจน์ดังกล่าวแล้วยังปรากฏเด่นชัดในสังคมชวาเนา แต่ที่เจียงจอนในสังคมเมือง บทบาทของสตรีเริ่มเกิดควบคู่กับบทบาทของบุรุษ แต่สังคมทั้งสองประเภทก็ยังเน้นบทบาทของผู้ชายในการเป็นผู้นำในการประกอบอาชีพมากกว่าผู้หญิง

3.2 ผู้ประกอบธุรกิจค้าขายรายใหญ่ในตลาดวัว ควาย เป็นพ่อค้าในเมืองมากกว่า ชาวนาในหมู่บ้าน ตลาดวัว ควายในเชียงใหม่-ลำพูน ทุกตลาด ได้แก่ตลาด แม่ย้อย ตลาดทุ่งฟ้าบด ตลาด เวียงหนองล่องและตลาดบ้านต้นตุ้ ผู้ประกอบธุรกิจการค้าซึ่งต้องลงทุนมาก เช่น ขายเสื้อผ้า สิ่งของเครื่องใช้ ในครัวเรือน เครื่องสำอาง ผงซักฟอก นาฬิกา วิทยุ แวนตา หรือสินค้าซึ่งเป็นผลิตผลจากโรงงานอุตสาหกรรม เป็นพ่อค้าในเมืองเชียงใหม่-ลำพูน นำสินค้าดังกล่าวแล้วมาวางจำหน่าย พ่อค้าเหล่านี้มีทั้งชายและหญิง ส่วนมากเป็นคนไทยพื้นเมืองภาคเหนือ นอกจากนี้ก็มีแขกขายเสื้อผ้า แต่จำนวนน้อย สำหรับสินค้าเล็กๆน้อยๆ ได้แก่ พืช ผัก ผลไม้ในท้องถิ่น อาหารในท้องถิ่น เครื่องจักสาน เครื่องมือจับสัตว์ อุปกรณ์เครื่องใช้เกี่ยวกับ วัว ควาย พ่อค้า แม่ค้า ในท้องถิ่นเป็นผู้นำมาจำหน่าย

3.3 การประกอบอาชีพค้าขายของพ่อค้าในเมืองเป็นอาชีพหลักแต่การประกอบอาชีพของ แม่ค้าชาวนาเป็นอาชีพรอง พ่อค้าในเมืองยึดอาชีพค้าขายในตลาดวัว ควายหรือตลาดนัดเป็นอาชีพหลัก ค้าขาย สับเปลี่ยนกันไป ทั้งนี้เพราะในเขตเชียงใหม่-ลำพูน มีตลาดนัดและตลาดวัว ควายตลอดสัปดาห์ เช่น วันอาทิตย์ บ้านเวียงหนองล่อง วันจันทร์ บ้านแม่ย้อย วันอังคาร บ้านหารแก้ว วันพุธ บ้านเหมืองง่า วันพฤหัสบดี บ้านต้นตุ้ วันศุกร์บ้านแม่ย้อยวันเสาร์บ้านทุ่งฟ้าบดนอกจากนี้ยังมีตลาดนัดในอำเภออื่นๆอีกของจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน ดังนั้น พ่อค้า แม่ค้า ดังกล่าวแล้วจึงยึดการค้าขายในตลาดนัดเป็นอาชีพหลักได้ การลงทุนก็น้อยกว่าอาชีพ ค้าขายในเมือง

สำหรับตลาดนัดวัว ควาย แม่ค้า พ่อค้าต้องเสียค่าเช่ารายปี ประมาณปีละ 2,000-4,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตำแหน่งของแผงลอย เสียค่าเช่าวันละประมาณ 10-15 บาท พ่อค้าต้องมีรถยนต์ 1 คัน สำหรับ ลำเลียงสินค้าไปตลาดนัด ราคาคันละประมาณ 200,000-500,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพรถและมีเงินซื้อ สินค้าประมาณ 20,000-50,000 บาท ดังนั้นถ้ามีเงินประมาณ 250,000-550,000 บาท ก็สามารถเป็นพ่อค้าตลาดนัด หรืออาจมีเงินประมาณ 20,000 บาทขึ้นไปก็สามารถเป็นได้ ถ้าใช้รถยนต์รับจ้างในการลำเลียงสินค้า นี่คือการ พิจารณาด้านการลงทุนของพ่อค้าในเมือง

สำหรับพ่อค้า แม่ค้า ในหมู่บ้าน การขายสินค้าเล็กๆน้อยๆ ก็ไม่ต้องเสียค่าเช่าแผงลอยเป็นรายปี วางสินค้าขายโดยการปูเสื่อ หรือมีร้านเล็กๆก็เสียค่าเช่าวางสินค้านั้นๆประมาณ 10-15 บาท ดังนั้นจึงสะดวกแก่ แม่ค้าชาวนาในหมู่บ้านซึ่งมีทุนน้อยได้นำผลิตผลในท้องถิ่นออกสู่ตลาดใกล้บ้าน ในตลาดเวียงหนองล่อง ชาวนาในเขตอำเภอป่าซางหรือใกล้เคียงตลาดจึงนำ หัวหอม กระเทียม ซึ่งปลูกเองมาจำหน่ายในตลาด หรือนำสินค้าพื้นเมืองอื่นๆ เช่น ตลาดบ้านทุ่งฟ้าบด แม่ค้านำยาเส้น หรือ ผลิตผลอื่นๆในท้องถิ่นมาจำหน่าย หรือ แม่ค้าบางคนขายอาหารพื้นเมือง เช่น ลาบ ข้าวเหนียว ไก่ย่าง เนื้อย่าง ขนมะจีน (ขนมะเส้น) ในวันมีตลาดนัด วัว ควาย สัปดาห์ละ 1 วัน ก็เป็นรายได้เสริมอย่างหนึ่งให้แก่พ่อค้า แม่ค้าในท้องถิ่น

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในด้านการลงทุน รายได้ผลตอบแทนแล้ว ตลาดวัว ควายให้ผล ประโยชน์ต่อพ่อค้าแม่ค้าในเมืองมากกว่าพ่อค้า แม่ค้าในท้องถิ่น แต่พ่อค้า แม่ค้าในท้องถิ่นก็มีรายได้เสริมจาก

การประกอบอาชีพด้านการเกษตรในวันมีตลาดนัดวัว ควายด้วย

ดังนั้นถ้าพิจารณาการประกอบอาชีพค้าขายเครื่องอุปโภค บริโภคในภาพรวมแล้วสามารถวิเคราะห์ได้ว่า ผู้ที่ค้าขายเครื่องอุปโภค บริโภคในตลาดนัดวัว ควาย เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ผู้ประกอบอาชีพค้าขายรายใหญ่มักเป็นพ่อค้าในเมืองและส่วนมากเป็นเพศชายแต่มีเพศหญิงเข้ามาร่วมค้าขายด้วยในลักษณะครอบครัวมากกว่าลูกจ้าง พ่อค้าในเมืองยึดอาชีพค้าขายในตลาดนัดวัว ควาย หรือตลาดนัดเป็นหลักหมุนเวียนสลับเปลี่ยนกันไปในแต่ละวันของสัปดาห์ แต่แม่ค้า พ่อค้าชาวนายึดอาชีพค้าขายในตลาดนัดวัว ควายเป็นอาชีพรอง ค้าขายเฉพาะวันที่มีตลาดนัด อาชีพหลักคงเป็นชาวนาและมีวัฒนธรรมแบบชาวนามากกว่าพ่อค้าแผงลอย

ผู้ซื้อสินค้าในตลาดนัดวัว ควาย

ตลาดนัดวัวควาย ขายสินค้าหลักประเภทวัว ควาย รถจักรยานยนต์ และสินค้าเครื่องอุปโภค บริโภค มีลักษณะคล้ายคลึงกันเกือบทุกตลาด แตกต่างกันบ้างในปริมาณของสินค้า เนื่องจากตลาดนัด ตั้งอยู่ในหมู่บ้านซึ่งเป็นศูนย์กลางของการคมนาคมมีถนนติดต่อกับหมู่บ้านอื่น ดังนั้นจึงสะดวกแก่ผู้ซื้อและผู้ขายในการติดต่อกับตลาด ผู้ซื้อสินค้าส่วนมากเป็นชาวนาในหมู่บ้านใกล้เคียงในระยะทางเดินเท้าไม่เกิน 2 ชั่วโมง ต่อมาเมื่อมีถนน และยานพาหนะดีขึ้น ผู้ซื้อก็ขยายกว้างออกไป ผู้ซื้อสินค้าบางส่วน ซื้อสินค้าประเภทวัว ควาย และรถจักรยานยนต์ เพื่อขายต่อให้ลูกค้า ในปัจจุบันตลาดนัดวัว ควายจึงเป็นตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้าให้แก่ชาวนาในหมู่บ้านและเป็นตลาดขายส่งสินค้าให้แก่ผู้ซื้อในเมืองและต่างจังหวัดเกี่ยวกับสินค้าประเภทวัว ควายและรถจักรยานยนต์

การแบ่งประเภทของผู้ซื้อ ถ้ายึดตามหลักแบ่งได้เป็น 3 ประเภท

1. ผู้ซื้อสินค้าประเภทวัว ควาย ผู้ซื้อประเภทนี้มีทั้งชาวนาในหมู่บ้าน และพ่อค้าในเมือง เกิดขึ้นพร้อมๆกับการเกิดตลาดนัดวัว ควาย ผู้ซื้อประเภทชาวนาต้องการซื้อวัว ควาย เพื่อนำไปเลี้ยงและใช้ในการเกษตรในระบบการผลิตแบบใช้แรงงานสัตว์ (พ.ศ. 2490-2525) และต่อมาก็ซื้อเพื่อเลี้ยงไว้ขายในตลาดนัดวัว ควายในระบบการผลิตเพื่อขายเนื้อสัตว์ (พ.ศ.2526 - ปัจจุบัน) หลังจากมีการใช้รถยนต์เข้ามาขนส่งสินค้าและสิ่งของแทนเกวียนและใช้รถไถนาแทนควาย การเลี้ยงสัตว์เพื่อขายเป็นการเลี้ยงแบบธรรมชาติเพราะมีป่าและทุ่งนาใกล้หมู่บ้านสามารถเลี้ยงสัตว์แบบปล่อยตามธรรมชาติได้ จึงไม่จำเป็นต้องเลี้ยงแบบวัวขุน แล้วขังคอกให้อาหารข้น หมายถึงอาหารที่มีความเข้มข้นของโภชนะอยู่สูง เมื่อสัตว์กินสามารถย่อยได้มาก เช่น ปลาป่น กระดุกป่น เนื้อป่น เปลือกหอยป่น ข้าวโพดป่น ปลาขี้ขาว รำละเอียด มันเส้น รวมถึงอาหารสำเร็จรูปซึ่งจำหน่ายในร้านขายสินค้าการเกษตร (กรมปศุสัตว์, 2537 : 5-6) การใช้ภูมิปัญญาของชาวนาดั้งเดิมในการเลี้ยงสัตว์แบบปล่อยตามธรรมชาติถึงแม้ว่าวัว ควายเจริญเติบโตช้ากว่าการเลี้ยงสัตว์ตามหลักวิชาการ แต่ก็สามารถลดต้นทุนการผลิต และทำให้ชาวนามีรายได้จากการขาย วัว ควายโดยไม่ขาดทุน เป็นอิสระจากหนี้สิน ซึ่งแตกต่างจากการเลี้ยง ไก่ หมู

ในระบบการเกษตรสมัยใหม่ต้องพึ่งพาอาศัยอาหารสำเร็จรูปจากโรงงาน จึงทำให้ชาวนาประสบกับการขาดทุน และไม่เป็นที่นิยมเลี้ยงในกลุ่มชาวนาซึ่งเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพรอง การยึดมั่นในระบบวัฒนธรรมเดิมในการเลี้ยงสัตว์ ประกอบกับการช่วยเหลือของกรมปศุสัตว์และหน่วยราชการอื่นๆ เกี่ยวกับเรื่องการรักษาโรค และการผสมพันธุ์ ทำให้ชาวนาด้านขายวัว ควายได้อย่างอิสระไม่ตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขของหนี้สินตั้งแต่เปิดตลาดวัว ควายจนถึงปัจจุบัน

ผู้ซื้อสินค้าประเภทวัว ควาย มีทั้งพ่อค้าคนกลางซึ่งซื้อเพื่อขายต่อและชาวนาซึ่งซื้อไปเลี้ยงไว้เพื่อขาย ผู้ซื้อดังกล่าวแล้วเป็นชาวนาในหมู่บ้าน มีพื้นฐานวัฒนธรรมด้านการเกษตรเช่นเดียวกัน แต่ขาดความคิดในการรวมกลุ่มเพื่อต่อรองราคา บทบาทของราชการน่าจะส่งเสริมในเรื่องนี้ควบคู่กับการส่งเสริมเรื่อง การบำรุงพันธุ์สัตว์ การรวมกลุ่มในปัจจุบันกระทำได้เฉพาะชาวนาในหมู่บ้านประมาณ 2-4 คน รวมทุนแล้วซื้อวัว ควาย จากชาวนาเพื่อจำหน่ายในตลาด แต่ขาดการรวมกลุ่มเพื่อต่อรองราคากับพ่อค้าในเมืองซึ่งซื้อวัว ควายจำนวนมาก การแย่งกันเสนอขายทำให้พ่อค้าคนกลางกดราคาได้ตามใจชอบ

ผู้ซื้อ วัว ควายจากในเมือง มีพ่อค้าเนื้อสัตว์กลุ่มข้างคลานเป็นผู้ซื้อวัว ควาย ในปริมาณมาก จากข้อมูลของกลุ่มพ่อค้าเนื้อสัตว์ข้างคลาน มีพ่อค้าเนื้อสัตว์ในเขตตำบลข้างคลาน พ่อค้ารายใหญ่ 4 คน และ พ่อค้ารายย่อย 106 คน ฆ่าวัวประมาณวันละ 350-450 ตัว เพื่อส่งโรงงานลูกชิ้นและจำหน่ายในตลาด (เดช ศรีจันทร์เดช, สัมภาษณ์) ผู้ซื้อดังกล่าวแล้วนับถือศาสนาอิสลาม นอกจากนี้ยังมีผู้ซื้อคนไทยนับถือศาสนาพุทธบ้าง ที่ซื้อขายวัว ควาย แต่มีจำนวนน้อย

2. ผู้ซื้อสินค้ารถจักรยานและจักรยานยนต์ ผู้ซื้อสินค้าประเภทนี้ เริ่มต้นในระยะเปิดตลาดชาวนาซื้อจักรยานเพื่อใช้ในหมู่บ้าน เพราะสะดวกรวดเร็วกว่าการเดินทาง ในระหว่าง พ.ศ. 2511-2515 จักรยานยนต์มีจำหน่ายในเมืองเชียงใหม่และลำพูนมากยิ่งขึ้นจึงได้นำเข้าสู่ตลาดวัว ควายด้วย ชาวนาวัยหนุ่มจึงได้นิยมใช้รถจักรยานยนต์แทนรถจักรยานเพราะรวดเร็วกว่า ในระหว่าง พ.ศ. 2516-2520 จักรยานยนต์เข้าไปมีบทบาทในตลาดวัว ควายมากยิ่งขึ้น จนกระทั่ง พ.ศ. 2528 จักรยานยนต์ในตลาดมีมากกว่าจักรยาน การเปลี่ยนแปลงในด้านผู้ซื้อสังเกตได้ชัด คือ ผู้ซื้อจักรยานยนต์ นอกจากเป็นชาวนาในหมู่บ้าน ซื้อเพื่อใช้งานแล้ว ยังมีผู้ซื้อจากต่างจังหวัดซื้อเพื่อขายต่อ ระบบการค้าปลีกเป็นระบบการขายส่งให้แก่ลูกค้าต่างจังหวัด ผู้ใช้รถจักรยานยนต์ในหมู่บ้านเริ่มต้นจากชาวनावัยหนุ่ม กลายเป็นพาหนะสำหรับชาวนาทุกเพศ ทุกวัย ดังนั้นในปัจจุบันผู้ใช้รถจักรยานยนต์นอกจากเป็นคนวัยหนุ่มสาว อายุ 18-30 ปี แล้ว ยังมีผู้ใหญ่อายุ 40-50 ปี สามารถใช้รถจักรยานยนต์ติดต่อกันหมู่บ้านด้วย ดังนั้นผู้ใช้จึงมีทุกเพศทุกวัยแต่ผู้ซื้อในตลาดส่วนมากเป็นเพศชาย อายุระหว่าง 25-35 ปี

3. ผู้ซื้อสินค้าอุปโภค บริโภค ผู้ซื้อสินค้าอุปโภค บริโภคเป็นชาวนาในหมู่บ้านซึ่งอยู่ในละแวกตลาดวัว ควาย ปริมาณสินค้าซึ่งมีจำนวนมาก หลากหลายชนิด ราคาถูกกว่าตลาดในเมือง และระยะทางใกล้กับหมู่บ้าน เป็นสาเหตุสำคัญทำให้ชาวนาต้องซื้อสินค้าในตลาดวัว ควาย ปัจจัยด้านวัฒนธรรม ตลาดวัว ควาย เป็นศูนย์กลางของหลายหมู่บ้าน ในการพบปะสังสรรค์ของชาวนา และเป็นแหล่งผลิตผลในการเลือกชมสินค้า

การเดินทางในตลาดวัว ควาย ของชาวนา เหมือนกับคนในเมืองเดินทางสรรพสินค้า เพราะจากการสังเกต ชาวนาก็มีได้ซื้ออะไรมาบ้าง แต่ก็เดินชมสินค้าและเลือกซื้อเฉพาะที่จำเป็น

ความหลากหลายของสินค้ามีลักษณะคล้ายคลึงกันทุกตลาด แต่ปริมาณสินค้าน้อยต่างกัน ตลาดวัว ควายบ้านเวียงหนองล่อง และบ้านทุ่งฟ้าบดเป็นตลาดขนาดใหญ่มีแผงลอยขายเครื่องอุปโภค บริโภค แต่ละนัดประมาณ 500-600 ร้าน หรือบางครั้งไม่เป็นร้าน แต่มีที่นั่งเป็นพื้นที่ประมาณ 1-2 ตารางเมตร ตลาดบ้านแม่ย่อย และตลาดบ้านต้นดู่เป็นตลาดขนาดเล็ก มีแผงลอยหรือที่นั่งขายสินค้าประมาณ 100-200 ร้าน ความห่างไกลจากเมืองและห้างสรรพสินค้าก็เป็นตัวกำหนดในการซื้อขายสินค้าและมีส่วนทำให้ผู้ซื้อสินค้าแต่ละตลาดแตกต่างกันบ้าง ตลาดวัว ควายบ้านทุ่งฟ้าบดเป็นตลาดใหญ่อยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ ประมาณ 25 กิโลเมตร มีชาวนาซื้อสินค้ามากมายแต่เป็นชาวนาวัย 26-50 ปีมากกว่าวัย 15-25 ปี ทั้งนี้เพราะชาวนาในวัยรุ่น และหนุ่มสาวมีรสนิยมในการบริโภคสินค้าแตกต่างกันออกไป สินค้าประเภทเสื้อผ้าเป็นสินค้าจากโรงงานราคาถูกหรือเสื้อผ้าพื้นเมืองแต่ตัดเย็บจากโรงงาน บุคคลในวัยรุ่นและหนุ่มสาวไม่ต้องการ ระยะทางจากหมู่บ้านซึ่งใกล้กับตลาดในเมืองเชียงใหม่ ประกอบกับการคมนาคมสะดวกจึงทำให้บุคคลวัยรุ่นและหนุ่มสาวสนใจไปตอซึ่งได้รับการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยม ซื้อสินค้าในร้านค้ามากกว่าในตลาดวัว ควาย

ถ้าพิจารณาตลาดวัว ควายบ้านเวียงหนองล่องที่ตั้งของตลาดห่างไกลจากเมืองเชียงใหม่ 53 กิโลเมตร อำเภอบ้านโฮ่ง 18 กิโลเมตร อำเภอจอมทอง 15 กิโลเมตร และอำเภอสันป่าตอง 31 กิโลเมตร ระยะทางซึ่งห่างไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่และตลาดในอำเภอเล็ก ๆ ซึ่งไม่มีห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่จึงเป็นปัจจัยสำคัญบังคับให้ชาวนาในหมู่บ้านต้องพึ่งตลาดวัว ควายเป็นที่ซื้อสินค้าทั้งวัยรุ่น วัยหนุ่มสาวและวัยสูงอายุ ดังนั้นตลาดบ้านเวียงหนองล่องจึงมีความหลากหลายในวัยของผู้ซื้อมากกว่าตลาดวัว ควายบ้านทุ่งฟ้าบดและความคล้ายคลึงกับตลาดวัว ควายบ้านต้นดู่ ซึ่งมีทำเลที่ตั้งคล้ายกันคือห่างไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่และวัฒนธรรมของชาวนายังยึดมั่นในพื้นฐานของของสังคมเดิม เพราะอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมภายนอกเข้ามากระทบน้อยกว่า ชาวนาซึ่งเป็นลูกค้าของตลาดวัว ควายบ้านทุ่งฟ้าบดหรือบ้านแม่ย่อย ลูกค้าหรือผู้ซื้อวัยผู้ใหญ่ อายุ 26-50 ปี ได้พบเห็นในตลาดวัว ควายทั่วไปและมีจำนวนมาก แต่ลูกค้าวัยรุ่นและหนุ่มสาว อายุ 15-25 ปี มีมากในตลาดวัว ควายในหมู่บ้านชนบท และตลาดวัว ควายใกล้เมืองเชียงใหม่ เช่น ตลาดบ้านแม่ย่อยและตลาดทุ่งฟ้าบดมีน้อย

ผู้ซื้อสินค้าในตลาดวัว ควาย ประเภทสินค้า วัว ควาย รถจักรยานยนต์ ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย เพราะผู้ซื้อบางคนเป็นพ่อค้าคนกลาง ซื้อสินค้าไว้ในเวลาเช้าตรู่ และขายให้แก่ผู้ซื้อคนอื่นเมื่อได้ราคาดี หรือซื้อสินค้าไว้ขายต่อให้แก่ลูกค้าในเมือง ลักษณะพ่อค้าคนกลางและเป็นทั้งผู้ซื้อและผู้ขายในสถานที่เดียวกันคือ ตลาดวัว ควายและนอกสถานที่ในเมืองเชียงใหม่หรือต่างจังหวัด เป็นลักษณะ 2 บทบาทซึ่งอยู่ในบุคคลเดียวกัน สำหรับสินค้าอุปโภค บริโภค ผู้ซื้อส่วนมากซื้อเพื่อใช้เองมากกว่าขายส่ง เพราะผู้ขายสินค้าประเภทนี้เป็นสินค้าขายปลีกไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อขายส่งพ่อค้าในเมืองเข้ามาซื้อขายสินค้าประเภทวัว ควายและรถจักรยานยนต์เพื่อขายต่อ แต่สำหรับสินค้าประเภทเครื่องอุปโภค บริโภคเป็นตลาดซื้อสินค้าของชาวนาอย่างแท้จริง โดยที่พ่อค้าในเมืองเชียงใหม่และลำพูนนำสินค้าอันเป็นผลผลิตจากโรงงานเข้ามาจำหน่าย

ในหมู่บ้านและชานนาในหมู่บ้านนำผลผลิตออกมาจำหน่ายบ้างแต่จำนวนน้อย สำหรับผู้ซื้อสินค้าโดยส่วนรวม เป็นชานนาในหมู่บ้านในอาณาบริเวณในตลาดวัว ควาย

ราคาสินค้าในตลาดวัว ควาย

สินค้าในตลาดวัว ควาย เป็นสินค้าที่คุณภาพปานกลางและตราประจำสินค้าก็ไม่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของลูกค้าชั้นสูงประกอบกับการเสียดำเข้าร้านในราคาถูก ทำให้ราคาต้นทุนต่ำ จึงสามารถขายได้ ในราคาที่ถูกลงกว่าร้านค้าในเมืองเชียงใหม่ สินค้าสำคัญที่ควรพิจารณา

1. สินค้าเครื่องอุปโภค บริโภค เป็นสินค้าที่มีมากและหลากหลายทั้งของกินและของใช้ในชีวิตประจำวัน ลูกค้าสามารถเลือกซื้อได้ตามความต้องการ ราคาที่ค่อนข้างถูก ยกตัวอย่าง เสื้อแขนยาว ราคาในตลาดเมืองเชียงใหม่ ขายตัวละ 180 บาท แต่จำหน่ายในตลาดวัว ควาย ราคา 150 บาท เสื้อกันหนาวในห้างสรรพสินค้าลดราคาตัวละ 600 บาท แต่ในตลาดวัว ควาย เสื้อกันหนาวชนิดเดียวกันราคาตัวละ 500 บาท ต้นทุนเสื้อกันหนาวตัวละ 400 บาท วิทยุเครื่องละ 350 บาท ราคาต้นทุน 300 บาท กางเกงราคาตัวละ 200 บาท ราคาต้นทุนตัวละ 160 บาท รถจักรยานเก่า ขายคันละ 700 บาท โทรทัศน์ ราคาเครื่องละ 8,000 บาท ราคาต้นทุนเครื่องละ 7,500 บาท สำหรับสินค้าอย่างอื่นเท่าที่สำรวจพบก็ขายสูงกว่าต้นทุนไม่มากนัก การได้กำไรจึงมีน้อยกว่าการค้าขายกับตลาดในเมือง

ราคาสินค้าประเภท เครื่องอุปโภค บริโภค เปลี่ยนแปลงตามความต้องการของผู้ซื้อและปริมาณสินค้าที่ตอบสนองความต้องการ เป็นราคาที่ค่อนข้างเสถียรลงตามกลไกของระบบราคา ทั้งนี้เพราะไม่มีกลุ่มพ่อค้าผูกขาดเหมือนการค้าขายวัว ควาย ดังนั้นจึงเป็นตลาดของผู้ซื้อซึ่งสามารถเลือกซื้อสินค้าได้อย่างหลากหลายและมีจำนวนมาก ประกอบกับผู้ซื้อส่วนมากเป็นชานนา ต้องการสินค้าราคาถูกมากกว่าคุณภาพที่ดีหรือแรงจูงใจจากการโฆษณา ดังนั้นพ่อค้าจึงไม่สามารถตั้งราคาสูงเพื่อขายให้กับผู้ซื้อตามธรรมเนียมเช่นเดียวกับสินค้าในห้างสรรพสินค้า

สินค้าเครื่องอุปโภค บริโภคถึงแม้ว่าเป็นสินค้าจากโรงงานในเมืองมากกว่าผลผลิตในหมู่บ้าน แต่การแข่งขันอย่างเสรีของพ่อค้ารายย่อย ทำให้สินค้าดังกล่าวแล้วราคาไม่แพงและถูกลงกว่าตลาดในเมือง จึงทำให้ผู้ซื้อมีอำนาจในการซื้อดียิ่งขึ้น

2. สินค้าประเภทรถจักรยานและรถจักรยานยนต์ รถจักรยานมีทั้งรถเก่าและรถใหม่ รถจักรยานเก่าชานนานำมาจำหน่าย แต่รถจักรยานใหม่พ่อค้าในเมืองนำมาจำหน่าย แต่ราคาถูกลงกว่าตลาดในเมือง เช่น ตลาดในเมืองขายคันละ 3,000 บาท ในตลาดวัว ควายขายคันละ 2,800 บาท หรือตลาดในเมืองขายคันละ 2,000 บาท แต่ในตลาดวัว ควายขายคันละ 1,700 บาท ราคาถูกลงกว่าประมาณคันละ 200-300 บาท จากการขายในราคาที่ถูกลงกว่าตลาดในเมือง จึงทำให้รถจักรยานเป็นสินค้าที่ขายได้ดีอย่างหนึ่งในตลาดวัว ควาย ในแต่ละนัด

มีรถจักรยานจำหน่ายในตลาดวัว ควาย ทุ่งฟ้าบด ประมาณ 180-200 คัน สำหรับการจำหน่ายในแต่ละวันนัดไม่แน่นอน แต่ก็ขายได้ทุกวันนัดในลักษณะขายปลีกให้แก่ผู้ซื้อ

รถจักรยานยนต์ส่วนมากเป็นรถใช้แล้วระหว่าง 1-5 ปี แต่สภาพดี มีพ่อค้าในท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูนนำรถจักรยานยนต์มาจำหน่ายครั้งละ 10-20 คัน นอกจากนี้ก็ยังมีพ่อค้ารายย่อยนำรถจักรยานยนต์มาจำหน่ายคนละ 1 คัน หรือ คนละ 2-4 คัน พ่อค้ารับซื้อรายใหญ่เป็นพ่อค้าจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น จากจังหวัดขอนแก่น เลย อุตรดิตถ์ หรือจังหวัดอื่นๆในภาคเหนือ นอกจากนี้ก็มีพ่อค้ารายย่อยซึ่งต้องการซื้อรถไว้ขายต่อหรือไว้ใช้ในชีวิตประจำวัน ราคาจักรยานยนต์ในตลาดวัว ควาย จากการสำรวจพบว่าถูกกว่าราคารถเก่าในตลาดเชียงใหม่ ประมาณ คันละ 500-1,000 บาท ประกอบกับมีปริมาณมากจึงสามารถเลือกซื้อได้อย่างเสรี พ่อค้ารถจักรยานยนต์ต่างจังหวัดจึงนิยมซื้อรถจักรยานยนต์จากตลาดวัว ควาย เพราะสามารถกำหนดราคาได้ ทั้งนี้เพราะมีปริมาณสินค้าและผู้เสนอขายมาก ดังนั้นการซื้อขายรถจักรยานยนต์ของพ่อค้าภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงได้กำไรคันละประมาณ 1,500-2,000 บาท ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้พ่อค้าต่างจังหวัดนิยมซื้อรถจักรยานยนต์ในตลาดวัว ควาย เพราะสามารถกำหนดราคาได้ กลไกของราคาจึงไม่เป็นอิสระเท่าที่ควรเพราะมีปริมาณสินค้ามากแต่กลุ่มพ่อค้ามีความต้องการในการซื้อจำกัดขึ้นอยู่กับพ่อค้าต่างจังหวัด

3. สินค้าประเภทวัว ควาย วัว. ควายเป็นสินค้าหลักในตลาด และเป็นสินค้าที่นำเข้ามาจำหน่ายเป็นครั้งแรก ราคาสินค้าดังกล่าวแล้ว ในระบบการผลิตใช้แรงงานสัตว์ (พ.ศ. 2490-2525) ราคานั้นอยู่กับฤดูกาลทำนา หรือใช้แรงงานสัตว์ ในเดือน มิถุนายน กรกฎาคม และสิงหาคม สัตว์ประเภทวัว ควาย จะมียุทธศาสตร์เพราะมีความต้องการในการใช้ทำนา แต่เมื่อทำนาเสร็จแล้ว สัตว์เหล่านี้ส่วนหนึ่งก็จำหน่ายในตลาดฝากให้บุคคลอื่นเลี้ยง หรือเลี้ยงไว้ใช้งานในปีต่อไป ปริมาณของสินค้าวัว ควายจึงเพิ่มขึ้น แต่ความต้องการใช้แรงงานสัตว์น้อยลง ราคาสินค้าจึงตกต่ำหลังฤดูกาลทำนา อย่างไรก็ตามความต้องการในการซื้อเริ่มมีมากขึ้นเมื่อมีพ่อค้าเนื้อสัตว์เข้าไปเกี่ยวข้องและทวีความต้องการมากขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา การเข้ามามีบทบาทในการซื้อสัตว์ของพ่อค้าเนื้อสัตว์แทนที่จะทำให้ราคาดีขึ้นโดยส่วนรวม แต่การรวมตัวของพ่อค้าเนื้อสัตว์กลุ่มมุสลิมข้างกลาง ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดทางเครือญาติและอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน จึงมีส่วนในการกำหนดราคาและไม่สามารถทำให้ราคาดำเนินไปอย่างอิสระตามกลไกของราคาได้ ชาวนาและพ่อค้าสัตว์ชาวนาจึงถูกเอาเปรียบและมีการปรับทุกขให้ผู้วิจัยฟังอยู่เสมอในการซื้อขาย วัว ควาย

ราคาวัว ควาย ยังเปลี่ยนแปลงไปตามระบบเศรษฐกิจไทยโดยส่วนรวมด้วย ถ้าสภาวะเศรษฐกิจดี วัว ควาย จะมียุทธศาสตร์ขึ้น เช่น ในปี พ.ศ. 2526-2530 วัว ควายเริ่มมีราคาดีขึ้นและขายได้ราคาดีมากในปี พ.ศ. 2532-2534 ต่อจากนั้นราคาเริ่มลดลงและราคาเพิ่มขึ้นอีกในปี พ.ศ. 2536-2538 แต่หลังจากการเกิดการยุบสภาผู้แทนราษฎรในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2538 ทำให้ราคา วัว ควาย ในตลาดต่ำกว่าราคาในระดับปีตัวละ 800-1,200 บาท ทั้งนี้เพราะวัว ควายมีปริมาณเสนอขายมาก แต่ขาดความต้องการในการซื้อเพราะพ่อค้าชาวนาจาขาดเงินในการซื้อและไม่มีความแน่ใจในนโยบายทางการเมือง ดังนั้นอำนาจในการซื้อจึงตกอยู่กับ

กลุ่มพ่อค้ามุสลิมข้างกลางเพียงกลุ่มเดียวที่สามารถกำหนดราคาให้ลดลงได้ และชาวมาจำป๋นต้องขายเพราะพ่อค้าชาวมาบางคน เช่น ในกรณีของตลาดบ้านเวียงหนองล่อง ชื้อวัว ควายขังคอกไว้ ก็จำเป็นต้องขายเพราะถ้าเลี้ยงไว้ในระยะเวลาานนอกจากวัว ควาย จะผอมลงแล้วค่าใช้จ่ายในเรื่องค่าดูแลรักษาก็เพิ่มขึ้นด้วย นอกจากเหตุผลที่กล่าวมาแล้ว ความต้องการในการใช้เงิน การเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าวัว ควาย จากบ้านสู่ตลาด ก็เป็นเหตุผลสำคัญอย่างหนึ่งทำให้ต้องขายวัว ควายในราคาถูกลงกว่าปกติ และบางครั้งก็ขาดทุน

ถ้าพิจารณาราคาสินค้า วัว ควาย ตั้งแต่เริ่มต้นเปิดตลาดจนกระทั่งปัจจุบัน จากหลักฐานการสัมภาษณ์พ่อค้าจำนวนหลายคน แล้วพิจารณาไตร่ตรองประกอบกับการอ่านเอกสาร ก็สามารถสรุปราคาสินค้า วัว ควายตั้งแต่ พ.ศ. 2500-พ.ศ. 2538 เป็นบางปี ดังรายละเอียดในภาพประกอบที่ 15

พ.ศ.	ราคา (บาท)		หมายเหตุ
	อายุ 2-6 ปี	อายุ 7-11 ปี	
2500	500-600	700-800	สัมภาษณ์
2502	700-900	1,000-1,200	สัมภาษณ์
2510	1,500-1,800	2,000-2,200	สัมภาษณ์
2515	3,200-3,500	3,500-3,800	สัมภาษณ์
2518	3,500-4,500	5,000-5,500	เอกสาร
2520	3,200-4,000	4,500-5,000	สัมภาษณ์
2523	3,500-4,000	4,500-5,500	สัมภาษณ์
2525	4,500-6,000	6,500-7,000	เอกสาร
2527	4,250- 5,750	6,100-8,200	เอกสาร
2530	4,500-5,500	6,000-7,000	สัมภาษณ์
2533	5,500-6,500	7,500-8,500	สัมภาษณ์
2535	6,500-7,500	8,000-9,000	สัมภาษณ์
2538	6,000-7,000	7,500-8,500	สังเกตและ ตรวจสอบราคา

ที่มา 1. สัมภาษณ์ เจ้าของตลาดวัว ควายทุ่งฟ้าบด ตลาดวัว ควายแม่ย้อย ตลาดวัว ควายเวียง-หนองล่องและพ่อค้าวัวประมาณ 10 คน

2. จริญ จันทลักษณ์ 2525 : 32.
3. จิรสิทธิ์ สงค์ประเสริฐ 2531 : 106.
4. สุวัฒน์ รัตนชาติ 2527 : 22.-24.
5. จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของผู้ศึกษา

ภาพประกอบที่ 15 ตารางแสดงราคาวัวในตลาดวัว ควาย เวียงใหม่-ลำพูน ระหว่าง พ.ศ. 2500-พ.ศ. 2538

จากภาพประกอบ 15 แสดงให้เห็นว่า ราคาข้าวเปลี่ยนแปลงไปตามระบบเศรษฐกิจของประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป เริ่มต้นจาก พ.ศ. 2500-2510 ราคาข้าวอยู่ในระหว่าง ตัวละ 500-2,000 บาท แล้วค่อยๆเพิ่มสูงขึ้นในระหว่างปี พ.ศ. 2511-2519 จากราคาประมาณตัวละ 2,500-5,700 บาท ราคาข้าวอาจตกต่ำลงบ้างใน พ.ศ. 2520-2523 แต่หลังจาก พ.ศ. 2525 ราคาข้าวก็ค่อยๆสูง ขึ้น ระหว่าง พ.ศ. 2526-2530 และพุ่งสูงขึ้นเข้าสู่สภาวะใกล้เคียงกับปัจจุบัน ตั้งแต่ พ.ศ. 2532 เป็นต้นมา คือตัวละ 5,000-9,000 บาท แต่ถ้าเป็นข้าวโตเต็มทีและสมบูรณ์ราคาตั้งแต่ 10,000-20,000 บาท อย่างไรก็ตามราคาข้าวระหว่าง พ.ศ. 2500-2524 ส่วนมากเป็นข้าวพันธุ์พื้นเมือง แต่หลังจาก พ.ศ. 2525 เป็นต้นมาเป็นข้าวพันธุ์เลือกผสมซึ่งตัวโตกว่าและขายได้ราคาดีกว่า ราคาข้าวพันธุ์พื้นเมืองและลูกผสมระยะ 2-5 ปีราคาข้าวพันธุ์เลือกผสมจะแพงกว่าประมาณ ตัวละ 1,000-1,500 บาท แต่ถ้าเกินระยะ 5 ปีแล้วข้าวพื้นเมืองมีจุดจำกัดในการเจริญเติบโต ดังนั้นราคาข้าวพันธุ์เลือกผสมจึงขายได้ราคาสูงกว่าประมาณตัวละ 1,500-3,000 บาท ยกเว้นโคขาวพันธุ์ลำพูนในตลาดข้าว ควาย มีราคาดีเพราะขาดความต้องการซื้อไว้ทำพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์

จากการสำรวจของผู้วิจัยระหว่างเดือน มกราคม-พฤษภาคม พ.ศ. 2538 สามารถสรุปราคาข้าวควายในภาพรวมเมื่อเปรียบเทียบระหว่างพันธุ์พื้นเมือง พันธุ์เลือกผสมและข้าวจากพม่าแล้ว พิจารณาได้จากภาพประกอบที่ 16

อายุ (ปี)	ประเภทวัว	ราคาซื้อ (บาท)	ราคาขาย (บาท)
½	พันธุ์เลือดผสม	1,300	1,400
	พันธุ์พื้นเมือง	1,000	1,100
1	พันธุ์เลือดผสม	2,000	2,200
	พันธุ์พื้นเมือง	1,500	1,700
2	พันธุ์เลือดผสม	4,000	4,300
	พันธุ์พื้นเมือง	2,500	2,800
3	พันธุ์เลือดผสม	4,500	4,800
	พันธุ์พื้นเมือง	3,200	3,500
4	พันธุ์เลือดผสม	6,000	6,400
	พันธุ์พื้นเมือง	4,000	4,200
5	พันธุ์เลือดผสม	7,000	7,400
	พันธุ์พื้นเมือง	4,500	4,800
6-10	พันธุ์เลือดผสม	8,000-18,000	9,000-20,000
	พันธุ์พื้นเมือง	5,000-5,500	5,200-6,000
5-10	วัวพม่าก่อนข้างผอม	4,500	4,700
	วัวพม่าปานกลาง	7,000	7,500
	วัวพม่าสมบูรณ์	8,200	8,500
5-10	โคขาวพันธุ์ลำพูน (พ่อพันธุ์)	9,000-15,000	10,000 -20,000

ภาพประกอบที่ 16 ตารางแสดงราคาวัวใน พ.ศ. 2538

จากภาพประกอบที่ 16 แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของราคาวัวประเภทต่างๆกัน วัวพันธุ์เลือดผสมราคาดีกว่าวัวพันธุ์พื้นเมือง วัวจากพม่าราคาถูกเพราะผอมต้องเลี้ยงให้สมบูรณ์ราคาจึงดีขึ้น พ่อค้าวัวน่าจะมีการซื้อวัวจากพม่าแล้วขุนให้สมบูรณ์ระยะหนึ่ง ประมาณ 3-6 เดือนแล้วจำหน่ายจะได้ราคาสูงขึ้นถึงตัวละ 2,500 บาทขึ้นไปแต่ก็เสี่ยงกับการขาดทุน ถ้าต้นทุนในการเลี้ยงวัวขุนสูงเกินไปหรือวัวตาย ราคาวัวจะพุ่งสูงขึ้นเมื่ออายุ 2-5 ปี ถ้าเลี้ยงวัวไว้ขายในระยะดังกล่าวแล้วจะได้ราคาสูงกว่าขายเมื่ออายุต่ำกว่า 2 ปีหรือระยะอายุเกิน 5 ปีขึ้นไป ตลาดวัวควายต้องการวัวควายขนาดปานกลางมากกว่าโตเต็มทีราคาตั้งแต่ 8,000 บาทขึ้นไป นอกจากนี้วัวควายอายุต่ำกว่า 2 ปีลงมาตลาดก็ต้องการเช่นเดียวกันเพราะชาวนาต้องการนำไปเลี้ยงในทุ่งหญ้าตามธรรมชาติแล้วขายต่อเมื่อวัวควายเข้าสู่อายุ 2-5 ปี ตลาดวัวควายของชาวนาอาจแตกต่างจากตลาดวัวควายในระบบราชการหรือการเลี้ยงวัวควายตามหลักวิชาการ ราคาควายตั้งแต่ พ.ศ. 2500-2538 ซึ่งผ่านจากระบบการผลิตใช้แรงงานสัตว์ (พ.ศ. 2490-2525) จนกระทั่งระบบการผลิตเพื่อขายเนื้อสัตว์ (พ.ศ. 2526-2538) พิจารณาได้จาก ภาพประกอบที่ 17

พ.ศ.	ราคา (บาท)		หมายเหตุ
	อายุ 3-8 ปี	อายุ 8-15 ปี	
2500	800-1,000	1,200-1,500	สัมภาระณ
2505	1,500-1,800	2,000-2,200	สัมภาระณ
2510	1,600-1,800	2,000-2,300	สัมภาระณ
2515	2,500-3,000	3,500-4,000	สัมภาระณ
2518	3,000-3,500	4,000-5,000	สัมภาระณ
2520	3,200-3,500	4,000-4,600	สัมภาระณ
2523	3,200-3,600	4,600-4,800	สัมภาระณ
2525	5,000-6,500	7,000-8,000	เอกสาร
2527	5,500-6,500	7,200-8,600	เอกสาร
2530	6,000-7,000	7,500-8,500	สัมภาระณ
2533	8,000-9,000	10,000-12,000	สัมภาระณ
2535	7,500-8,500	9,000-10,000	สัมภาระณ
2538	8,000-9,000	10,000-12,000	สังเกตและ ตรวจสอบราคา

ที่มา 1. สัมภาระณเจ้าของตลาดวัว ควาย ทุ่งฟ้าบด ตลาดวัว ควาย แม่ยอย ตลาดวัว ควาย เวียงหนองล่อง และพ่อค้าควายประมาณ 5 คน

2. จรัญ จันทลักษณ์ 2525 : 32
3. จีรสิทธิ์ สงค์ประเสริฐ 2531 : 106
4. สุวัฒน์ รัตนชาติ 2527 : 22-24
5. จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของผู้ศึกษา

ภาพประกอบที่ 17 ตารางแสดงราคาควายในตลาดวัวควายเชียงใหม่-ลำพูนระหว่าง พ.ศ. 2500-2538

ผลตอบแทนจากการค้าขายวัว ควาย

การค้าขายวัว ควายของพ่อค้าชาวนา พ่อค้าข้าราชการเป็นอาชีพเสริมทางด้านการเกษตร หรือรับราชการ สำหรับการค้าขายของพ่อค้าเนื้อสัตว์คือซื้อวัว ควาย เพื่อฆ่าขายเองที่ตลาดในเมือง นำส่งให้บุคคลอื่นขาย ซื้อวัว ควายส่งต่อให้บุคคลอื่นฆ่าขาย หรือส่งโรงงานทำลูกชิ้นเนื้อวัวทั้งในเชียงใหม่และต่างจังหวัด กลุ่มบุคคลดังกล่าวแล้วประกอบการค้าขายวัวควายเป็นอาชีพหลัก การค้าขายวัว ควาย สามารถแยกพิจารณาผลตอบแทนได้ดังนี้

1. พ่อค้าประเภทชาวนา พ่อค้าประเภทนี้รับซื้อวัวควายในตลาดเพื่อขายต่อ นำวัวควายจากหมู่บ้าน

บ้านมาขายในตลาด หรือซื้อเลี้ยงไว้เพื่อขาย ในการค้าขายพ่อค้าชาวนาต้องเสียค่าขนส่งตัวละ 40-50 บาทแล้ว แต่ระยะทางใกล้หรือไกล ค่าด่านๆละ 40 บาท (จำนวนวัว 10-15 ตัว) ค่าตลาดตัวละ 5 บาท (ประพันธ์ บุญโญทยาน, สัมภาษณ์) ในการซื้อขาย พ่อค้าชาวนาซื้อวัว ควายจากหมู่บ้านในจำนวนไม่แน่นอน ระหว่าง 5-20 ตัว ในการนำมาจำหน่ายสมมุติว่า พ่อค้าซื้อวัว 15 ตัว ได้กำไรเฉลี่ยตัวละ 200 บาท ได้กำไรประมาณ 3,000 บาท ต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นเงินซึ่งไม่รวมค่าแรงงานหรือค่าสูญเสียโอกาสอื่นๆของชาวนาดังนี้

ราคาควายเป็นเปลี่ยนแปลงไปเช่นเดียวกับราคาวัว เพราะอยู่ภายใต้เงื่อนไขของระบบตลาดและสภาวะแวดล้อมอย่างเดียวกัน ราคาควายเป็นสูงขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2525 แล้วสูงมากขึ้น ใน พ.ศ. 2533 และมีราคาทรงตัว อาจลดลงบ้างหรือเพิ่มขึ้นบ้างเล็กน้อยระหว่าง พ.ศ. 2535-2538 อย่างไรก็ตามราคาควายเป็นเมื่อพิจารณาทั้งระบบแล้วจะแพงกว่าราคาวัวประมาณตัวละ 1,000-2,000 บาท สังเกตได้ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา ทั้งนี้เพราะควายตัวโตกว่าวัวในระหว่างอายุเท่ากันและสินค้าประเภทควายส่วนหนึ่งต้องส่งมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลำปาง สุโขทัย หรือภาคกลางบางจังหวัด ปริมาณของสินค้าจึงมีน้อยกว่าวัวซึ่งเลี้ยงมากในท้องถิ่นภาคเหนือ ถ้าพิจารณาข้อมูลในท้องถิ่นบางตำบลซึ่งใกล้ชิดกับตลาดวัว ควาย เช่นตำบลลพหว่า อำเภอสันป่าตอง พ.ศ. 2537 มีวัวจำนวน 611 ตัว ควาย 39 ตัว (ข้อมูลพื้นฐานสภาพตำบลลพหว่า, 2537) ตำบลสันทรายน้อย อำเภอสันทราย พ.ศ. 2538 มีวัว 288 ตัว ควาย 124 ตัว พื้นที่ทั้ง 2 ตำบลเป็นที่ลุ่ม มีทุ่งนา ไม่มีเนินสูง ป่าไม้ และภูเขา แต่ก็มีกรเลี้ยงวัวมากกว่าควาย นอกจากนี้วัวจากชายแดนภาคเหนือซึ่งเข้ามาในตลาดวัว ควาย เชียงใหม่-ลำพูน ก็เป็นสาเหตุหนึ่งทำให้วัวมีปริมาณมากจึงขายได้ราคาต่ำกว่าควาย เพื่อส่งเสริมการเลี้ยงวัวของชาวนาในท้องถิ่น น่าจะวางมาตรการจำกัดการนำวัวเข้าประเทศให้น้อยลง

1.1. ค่าผ่านด่าน 3 ด่าน	120	บาท
1.2. ค่าตลาด ตัวละ 5 บาท	75	บาท
1.3. ค่าขนส่ง ตัวละ 45 บาท	675	บาท
รวมค่าใช้จ่าย	870	บาท

ขายวัวได้กำไรตัวละ 200 บาท เป็นเงิน 3,000 บาท หักรายจ่ายในการเดินทาง 870 บาท เหลือกำไรสุทธิ 2,130 บาท แต่ถ้าขายไม่ได้หรือขายไม่หมดต้องนำวัวกลับบ้าน ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มเป็นค่าขนส่งอีก 675 บาท ในบางครั้งก็ต้องยินยอมขายทั้งๆที่ได้กำไรน้อย

จากการสำรวจการซื้อขายวัว ควายในระหว่างเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2537-มิถุนายน พ.ศ. 2538 พบว่าการซื้อขายวัว ควายพ่อค้าได้กำไรตัวละ 100-400 บาทเป็นอย่างมาก การได้กำไรมาน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับปริมาณในการซื้อขาย บางคนซื้อครั้งละ 10-20 ตัวแต่พ่อค้าชาวนาบางคนซื้อวัวพื้นเมืองครั้งละ 30-50 ตัวแล้วนำไปขุนต่อ 3 เดือนแล้วขายในตลาด กำไรก็ดีกว่าซื้อจากชาวนาแล้วนำมาขาย ลักษณะการเลี้ยงวัวขุน อาจได้กำไรตัวละ 600-1,000 บาท หรืออาจได้กำไรตัวละถึง 2,000 บาท เช่น วัวพม่าซื้อมาตัวละ 4,500 บาท เลี้ยงไว้ประมาณ 3-5 เดือน ขายได้ ตัวละ 6,500-7,000 บาท (สมบุญ มีปัญญา, สัมภาษณ์)

ตัวอย่างพ่อค้าชาวนาที่ซื้อขายวัวควายแล้วได้กำไร เช่น พ่อค้า ชุ่ม ยานะวัง ซื้อวัว 50 ตัว เฉลี่ยตัวละ 3,700 บาท ขายได้ ตัวละ 4,200 บาท (ชุ่ม ยานะวัง, สัมภาษณ์) ได้กำไร 25,000 บาท พ่อค้าประพันธ์ บุญโญทยาน ซื้อวัว 13 ตัว ฤๅละ 3,100 บาท เลี้ยงไว้ 1 สัปดาห์ แล้วขายให้พ่อค้าเนื้อสัตว์กลุ่มข้างคลานตัวละ 3,300 บาท (ประพันธ์ บุญโญทยาน, สัมภาษณ์) ได้กำไรตัวละ 200 บาท รวมกำไรประมาณ 2,600 บาทต่อเวลา 1 สัปดาห์ หักค่ายานพาหนะตัวละ 45 บาท เป็นเงิน 585 บาทและรวมค่าใส่หุ้ยอื่นๆอีกประมาณ 200 บาท ได้กำไรจริงๆ หลังจากหักค่าใช้จ่ายประมาณ 1,815 บาท ได้สำรวจพบพ่อค้าในตลาดวัว ควายบ้านเวียงหนองล่อง ซื้อวัว 25 ตัว เป็นเงิน 120,000 บาท เลี้ยงไว้ประมาณ 1 อาทิตย์ขายได้เงิน 140,000 บาทได้กำไร 20,000 บาท ถ้าหักค่าใช้จ่ายแล้วคงน้อยกว่านี้และอีก 1 ตัวอย่างในตลาดเดียวกัน ซื้อวัว 40 ตัว เฉลี่ยตัวละ 7,500 บาทเป็นเงิน 30,000 บาท เลี้ยงไว้ประมาณ 3-4 เดือนแล้วขายให้พ่อค้าวัวจังหวัดนครปฐมเฉลี่ยตัวละ 9,500 บาท วัว 40 ตัว เป็นเงิน 380,000 บาท ได้กำไร 80,000 บาท แต่กำไรดังกล่าวแล้วต้องหักค่าใช้จ่ายจากการเลี้ยงดูแบบธรรมชาติอีกครั้งหนึ่งมิใช่ค่าใช้จ่ายจากการเลี้ยงวัวขุนตามแบบแผนของราชการ

ตลาดวัว ควาย บ้านแม่ย้อย ตัวอย่างการค้าวัว ควาย ได้กำไร เช่น พ่อค้าเหล่า พานี ซื้อวัว 3 ตัว จากอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เป็นเงิน 7,300 บาท แล้วนำมาขายได้เป็นเงินทั้งหมด 18,000 บาท หักค่าขนส่งและค่าใส่หุ้ย 300 บาท ได้กำไร 10,700 บาท (เหล่า พานี, สัมภาษณ์) พ่อค้าชาวนาดังกล่าวแล้วเป็นชาวนาในอำเภอสันทราย แต่ได้ติดตามบุตรชายซึ่งรับราชการครูที่อำเภอแม่จัน จึงเป็นโอกาสให้ใกล้ชิดกับชาวนาในการซื้อขายวัว ควาย พ่อค้าอีกคนหนึ่งซื้อควายจากชาวนา 6 ตัว ฤๅละ 5,000 บาท เลี้ยงไว้ 2-3 วันเพื่อรอวันเปิดตลาด แล้วจึงนำมาขายตัวละ 5,300 บาท ได้กำไร 1,800 บาท หักค่าขนส่งควายตัวละ 50 บาท 6 ตัว เป็นเงิน 300 บาท ค่าใส่หุ้ยอื่นๆประมาณ 100 บาท ได้กำไรสุทธิ 1,400 บาท

การซื้อขายวัว ควายบางครั้งก็ขาดทุนเช่นเดียวกัน ยกตัวอย่าง พ่อค้าซื้อควายตัวละ 5,400 บาท แต่ขายในตลาดบ้านทุ่งฟ้าบดได้เพียงตัวละ 5,100 บาท ซื้อควาย 8 ตัวรวมค่าขนส่งตัวละ 50 บาท ค่าใส่หุ้ย 100 บาท รวมค่าใช้จ่าย 500 บาท (วิรัตน์ ขอดเผือ, สัมภาษณ์) ดังนั้นพ่อค้าขาดทุน 2,900 บาท พ่อค้าจากอำเภอดอยเต่าเข้าหุ้ยกับเพื่อนบ้าน 3 คน ซื้อวัวขนาดเล็ก 10 ตัว ฤๅละ 2,000 บาท เป็นเงิน 20,000 บาท ค่ารดตัวละ 40 บาทและค่าใส่หุ้ย 200 บาท รวมเป็นเงิน 20,600 บาท ขายวัว 10 ตัวในตลาดบ้านเวียงหนองล่องได้เงิน 18,000 บาท ขาดทุน 2,600 บาท (ทองคำ หม่องแดง, สัมภาษณ์)

การขาดทุนในบางครั้งเกิดจากการซื้อวัวไว้แล้วขายไม่ได้ ต้องขังไว้ในคอกแล้วจ้างบุคคลอื่นเลี้ยงดู เช่น กรณีของตลาดวัว ควาย บ้านเวียงหนองล่องมีคอกวัว ควาย เพื่อขังสัตว์สำหรับรอการจำหน่ายถึง 30 คอก วัวเหล่านี้เดินทางจากพม่าเข้าสู่จังหวัดแม่ฮ่องสอน แล้วส่งเข้าจำหน่ายในตลาดวัวบ้านเวียงหนองล่อง บางครั้งขายไม่หมดสิ้นในวันอาทิตย์ต้องขังไว้ในคอกเพื่อรอขายในวันต่อไปหรืออาจขายในวันศุกร์ เสาร์ ซึ่งมีพ่อค้ามารับซื้อเช่นกัน จากการสำรวจเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2537 มีวัว ควายขังอยู่ในคอก จำนวน 16 คอก รวม 665 ตัว แบ่งเป็นควาย 25 ตัว วัว 640 ตัว การเลี้ยงวัว ควายไว้ในคอกเพื่อรอขายเจ้าของวัว ควายต้องเสียค่า

ใช้จ่ายที่สำคัญดังนี้

1. ค่าไฟฟ้า คอกละ 10 บาท ต่อ 1 คิน
2. ค่าน้ำ คอกละ 300 บาท ต่อ 1 อาทิตย์
3. ค่าจ้างดูแลวัว ควาย วันละ 150 บาท (ลูกจ้าง 1 คนดูแลวัว ควายได้ประมาณ 1-4 คอก)
4. ค่าเช่าคอกวัว ควาย ตัวละ 5 บาท
5. ค่าฟางข้าวซึ่งเป็นอาหารสัตว์

5.1. ฟางพื้นเมืองมัดละ 3 บาท วัว 1 ตัว กินฟาง 3-5 มัดต่อ 1 วัน เป็นเงิน 9-15 บาท

5.2. ฟางสุโขทัย เป็นฟางอัดรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีความกว้าง ยาว สูง ด้านละ 1 ฟุตครึ่ง ราคามัดละ 15 บาท วัว 1 ตัว กินฟางอัดสุโขทัย วันละ 1 มัด (แก้ว ไชยเสน, สัมภาษณ์)

จากการสัมภาษณ์พ่อค้าวัว ควายเวียงหนองล่องคนหนึ่ง ชื่อว่าจำนวน 30 ตัวในวันอาทิตย์ที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2537 วันอาทิตย์ที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2537 ขายได้เพียง 1 ตัว (อ้าย อินทะหลุก, สัมภาษณ์) พ่อค้าดังกล่าวต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงวัวสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. ค่าไฟฟ้า คินละ 10 บาท รวม 8 คิน = 80 บาท
2. ค่าน้ำวัว คอกละ = 300 บาท
3. ค่าจ้างดูแลวัว วันละ 150 บาท รวม 8 วัน = 1,200 บาท
4. ค่าเช่าคอกวัว ตัวละ 5 บาท วัว 30 ตัว = 150 บาท
5. ค่าฟางข้าวมัดละ 3 บาท วัว 1 ตัว กินฟางข้าววันละ 3 มัด วัว 30 ตัว เวลา 8 วัน กินฟาง

ข้าวเป็นเงิน = 2,160 บาท

รวมค่าใช้จ่ายเป็นเงิน = 3,890 บาท

ตามปกติ การขายวัวแต่ละตัวได้กำไรประมาณ 200-400 บาท ถ้าวัว 30 ตัว ได้กำไรประมาณ 6,000-12,000 บาท แต่ถ้าต้องกักขังไว้ในคอก 8 วันแล้วยังขายไม่ได้ กำไรก็ขาดหายไปกับค่าเลี้ยงดู บางครั้งพ่อค้าวัว ควายซึ่งซื้อวัว ควายข้างคอกไว้ก็ต้องยอมขายทิ้งๆ ที่ได้กำไรน้อย หรือบางครั้งก็ขาดทุน เพราะรายจ่ายเกิดจากค่าใส่หุ้ยดังกล่าวแล้ว การเลี้ยงวัว ควายด้วยฟางข้าวไม่สามารถทำให้สัตว์ดังกล่าวมีน้ำหนักเพิ่มขึ้นเพราะฟางข้าวมีโปรตีนเพียงร้อยละ 1-2 เท่านั้น (กรมปศุสัตว์, 2537 : 13) ประกอบกับการให้อาหารวัวในคอกอย่างประหยัด เพราะต้องซื้อฟางข้าว จึงต้องขายก่อนที่จะขาดทุนมากกว่านี้

การซื้อขายวัว ควาย บางครั้งก็ได้กำไร บางครั้งก็ขาดทุนบ้าง แต่ส่วนมากแล้วได้กำไรแต่จำนวนไม่มากนัก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปริมาณที่ซื้อขายและการกำหนดราคาของพ่อค้าเนื้อสัตว์หรือพ่อค้าคนกลาง ทั้งนี้เพราะราคาวัว ควาย เป็นระบบราคาค่อนข้างผูกขาด

2. พ่อค้ามุสลิม กลุ่มข้างตลาด ชื่อว่า วัว ควาย ขายส่งให้กับพ่อค้าเนื้อสัตว์ ฆ่าขายในตลาดหรือ

ส่งโรงงานลูกชิ้น เป็นกลุ่มพ่อค้าซึ่งกำหนดราคาวัว ควาย และเป็นผู้ซื้อรายใหญ่ซื้อวัว ควายครั้งละ 10-30 ตัว แล้วไปขายต่อให้พ่อค้าชำแหละเนื้อข้างตลาดหรือโรงงานลูกชิ้น การค้าขายได้กำไรตัวละ 300-500บาท เช่น วันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2538 ซื้อวัว 10 ตัว ๆละ 5,700 บาทและต้องการขายตัวละ 6,200 บาท ได้กำไรตัวละ 500 บาท จำนวน 10 ตัว ได้กำไร 5,000 บาท (สุพรรณ กาวีโล, สัมภาษณ์) พ่อค้าเนื้อสัตว์บางคนไม่ฆ่าสัตว์ แต่รับสัตว์ที่ฆ่าแล้วนำมาจำหน่าย ได้กำไรจากการขายเนื้อสัตว์ตัวละ 200-400 บาท ขายวัว ควายวันละ 2 ตัว ได้กำไร วันละ 400-800 บาท สำหรับพ่อค้ารายย่อยซึ่งฆ่าวัว ควายส่งให้ผู้อื่นขายในตลาด ฆ่าวัว ควายวันละ 3-5 ตัว ได้กำไรสุทธิหลังจากหักค่าเสียหุ่ยเรียบร้อยแล้วประมาณตัวละ 200 บาท ฆ่าวัววันละ 3-5 ตัว ได้กำไรวันละ 600-1,000 บาท สำหรับพ่อค้าเนื้อสัตว์รายใหญ่ฆ่าวัว ควาย มากกว่านี้ (เดช ศรีจันทร์ธร, สัมภาษณ์)

ธุรกิจในการค้าวัว ควาย เป็นธุรกิจสำคัญอย่างหนึ่งทำให้พ่อค้าชาวนาและชาวนามีรายได้เสริมจากการเกษตร ทั้งนี้เพราะการค้าขาย วัว ควาย แต่ละครั้งมีผลกำไรแบ่งปันกันอย่างทั่วถึง ตั้งแต่ชาวนาผู้เลี้ยงสัตว์ พ่อค้าชาวนาได้กำไรตัวละ 100-400 บาท พ่อค้าซื้อสัตว์เพื่อขายส่งให้ผู้ฆ่าสัตว์หรือฆ่าสัตว์เองได้กำไรตัวละ 200-500 บาท พ่อค้าฆ่าสัตว์จากการรับซื้อได้กำไรตัวละ 200 บาท พ่อค้าขายเนื้อสัตว์ได้กำไรตัวละ 200-400 บาท ผลกำไรซึ่งแบ่งกันอย่างทั่วถึง แม้กระทั่งคนรับจ้างเลี้ยงวัว ควาย ยังมีรายได้วันละ 150 บาท นับเป็นการกระจายรายได้ที่ดีอย่างหนึ่ง แต่โอกาสกลุ่มพ่อค้าเนื้อสัตว์ย่อมมีโอกาสดีกว่าเพราะสามารถเป็นผู้กำหนดราคา และสามารถขายหรือฆ่าสัตว์จำหน่ายได้ทุกวันในจำนวนที่แน่นอนและมีปริมาณมากกว่าชาวนาซึ่งซื้อขายตามวันเวลาของตลาดวัว ควายสัปดาห์ 1-2 ครั้งหรือหมุนเวียนตามวันนัดของตลาดวัว ควาย แต่ก็มิได้ซื้อขายทุกวันนัด แตกต่างจากพ่อค้าเนื้อสัตว์ซึ่งซื้อทุกวันนัดแล้วขายให้พ่อค้าในเมืองทุกวัน ดังนั้นรายได้ต่อเดือนย่อมมีมากกว่า ทั้ง ๆที่กำไรต่อ 1 ตัวมิได้แตกต่างกันมากนัก แต่จำนวนปริมาณการจำหน่ายต่อเดือนต่างกัน สำหรับพ่อค้ามุสลิมกลุ่มข้างตลาดบางคนซึ่งซื้อวัว ควายจำนวนมากครั้งละ 20-30 ตัว จากตลาดวัว ควายแล้วขายสินค้าดังกล่าวให้แก่โรงงานลูกชิ้น พ่อค้าขายเนื้อสัตว์หรือฆ่าขายด้วยตัวเองเป็นพ่อค้าที่มีรายได้ที่ดีที่สุด

ตลาดวัว ควาย จำหน่ายสินค้าหลัก 3 ประเภท คือ วัว ควาย รถจักรยาน รถจักรยานยนต์ และสินค้าประเภทเครื่องอุปโภค บริโภค สำหรับพ่อค้ามีทั้งพ่อค้าในท้องถิ่นส่วนมากเป็นชาวนาและค้าขายควบคู่กับการทำนา พ่อค้าท้องถิ่นบางคนอาจเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ลักษณะของผู้ค้าท้องถิ่นเป็นทั้งพ่อค้าปลีก พ่อค้าขายส่งหรือพ่อค้าคนกลาง สำหรับพ่อค้าในเมือง ส่วนหนึ่งเป็นพ่อค้าขายปลีกเกี่ยวกับเครื่องอุปโภค บริโภค สำหรับสินค้าประเภทวัว ควาย พ่อค้าในเมืองเป็นพ่อค้าประเภทคนกลางที่รับซื้อวัว ควายแล้วขายต่อให้กับผู้ฆ่าเนื้อสัตว์ในเมือง ดังนั้นเมื่อพิจารณาจากรายได้แล้วพ่อค้าคนกลางในเมืองจะได้กำไรมากกว่าพ่อค้าในท้องถิ่นและค่อนข้างเอาเปรียบกดราคาพ่อค้าท้องถิ่นอีกด้วย ตลาดวัว ควายถึงแม้ทำให้ชาวนาในหมู่บ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นแต่ก็มิได้เอารัดเอาเปรียบชาวนาในเรื่องการซื้อขายสินค้า ดังนั้นควรสร้างอำนาจการต่อรองในการซื้อขายโดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าประเภท วัว ควาย รถจักรยานยนต์ ระหว่างกลุ่มพ่อค้าชาวนาซึ่งมีจำนวนมาก และกลุ่มพ่อค้าในเมืองซึ่งมีจำนวนน้อยแต่สามารถควบคุมราคาได้ทั้งนี้เพื่อให้ระบบตลาดวัว ควายมีความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

บทที่ 6

ภาพสะท้อนจากตลาดวัวควาย

สังคมชวานามีใช่เป็นสังคมหยุดนิ่งหรือดัดขาดจากสังคมภายนอก สังคมชวานามีการติดต่อกับสังคมภายนอกตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบันแต่การติดต่อเปลี่ยนแปลงไปตามระบบการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในแต่ละสมัย ในระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และระบบการผลิตแบบยังชีพการติดต่อระหว่างเมืองกับชวานาในหมู่บ้านเกิดขึ้นอย่างเบาบางและค่อยทวีมากขึ้นในระบบการผลิตเพื่อขาย เมื่อมีการพัฒนาการศึกษาการคมนาคม การสื่อสาร การติดต่อประสานสัมพันธ์ระหว่างสังคมเมืองกับชวานาก็มีมากยิ่งขึ้น การเกิดระบบตลาดวัว ควายในระหว่าง พ.ศ.2490-2510 และพัฒนาต่อมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันภายใต้โครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ การคมนาคม การสื่อสาร การศึกษา และการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ย่อมเป็นตัวเร่งให้ตลาดวัว ควายเข้ามามีอิทธิพลและเกี่ยวข้องกับสังคมชวานามากยิ่งขึ้น ตลาดวัว ควายในท้องถิ่นจึงสามารถสะท้อนภาพสังคมชวานาและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนได้ในลักษณะดังนี้

สังคมชวานากับการเปลี่ยนแปลง

ตลอดระยะเวลาของประวัติศาสตร์ชวานามีการปรับตัวเพื่อให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมใหม่หรือมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเกิดจากการเพิ่มของประชากร การจัดองค์กรทางสังคม การจัดการสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี (Brinkhoff และ White, 1985 : 556-559) หรือการเปลี่ยนแปลงเกิดจากสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ จำนวนประชากร การปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอก การเปลี่ยนแปลงเจตคติและคุณค่า โครงสร้างทางสังคม และวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและความต้องการของบุคคลในสังคม (Horton และ Hunt 1980 : 455-459) การเปลี่ยนแปลงหรือการปรับตัวของชุมชนเนื่องจากตลาดวัว ควายสามารถสะท้อนภาพสังคมชวานาได้ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต การเกิดขึ้นของตลาดวัว ควายในระยะแรกเพื่อตอบสนองการซื้อขายวัว ควายเพื่อการเกษตรเป็นปัจจัยหลักและการบริโภคเนื้อสัตว์เป็นปัจจัยรอง แต่หลังจากเปิดตลาดได้ประมาณ 1 ปีก็เริ่มมีสินค้าจากโรงงาน เช่น เสื้อผ้า น้ำมันก๊าด ไม้ขีดไฟ เครื่องใช้ภายในบ้าน นำเข้ามาจำหน่ายควบคู่กับผลผลิตในท้องถิ่น สินค้าอุปโภคบริโภคเหล่านี้ได้เปลี่ยนรูปแบบและปริมาณมากขึ้นตามสมัยนิยมและความต้องการของผู้ซื้อจนกระทั่งปัจจุบันนี้มีเสื้อผ้าสำเร็จรูปจำหน่ายมากที่สุด ถ้าพิจารณาเฉพาะด้านปริมาณของสินค้า แต่ถ้าพิจารณาด้านรายได้จากการจำหน่าย ก็น้อยกว่ารถจักรยานยนต์ (อันดับ ๓) และวัว ควาย

(อันดับ 2) ความสะดวกสบายในการบริโภคสิ่งของจากตลาดนัดทำให้ประชาชนในหมู่บ้านขายผลผลิตด้านการเกษตรหรือหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อให้ได้เงินตราแล้วซื้อสินค้าสำเร็จรูป ชุมชนได้เปลี่ยนวัตถุประสงค์จากการผลิตเพื่อใช้บริโภค เป็นการผลิตเพื่อขายและตลาดตัว ควบคู่เป็นศูนย์กลางซื้อขายสินค้าของบุคคลในชุมชนนอกจากตลาดในเมืองแต่อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการของตลาดตัว ควบคู่ในระยะเกือบครึ่งศตวรรษมิได้ทำให้ชาวนาในชุมชนปรับตัวเข้าสู่ระบบการผลิตเพื่อขายอย่างแท้จริงคนในชุมชนอาจทำนาปี นาปรัง ปลูกถั่วเหลือง ถั่วเขียว ยาสูบ หอม กระเทียม ฯลฯ ในระบบการผลิตเพื่อขาย แต่ภายใต้ระบบการตลาดแล้วยังขาดอำนาจต่อรอง และยังคงอยู่ในวัฒนธรรมเดิม ตลาดตัว ควบคู่มิได้ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางจำหน่ายผลผลิตของชุมชนในลักษณะการรวมตัวเพื่อต่อรองราคาหรือเป็นสถานที่ซื้อขายผลผลิตด้านการเกษตรของชุมชน ตลาดตัว ควบคู่เป็นแต่เพียงศูนย์รวมของตัว ควบคู่ในชุมชนอื่นทั้งใกล้และห่างไกลจากตลาดออกไป นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์รวมของผลผลิตสินค้าจากโรงงานซึ่งทำให้คนในชุมชนมีความสะดวกในการปรับเปลี่ยน วิธีการผลิตและการบริโภคและก็เป็นตัวเร่งอย่างหนึ่งให้ชุมชนปรับเปลี่ยนเร็วยิ่งขึ้นทั้งนี้เพราะมีความสะดวกสบายในการเลือกซื้อสินค้าที่หลากหลายและสินค้าที่หลากหลายดังกล่าวหลายชนิดได้ผ่านระบบการตลาดแบบผสม คือมีสถานที่จำหน่ายซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน ตลาดตัว ควบคู่ มีการพัฒนาผลผลิตที่ดี และสะดวกกว่าผลิตเอง ราคาถูก และมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้ว ตลาดตัว ควบคู่จึงมิใช่เป็นเพียงตัวเร่งให้ชาวนาซื้อสินค้าสำเร็จรูปจากโรงงานแทนการผลิตสิ่งของบางอย่างเพื่อใช้เองตลาดตัว ควบคู่ยังมีส่วนทำให้เกิดการขาดการคิดค้นเทคโนโลยีในการผลิตสิ่งของพื้นบ้านเพื่อแปรสภาพเป็นสินค้าแข่งขันกับผลผลิตจากโรงงาน การฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ตลาดตัว ควบคู่เป็นเพียงหน่วยผลิตขนาดเล็ก ที่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจนโยบายและบัญชาของระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม จึงไม่สามารถกำหนดนโยบายต่างๆ ได้อย่างอิสระของตนเอง ตลาดตัว ควบคู่เป็นเพียงดวงจันทร์ที่ต้องโคจรตามดาวนพเคราะห์ในระบบสุริยจักรวาล

2. การเกิดพ่อค้าชาวนา การค้าขายของชาวนาหลังฤดูการเก็บเกี่ยวได้กระทำติดต่อกันมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังราย (พ.ศ. 1839-2101) ชาวนาเก็บหาของป่า เช่น หนังกสัตว์ เขาสัตว์ กายาน น้ำผึ้ง ขี้ผึ้ง ครั่ง งาช้าง ขายให้กับพ่อค้าเรือจากกรุงศรีอยุธยาเพื่อแลกเปลี่ยนกับสินค้าประเภท ผ้า เกลือ กระจก (ฤษณีย์ ธงไชย , 2526 : 85-108) ในสมัยล้านนาไทยอยู่ภายใต้การปกครองของกรุงเทพฯ (พ.ศ. 2317-2435) และต่อมาหลังจากระยะเวลาดังกล่าวแล้วชาวนาก็ยังมีการค้าขายหลังฤดูการเก็บเกี่ยวโดยนำผลผลิตจากป่าและหมู่บ้านแลกเปลี่ยนกับสินค้าจากโรงงาน (Moreman, 1968 : 158-160) ได้เกิดการค้าทางบกของพ่อค้าวัวต่าง นำสินค้าบรรทุกวัวไปค้าขายต่างเมือง (ฐิติทธิ ฐูชาติ, 2525) การค้าทางเรือระหว่างกรุงเทพฯ-เชียงใหม่ และเมืองอื่นๆ ในภาคเหนือ การค้าทางบกในลักษณะหามคอนในการขนส่งสินค้า (Bowel, 1988 : 164-194) การค้าขายกระทำทั้งภายในภูมิภาคต่างภูมิภาคและการค้ากับประเทศใกล้เคียง (Ganjanapan, 1984 : 97-114) การค้าดังกล่าวมีตัวแปรทางด้านระบบเศรษฐกิจและการเมือง ภายใต้ระบบการผลิตแบบยังชีพในสังคมชาวนาภาคเหนือ ก่อนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 และระบบการเมืองก่อนเลิกทาส เลิกไพร่ ก่อนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ย่อมทำให้การแลกเปลี่ยนผลผลิตแตกต่างจากการแลกเปลี่ยนระบบตลาด (Market Exchange) ในระยะก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 19 เน้นหนักทางด้านระบบถ้อยทีถ้อยอาศัย (Reciprocity) และหลังจากนั้นเป็นระบบแจกจ่ายต่อเนื่อง (Redistribution) ทั้งสองระบบมีการค้าการแลกเปลี่ยน แต่อยู่ภายใต้พันธะของระบบการเมืองที่มีเงื่อนไขของ

กฎหมายผูกมัดมิให้ชาวนาเป็นอิสระในการประกอบอาชีพ ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพที่มีวัตถุประสงค์ในการผลิตเพื่อบริโภคแล้วนำส่วนเกินหรือส่วนที่เหลือจำหน่ายเพื่อแลกเปลี่ยนกับสินค้าหายากและสินค้าเกียรติยศ นอกจากนี้การศึกษาเรื่องการค้าต้องวิเคราะห์พื้นฐานสถานภาพของพ่อค้าว่าผู้ควบคุมการค้ากลุ่มผูกขาดเป็นกลุ่มชนชาวนาและพ่อค้าต่างชาติ ชาวนาเป็นแต่เพียงพ่อค้าเก็บหาของป่าและผลิตผลเล็กน้อยในท้องถิ่น อย่างไรก็ตามการค้าทำให้ชาวนามีโอกาสสะสมทุนทางด้านการเกษตรมากยิ่งขึ้นแต่มิได้ขยายการลงทุนด้านการค้าและไม่มีความมั่นใจในสถานภาพใหม่ นี่คือเหตุผลอย่างหนึ่งทำให้ไม่เกิดชนชั้นพ่อค้าในหมู่บ้านทั้งๆที่มีการค้าติดต่อกันมานาน การค้าทำให้เกิดชนชั้นเจ้าของที่ดินและผู้เช่าที่ดิน หรือชาวนาจน ชาวนารวย แรงงานรับจ้าง และเกิดความขัดแย้งในหมู่บ้าน (Ganjanapan, 1984:115-125, 232-244 and 384-408) การสะสมทุนเนื่องจากการค้าขายหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวนอกจากทำให้ชาวนาร่ำรวยแล้วยังมีสถานภาพทางสังคมดีกว่าชาวนาคนอื่นๆในหมู่บ้าน (ฐิติสิทธิ์ ฐชาติ, 2525 : 16-17) แต่ก็ไม่ยอมอพยพจากหมู่บ้านเพื่อแสวงหาอาชีพใหม่

การปรับตัวของชาวนาให้สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ดำเนินติดต่อกันมาช้านานดังตัวอย่างซึ่งอธิบายมาแล้วแต่เป็นที่น่าสังเกตว่าชาวนารวยเหล่านี้มิได้แยกตัวออกจากหมู่บ้านเพื่อประกอบอาชีพใหม่ในเมืองซึ่งมีโอกาสในการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่า ยกเว้นลูกหลานซึ่งได้รับการศึกษาได้แยกตัวจากชุมชนชาวนาเข้าสู่สถานภาพใหม่ในสังคมเมือง สำหรับชาวนาจนลูกหลานบางส่วนอาจแยกตัวออกไปทำงานรับจ้าง ซึ่งมีรายได้ดีกว่า

พ่อค้าในตลาดวัว ควาย แบ่งออกได้ 3 ประเภท

2.1. พ่อค้าวัว ควายจากภาพประกอบที่ 1 แผนภูมิแสดงการซื้อขายวัว ควายในตลาดวัว ควายแสดงให้เห็นว่าพ่อค้าคนกลางชาวนา และพ่อค้าคนกลางชาวนาหน้าตลาดถึงแม้จะมีกำไรในการค้าขาย เพราะรับซื้อวัว ควายจำนวนมากแต่ก็ได้คิดเปลี่ยนสถานภาพเป็นพ่อค้าเนื้อสัตว์เพื่อรับซื้อสัตว์ส่งให้พ่อค้าฆ่าและเนื้อสัตว์ในเมืองทั้งๆที่มีทุนเพียงพอแต่ก็ไม่สามารถปรับเปลี่ยนสถานภาพได้ทั้งนี้เพราะวัตถุประสงค์ในการค้ามิได้ขึ้นอยู่กับการกำไรอย่างเดียว ชาวนาค้าขายเพราะมีความสนุกสนาน อบอุ่นใจและสุขใจในการซื้อขายกับชาวนาที่อยู่ในวัฒนธรรมเดียวกันกับตนเอง ความเคยชินกับระบบนิเวศในชุมชนชาวนาและระบบวัฒนธรรมเดียวกันจึงมีความสะดวกใจในการค้าขายร่วมกันแต่ระบบการซื้อขายก็มีความจำเป็นต้องสัมพันธ์กับพ่อค้าคนกลางในเมือง ซึ่งเป็นการพบกันเพื่อกระทำการกิจกรรมทางเศรษฐกิจชั่วคราวและหลังจากนั้นพ่อค้าชาวนาก็กลับเข้ามาอยู่ในระบบนิเวศและวัฒนธรรมเดิม การค้าขายของชาวนามีได้หวังผลทางด้านกำไรและความร่ำรวยเป็นปัจจัยหลักแต่การดำเนินกิจการทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมเป็นผลอย่างหนึ่งให้พ่อค้าชาวนาเกิดความพึงพอใจและมีศักดิ์ศรี การปรับตัวของชาวนาในชุมชนจากตัวอย่างกรณีพ่อค้าวัว ควายจึงเป็นสาเหตุหนึ่งทำให้สังคมชาวนายึดมั่นในวัฒนธรรมเดิมอยู่ได้และทำให้ชุมชนชาวนาเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้าๆ ทั้งๆที่เกิดแรงยั่วยุหลายด้าน อย่างไรก็ตามพ่อค้าชาวนาส่วนมากอยู่ในวัย 36-60 ปี ความแตกต่างระหว่างวัยอาจทำให้เกิดอาชีพใหม่ในชุมชนและทำให้คนรุ่นหนุ่มสาวหลุดลอยออกจากชุมชนชาวนาได้ง่าย

2.2 พ่อค้ารจกรยานยนต์ พ่อค้าคนกลางรับซื้อรถจักรยานยนต์ในตลาดวัว ควาย เป็นบุคคลรุ่นหนุ่ม มาจากครอบครัวชาวนาอายุระหว่าง 25-35 ปี มีบุคลิกภาพภายนอกแตกต่างจากชาวนาพ่อค้าวัว ควาย พ่อค้าดังกล่าวแล้วแต่งกายด้วยเสื้อผ้าทันสมัย สวมกางเกงจากห้าง แตกต่างจากพ่อค้าวัว ควายแต่งกายด้วยเสื้อผ้าพื้นเมืองหรือเสื้อผ้าราคาถูกในตลาดวัว ควาย พ่อค้ารจกรยานยนต์บางคนมีโทรศัพท์เคลื่อนที่ ใช้งานบรรทุกเป็นพาหนะแต่ก็มีบางคนใช้รถจักรยานยนต์แต่งกายดีกว่าพ่อค้าวัว ควาย ทั้งนี้เพื่อปรับบุคลิกภาพให้เหมาะสมกับลูกค้าผู้ซื้อรถจักรยานยนต์ พ่อค้ารจกรยานยนต์เหล่านี้ซื้อรถจักรยานยนต์ในหมู่บ้านนำเข้ามาจำหน่ายในตลาดวัว ควาย บางคนก็เป็นพ่อค้าคนกลางหน้าตลาดรับซื้อรถจากบุคคลขายรถ แล้วขายต่อให้พ่อค้าคนกลางผู้ซื้อต่อไป มีพ่อค้าคนกลางต่างจังหวัดบางคนเดินทางมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อซื้อรถจักรยานยนต์ไปจำหน่ายในร้านของตนเอง พ่อค้ารจกรยานยนต์ในเชียงใหม่ ลำพูน หรือจังหวัดใกล้เคียงก็ซื้อรถจักรยานยนต์จากตลาดวัว ควายจำหน่ายในหมู่บ้าน บางหมู่บ้านก็มีร้านค้า แต่บางหมู่บ้านก็ไม่มีชาวบ้านรู้ว่าใครเป็นพ่อค้ารจกรยานยนต์ บ้านของพ่อค้าก็คือตลาดรจกรยานยนต์

การซื้อขายรถจักรยานยนต์ผ่านระบบตลาดวัว ควายแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในระหว่าง พ.ศ. 2526-2538 ได้เป็นอย่างดี ความต้องการรถจักรยานยนต์ของคนในหมู่บ้านเพิ่มขึ้นเพราะการประกอบอาชีพ การศึกษา ความสะดวกรวดเร็ว หรือเหตุผลจำเป็นในการดำรงชีวิตในสังคมใหม่ แต่การซื้อขายรถจักรยานยนต์ซึ่งมีการประดับตกแต่งอย่างสวยงามขนาดใหญ่เกินความจำเป็นเกิดจากปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม ค่านิยมทางสังคม ในการวัดความมั่งคั่งได้เปลี่ยนแปลงจากการสะสมที่ดิน ไร่ นา วัว ควาย เป็นผลผลิตตัวใหม่คือรถจักรยานยนต์ซึ่งเริ่มเพิ่มขึ้นในตลาดวัว ควายตั้งแต่ พ.ศ.2527 และรถยนต์ซึ่งเพิ่มขึ้นในหมู่บ้านตั้งแต่ พ.ศ. 2532 โทรศัพท์เคลื่อนที่ สร้อยข้อมือ และสร้อยคอทองคำ ก็เป็นสิ่งบ่งบอกอย่างหนึ่งว่าค่านิยมของคนในชุมชนชาวนาเปลี่ยนแปลงไปและสิ่งเหล่านี้ในสภาพคืออาภรณ์ที่ทำให้บุคลิกภาพภายนอกของพ่อค้ารจกรยานยนต์ดีกว่าชาวนาคนอื่น ๆ พ่อค้ารจกรยานยนต์ใหม่มิใช่เป็นชาวนาแต่อาศัยอยู่ในชุมชนเดิมของชาวนา นี่คือภาพการผสมผสานของสังคมชาวนา

ความจำเป็นของการใช้รถจักรยานยนต์และรถยนต์บรรทุกคงมีผลให้เกิดร้านค้ารจกรยานยนต์ และรถยนต์ในหมู่บ้านชาวนาในอนาคต ธุรกิจที่ติดตามมาคือร้านซ่อมรถจักรยานยนต์ และการขายน้ำมันเชื้อเพลิงในหมู่บ้าน สภาพชุมชนก็ปรับเปลี่ยนเข้าสู่ธุรกิจการค้าขายเกือบทุกด้านมากยิ่งขึ้นเพราะตลาดวัว ควาย เป็นปัจจัยแรงอีกอย่างหนึ่ง

2.3 พ่อค้า แม่ค้า ขายสิ่งของอุปโภค บริโภคในตลาดวัว ควาย พ่อค้า แม่ค้า ขายสินค้าจากโรงงานส่วนมากอาศัยในเมืองเชียงใหม่และลำพูนแต่พ่อค้าแม่ค้าซึ่งขายผลผลิตจากท้องถิ่นหรือค้าขายเล็กๆน้อยๆ เป็นชาวนาในหมู่บ้านชนบท การเกิดตลาดวัว ควายในชุมชนก็ทำให้ชาวนาส่วนหนึ่งมีรายได้จากการขายผลผลิตด้านการเกษตรหรือเครื่องจักสาน เครื่องปั้นดินเผา อาหารพื้นเมือง ยาสมุนไพร เครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับสัตว์ ก็ทำให้เกิดรายได้จากการขายสิ่งของดังกล่าวแล้วแต่รายได้ส่วนใหญ่ตกเป็นของพ่อค้า แม่ค้าในเมือง

เพราะค้าขายในปริมาณมากกว่าและหมุนเวียนเกือบทุกตลาดนัดในรอบสัปดาห์

อย่างไรก็ตามการเกิดตลาดวัว ควายซึ่งเป็นตลาดนัดในท้องถิ่นก็ทำให้ชาวนาส่วนหนึ่งในชุมชนซึ่งอยู่ในเขตตลาดวัว ควายได้ประกอบอาชีพค้าขายเล็กๆ น้อยๆ นอกจากนี้ยังทำให้พ่อค้าหรือชาวนาในชุมชนอื่นๆ ทั้งใกล้และห่างไกลออกไปประกอบอาชีพค้าขายวัว ควายและรถจักรยานยนต์ทำให้เกิดชนชั้นพ่อค้าในหมู่บ้าน แต่ชนชั้นพ่อค้าเหล่านี้บางส่วน เช่น พ่อค้าวัว ควายก็ได้แยกตัวออกมาจากสังคมชาวนาทั้งด้านการประกอบอาชีพและวัฒนธรรม ตรงกันข้ามกับพ่อค้ารุ่นหนุ่มสาวถึงแม้อยู่ในชุมชนชาวนาแต่ก็มีความคิดในการแปลกแยกมากกว่า ดังนั้นตลาดวัว ควายนอกจากทำให้ชุมชนเกิดชนชั้นพ่อค้าชาวนาแล้วยังทำให้เกิดความคิดแตกต่างระหว่างคนสองวัย

ลักษณะของพ่อค้าชาวนา พ่อค้าชาวนาเป็นพ่อค้าในหมู่บ้าน ค้าขายวัว ควายเพราะมีความสัมพันธ์กับสัตว์ทั้งสองชนิดในสังคมเกษตรและพัฒนาเป็นอาชีพเพื่อเสริมรายได้จากการเกษตร ระบบวัฒนธรรมหล่อหลอมให้ชาวนาเป็นคนกลัวบาปกรรมซึ่งตามสนองภายหลังจากการฆ่าสัตว์ พ่อค้าชาวนาจึงเป็นเพียงพ่อค้าคนกลางหรือพ่อค้าเลี้ยงสัตว์ที่ขายวัว ควายให้แก่พ่อค้าเนื้อสัตว์ การค้าขายมีความเป็นกันเอง สนิทสนม เพราะพ่อค้าเกือบทั้งหมดรู้จักกัน แต่ก็มีการเอารัดเอาเปรียบในเชิงธุรกิจเพื่อแสวงหาผลกำไรเป็นหลัก ความสนุกสนานและการฉลองความสำเร็จในการค้าขายด้วยความยากลำบากจึงได้เกิดขึ้นในร้านขายสุราใกล้กับคอกวัวควาย นี่คือภาพสะท้อนจากตลาดวัว ควาย เกี่ยวกับบุคลิกภาพและอุปนิสัยของชาวนาไทยว่าเป็นบุคคลที่ตื่นรันท่อสู้มีความหวังในชีวิตเมื่อประสบผลสำเร็จในความหวังก็เลี้ยงฉลองความสำเร็จๆ โดยการ 'ดื่มเหล้าขาวกับลาบเลือด' หรือดื่มสุรากับอาหารพื้นเมือง ตลาดวัว ควายนอกจากเป็นที่พบปะของพ่อค้าวัว ควายแล้วยังเป็นสถานที่สังสรรค์ของชาวนาในหมู่บ้านด้วย ดังนั้นในมุมมองอีกด้านหนึ่ง 'กาดงัว' คือสโมสรของชาวนาในหมู่บ้าน เพราะบรรยากาศแห่งความเป็นมิตรเกิดขึ้นควบคู่กับการต่อรองราคาและมีร้านสุราและอาหารพื้นเมืองประกอบการพบปะสังสรรค์ ลักษณะของตลาดดังกล่าวแล้วมิได้แตกต่างจากตลาดของสังคมชาวนาในแอฟริกาตะวันตก (Collins, 1975: 275-277)

การค้าขายของชาวนา เมื่อพิจารณาจากตลาดวัว ควายแล้วมิใช่เป็นการค้าขายเพื่อหวังผลทางธุรกิจเพียงอย่างเดียว แต่มีผลทางด้านสังคม เช่น เกียรติยศซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นพ่อค้าวัว ควายเป็น 'พ่อเลี้ยง' ซึ่งหมายถึงบุคคลที่มีทรัพย์สินสมบัติและบารมี นอกจากนี้ยังมีผลทางด้านวัฒนธรรมคือเป็นแหล่งพบปะสังสรรค์ระหว่างกลุ่มชาวนาด้วยกันซึ่งอยู่ต่างสังคมต่างหมู่บ้าน ลักษณะการพบปะสังสรรค์ดังกล่าวแล้วอาจพบได้ในพิธีกรรมหรือกิจกรรมอย่างอื่นในหมู่บ้านภาคเหนือของประเทศไทย

บาปกรรมหรือกฎแห่งกรรม เป็นคำสอนที่ติดตรึงในจิตใจของชาวนาส่วนใหญ่ บาปกรรมเป็นปทัสถาน (Norms) อย่างหนึ่งในการควบคุมสังคมให้สงบเรียบร้อย แต่ในด้านเศรษฐกิจปทัสถานก็เป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกิดการขอในการพัฒนาอาชีพและสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ พ่อค้าเนื้อสัตว์ในเมืองฆ่าสัตว์แต่ละวันเป็นจำนวนมากได้กำไรสูงจึงสร้างความร่ำรวยได้รวดเร็ว แต่พ่อค้าชาวนาเกรงกลัวบาปกรรมจึงพัฒนา

สถานภาพของตนเองไม่ได้ นี่คืออุปสรรคของกฎแห่งกรรม

3. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภค เมื่อนวัตกรรมเปลี่ยนแปลงไปและได้แพร่กระจายเข้าสู่ชุมชนผ่านระบบสื่อสารมวลชนก็เป็นสิ่งเร้าอย่างหนึ่งทำให้ผู้บริโภคเกิดความต้องการประกบกับมีตลาดวัวควายเป็นสถานที่รองรับนวัตกรรมใหม่เหล่านี้ ชาวนาในชุมชนได้ขายผลิตผลในท้องถิ่นส่วนหนึ่งผ่านระบบตลาดวัวควาย จึงทำให้เกิดอำนาจในการซื้อสินค้าใหม่บริโภคพฤติกรรมของผู้บริโภคเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายอย่างได้แก่ ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมอันมีผลจากขนบธรรมเนียมประเพณีชนชั้นทางสังคม ปัจจัยทางสังคมได้แก่ สถานภาพของบุคคล ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ อายุ อาชีพ บุคลิกภาพ ฯลฯ และปัจจัยด้านจิตวิทยา ได้แก่ เจตคติ ความเชื่อ แรงจูงใจ ฯลฯ ดังนั้นการตัดสินใจในการซื้อ จึงเกิดขึ้นจากปัจจัยหรืออิทธิพลทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม ครอบครัว และปัจจัยทางจิตวิทยาส่วนบุคคล (องชัย สันติวงษ์, 2531 : 48-53 และปรีชา วอนขอพร และคณะ , 2534-41-47) ในสังคมปัจจุบันซึ่งมีนวัตกรรมทุกด้านแพร่กระจายเข้าสู่ชุมชน ทัวกำหนดพฤติกรรมของผู้บริโภค จึงสามารถใช้แนวคิดดังกล่าวเป็นแนวทางในการวิเคราะห์บ้างควบคู่กับแนวคิดทางมานุษยวิทยา

ระบบสินค้าในตลาดวัว ควายเริ่มต้นจากการซื้อ ขายวัว ควายและผลิตผลเล็กๆ น้อยๆ ในท้องถิ่น (พ.ศ. 2490-2500) แล้วเริ่มมีสินค้าจากเมืองหรือจากโรงงานที่จำเป็นเข้ามาจำหน่ายเริ่มต้นจากเสื้อผ้าสำเร็จรูปและเครื่องใช้ภายในบ้าน ปัจจุบันตลาดวัว ควายทุกตลาดมีเสื้อผ้าสำเร็จรูปจำหน่ายมากที่สุด รองลงมาคือสินค้าจากโรงงานประเภทอุปกรณ์เกี่ยวกับการแต่งกาย สิ่งของเครื่องใช้ในสังคมปัจจุบัน เช่น ยาสีฟัน สบู่ ผงซักฟอก เครื่องใช้ในครัวเรือนที่ทำจากพลาสติก อลูมิเนียมและเหล็ก อาหารสำเร็จรูปจากโรงงาน วิทยุ โทรทัศน์ นาฬิกา เครื่องคิดเลข รถจักรยาน รถจักรยานยนต์ และสินค้าอื่นๆ ซึ่งผลิตจากโรงงาน อย่างไรก็ตามในตลาดวัว ควาย ยังมีสินค้าในท้องถิ่นประมาณร้อยละ 25 เมื่อเทียบกับสินค้าจากโรงงานและสังคมเมือง อาหารพื้นเมือง ผลิตผลเล็กๆน้อยๆ จากการเกษตร เสื้อผ้าสำเร็จรูปแบบพื้นเมือง เครื่องจักสาน ยาสมุนไพร ฯลฯ เป็นสินค้าที่วางขายทุกตลาดวัว ควาย

ผู้บริโภคในตลาดวัว ควายส่วนมากเป็นชาวนาในชุมชนอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป อายุระหว่าง 40-60 ปี มากที่สุด มีเพศหญิงมากกว่าเพศชาย พิจารณาจากบุคลิกภายนอก เช่น การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าพื้นเมือง สวมหมวกผลิตจากผ้าหรือวัสดุในท้องถิ่นแตกต่างจากหมวกในห้างสรรพสินค้า การวางตัวกิริยาท่าทาง การเข้าสังคมสังเกตได้ชัดว่าแตกต่างจากคนในเมือง ภาษาพูด ธรรมเนียมในการบริโภคสินค้ายังเป็นแบบสังคมชาวนา คือนิยมใช้สินค้านาคาถูก อาหารและสินค้าพื้นเมืองวางจำหน่ายเพื่อตอบสนองลูกค้าดังกล่าวแล้ว ตลาดวัวควายบ้านเวียงหนองล่องมีหนุ่มสาวมากกว่าตลาดอื่น ทั้งนี้เพราะที่ตั้งของตลาดห่างไกล จากศูนย์กลางการค้าในเมืองเชียงใหม่และประกบกับเหตุผลทางด้านจิตวิทยา สถานภาพของบุคคล ชนชั้นทางสังคม และระบบการศึกษา จึงทำให้ตลาดวัว ควายบ้านเวียงหนองล่องเป็น 'ศูนย์กลางการค้าในชุมชนของหนุ่มสาวชาวยอง' (ประชาชนในเขตจังหวัดลำพูนส่วนมากเป็นชาวไทยยอง) ตลาดวัว ควายทุกตลาดนอกจากเป็นแหล่งซื้อขายสินค้าแล้วยังเป็นแหล่งนัดพบการของชาวนาในหมู่บ้าน

เมื่อวิเคราะห์จากประเภทสินค้า พฤติกรรม และบุคลิกภาพของผู้บริโภค ตลาดวัว ควายมีเอกลักษณ์ของตนเองแตกต่างจากตลาดในเมือง ตลาดวัว ควายจำหน่ายผลิตผลจากท้องถิ่นโดยพ่อค้า ชาวนา ถึงแม้ว่าน้อยกว่าผลิตผลจากโรงงานแต่ก็ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด การเลือกซื้อสินค้าจากโรงงานราคาถูก การเลือกซื้อสินค้าค่อนข้างดีด้วยคุณภาพ บุคลิกภายนอก เช่น การแต่งกาย การพูด และพฤติกรรมอื่น ๆ ก็ยังสังเกตได้ว่าแตกต่างจากสังคมเมืองและมีเอกลักษณ์ของตนเอง ตลาดวัว ควายเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ทำให้พฤติกรรมของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบผสมผสาน ผลิตผลจากท้องถิ่น บุคลิกภาพของผู้บริโภค ย่อมเป็นตัวบ่งชี้อย่างเด่นชัดว่าถึงแม้พฤติกรรมของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงไปแต่ก็ยังมีผลึกของสังคมเดิมตกค้างอยู่ให้เห็นเด่นชัด เพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้เห็นความแตกต่างระหว่างสังคมเมืองกับชนบทแต่เอกลักษณ์ดังกล่าวแล้วก็ไม่เป็นป้อมปราการแข็งแรงเพียงพอที่จะป้องกันรากฐานของสังคมเดิมไว้ได้และต้องปรับเปลี่ยนไป

ถึงแม้ว่ารสนิยมผู้บริโภคได้เปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยมแต่ในด้านการศึกษาค้นคว้า จากหนังสือชวานายังขาดแคลน ถ้าวิเคราะห์ความต้องการตามทฤษฎีของ แอบราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) ซึ่งแบ่งความต้องการออกเป็น 4 ระดับ คือ

ความต้องการพื้นฐานทางกายภาพ เช่น ต้องการอาหาร ต้องการน้ำ หรือต้องการปัจจัย 4 อาหารที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค

ความต้องการความรัก ความปลอดภัย สถานภาพในสังคม การยอมรับในสังคม

ความต้องการทางด้านสติปัญญาในการเรียนรู้และเข้าใจสิ่งต่างๆ

ความต้องการทางด้านความสวยงามและชื่นชมในศิลปะ (Mull, 1990 : 32)

ความต้องการด้านสติปัญญาในการไม่คว่ำหาความรู้ เมื่อพิจารณาจากตลาดวัว ควายจะขาดแคลนสินค้าประเภทหนังสือซึ่งช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ ๆ ตลาดวัว ควายควรมีหนังสือจำหน่ายและหนังสือเหล่านี้ควรมีเอกลักษณ์ เช่น หนังสือราคาถูกหรือลดราคาสังคมชาวนาไทยมีสินค้าหลายอย่างที่ทันสมัย แต่ขาดข้อมูลแห่งการประเทืองปัญญา การยอมรับแต่เพียงวัตถุนอกแต่ไม่ได้พัฒนาด้านสติปัญญา ควบคู่ไปด้วย น่าจะเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชนบทไทย

4. การรักษาเอกลักษณ์เดิมของสังคมชาวนา ถึงแม้ว่าชาวนาได้มีการปรับตัวให้ทันสมัยแต่ก็ยังมี การแสดงลักษณะเดิมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของสังคมชาวนา สังเกตจากสินค้าซึ่งจำหน่ายในตลาดวัว ควาย สินค้าประเภทเสื้อผ้า เครื่องสำอาง ภาชนะเครื่องใช้ภายในบ้าน วิทยุ โทรทัศน์ ผลิตผลจากโรงงานดังกล่าวแล้ว เมื่อเทียบในด้านคุณภาพด้อยกว่าผลิตผลซึ่งจำหน่ายในหน้าร้านในเมือง สินค้าในตลาดวัว ควายราคาถูกกว่าคุณภาพด้อยกว่าและยี่ห้อสินค้าก็ไม่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคมเมืองหรือกลุ่มนักธุรกิจในเมืองซึ่งใช้สิ่งของที่มีคุณภาพดีกว่าและรสนิยมในการบริโภคสอดคล้องกับหลักสากลนิยม

การจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง เช่น ยาเส้น เมี่ยง ปลาข้าว ฯลฯ ย่อมแสดงให้เห็นว่าสังคมชาวนาถึง มีการปรับตัวให้ทันสมัย แต่ก็ยังรักษารูปแบบในการบริโภคแบบดั้งเดิมไว้ควบคู่กับความทันสมัย แต่บางครั้ง สินค้าดังกล่าวอาจให้ประโยชน์สำหรับคน 2 วัย ในหมู่บ้านคือ วัยหนุ่มสาวกับวัยผู้ใหญ่และวัยชรา

การจำหน่ายเสื้อผ้าช่อม่อหรือเสื้อแบบคอกลมไม่มีปกผ่าหน้าตลอดและย้อมสีครามหรือสีน้ำเงิน การจำหน่ายหมวกทำจากวัสดุในท้องถิ่น หรือผ้า ย่อมแสดงเอกลักษณ์ของชาวนาได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะ ชาวนาเพศชายในภาคเหนือชอบสวมหมวกและเสื้อม่อช่อม

การจำหน่ายสินค้าที่ทันสมัยจากโรงงาน ควบคู่กับการจำหน่ายสินค้าในท้องถิ่นหรือสินค้าซึ่งใช้ อยู่ในสมัยก่อนย่อมแสดงให้เห็นว่าสังคมชาวนามีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวแต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของ สังคมชาวนา

5. การยึดมั่นในพิธีกรรมและประเพณีเดิม การปรับตัวของชาวนาถ้าสังเกตจากการบริโภค สินค้าในตลาดวัว ควายเช่นรถจักรยานยนต์ วิทยุ โทรทัศน์ เสื้อผ้า เครื่องใช้อื่นๆ แสดงให้เห็นถึงความทันสมัย แต่มีเอกลักษณ์ของสินค้าในตลาดวัว ควายซึ่งสอดคล้องกับรสนิยมของผู้บริโภคในสังคมชาวนา การมองภาพ ภายนอกที่ทันสมัยแต่มีเอกลักษณ์ของสินค้าในตลาดวัว ควายซึ่งสอดคล้องกับรสนิยมของผู้บริโภคในสังคมชาวนา การมองภาพภายนอกที่ทันสมัยแต่มีเอกลักษณ์ดังกล่าวแล้วไม่สามารถสรุปได้ว่าสังคมชาวนาแตกสลายจาก ระบบวัฒนธรรมดั้งเดิม ประเพณีและพิธีกรรมหลายๆอย่างแสดงให้เห็นถึงความผูกพันกับสังคมดั้งเดิม เช่น

5.1 งานปอยหลวงหรือการทำบุญในวัดของภาคเหนือจากการสังเกต การจัดงานปอยของ วัดกู่คำ บ้านดอนตัน ตำบลลูหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีชาวนาได้ร่วมทำบุญในพิธีกรรมอย่าง พร้อมเพรียงนอกจากนี้ยังมีชาวนาจากหมู่บ้านอื่นหรืออำเภออื่นๆเข้าร่วมทำบุญในงานปอยกับชาวนาในหมู่บ้าน ดอนตัน พ่อคำวัว ควาย ในอำเภอสะเมิง ดอยเต่า ซึ่งอยู่ห่างไกลออกไปซึ่งมีความผูกพันกับการค้า วัว ควาย ได้เดินทางเข้าร่วมในพิธีกรรมด้วยนอกจากงานปอยหลวง วัดกู่คำแล้ว จากการสังเกตในวัดอื่นๆหรือหมู่บ้าน อื่นๆทั้งในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูนก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน

5.2. งานศพ การจัดงานศพในหมู่บ้านชาวนายังมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ลักษณะ งานศพภาคเหนือซึ่งยังคงรักษาเอกลักษณ์ไว้ เช่น การเล่นการพนันในงานศพตลอดคืนเพื่อเป็นเพื่อนเจ้าภาพ การจัดหีบศพ การจัดปราสาท การเผาศพในเมรุที่ปราศจากหลังคาหรือประเพณีต่างๆในงานศพยังยึดตามแบบเดิม การช่วยเหลือซึ่งกันและกันสังเกตได้จากงานศพของชาวนาคนหนึ่งที่บ้านแม่ยอย ตำบลสันทรายน้อย อำเภอ สันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ในวันเผาศพชาวบ้านจะหยุดงานตั้งแต่เวลาเช้าเพื่อช่วยเหลืองานศพ และตลาดนัด วัว ควายในวันนั้นก็ค่อนข้างชบเซา เหตุการณ์ดังกล่าวแล้วสามารถสังเกตได้ชัดเจนว่าแตกต่างจากวันที่มีตลาด นัดวัว ควายในเวลาปกติ

5.3 ความเชื่อในเรื่องผี จากการศึกษาพบว่าพ่อค้าวัว ควายก่อนเดินทางจากบ้านเพื่อไปซื้อวัว ควายในอำเภอรอบนอกซึ่งอยู่ในเขตภูเขา การเดินทางหลายวันต้องมีการกราบไหว้ บูชา ผีปู่ย่า เพื่อคุ้มครองให้ปลอดภัยในการเดินทางค้าขาย ชาวนาในหมู่บ้านดอนตันหรือหมู่บ้านอื่นๆในเชียงใหม่ ลำพูน ยังคงนับถือผี ปู่ย่า หรือผีอื่นๆ ตามความเชื่อถือดั้งเดิม บริเวณบ้านยังมี หอผีเสี่ยวบ้านหรือผีรักษาบ้าน ลักษณะเช่นนี้แตกต่างจากภาคกลางของประเทศไทยซึ่งสร้างศาลพระภูมิแทนหอผี พื้นฐานความเชื่อที่แตกต่างกันดังกล่าวยังปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในหมู่บ้านชาวนาในภาคเหนือ

ในตลาคัวว ควายบ้านตันตุ๋ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีหอผีอารักษ์หมู่บ้าน ทุกๆปี ประชาชนในบ้านตันตุ๋จะร่วมทำบุญและจัดพิธีกรรม ตลาคัวว ควายบ้านแม่ย้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่มีหอผีเสี่ยวบ้านรักษาตลาคัวว ควาย ประชาชนจังหวัดแพร่คนหนึ่งจะสร้างตลาคัวว ควายได้ขอคืนจากบริเวณหอผีเพื่อนำไปเข้าร่วมพิธีเปิดตลาคัวว ควายที่จังหวัดแพร่ เพราะต้องการให้กิจการของตลาคัวว หน้าเหมือนเชียงใหม่ เจ้าของตลาคัววแม่ย้อยได้จัดเครื่องเซ่นไหว้บูชาหอผีทุกวันนัด ถ้าพิจารณาเฉพาะประเพณีพิธีกรรมซึ่งแสดงรูปแบบให้เห็นได้ชัดเจน สามารถสรุปได้ว่า สังคมชาวนายยังคงมีเอกลักษณ์และยึดมั่นในประเพณีเดิม ความเชื่อเพื่อผีแม่ โอบอ้อมอารียังมีอยู่ในหมู่บ้านชนบท ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้าหรือสิ่งภายนอกซึ่งสังเกตได้อาจเปลี่ยนแปลงไป แต่พื้นฐานทางด้านจิตใจ ในการรักษาประเพณีพิธีกรรมเดิมก็ยังคงมีอยู่ควบคู่กับสังคมชาวนา

6. การยอมรับต่อการกตัญญู การยอมรับหรือจำเป็นต้องยอมรับเพื่อความอยู่รอดเป็นมรดกทางประวัติศาสตร์ที่ชาวนาดองยอมรับจนกระทั่งถึงปัจจุบัน เปลี่ยนแปลงเฉพาะชั้นผู้ปกครองที่เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ ตลาคัวว ควาย ได้แสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจจริงๆของข้าราชการในทางที่ผิด กตัญญูหรือชาวนา การค้าขายวัว ควายมีความเกี่ยวข้องกับระเบียบของกรมปลัดสัตว์ในการเคลื่อนย้ายสัตว์ คือต้องมีใบอนุญาตในการเคลื่อนย้าย ทั้งนี้เพราะสัตว์กับคู่ทุกชนิด เช่น โค กระบือ แพะ แกะและสุกร เป็นโรคปากและเท้าเปื่อย โรคชนิดนี้สามารถติดต่อได้อย่างรวดเร็วจากน้ำลาย ปัสสาวะ อุจจาระ ลมหายใจ น้ำนม หรือของเหลวจากตุ่มใสของสัตว์ป่วย กรมปลัดสัตว์ต้องการกำจัดโรคนี้ให้หมดไปเพื่อผลประโยชน์เกี่ยวกับการค้าสัตว์ทั้งในประเทศและต่างประเทศจึงได้แนะนำให้นำสัตว์มาฉีดวัคซีนทุก 6 เดือนและการเคลื่อนย้ายสัตว์ต้องมีใบอนุญาต

ระเบียบหรือข้อปฏิบัติต่างๆดังกล่าวแล้ว บางครั้งพ่อค้าชาวนาได้ละเลยเพราะไม่เข้าใจในการปฏิบัติหรือเสียเวลาติดต่อกับทางราชการ อย่างไรก็ตามสัตว์ส่วนมากที่จำหน่ายในตลาคัวว ควายได้มีการฉีดวัคซีนเรียบร้อยแล้ว สังเกตจากการติดเครื่องหมายที่ใบหูสัตว์หรือมิได้จดทะเบียนค้าสัตว์ หรือซากสัตว์ หรือมิได้ผ่านการกักสัตว์ที่เป็นเอกเทศอย่างน้อย 21 วัน (กองควบคุมโรคระบาด, เอกสารแผ่นพับ) เจ้าหน้าที่รัฐบาลได้ใช้เงื่อนไขของระเบียบดังกล่าวแล้ววัดใจพ่อค้าวัว ควายที่มีได้ปฏิบัติตามระเบียบแต่ผิดข้อบังคับเกี่ยวกับกฎหมายตามระเบียบหรือปฏิบัติตามระเบียบแต่ผิดข้อบังคับเดียวกับกฎหมายการจราจรทางบกในเรื่องรถบรรทุกสินค้า การอาศัยระเบียบและเงื่อนไขของกฎหมายดังกล่าวแล้วบางครั้งมิได้จับกุมหรือปรับโดยถูกต้องตามกฎหมาย แต่รีดไถเงินจากพ่อค้าวัว ควายเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวนี่คือตัวอย่างซึ่งปรากฏบ่อยๆ

ณ บริเวณด่านตรวจรถยนต์ซึ่งบรรทุก้าว ควายเดินทางผ่าน ผู้วิจัยยังคงเคยพบเจ้าหน้าที่ของรัฐขับรถจักรยานยนต์ตามรถบรรทุก้าว ควายแล้วบังคับให้หยุดเพื่อตรวจตราพร้อมกับเรียกจ่ายเงินค่าผ่านด่าน การกระทำดังกล่าวแล้วทำให้พ่อค้าควาย ต้องประสบปัญหาในการประกอบอาชีพและบางคนเกิดความเบื่อหน่ายเพราะทัศนภาพการรีดไถไม่ไหวจึงเลิกประกอบอาชีพค้าขายควาย ควาย ข้าราชการกรมปศุสัตว์ได้ส่งเสริมการเลี้ยงควาย ควายเป็นอย่างดี มีการแนะนำ นำรุ่นพันธุ์ ฉีดวัคซีนและรักษาสัตว์ เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพของราชการและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้มั่นคงมั่นคง แต่ก็มีเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือข้าราชการบางหน่วยงานและบางคนใช้อำนาจรีดไถพ่อค้าควาย ควายหรือชาวนาซึ่งนำควายมาจำหน่าย พฤติกรรมเหล่านี้ควรได้รับการแก้ไขโดยด่วนที่สุดเพื่อให้ประชาชนได้ประกอบอาชีพอย่างสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น การค้าขายควาย ควายอย่างเดียวก่าไรก็ได้น้อย บางครั้งก็ขาดทุน ยิ่งเป็นพ่อค้าชาวนาส่วนมากมีฐานะยากจน การมีรายได้เล็กน้อยก็เพื่อจุนเจือครอบครัว ถ้าถูกรีดไถจากเจ้าหน้าที่ของรัฐอีกแล้วจะเอารายได้มาเลี้ยงครอบครัวได้อย่างไร เงินตราที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้จากการรีดไถก็นำมาใช้ในทางฟุ่มเฟือย เช่น ดื่มสุรา เที่ยวกลางคืน มากกว่าซื้อสิ่งของซึ่งเป็นความจำเป็นของชีวิต นี่คือตัวอย่างหนึ่งของปัญหาทางด้านศีลธรรมที่ควรเยียวยาอย่างเร่งด่วน

7. การแบ่งปันผลประโยชน์ของคนในชุมชน ภาพสะท้อนอย่างหนึ่งของตลาดควาย ควายคือการแบ่งปันผลประโยชน์ของคนในชุมชน ระหว่างเจ้าของตลาดกับประชาชนบริเวณรอบตลาดเจ้าของตลาดกับพ่อค้าแม่ค้า และ พ่อค้า แม่ค้า เจ้าของตลาดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ การแบ่งปันผลประโยชน์ดังกล่าวได้มีการปรับตัวโดยแบ่งผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ปัญหาความขัดแย้งจึงลดน้อยลงและชุมชนก็อยู่ร่วมกันได้

การแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างเจ้าของตลาดกับประชาชนในเขตตลาด สังเกตได้จากตลาดควายบ้านต้นดู่ ในวันพฤหัสบดีซึ่งเป็นวันมีตลาดนัด พ่อค้า แม่ค้าได้วางสิ่งของจำหน่ายในบริเวณตลาด และบริเวณบ้านของชาวบ้านด้วย ทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากการเก็บค่าเช่าและมีรายได้จากการรับฝากรถจักรยานยนต์ หลังจากปี พ.ศ. 2532 ประชาชนรวมทั้งชาวบ้านในหมู่บ้านได้ซื้อรถยนต์บรรทุก้าวเดินทางมากยิ่งขึ้น ดังนั้นผลประโยชน์จากการฝากรถในวันมีตลาดนัดจึงได้รับทั้งรถจักรยานยนต์และรถยนต์ปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในตลาดควายบ้านทุ่งฟ้าบด บ้านเวียงหนองล่องและบ้านแม่ย้อย

สำหรับการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างประชาชนในชุมชนในลักษณะการเปิดตลาดควาย แข่งขันในสถานที่ใกล้เคียงกันและวันเดียวกัน ปรากฏเด่นชัดในตลาดควายบ้านทุ่งฟ้าบด หลังจากเปิดตลาดขายรถจักรยานยนต์ได้ขยายตัวมากขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2537 ต่อมาอีกประมาณ 10 ปี (พ.ศ. 2547) จึงได้มีตลาดนัดในสถานที่ติดกัน จำหน่ายรถจักรยานยนต์ในวันเสาร์ซึ่งเป็นวันเดียวกับเปิดตลาดนัดควาย ดังนั้นการขายรถจักรยานยนต์จึงมีทั้งตลาดเก่าและตลาดใหม่ถึงแม้ว่าเจ้าของตลาดเกือบทุกตลาดก็เป็นตัวอย่างในการแบ่งปันผลประโยชน์ทางด้านธุรกิจ สำหรับตลาดอื่นซึ่งยังไม่ได้เปิดขายควาย ควายหรือรถจักรยานยนต์แข่งขันในวันเดียวกัน อาจมีเหตุผล 2 ประการคือ ข้อจำกัดในด้านสถานที่ไม่กว้างขวางเพียงพอและอิทธิพลของเจ้าของตลาดเก่า เพราะตลาดบ้านเวียงหนองล่องฝ่ายสวัสดิการตำรวจป่าซางเป็นกลุ่มบุคคลผู้ดูแลผลประโยชน์ตลาดบ้านแม่ย้อยกำนันและญาติพี่น้องเป็นผู้บริหารและเจ้าของตลาด ตลาดบ้านต้นดู่เป็นลักษณะของระบบ

เครือญาติคือประชาชนในบริเวณชุมชนในตลาดเป็นไทยของและมีการแบ่งปันผลประโยชน์คือยินยอมให้พ่อค้าแม่ค้าวางสินค้าจำหน่ายในบริเวณบ้านชาวบ้านนอกบริเวณตลาดด้วย กรณีตลาดบ้านทุ่งฟ้าบดเจ้าของตลาดเคยเป็นครูและลาออกเพื่อดำเนินธุรกิจส่วนตัวจึงไม่มีอิทธิพลเพียงพอทำให้คู่แข่งเกรงใจ

การแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างเจ้าของตลาด พ่อค้า แม่ค้า และเจ้าหน้าที่ของรัฐก็มีปรากฏให้เห็นเด่นชัดทั้งนี้เพื่อเป็นลู่น้ำใจ การซื้อความสะดวกสบายและขอความคุ้มครองพฤติกรรมต่างๆซึ่งกล่าวแล้วแสดงให้เห็นว่าอำนาจ บารมี ตำแหน่งหน้าที่ในราชการยังคงมีความสำคัญในการสร้างความหวาดกลัวและเกรงใจให้เกิดขึ้นได้อย่างไม่เปลี่ยนแปลง ชาวบ้านต้องยอมเสียผลประโยชน์เล็กน้อยบางส่วนเพื่อแลกกับผลประโยชน์ทางธุรกิจ นี่คือการปรับตัวอย่างหนึ่งของคนในชุมชนและภาพสะท้อนต่อไปอีกว่าอุดมการณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลเปลี่ยนแปลงน้อยในการปรับภาพลักษณ์จากการควบคุมตรวจตราจับผิดเป็นภาพลักษณ์ในการให้บริการ (Service) ให้สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจและการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป ประการสุดท้ายภาพสะท้อนของตลาดวัว ควายแสดงให้เห็นว่าชุมชนต่างก็แข่งขันแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองมากขึ้น

8. ความขัดแย้งทางด้านความคิดระหว่างระบบราชการและสังคมชาวนา ข้าราชการ และชาวนามีช่องว่างในการประสาน แนวความคิดและภูมิปัญญา ระบบราชการมองว่าชาวนา "หัวดี" ไม่ยอมรับการส่งเสริมจากทางราชการ ปัญหาของการเลี้ยงวัวเพื่อขายในตลาดวัว ควายสะท้อนให้เห็นช่องว่างทางความคิดได้อย่างดีโดยพื้นฐานของชาวนาแล้ว มีความคิดว่าการเลี้ยงวัว ควายแบบเดิมคือปล่อยในป่าหรือทุ่งหญ้า ใกล้เคียงบ้านเป็นวิธีที่ลงทุนน้อยที่สุดวัวควายที่เลี้ยงในป่าติดต่อกันเป็นเวลาแรมเดือนเพื่อให้หาอาหารตามธรรมชาติ การเลี้ยงสัตว์ด้วยวิธีการดังกล่าวลดต้นทุน วัว ควายที่เลี้ยงต้องเป็นพันธุ์พื้นเมืองซึ่งเหมาะกับอาศัยอยู่ในเขตภูเขา เรียกว่า "วัวคอย" "ควายคอย" วัว ควายเหล่านี้ทนต่อโรคภัยไข้เจ็บ ในเขตที่ราบแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน ยังมีวัวขาวพันธุ์ลำพูนซึ่งตัวโต ทนต่อโรคภัย ให้ลูกดก วัว ควายพื้นเมืองเหล่านี้ ขาดการส่งเสริมจากราชการจนกระทั่งเกือบสูญพันธุ์เพราะมีวัวพันธุ์ต่างประเทศเข้ามาแทนที่ ในปัจจุบันเป็นที่น่ายินดีที่กรมปศุสัตว์ได้ส่งเสริมโคขาวพันธุ์ลำพูนอีกครั้งหนึ่ง

นักธุรกิจเอกชนได้อาศัยอำนาจรัฐ นำวัวพันธุ์อินดูราซิลหรือชาวนาเรียกว่า "พันธุ์ฮุยว" เข้ามาเผยแพร่ แต่วัวชนิดนี้โครงกระดูกใหญ่เนื้อน้อย ขายได้ราคาต่ำ ชาวนาจึงไม่ต้องการแต่ก็อาศัยอำนาจรัฐบังคับให้ชาวนายอมรับ

นักวิชาการและรัฐน่าจะยอมรับภูมิปัญญาชาวบ้าน และนำภูมิปัญญาที่ดีประยุกต์กับเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมใหม่ที่ขึ้นอยู่กับพื้นฐานวัฒนธรรมเดิม

9. การเกิดชุมชนและการปรับตัวเข้าสู่อาชีพใหม่ พื้นที่ของตลาดวัว ควายต้องมีที่กว้างเพียงพอ บรรจุสินค้าจำนวนมากได้ ดังนั้นตลาดวัว ควายจึงเกิดขึ้นห่างจากชุมชนแออัดแต่ก็อยู่บริเวณศูนย์กลางของ

การคมนาคมในการติดต่อกับชุมชนอื่นๆโดยทางเกวียน ทางเท้า หรือจักรยาน (พ.ศ. 2490-2510) แล้วต่อมาทางเกวียนก็ขยายเป็นถนนรถยนต์ ถึงแม้ว่าตลาดวัว ควายเป็นตลาดนัด แต่ก็มีความหนาแน่นมากขึ้นเปิดร้านขายของชำขนาดเล็กควบคู่กับตลาดวัว ควายต่อมาก็มีย่านขายรถจักรยานยนต์อยู่บริเวณหน้าตลาดมีการสร้างบ้านเรือนและร้านค้าของประชาชนบริเวณถนนหน้าตลาดบ้านเรือนเหล่านี้แปรสภาพเป็นร้านอาหารในวันมีตลาดนัดวัว ควาย ต่อมาเมื่อมีประชาชนตั้งบ้านเรือนเก่าและติดอยู่กับซอยเข้าหมู่บ้านจึงไม่พัฒนาเป็นชุมชนใหม่ แต่มีการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพชาวนา การเกิดชุมชนใหม่รอบตลาดวัว ควายและมีลักษณะเป็นชุมชนซึ่งประกอบอาชีพของชาวนา การเกิดชุมชนใหม่รอบตลาดวัว ควาย และมีลักษณะเป็นชุมชนซึ่งประกอบอาชีพทางการค้าขนาดย่อม เกิดชุมชนพ่อค้าชาวนาหลายประเภท เช่น พ่อค้าวัว ควาย พ่อค้ารถจักรยานยนต์ พ่อค้าแม่ค้าดังกล่าว ส่วนมากค้าขายเป็นแต่เพียงอาชีพรอง สำหรับอาชีพหลักยังเป็นชาวนาและมีภูมิสำเนาในชุมชนเดิม พ่อค้าแม่ค้าเหล่านี้ก็ทำให้เกิดร้านค้า หรือตลาดเกิดขึ้นใหม่ในหมู่บ้าน และสินค้าบางส่วนก็ซื้อจากตลาดวัว ควายส่งกลับเข้ามาจำหน่ายในหมู่บ้าน การแข่งขันผลประโยชน์ในทางด้านธุรกิจก็ปรากฏให้เห็นเด่นชัด แต่การอ้อมยอมผลประโยชน์ทำให้การขัดแย้งลดน้อยลงไป บารมีอิทธิพลและการใช้อำนาจยังคงมีอยู่ในสังคมไทย และการที่ชาวนาหรือประชาชนยอมเสียผลประโยชน์ส่วนน้อยเพื่อแลกกับผลประโยชน์ส่วนใหญ่ นี้คือภาพลักษณะจากอดีตถึงปัจจุบันที่ไม่ยอมเปลี่ยนแปลง

ภาพรวมของตลาดวัว ควาย ตลาดวัว ควายเป็นแหล่งสำคัญซื้อขายสินค้าที่ทำหน้าที่ 3 ประการคือหน้าที่ด้านเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม

ตลาดวัว ควายเป็นสถานที่ซื้อขายสินค้าซึ่งมีทั้ง ผู้ซื้อ ผู้ขาย สินค้าและการจำหน่ายจ่ายแจกหรือถ้าพิจารณาในระบบการตลาด ตลาดวัว ควายก็ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) สถานที่ (Place) และการส่งเสริมการจำหน่าย (Promotion) (Morison, 1989 : 174 อย่างไรก็ตามในด้านการส่งเสริมการจำหน่ายมิได้กระทำอย่างมีระบบโดยผ่านสื่อมวลชนหรือมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ เพียงแต่ชาวนาผู้รู้วันเวลาของการเปิดตลาดและเป็นการประชาสัมพันธ์แบบออกต่อ หรือ "ปากต่อปาก" กำหนดความต้องการในการซื้อ คือ ปัจจัยด้านวัฒนธรรมของผู้บริโภคและมิได้แปรเปลี่ยนตามกฎของอุปสงค์และอุปทาน (Law of demand and supply) กล่าวคือถ้าราคาต่ำ ตามความต้องการซื้อสูง ราคาสูงความต้องการซื้อต่ำ (Lynch 1989 : 50-51) การเปลี่ยนแปลงในการซื้อขายยังขึ้นอยู่กับข้อกำหนดราคาสินค้าของพ่อค้าเนื้อสัตว์ในเมืองอีกด้วย บางครั้งราคาสูง แต่ความจำเป็นต้องซื้อวัว ควายส่งตลาดพ่อค้าเนื้อสัตว์ก็รวมตัวกดราคาเพื่อให้ราคาลดต่ำลง ชาวนาบางคนอาจไม่ยอมขาย ก็นำสัตว์กลับบ้านปล่อยเลี้ยงตามธรรมชาติต่อไป ซึ่งเสียค่าต้นทุนต่ำ หรือชาวนาบางคนอาจนำวัว ควายขายในตลาดนัดต่อไป นี้คือบทบาทหน้าที่ของตลาดวัว ควายทางด้านเศรษฐกิจ

ในด้านการเมือง การปกครอง ได้มีกฎหมายและหน้าที่ของรัฐควบคุมในตลาดวัว ควาย การควบคุมดูแลเพื่อก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในบางครั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ใช้อำนาจในการกดขี่ชาวนา กลไกของรัฐยังสะท้อนภาพเอาเปรียบสังคมชาวนาให้ปรากฏชัดในตลาดวัว ควาย

ในด้านวัฒนธรรมตลาดวัว ควาย เป็นแหล่งในการพบปะสังสรรค์ของชาวนา เป็นสถานที่ค้าขายที่มีความบันเทิงเริงรมย์ ดังนั้นภาพของตลาดวัว ควายจึงเป็นภาพรวมที่ระบบเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกันอย่างเหนียวแน่น ไม่สามารถแยกระบบหนึ่งระบบใดออกจากกันได้และเป็นระบบรวมที่ค่อนข้างมีเอกลักษณ์ของตนเอง ตลาดวัว ควาย จึงมิใช่เป็นตลาดในเชิงเศรษฐศาสตร์ แต่เป็นตลาดในเชิงเศรษฐกิจวัฒนธรรม และมีระบบอาวุโส หรือระบบการใช้อำนาจเข้ามาพัวพันภายใต้เงื่อนไขการยอมรับของชาวนา

ในด้านสังคมชาวนา กิจกรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับตลาดวัว ควายสะท้อนภาพให้เห็นว่า สังคมชาวนามีใหญ่คึ่งมีการติดต่อค้าขายระหว่างชุมชนพื้นราบกับชุมชนแถบภูเขาหรือชุมชนที่ราบในชนบทกับตัวเมือง แต่มีลักษณะเบาบางจำกัดเฉพาะสิ่งของซึ่งหมู่บ้านผลิตเองไม่ได้สิ่งของหายาก (ฐิติสิทธิ์ ฐาติ, 2523 : 31-39) ลักษณะการค้าขายของสังคมชาวนามีทั้งการค้าขายระหว่างหมู่บ้านกับเมือง (Bowel, 1988 : 164-194 และ Ganjanapan, 1984 : 97-114) สำหรับการค้าระหว่างเมืองกับประเทศใกล้เคียงเป็นหน้าที่ของพ่อค้าในเมือง ชาวนามีส่วนเกี่ยวข้องบ้างก็เฉพาะเป็นลูกจ้าง เกี่ยวกับด้านตลาดวัว ควาย การค้าขายระหว่างพ่อค้าวัว ควาย สันป่าตอง กับพ่อค้า วัว ควายในเขตอำเภอสะเมิงและอำเภอแม่แจ่มปรากฏให้เห็นเด่นชัดตั้งแต่ก่อนเปิดตลาดวัว ควาย การค้าลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงระบบเครือญาติ คือการเป็นเพื่อนระหว่างพ่อค้าในที่ราบ กับพ่อค้าในเขตภูเขา พ่อค้าทั้งสองฝ่ายนอกจากมีการติดต่อทางการค้าแล้ว ในยามปกติเมื่อญาติพี่น้องของพ่อค้าในเขตภูเขามาติดต่อในเมืองก็จะพักอาศัยที่บ้านพ่อค้าในเมืองทั้งนี้รวมทั้งงานบุญหรือพิธีกรรมต่างๆก็ติดต่อร่วมกันด้วย นอกจากนี้การค้าดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการดูถูกถิ่นทรัพยากรจากชาวนาชนบทสู่ตัวเมือง กล่าวคือเริ่มต้นจากวัว ควายของชาวนา ถูกซื้อจากพ่อค้าคนไทยในเขตภูเขาแล้วขายต่อให้พ่อค้าคนไทยในเขตพื้นที่ราบหลังจากนั้นขายต่อให้พ่อค้าเนื้อสัตว์ในเมืองการดูถูกถิ่นทรัพยากรดังกล่าวแล้วมีการได้กำไรเกิดขึ้นจากรบบการค้าขาย

ระบบการผลิตเพื่อยังชีพในสังคมชาวนาก่อนเปิดตลาดวัว ควายจนกระทั่งเปิดตลาดในระยะแรก ซึ่งมีสินค้า วัว ควายและผลผลิตพื้นบ้านเล็กๆน้อยๆเป็นสินค้าหลักจนกระทั่งขายสินค้าจากโรงงานควบคู่กับ วัว ควายสิ่งเหล่านี้กำหนดได้ชัดว่าพฤติกรรมกรรมกรบริโภคของสังคมชาวนาเปลี่ยนแปลงไป บางครั้งแสดงออกในทางหรุหร่า ฟูมเฟือย และแสวงหาเกียรติยศเพื่อให้บุคคลในสังคมยอมรับมากกว่าความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคมชาวนาสามารถปรับตัวให้ทันสมัยได้อย่างรวดเร็วแต่พื้นฐานทางด้านจิตใจยังคงยึดมั่นในประเพณีและวัฒนธรรมเดิมแต่ก็ได้เบาบางลงบ้าง ระบบเครือญาติ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันยังปรากฏให้เห็นเด่นชัดในสังคมชาวนาในงานบุญ หรือพิธีกรรมต่างๆ

การกดขี่ขูดรีดจากระบบผู้มีอำนาจยังปรากฏให้เห็นในตลาดวัว ควายชาวนามีการออมขอมเพื่อให้อุรกิจของตนเองดำเนินไปได้ การต่อสู้ด้วยวิธีการรุนแรงมิได้ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดทั้งนี้เพราะขาดกระบวนการหมู่พวกและนิสัยอ่อนอ่อนผ่อนตาม สังคมชาวนาสามารถรวมกลุ่มได้ในงานบุญ งานปอย พิธีกรรมต่างๆ แต่การรวมตัวในการต่อสู้เพื่อเศรษฐกิจและขัดขวางการใช้อำนาจรัฐเกิดขึ้นน้อย ถ้ามิใช่เหตุสุดวิสัยหรือ

ถูกบีบบังคับมาก ๆ การขาดวัฒนธรรมในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและความเฉื่อยชาในการต่อสู้อาจมีผลจากอดีตกล่าวคือ ในเศรษฐกิจแบบยังชีพชาวนาไม่ได้มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับตลาดและบุคคลภายนอกเท่าที่ควร ประกอบกับอำนาจรัฐที่ปกครองอย่างเด็ดขาดรุนแรงในอดีตจึงเป็นมรดกอย่างหนึ่งที่ชาวนารับไว้ในอุปนิสัย

ตลาดวัว ควายไม่สามารถสะท้อนภาพสังคมชาวนาออกมาได้ทั้งระบบ แต่ตลาดดังกล่าวแล้วก็ เป็นมิติหนึ่งที่สะท้อนสังคมชาวนาได้ว่า ในด้านเศรษฐกิจได้มีการผูกพันทรัพยากรจากชนบทสู่เมืองแล้วสังคมเมืองก็นำสินค้าที่อำนวยความสะดวกสบายและหรูหราฟุ่มเฟือยสู่สังคมชาวนาแล้วผูกพันเงินตราของสังคมชาวนาสู่สังคมเมืองและต่างประเทศเพื่อแลกเปลี่ยนกับคำว่า "ทันสมัยและพัฒนา" ในระบบการเมืองยังมีการใช้อำนาจรัฐกดขี่ข่มเหงชาวนา ในด้านวัฒนธรรมถึงแม้ว่าสังคมชาวนาได้พัฒนาให้ทันสมัยในด้านเครื่องอุปโภคบริโภคตลอดจนปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจของหมู่บ้าน เช่นไฟฟ้า ถนน การประปา ฯลฯ ในตลาดวัว ควายยังคงจำหน่ายอาหารพื้นเมืองพูดภาษาท้องถิ่น การแต่งกายแบบมีเอกลักษณ์ของชาวนา ในหมู่บ้านยังมีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันในพิธีกรรมต่างๆ

จากตัวอย่างซึ่งกล่าวมาแล้วทั้งหมดสามารถสรุปลักษณะของสังคมชาวนาได้ดังนี้

1. มีการดิ้นรนต่อสู้เพื่อชีวิตที่ดีกว่า
2. ถูกกดขี่ ขูดรีด จากผู้มีอำนาจ
3. มีความอดทน ออมสะสม และยอมจำนนเพื่อการอยู่รอด
4. ถูกเอารัดเอาเปรียบจากสังคมเมือง
5. มีการเปลี่ยนแปลงตามสมัยนิยม แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของสังคมชาวนา
6. มีลักษณะอนุรักษ์นิยม
7. ยึดมั่นในระบบเครือญาติ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน
8. มีการรักเกียรติยศ ศักดิ์ศรี เพื่อนำสิ่งเหล่านี้ไปสู่การเปลี่ยนแปลงสถานภาพใหม่
9. การรวมกลุ่มเน้นหนักเฉพาะด้านพิธีกรรม แต่ขาดการรวมกลุ่มในการต่อสู้ทางการเมืองและเศรษฐกิจ
10. มีความซื่อสัตย์จงรักภักดีบางทีขาดความไตร่ตรองจึงต้องตกอยู่ในอิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์

ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงชาวนายังคงรักษาวัฒนธรรมเดิมไว้ได้ถึงแม้ว่าไม่เหนียวแน่นเหมือนเดิมแต่สังคมชาวนายังไม่แตกสลาย

บทที่ 7

บทสรุป

บริเวณพื้นที่อำเภอเมืองสารภีและพื้นที่บางส่วนของอำเภอทางดง สันป่าตอง สันทราย แมริม ดอยสะเก็ด และสันกำแพงในจังหวัดเชียงใหม่รวมกับพื้นที่อำเภอเมืองป่าซาง และที่ราบบางส่วนของอำเภอแม่ทาและอำเภอบ้านโฮ่งเป็นที่ราบระหว่างหุบเขาหรือที่เรียกว่าที่ราบแอ่งเชียงใหม่-ลำพูนมีพื้นที่ประมาณ 940,000 ไร่

พืชเศรษฐกิจที่สำคัญได้แก่ ข้าว ถั่วเหลือง หอม กระเทียม และถั่วลิสง เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตชลประทานซึ่งมีน้ำอุดมสมบูรณ์ปลูกพืชหมุนเวียนได้ตลอดปี ชาวนาในเขตพื้นที่ดังกล่าวมีการเลี้ยง ไก่ หมู วัว ควาย เพื่อการขายและบริโภค

วัว ควายมีบทบาทสำคัญในการเกษตรมาตั้งแต่โบราณชาวนาใช้วัวลากเกวียน บรรทุกสิ่งของควายใช้ในการไถนา ชาวนาในภาคเหนือก่อนเกิดตลาดวัว ควายไม่นิยมบริโภควัว ควายเพราะเป็นสัตว์ที่มีบุญคุณต่อคนการฆ่าสัตว์ใหญ่ดังกล่าวแล้วจะกระทำเมื่อมีการจัดงานหรือพิธีกรรมต่างๆความจำเป็นในการใช้แรงงานวัวควาย ในการเกษตร จึงทำให้เกิดการซื้อขายวัว ควายขึ้นระหว่างชาวนาในหมู่บ้านหรือชาวนาในหมู่บ้านพื้นราบกับชาวนาเขตภูเขาซึ่งเลี้ยงวัว ควายแบบปล่อยตามธรรมชาติ

หลังจากสภาพเศรษฐกิจขยายตัวและจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นการขายพื้นที่เพาะปลูก ความต้องการบริโภคเนื้อสัตว์ของคนในสังคมเมือง มีส่วนทำให้ปริมาณของวัว ควายไม่เพียงพอกับความต้องการซื้อขายวัว ควายตามหมู่บ้านจึงเปลี่ยนเป็นสถานที่นัดหมายที่แน่นอน ตลาดวัว ควายจึงเกิดขึ้นในระหว่าง พ.ศ. 2490-2505 ตลาดวัว ควายที่สำคัญ ได้แก่ ตลาดบ้านเวียงหนองล่อง ตลาดบ้านทุ่งฟ้าบด ตลาดบ้านแม่ย้อย ตลาดบ้านต้นตุ้

สินค้าซึ่งจำหน่ายในตลาดวัว ควายในระยะก่อน พ.ศ. 2510 ได้แก่ วัว ควาย ม้า และสินค้าพื้นเมือง เช่น เมี่ยง ยาเส้น ฝ้าย ไม้ขีดไฟ น้ำมันก๊าด สมู เสื้อผ้าสำเร็จรูป ต่อมาก็ได้มีการนำรถจักรยาน รถจักรยานยนต์ และสินค้าสำเร็จรูปจากโรงงานเข้ามาจำหน่ายมากยิ่งขึ้น การพัฒนาของตลาดวัว ควาย อาจแบ่งได้ 2 ระบบ คือ ตลาดวัว ควายในระบบการผลิตใช้แรงงานสัตว์ (พ.ศ. 2490-2525) และระบบการผลิตเพื่อขายเนื้อสัตว์ (พ.ศ. 2526-2539) ภาพรวมของสินค้าทั้งสองระบบมีลักษณะดังนี้

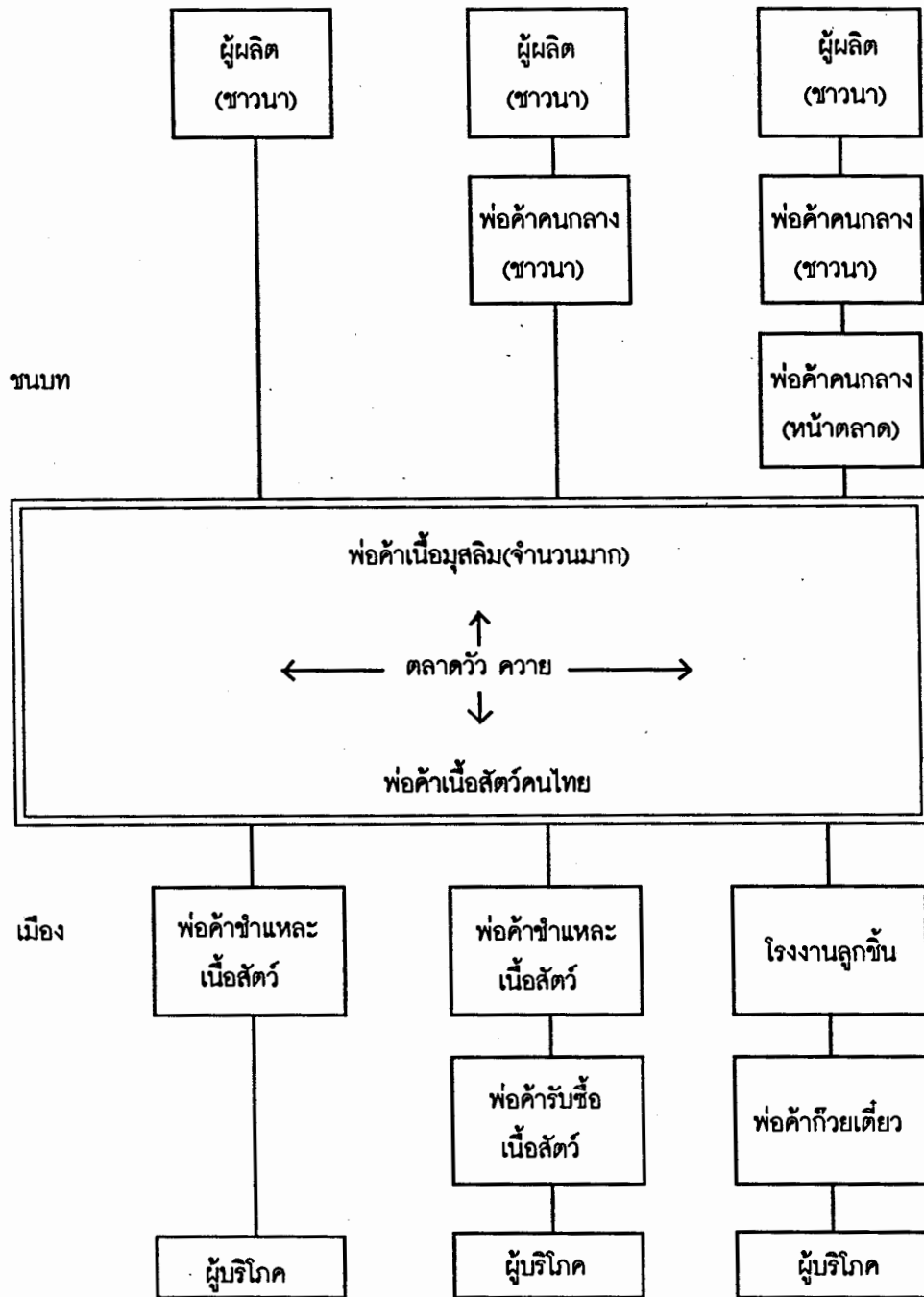
1. สินค้าประเภทวัว ควายวัตถุประสงค์ในการซื้อขายวัว ควายครั้งแรกในระยะเปิดตลาดใหม่ๆ ระหว่าง พ.ศ. 2490-2515 วัตถุประสงค์หลักต้องการการซื้อขายวัว ควายเพื่อการเกษตรและใช้งานในชีวิตประจำวัน

ควายใช้ไถนา วัวใช้ลากเกวียน วัตถุประสงค์รองคือการขายให้พ่อค้าเนื้อสัตว์มุสลิม (แขกปาตาน) ซึ่งตั้งถิ่นฐานที่ตำบลข้างตลาด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มุสลิมกลุ่มนี้มีอาชีพหลักคือ ขายเนื้อสัตว์ ในระยะเริ่มต้นเกิดจากตลาดขวานาหมู่บ้านใกล้เคียงได้นำวัว ควายมาจำหน่ายและเมื่อการคมนาคมสะดวกขึ้นปริมาณการจำหน่ายก็ขยายออกไป การจำหน่ายวัว ควายของตลาดบ้านทุ่งฟ้าบดเริ่มต้นจาก 40-50 ตัว (พ.ศ. 2502-2504) เพิ่มขึ้นเป็น 80-100 ตัว (พ.ศ. 2510-2512) และ 200-300 ตัว (พ.ศ. 2513-2515) (อินสอน ลอมศรี, สัมภาษณ์) กรณีตลาดแม่ย้อย เริ่มต้นจาก 20-30 ตัว (พ.ศ. 2492-2500) และเพิ่มเป็น 40-60 ตัว (พ.ศ. 2510-2515) (ไฝ่ คำรงค์, สัมภาษณ์)

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายด้านขึ้นในชุมชน เช่น ระบบการคมนาคม การศึกษา วิธีการผลิตด้านการเกษตร ระบบการผลิตเพื่อการขาย การเพิ่มขึ้นของประชากรในเมืองเชียงใหม่ สิ่งเหล่านี้มีผลให้วัตถุประสงค์ของการซื้อขายวัว ควาย เพื่อใช้งานเปลี่ยนเป็นเพื่อบริโภคเนื้อสัตว์ ในระหว่าง พ.ศ. 2520-2525 ขวานาเริ่มนำรถไถนาขนาดเล็กเข้ามาใช้แทนแรงควายและมีรถยนต์รับส่งสินค้าและผู้โดยสาร ระหว่างเมืองกับหมู่บ้านแทนเกวียนซึ่งใช้วัวลาก โครงการเงินผันของสภาตำบลซึ่งเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2518 ทำให้เกิดการสร้างถนนเข้าสู่หมู่บ้านมากยิ่งขึ้น

ในขณะที่วัว ควาย ได้เริ่มลดบทบาทในการใช้งานตั้งแต่ พ.ศ. 2516-2525 และเข้าสู่ระบบตลาดวัวควาย เพื่อขายเนื้อสัตว์ตั้งแต่ พ.ศ. 2526 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน สินค้าวัว ควาย ขยายตัวออกสู่ต่างจังหวัดและต่างประเทศ มีพ่อค้าจากลำปาง อุตรดิตถ์ แม่ฮ่องสอน นำควายเข้ามาจำหน่ายในตลาดตั้งแต่ พ.ศ. 2515 และหลังจากนั้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 ก็ได้มี พ่อค้า ลำปาง อุตรดิตถ์ ซื้อควายจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เข้ามาจำหน่ายในตลาดวัว ควาย วัวพันธุ์ผสมและวัวต่างประเทศซึ่งเข้ามาทางด้านชายแดนไทย-เมียนมาร์

จากการสำรวจของผู้วิจัยระหว่างเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2537-พฤษภาคม พ.ศ. 2538 มี วัว ควาย จำหน่ายในตลาดแต่ละนัดไม่เท่ากัน แต่ก็จำแนกได้ดังนี้ ตลาดแม่ย้อยมีวัว ควายจำหน่ายแต่ละนัด ระหว่าง 500-600 ตัว ตลาดทุ่งฟ้าบด ระหว่าง 1,000-1,200 ตัว และตลาดเวียงหนองล่องมีวัวจากชายแดนเข้ามาขายมากที่สุด สำหรับควายมีน้อย ปริมาณวัว ควายแต่ละนัดตั้งแต่ 1,200-1,500 ตัว ในการจำหน่ายวัว ควายแต่ละนัด จากการสอบถามเจ้าของตลาดขายได้ประมาณ ร้อยละ 50-70 ในการซื้อขายจะได้กำไรครั้งละ 200-500 บาทต่อ 1 ตัว และต่อ 1 ครั้ง ในการแลกเปลี่ยนจากพ่อค้าคนกลางคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง สำหรับขวานาผู้ผลิตอาจได้รายได้เป็นเงินมากกว่าคนอื่น เพราะซื้อลูกวัวมาเลี้ยงตามธรรมชาติและอาจมีวัวเกิดขึ้นใหม่เพิ่มขึ้น เช่น ซื้อลูกวัวตัวละ 1,500-2,000 บาท (อายุประมาณ 6 เดือน-1 ปี) เลี้ยงได้ประมาณ 1-2 ปี ขายได้ 4,000-5,000 บาท อาจได้กำไรเป็นตัวเงินแต่เมื่อคิดต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ซึ่งรวมค่าแรง ค่าสูญเสียโอกาสอื่นๆ ก็เกือบจะไม่มีกำไร การซื้อขายวัว ควายในตลาดวัว ควายจากผู้ผลิตถึงผู้บริโภคจากการศึกษาในระบบตลาดของผู้วิจัยสามารถสรุปข้อมูลได้ตามภาพประกอบที่ 18 ดังนี้

ภาพประกอบที่ 18 แผนภูมิแสดงการซื้อขายวัว ควาย ในตลาดวัว ควาย

ถ้าพิจารณาจากแผนภูมิ ด้านบนของแผนภูมิเป็นสังคมของพ่อค้าชาวนาในชนบท ด้านล่างเป็นพ่อค้าในเมือง การค้าขายซึ่งได้กำไรประมาณ 200-500 บาท ต่อหน่วยของสินค้าหรือบางครั้งก็ขาดทุน ระบบการค้าดังกล่าวแล้วทำให้พ่อค้าคนกลางทั้งในและนอกตลาดวัว ควายได้ผลตอบแทนมากกว่าผู้ผลิตหรือผู้ขายเนื้อสัตว์ครั้งสุดท้าย เพราะปริมาณในการซื้อของพ่อค้าคนกลางมีมากกว่าจึงทำให้กำไรต่อหน่วยเมื่อคิดโดยส่วนรวมมีมากกว่า สำหรับพ่อค้าคนกลางด้านล่างแผนภูมิของตลาดก็มีกำไรมากกว่าพ่อค้าคนกลางประเภทชาวนาด้านบนของตลาด และพ่อค้าคนกลางของตลาดวัว ควายก็มีกำไรโดยส่วนรวมมากเช่นกัน ทั้งนี้เพราะมีปริมาณซื้อมากกว่าและสามารถกำหนดราคาซื้อได้ ทำไมพ่อค้าชาวนาจึงไม่ปรับตัวเข้าสู่พ่อค้าคนกลางในตลาดหรือพ่อค้าคนกลางในเมืองนี่คือปัญหาสำคัญต้องพิจารณาทั้งด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม จากข้อสรุปการวิจัยปัจจัยด้านวัฒนธรรมมีความสำคัญกว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

2. สินค้าประเภทจักรยานและจักรยานยนต์ ตลาดวัว ควายในระบบการผลิตใช้แรงงานสัตว์ (พ.ศ. 2490-2525) จักรยานได้เริ่มเข้ามาขายในตลาดวัว ควายทำให้ชาวนาดัดต่อกันระหว่างหมู่บ้านสะตวงยิ่งขึ้น ในระหว่าง พ.ศ. 2510-2515 ได้เริ่มมีรถจักรยานยนต์เข้ามาจำหน่ายและเพิ่มมากขึ้นในตลาดวัว ควาย ระบบการผลิตเพื่อขายเนื้อสัตว์ (พ.ศ. 2526-ปัจจุบัน) จนทำให้รถจักรยานยนต์จำหน่ายในตลาดมากกว่ารถจักรยาน และมีอิทธิพลต่อชีวิตชาวนาในการสัญจรติดต่อกับชุมชนอื่น ทั้งด้านวัฒนธรรมและการประกอบอาชีพใหม่ กรณีของตลาดทุ่งฟ้าบดในระหว่างปี พ.ศ. 2511-2515 มีรถจักรยานยนต์จำหน่ายประมาณนัดละ 100-120 คัน และเพิ่มขึ้นในระหว่างปี พ.ศ. 2526-2528 ประมาณนัดละ 300-400 คัน ขายได้ประมาณวันละ 100-150 คัน จากการสำรวจระหว่างเดือนมีนาคม-มิถุนายน พ.ศ. 2538 มีรถจักรยานยนต์จำหน่ายนัดละ 800-1,000 คัน สำรวจยอดขายระหว่างเดือนมีนาคม-พฤษภาคม พ.ศ. 2538 ขายได้เฉลี่ยนัดละ 430 คัน ราคารถจักรยานยนต์คันละ 20,000-25,000 บาท ขายได้เป็นเงินนัดละ 8,600,000-10,750,000 บาท ถ้าเปรียบเทียบกับสินค้าหลักประเภท วัว ควาย วัวจำหน่ายได้เฉลี่ยนัดละ 275 ตัว ราคาตัวละ 4,500-6,000 บาท เป็นเงิน 1,237,500-1,650,000 บาท ควายจำหน่ายได้เฉลี่ยนัดละ 230 ตัว ราคาตัวละ 5,500-7,000 บาท คิดเป็นเงิน 1,265,000-1,610,000 บาท รวมราคาวัว ควาย ขายได้เงินนัดละ 2,502,500-3,260,000 บาท รายได้น้อยกว่าจักรยานยนต์ประมาณ 3.37 เท่า ดังนั้นกระแสการเงินหมุนเวียนในตลาดวัว ควายทุ่งฟ้าบด แทนที่จะเป็นสินค้าหลักแต่เดิมคือวัวและควาย แต่รายได้หลักในปัจจุบันเกิดจากการจำหน่ายรถจักรยานยนต์นี้แสดงให้เห็นว่าชาวนาได้ปรับเปลี่ยนชีวิตใหม่เข้ามาผูกพันกับผลผลิตของระบบโรงงานอุตสาหกรรม มากกว่าผลผลิตจากระบบการเกษตร ทั้งนี้เพราะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงในระบบวัฒนธรรม ทั้งในรูปแบบของค่านิยมและการบริโภคซึ่งเกิดจากความจำเป็นทางด้านปัจจัยในการประกอบอาชีพใหม่ซึ่งมีสถานประกอบการแยกออกจากพื้นที่ด้านการเกษตรในชุมชน แต่กลับเข้ามาอยู่ในสังคมเมือง การอุปโภค บริโภครถจักรยานยนต์จึงมีสาเหตุ 2 ประการ คือ ปัจจัยหลักด้านเศรษฐกิจหรือการประกอบอาชีพและปัจจัยรองด้านวัฒนธรรมในส่วนของเกียรติภูมิ (Prestige) หรือศักดิ์ศรี รถจักรยานยนต์เป็นตัววัดอย่างหนึ่งซึ่งแสดงฐานะของความสำเร็จและทันสมัยเหนือบุคคลอื่นในชุมชน ทั้งนี้ไม่ได้พิจารณาจากตัวชี้วัดของรถยนต์ ซึ่งมีได้จำหน่ายในตลาดวัว ควาย แต่ก็ใช้เป็นเพียงพาหนะมาสู่ตลาดวัว ควาย ซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วหลังจาก พ.ศ. 2532 ทั้งนี้เพราะมีเหตุผลมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจตั้งแต่พ.ศ. 2528-

2530 และใน พ.ศ. 2531 อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจขยายตัว ร้อยละ 13.2 สูงสุดในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา (ธนาคารกรุงไทย จำกัด 2532 : 18) ในภาคเกษตรกรรม ปีพ.ศ. 2530 มีการขยายตัวในสาขาพืชผลสูงที่สุดร้อยละ 12.3 โดยเฉพาะอย่างยิ่งพืชหลักที่ปลูกมากในเชียงใหม่-ลำพูน คือ ถั่วเขียวและถั่วเหลือง (ธนาคารกรุงไทย จำกัด 2531 : 18) การขยายตัวทางเศรษฐกิจดังกล่าวมีผลทำให้ชาวนามีอำนาจการซื้อมากขึ้น

การเพิ่มขึ้นของราคาที่ดินตั้งแต่ พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา ยกตัวอย่างราคาที่ดินใกล้เคียงกับ ตลาดวัวควายทุ่งฟ้าบด ติดกับถนนเชียงใหม่-ฮอด ไร่ละ 7,000 บาท (พ.ศ. 2518) เพิ่มขึ้นไร่ละ 68,000 บาท (พ.ศ. 2530) ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2538) เสนอขายไร่ละ 1,000,000-2,000,000 บาท (อุดม ศรีวิชัย, สัมภาษณ์) การขายที่ดินหรือแบ่งขายที่ดิน ก็เป็นสาเหตุหนึ่งทำให้ชาวนามีอำนาจในการซื้อมากขึ้น นอกเหนือจากแรงยั่วยุในการโฆษณาและระบบการตลาดในยุคโลกาภิวัตน์

3. สินค้าประเภทอุปโภค บริโภค สินค้าประเภทเครื่องอุปโภค เริ่มต้นจากปริมาณน้อยในระยะเปิดตลาดแล้วขยายไปสู่ปริมาณมาก ระยะแรกเป็นผลผลิตจากท้องถิ่น ต่อมาก็มียอดสินค้าจากโรงงานเข้ามาจำหน่ายมากขึ้น จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างร้านขายสินค้าเครื่องอุปโภค บริโภค ที่ตลาดทุ่งฟ้าบด ปีพ.ศ. 2538 จำนวน 192 ร้าน ผลปรากฏว่ามีร้านขายเสื้อผ้าสำเร็จรูป 71 ร้าน (ร้อยละ 36.98) อุปกรณ์เกี่ยวกับเครื่องแต่งตัว เช่น รองเท้า เข็มขัด ฯลฯ 35 ร้าน (ร้อยละ 18.23) เครื่องใช้ในครัวเรือน 15 ร้าน (ร้อยละ 7.81) นอกจากนั้นเป็นร้านขายอุปกรณ์เกี่ยวกับสัตว์ แวนตา วิทย์ นาฬิกา เครื่องจักสาน ขนม เพอร์นิเจอร์ แถบบันทึกลีเสียง รูปดาราคัด ผัก ผลไม้ ฯลฯ และจากการสำรวจสินค้าในตลาดวัวควาย เวียงหนองล่อง จากกลุ่มตัวอย่าง 242 ร้าน ก็เช่นเดียวกันร้านขายเสื้อผ้าสำเร็จรูป 56 ร้าน (ร้อยละ 23.14) เครื่องแต่งตัว 40 ร้าน (ร้อยละ 16.53) ขนมและอาหาร 30 ร้าน (ร้อยละ 12.40) ผักและผลไม้ 27 ร้าน (ร้อยละ 11.16) อาหารพื้นเมือง 15 ร้าน (ร้อยละ 6.20) นอกจากนั้นเป็นเครื่องจักสาน อาหารแห้ง เครื่องสำอาง แวนตา วิทย์ รูปดาราคัด อุปกรณ์เกี่ยวกับสัตว์ ฯลฯ ลักษณะสินค้าของทั้งสองตลาดประเภทเสื้อผ้าสำเร็จรูปมากเป็นอันดับ 1 และสินค้าส่วนมากเป็นผลผลิตจากโรงงานในเมืองมากกว่าผลผลิตในท้องถิ่นซึ่งแตกต่างจากระยะเปิดตลาดใหม่ ๆ มีผลผลิตจากท้องถิ่น มากกว่าผลผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรม

ผู้บริโภคนในตลาดวัวควายจากการสังเกตเกือบทั้งหมดเป็นประชาชนในหมู่บ้านชนบทหรืออยู่ในตลาดของอำเภอใกล้เคียงตลาดวัวควาย ผู้บริโภคส่วนมากเป็นชาวนา แต่ก็มีพ่อค้าในท้องถิ่นพ่อค้าในเมืองและพ่อค้าต่างจังหวัดเข้ามาซื้อสินค้า เช่น จักรยานยนต์ วัว ควาย สินค้าประเภทอุปโภค บริโภค เพื่อขายต่อในร้านค้าในหมู่บ้าน พ่อค้าดังกล่าวมีอำนาจซื้อสูงแต่ปริมาณจำนวนบุคคลมีน้อย ผู้ซื้อสินค้าประเภทจักรยานยนต์ วัว ควาย อำนาจการซื้อตกอยู่กับพ่อค้าคนกลางมากกว่าชาวนาในท้องถิ่น แต่สินค้าเครื่องอุปโภค บริโภค ขายให้กับชาวนาในท้องถิ่น หรือบุคคลผู้ประกอบอาชีพอื่น ๆ ในท้องถิ่นแต่มิได้เป็นชาวนา นอกจากนี้ยังจำหน่ายให้แก่เจ้าของร้านค้าในหมู่บ้าน

การปรับตัวของชาวนาและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอันมีผลกระทบจากตลาดวัวควาย เป็น

เวลาเกือบครึ่งศตวรรษ อาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม การยอมรับวัฒนธรรมอาจเป็นแบบผสมผสานหรือต่อต้านเมื่อขัดแย้งกับ ค่านิยมหรือจารีตประเพณีเดิม จากการศึกษาค้นพบว่าถึงแม้วัตรกรรมใหม่ได้แพร่กระจายเข้ามาในชุมชนและ ชาวนายอมรับด้วยวิธีดังกล่าวแล้ว จึงให้เกิดการผสมผสานระหว่างแนวความคิดในระบบเศรษฐกิจใหม่กับ วัฒนธรรมเดิมซึ่งแสดงให้เห็นชัดว่าทำไมชาวนาจึงค้าขายวัว ควาย แบบระบบการผลิตแบบยังชีพ มิได้สร้างฟาร์ม (Farm) ใหญ่โตเหมือนระบบการผลิตเพื่อขายมีการเลี้ยง วัว ควาย ตามธรรมชาติแบบระบบการผลิตเพื่อยังชีพ มิได้ใช้หลักการลงทุนเพื่อแสวงหากำไรชาวนาส่วนหนึ่งพึงพอใจจากการขายอาหารเล็กๆน้อยๆขายพืชผลจากท้องถื่น และขายหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อการยังชีพ ให้ได้เงินส่วนหนึ่งเพื่อซื้อสินค้าอุปโภค บริโภค จากสังคมเมือง ชุมชน ที่ราบแอ่งเขียงใหม่ลำพูน ได้ขยายตัวเข้าสู่ระบบการผลิตเพื่อขาย แต่วัฒนธรรมในการผลิตมิใช่เป็นอุดมการณ์ ของวัฒนธรรมการผลิตเพื่อขายอย่างแท้จริง ยังมีลักษณะระบบถ้อยที่ถ้อยอาศัย ระบบเครือญาติ ระบบการ ชูตรีศจากผู้มีอำนาจ ระบบศักดิ์ศรี (สังเกตจากการบริโภคสินค้าที่มีราคาแพง ทุหรธา และบุคลิกภาพของพ่อ ค้ารุ่นหนุ่มบางคน เช่น พ่อค้าจักรยานยนต์ หรือพ่อค้าวัว ควายในเมือง) ในด้านวัฒนธรรม ตลาดวัว ควาย ยังเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ พบปะสังสรรค์ หรือสถานที่นัดพบการในสังคมชาวนา ถ้าพิจารณาในด้าน สถานภาพและบทบาท ตลาดวัว ควายเป็นสถานที่ (Place) เพื่อจำหน่ายสินค้าและพบปะสังสรรค์แต่ขาดหลักการ (Principle) ของระบบการตลาด ในด้านการปรับตัวของชุมชน ชาวนามีการปรับตัวตามวัตรกรรมแต่ไม่มีการ เปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบการผลิตเพื่อขายอย่างแท้จริง ทั้งด้านพลังในการผลิตความสัมพันธ์ในการผลิต และ อุดมการณ์ในระบบเศรษฐกิจใหม่ การปรับตัวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบ้างในสังคมชาวนาแต่มีลักษณะสังคม เก่าผสมผสานกับสังคมใหม่ ภายใต้โครงสร้างของระบบสังคมเดิมตัวแรงในการเปลี่ยนแปลงหลายๆ ปัจจัยยังไม่ สามารถทำให้สังคมชาวนาเกิดสังคมใหม่ที่แปลกแยกจากสังคมเดิมมากนัก ถ้าพิจารณาในด้านอุดมการณ์ มิใช่ มองแต่เพียงด้านกายภาพ

ข้อเสนอแนะ

ตลาดวัว ควาย ควรปรับเป็นตลาดศูนย์กลางการเกษตรและหัตถกรรมของหมู่บ้าน ในปัจจุบัน สินค้าออกที่สำคัญ คือ วัว ควาย นอกจากนั้นเป็นสินค้าเข้าจากโรงงานอุตสาหกรรมหรือจากในเมือง ข้าราชการ เจ้าของตลาด กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชนในท้องถิ่นควรช่วยกันในการปรับขยายระบบตลาดใหม่ เพื่อมิ ให้เกิดการตูดกลืนเงินตราจากหมู่บ้านออกสู่เมืองเพียงอย่างเดียวและยังเป็นการรักษาระบบการผลิตและ วัฒนธรรมของหมู่บ้านไว้ด้วย ถ้าวัฒนธรรมของหมู่บ้านเหนียวแน่นและเข้มแข็ง กระแสการพัฒนาแบบฉาบฉวย ซึ่งทำลายภูมิปัญญาและเทคโนโลยีพื้นบ้านก็ยากที่จะทำลายโครงสร้างของหมู่บ้านได้ การพัฒนาต้องการยอมรับเทคโนโลยีที่ดีกว่าแต่ต้องนำเทคโนโลยีดังกล่าวประยุกต์กับภูมิปัญญาดั้งเดิม เพื่อสร้างสรรค์ผลผลิตใหม่ที่ยืน อยู่บนพื้นฐานของสังคมเดิม

หน่วยงานของรัฐหรือภาครัฐบาล ต้องมีหน้าที่อำนวยความสะดวกในการค้าขาย มิใช่เข้าไปใช้ อำนาจชูตรีศจากพ่อค้า วัว ควาย การกระทำความผิดต้องดำเนินไปตามกฎหมายแต่มีไขกลับแก่หลังหรือยอมให้

กระทำความผิดแล้วเรียกเงินตราค่าคุ้มครอง ควรจัดให้หมดไปในตลาดวัว ควาย และขณะเดียวกันตลาดวัว ควาย ก็ควรระมัดระวังในการขายสินค้าซึ่งผิดกฎหมาย

การศึกษาเรื่องตลาดวัว ควายควรดำเนินต่อไป ในงานวิจัยเรื่องนี้ได้อธิบายระบบของตลาดและภาพสะท้อนจากตลาด ในการวิจัยครั้งต่อไปควรดำเนินการศึกษาเกี่ยวกับรสนิยมและพฤติกรรมของผู้บริโภคในตลาดวัว ควายว่ามีลักษณะอย่างไร สะท้อนภาพอะไรออกมาบ้างให้ละเอียดกว่านี้ การศึกษาเจาะลึกเฉพาะตลาดแล้วสะท้อนให้เห็นทั้งภาพตลาดและสังคมฆวนารอบ ๆ ตลาด ในรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพก็เป็นสิ่งที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง การวิจัยในเรื่องสัตว์ควรวิจัยในเรื่องการค้าขายสัตว์บริเวณชายแดนภาคเหนือของประเทศไทย เรื่องการบำรุงพันธุ์สัตว์พื้นเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่อง วัวขาวพันธุ์ลำพูน ซึ่งกำลังสูญพันธุ์จากที่ราบแอ่งเชียงใหม่ -ลำพูน

ตลาดวัว ควายเป็นการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของท้องถิ่นมีผู้สนใจน้อยทั้งๆที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่นเพราะท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับส่วนกลาง การเข้าใจสังคมทั้งระบบจะเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศในทางที่เหมาะสมและถูกต้อง

บรรณานุกรม

กิตติ แก่นจำปี. 'ความเชื่อเรื่องผีปู่ย่า' ศึกษาศาสตร์สาร. 10 (ตุลาคม 2524-กันยายน 2525) : 121-130.

ค.ค. 0202.8.7/1450. บัญชีผลงานบูรณะตามโครงการ 4 ปี พ.ศ. 2495-2498.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. สำนักงาน. การวางแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2516.

_____. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525-2529. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, ไม่ปรากฏปีพิมพ์.

_____. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 พ.ศ. 2530-2534. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, ไม่ปรากฏปีพิมพ์.

_____. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535-2539. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, ไม่ปรากฏปีพิมพ์.

จรัญ จันทลักษณ์. 'ตลาดวัว ควายในท้องถิ่นภาคเหนือ.' อุบลสารกระบือ 5-2 (เมษายน พ.ศ.2525) : 32-34

จิรสิทธิ์ สงค์ประเสริฐ. การขุนโค - กระบือ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โอเอส พรินติ้งเฮ้าส์, 2531.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ พรพิไล เลิศวิชา. วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์, 2537.

ชลประทาน, กรม. รายงานการชลประทานแห่งประเทศไทย 2471.

ฐิติฤทธิ์ ชูชาติ. พ่อค้าวัวต่าง : ผู้บุกเบิกการค้าขายในหมู่บ้านภาคเหนือของประเทศไทย (พ.ศ.2398-2503). รายงานการวิจัยเสนอต่อ กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ, 2525.

_____. 'ตลาดวัว ควาย กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมชาวนาในภาคเหนือของประเทศไทย : ศึกษากรณี กำเนิดตลาดวัว ควาย' เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องการปรับตัวของครอบครัวและชุมชน ในกระแสการเปลี่ยนแปลง จัดโดย คณะอนุกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคเหนือ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 29-30 พฤษภาคม พ.ศ. 2538 ณ โรงแรมเชียงใหม่ภูคำ

ซิมเมอร์แมน, คาร์ล ซี. การสำรวจเศรษฐกิจในชนบทแห่งสยาม. ซิม วีระไวทยะ : แปล, กรุงเทพฯ: มูลนิธิ
โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 2525.

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ จากต้นฉบับในลานอักษรไทยยวน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี,
2514.

ธงชัย สันติวงษ์. หลักการตลาด. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2531.

ธนาคารกรุงไทย จำกัด. รายงานประจำปี 2531. กรุงเทพฯ: ไม่ปรากฏที่พิมพ์ 2531.

_____. รายงานประจำปี 2532. กรุงเทพฯ: ไม่ปรากฏที่พิมพ์ 2532.

นิตยบริการตลาดเวียนทอง เล่มที่ 40 เลขที่ 2290

ประหยัด ปานดี. ไทยภาคเหนือการวิเคราะห์ทางภูมิศาสตร์. เชียงใหม่ ; คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่ 2532.210 หน้า.

ปรีชา วอนขอพร. หลักการตลาด. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

ปศุสัตว์,กรม. การให้อาหารโคเนื้อและการจัดการทุ่งหญ้า. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร
แห่งประเทศไทย 2527.

ปศุสัตว์,กรม. ตลาดนัดโค-กระบือ ปี 2537. กองแผนงาน กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2537.

ปศุสัตว์,กรม. กองควบคุมโรคระบาด. เอกสารแผ่นพับเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายสัตว์

พิทักษ์ จันทรเจริญ.ตลาดนัดโค-กระบือในภาคเหนือ. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2538.

พิทักษ์ จันทรเจริญ, สุวัฒน์ รัตนธนาชาติ และ จรัญ จันทลักษณ์. "การศึกษาตลาดโค-กระบือ ที่ทุ่งฟ้าบด"
จุลสารโคกระบือ 7-3 (กรกฎาคม-กันยายน 2527)

พูนพล อาสนจินดา. พ.อ. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2514.

พยุ่ง ออรุ่งโรจน์. ภาวะการผลิตและการค้าข้าวของประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2493-2503. ในรายงานย่อผล
การวิจัยในสาขาต่างๆ ด้านเศรษฐศาสตร์-การเกษตร, สำนักงานสภาวิจัยแห่งชาติ กรุงเทพฯ : 2511

รัชนีกร เศรษฐ. สังคมวิทยาชนบท. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2528.

วัชระ สินธุประมา. "เศรษฐกิจนครเชียงใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง - ปัจจุบัน" เอกสารเศรษฐกิจนครเชียงใหม่
จากอดีต-สู่ออนาคต. พิมพ์ในโอกาสเปิดศูนย์การค้าเชียงใหม่พลาซ่า วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2536.

สถานีอนามัย. ข้อมูลพื้นฐานสถานีอนามัย ตำบลวังผา. ลำพูน ; 2537. 40 หน้า.

สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน. สมุดรายงานสถิติภาคเหนือ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรไทย 2530.

_____. สำนะในประชากรและเคหะ พ.ศ. 2503 ภาคเหนือ. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี 2503

_____. สำนะในประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513 ภาคเหนือ. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี 2513

_____. สำนะในประชากรและเคหะ พ.ศ. 2523 ภาคเหนือ. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี 2523

สภาตำบล. ข้อมูลพื้นฐานสภาตำบลยุหว่า. เชียงใหม่, 2537.

สวาท เสนาณรงค์. ภูมิศาสตร์ประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2521.

สว่าง อังคุโร. การเลี้ยงโคขุน. กรุงเทพฯ : กรมปศุสัตว์ 2537.

สุวัฒน์ รัตนรณชาติ. โคขาวลำพูนมรดกล้านนาที่กำลังจะสูญพันธุ์ เอกสารประกอบงานประกวดสัตว์จังหวัด
เชียงใหม่ ปี 2538 ณ. โรงเรียนสองแคววิทยาคม อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ 16 กุมภาพันธ์ 2538.

_____. "ไปดูวัวจากพม่าที่แม่ฮ่องสอน" จุลสาร โค กระบือ. 7-3 (กรกฎาคม-กันยายน 2527) : 22-24

เอกสารกระทรวงมหาดไทย ที่ 5.10/192. รายงานตรวจราชการของข้าหลวงฯ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2483.

เอกสารราชการที่ 6 ค.ค. 6/2. เรื่องทำถนนในหนทางในหัวเมืองมณฑลต่างๆ

เอกสารรัชกาลที่ 6ก 1/27. เจ้าพระยาวงษาอนุประพัทธ์ กราบทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2458.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. วัฒนธรรมกับการพัฒนา : มิติของพลังที่สร้างสรรค์ เอกสารทางวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538

อานันท์ กาญจนพันธุ์ และ จลาตชาย รมิตานนท์. 'พิธีเลี้ยงผีมดเมืองแพร่' เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง ประเพณีและวัฒนธรรมล้านนา วิทยาลัยครูเชียงใหม่ 2-5 กุมภาพันธ์ 2531.

อุทัย ดุลยเกษม บก. การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2537.

อุษณีย์ ธงไชย. ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยาและลันนาไทย พ.ศ. 1839-2310. วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2526.

Alexander, John w. Economic Geography. New Jersey : Prentice-Hall Inc.,1963.

Barron, John M., and Lynch, Gerald J. Economics. 2nd. ed. Boston : Irwin, 1989..

Bock, Carl.. Temples and Elephants Travels in Siam in 1881-1882. 2nd. ed. Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1969.

B.C.R. (British Concular Report, Chiangmai) 1902

B.C.R. (British Concular Report, Chiangmai) 1903

B.C.R. (British Concular Report, Chiangmai) 1908

B.C.R. (British Concular Report, Chiangmai) 1912

Bowie, Katherine Ann. Peasant Perspectives on the Political Economy of the Northern Thai_Kingdom of ChiangMai in the Nineteenth Century Implication For the Understanding of Peasant Political Expression. Ph.D, Thesis, The University of Chicago, 1988.

Brinkerhoff, David B. *Sociology*. New York : West Publishing Company, 1985.

Choochat, Choosit. "Trade and the Subsistence Economy in Northern Thailand until the 1930s." The 3rd Thai-Japanese Seminar at the City of Tono Museum 29/30 October 1994.

Collins, John J. *Anthropology Culture, Society, and Evolution*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1975.

Ember, Carol R. and Ember, Melvin. *Anthropology*. 2nd.ed.. New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1977.

Ganjanapan, Anan. *The partial Commercialization of Rice Production in northern Thailand (1900-1981)*. Ph.d. Thesis, The Cornell University, 1984.

Hallett, Holt S. *A Thousand Miles an Elephant in the Shan States*. London: Willian Blackwood and Sons, 1890.

Haviland, William. *A Culture Anthropology*. 3rd.ed. New York: Holt Rinehart and Winston, 1981.

Hiebert, Paul G. *Cultural Anthropology*. New York: J.B. Lippincott Company, 1976.

Horton, Paul B. and Hunt, Chester L. *Sociology*. 5th.ed. New York: Mc Graw-Hill Book Company, 1980.

Mill, Robert Christie. *Tourism the International Bussiness*. New Jersey: Prentice Hall, 1990.

Moerman, Michael. *Agricultural Change and Peasant Choice in a Thai Village*. Berkeley: University of Californai Press, 1968.

Morrison, Alastair. M. *Hospitality and Travel Marketing*. New York: Delmar Publishers Inc., 1989.

Shanin, Teodor.ed. Peasants and Peasants Societies. New York: C.Nicholl, 1971.

Soonthornpasuch, Suthep. Islamic Identity in Chiang Mai City : A Historical and Structural Comparison of Two Communitives. Ph.D Thesis University of California, Berkeley, 1977.

Thani, Pichit. Impact of Credit Risk in Farm Planning in the Chiang Mai Valley, Thailand: A Multiperiod Risk- Programming Analysis of Credit Reserves. Ph.d. Thesis University of Pertanian Malaysia, 1993.

Wolf, Eric R. Peasants. New Jersey: Prentic Hall, 1966.

แก้ว ไชยเสน คนเลี้ยงวัว บ้านเลขที่ 114 หมู่ที่ 5 บ้านดงหลวง ตำบลวังผา อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
วันที่ 4 ธันวาคม 2537.

ขันแก้ว พรหมกร บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 3 ตำบลป่าป้อ อำเภอต๋อยสะเทิด จังหวัดเชียงใหม่ สัมภาษณ์ พ.ศ. 2523
และ พ.ศ. 2524.

คำ แก้วคำมา บ้านเลขที่ 96 หมู่ที่ 6 ตำบลป่าแดด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สัมภาษณ์ พ.ศ. 2523.

ชุม ยานะวัง พ่อค้าวัว บ้านเลขที่ 110 หมู่ที่ 3 บ้านท่าศาลา ตำบลช่วงเปา อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2537.

ณรงค์ อินตะผัด พนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 23
เมษายน พ.ศ. 2537.

ตีบ คำอ้าย เลขที่ 23 บ้านท่าศาลา หมู่ที่ 11 ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 10 พฤษภาคม
พ.ศ. 2538.

ดู่ นามแฮด เลขที่ 39 หมู่ที่ 3 ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2538.

ทองคำ หม่องแดง เลขที่ 191 หมู่ที่ 2 ตำบลมิดกา อำเภอต๋อยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2538.

ทองดี ดำรงค์ เจ้าของตลาดวัว ควายแม่ย้อย บ้านเลขที่ 196 หมู่ 1 ตำบลสันทรายน้อย อำเภอสันทราย

จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2538.

บัวผืน ลอมศรี หมู่ที่ 9 ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สัมภาษณ์หลายครั้ง ระหว่าง เดือน มกราคม-มิถุนายน พ.ศ. 2538.

ประพันธ์ บุญโญทยาน บ้านเลขที่ 78 หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านแปะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2537.

ผง ขอดเผือ บ้านเลขที่ 118 บ้านดอนตัน หมู่ที่ 12 ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สัมภาษณ์หลายครั้ง ระหว่าง เดือน มีนาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2538.

ไผ่ ดำรงค์ เจ้าของตลาดวัว ควายแม่ย่อย บ้านเลขที่ 51 หมู่ที่ 1 ตำบลสันทรายน้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ สัมภาษณ์หลายครั้ง ระหว่าง เดือน กุมภาพันธ์-พฤษภาคม พ.ศ. 2538.

มา กำวินนะ บ้านเลขที่ 24 หมู่ที่ 5 ตำบลสะเมิง อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2522.

มูล ตาเผือก บ้านเลขที่ 73 บ้านสันคะยอม ตำบลมะขามหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2538.

ยอดเรือน ดำรง เจ้าของตลาดวัว-ควาย บ้านเลขที่ 65 บ้านแม่ย่อย หมู่ที่ 1 ตำบลสันทราย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2537.

ยีน แก้วพวงทอง บ้านเลขที่ 64 หมู่ที่ 3 ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2524.

วิเชียร โยธาราช บ้านเลขที่ 2 หมู่ที่ 2 บ้านแม่ย่อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2538.

วิรัตน์ ขอดเผือ บ้านเลขที่ 119 บ้านดอนตัน หมู่ 12 ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สัมภาษณ์หลายครั้ง ระหว่าง เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2537-มิถุนายน พ.ศ. 2539.

สงวน ใจหาวัน บ้านล้านตอง เลขที่ 101/1 หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2538.

สุพรรณ กาวีโล บ้านเลขที่ 76 ถนนประชาสัมพันธ์ ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 2 มกราคม

พ.ศ. 2538.

สมนึก ทองศรีจันทร์ พ่อค้าควายจังหวัดขอนแก่น ตำบลสำราญ อำเภอสำราญ จังหวัดขอนแก่น
วันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2537.

สมบุญ มีปัญญา บ้านแบ่งสาม เลขที่ 2 หมู่ 2 ตำบลท่าเตือ อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่
วันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2537.

สมาน มันทภาณวิวัฒน์ 105 - 106 ถนนเกษตรวัฒนา อำเภอเมืองจัตุมะ จังหวัดขอนแก่น วันที่ 6 พฤษภาคม
พ.ศ. 2538.

สุริยา คำปาย บ้านเลขที่ 37/1 หมู่ที่ 3 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พ.ศ. 2525.

เหล่า พานี เลขที่ 84 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองขอนแก่น อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2538.

อ้าย อินทะหลุก พ่อค้าวัว 102 บ้านเหล่าปางเสื่อ ตำบลวังผา อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน วันที่ 4 ธันวาคม
พ.ศ. 2537.

อินสอน ลอมศรี เจ้าของตลาดวัว ควายทุ่งฟ้าบด หมู่ที่ 9 ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
สัมภาษณ์หลายครั้ง ระหว่าง เดือน มกราคม-มิถุนายน พ.ศ. 2538.

อุดม ศรีวิชัย เจ้าของที่ดินหน้าตลาดวัว ควายทุ่งฟ้าบด บ้านเลขที่ 115 บ้านสันคะยอม หมู่ที่ 3
ตำบลมะขามหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2538.

อุปกเสน เยาวเรศ บ้านเลขที่ 8 หมู่ที่ 2 ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน พ.ศ. 2524.

ยังยี่ง แซ่ไค้ว วัดอุโมงค์ ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2521.